

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
HUMANITARINIO FAKULTETO
ISTORIJOS KATEDRA**

Valdas Zakaras
Kultūros studijų programos
II kurso studentas

**Nevyriausybinių organizacijų vieta šiuolaikiniame Lietuvos
kultūriniame gyvenime**
Magistro darbas

Darbo vadovas: prof. dr. A. Gumuliauskas

Darbas originalus: Valdas Zakaras
(.....)

Šiauliai, 2013

TURINYS

IVADAS	3
1. TREČIOJO SEKTORIAUS GIMIMAS	10
1.1. <i>Trečiojo sektoriaus idėja</i>	10
1.2. <i>Pilietinės visuomenės koncepcija</i>	14
2. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLA LIETUVOJE	18
2.1. <i>Nevyriausybinųjų organizacijų samprata</i>	18
2.2. <i>Nevyriausybinųjų organizacijų istorinės ištakos Europoje ir Lietuvoje</i>	22
2.3. <i>NVO Pirmojoje Lietuvos Respublikoje</i>	24
2.4. <i>NVO Sovietinėje Lietuvoje</i>	26
2.5. <i>NVO Antrojoje Lietuvos Respublikoje</i>	28
3. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	30
3.1. <i>NVO funkcijos ir veiklos kryptys</i>	30
3.2. <i>NVO teisinė bazė</i>	32
4. KULTŪROS FONDAI IR JŲ VEIKLA LIETUVOJE	37
5. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ ATSTOVŲ IR VISUOMENĖS NUOMONIŲ TYRIMAS	48
5.1. <i>Tyrimo metodika ir darbo organizavimas</i>	48
5.2. <i>Visuomeninėje kultūros veikloje dalyvaujančiųjų respondentų nuomonių tyrimas</i>	50
5.2.1. <i>Apie NVO vietą Lietuvos kultūros formavime</i>	50
5.2.3. <i>NVO aktyvumo klausimas</i>	53
5.2.4. <i>NVO teikiami prioritetai</i>	55
5.2.5. <i>Individo saviraiškos iššūkiai visuomeninėje-kultūrinėje veikloje</i>	58
5.2.6. <i>Aktyviausiai veikiančių NVO paieškos</i>	61
5.2.7. <i>NVO viešųjų ryšių problema</i>	64
5.2.8. <i>Kultūros fondų misija</i>	66
5.2.9. <i>Nevyriausybinių požiūris į biudžetines kultūros įstaigas</i>	69
5.2.10. <i>NVO perspektyvos kultūros ir meno srityje</i>	74
5.2.11. <i>NVO teisinės bazės problema</i>	77
5.2.12. <i>NVO veiklos sėkmės kriterijai</i>	79
5.3. <i>Visuomenės nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų padėties suvokimo tyrimo rezultatai</i>	83
IŠVADOS	86

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	88
SANTRAUKA	95
SUMMARY	96
SANTRUMPOS	97
PRIEDAI	98

IVADAS

Temos aptarimas. Vienas iš svarbiausių atviros visuomenės bruožų – nevyriausybinių organizacijų, kurios aktyviai skleidžia savo idėjas, stengiasi gerinti vietos gyvenimo sąlygas ar padeda pagalbos reikalingiems žmonėms, gausa. Nevyriausybiniomis organizacijomis (NVO) vadinamos tos organizacijos, kurios įkurtos ne valdžios iniciatyva. Jas galima būtų vadinti savanoriškomis organizacijomis, kadangi pastarosios įsteigtos laisva žmonių valia. Tad žmonės į tokias organizacijas buriasi ir jas remia savanoriškai. NVO laikomos visuomeninės organizacijos, asociacijos, labdaros organizacijos ir fondai, taip pat nemažai viešųjų įstaigų (Vši). Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje, kuriai 1992 metų spalio mėnesį vieningai pritarė piliečių referendumas, kviečiama kurti „atvirą, teisinę, pilietinę visuomenę“. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veikla skirta visuomenės labui. Jos stengiasi didinti visuomenės sąmoningumą ir neabejingumą svarbioms problemoms. Taigi, NVO mažina visuomenės susipriešinimą bei didina socialinę integraciją. Nevyriausybinių organizacijų veikla ypatingai efektyviai gali reikštis informuojant visuomenę, formuojant kultūros paslaugų tinklą ir keliant visuomenės sąmoningumo lygį.

Istoriografija ir šaltiniai. Rašant darbą, naudotasi moksline literatūra ir straipsniais. Lietuvoje didžiausią dėmesį nevyriausybiniams organizacijoms skyrė socialinių mokslų atstovai. Nevyriausybinių organizacijų apibrėžimą ir susijusius teisinius klausimus nagrinėjo V. Ilgius¹ bei R. Šimašius². Be to, J. Guščienė³, L. Žalimienė⁴, D. Jočienė⁵, D. Gineitienė, V. Domarkas⁶, V. Baršauskienė, E. Butkevičienė, E. Vaidelytė⁷, filosofai N. Putinaitė⁸, A. Štromas⁹, istorikai V.

¹ Ilgius V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybiniams organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998.

² Šimašius, R. . *Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir Vakarų patirtis*. Vilnius: NVO informacijos ir paramos centras, 2003.

³ Guščienė, J. *Organizacijų sociologija*. Kaunas: Technologija, 2009.

⁴ Žalimienė, L. *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.

⁵ Jočienė, D. *NVO teisinė padėtis ir veikla tarptautinėje teisėje*. Nevyriausybinių organizacijų veiklos ypatumai nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje: mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Eugrimas, 2002.

⁶ Gineitienė, D., Domarkas, V. *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*. Kaunas: Technologija, 2000.

⁷ Baršauskienė, V., Butkevičienė, E., Vaidelytė, E. *Nevyriausybinių organizacijų samprata*. Nevyriausybinių organizacijų veikla. Kaunas: Technologija, 2008.

⁸ Putinaitė N., *Sovietinis palikimas: liaudinės tautiško transformacijos. Šiaurės Atėnų tremtiniai*, Vilnius: Aidai, 2004.

⁹ Štromas, A. *Politinė sąmonė Lietuvoje ir joje atspindinčios krašto ateities vizijos. Lietuvos laisvės horizontai*. Vilnius: Baltos lankos, 2001.

Klumbys¹⁰, D. Mačiulis¹¹, V. Ivanauskas¹² ir geografas Č. Kudaba¹³ daugiau ar mažiau prisidėjo prie visuomeninių kultūros organizacijų problematikos nagrinėjimo.

Terminą „trečiasis sektorius“ pirmasis pradėjo vartoti Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkas A. Etzioni savo knygoje „*Third sector and domestic missions*“¹⁴. Pastarasis pabrėžė, jog šis sektorius neturi būti priklausomas nuo valdžios bei privataus sektoriaus. A. Etzioni pavyzdžiu pasekė ir kiti mokslininkai, kaip W. Seibal, K. H. Anheier¹⁵. Jie taip pat nagrinėjo termino „trečiasis sektorius“ kilmę. Tuo tarpu A. Evers, L. J. Laville¹⁶ išskėlė politinės ekonomikos paradigmą, kuri, jų nuomone, atitiko trečiojo sektoriaus sampratą. Reikia pažymėti, jog J. Defourny, P. Develtere¹⁷ trečiąjį sektorių apibrėžė, kaip ne pelno siekiančias savanoriškas organizacijas. O J. Kendell¹⁸ tvirtino, jog termino „trečiasis sektorius“ aiškinimas neapsiriboja vien tik ne pelno samprata. Šis laikėsi tos pozicijos, kad trečiasis sektorius apima daugybę organizacijų tipų bei daugybę sąvokų ir apibrėžimų, nesutampančių vienas su kitu. Kalbant apie pilietinės visuomenės atliktus tyrimus, pirmiausia reikia paminėti vieną žymiausių edukologų J. Dewey. Jis pilietinę visuomenę įvardijo, kaip bendrystę, kuri ugdo piliečių gebėjimus¹⁹. B. Edwards, M. W. Foley, M.

¹⁰ Klumbys V., *Lietuvos kultūrinio elito elgsenos modeliai sovietmečiu (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas)*, 2009 [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą:

<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100204_103051-05475/DS.005.0.01.ETD>.

¹¹ Mačiulis D., *Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926-1940 m.* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Lituanistica/L-041.pdf>>.

¹² Ivanauskas V., *Sovietinis režimas ir kultūrinės nomenklatūros kaita vėlyvuoju sovietmečiu Lietuvoje. Rašytojų aplinkos atvejais. Politologija*, 2010.

¹³ Kudaba Č., *LKF organizacinė schema*. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradiniu Fondo kūrimosi laikotarpiu, Vilnius: Žinijs, 1989.

¹⁴ Etzioni A., *The Third Sector and Domestic Missions* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<<http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A95.pdf>>.

¹⁵ Seibal W., Anheier H. K., *Sociological and Political Sciences Approaches to the Third Sector, The Third Sector Comparatives Studie so fNonprofit Organizations* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<<file:///C:/Documents%20and%20Settings/Amilo/Desktop/Sociological%20and%20Political%20Science%20Aproach%20to%20the%20Third%20Sector.htm>>.

¹⁶ Evers, A. Laville, J. L. *The Defining Third Sector, Third Sector in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: http://books.google.lt/books?id=dyK4xo6taPUC&printsec=frontcover&dq=third+sector+in+europe&hl=en&sa=X&ei=ZkbTT_TuLcLotQaRsVGMdW&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20europe&f=false.

¹⁷ Defourny J., Develtere P., *Sociale conomy or nonprofit sector? The social economy: the worldwide making of a third sector* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<http://zoww.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Articles/Defourny/Defourny.Develtere_SE_NorthSouth_Chap1_EN.pdf>.

¹⁸ Kendell J., *The Third Sector and The Question of a Definition. Handbook on a Third Sector Policy in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=UwP0ZE-drsIC&pg=PA3&dq=third+sector+in+Europe&hl=en&sa=X&ei=AR3TT6XCNNdysgaql9XFDw&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20Europe&f=false>.

¹⁹ Dewey J., *Liberalism: individual, community and self-development* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=U-jcTJXDG64C&pg=PA106&lpg=PA106&dq=Dewey+Civil+society&source=bl&ots=Ft-muZWf6P&sig=ZBMLvnh3qkwJjRPw4Cmz6X6-JW4&hl=en&sa=X&ei=UTaFUPypHMnasgbEx4DYAg&redir_esc=y#v=onepage&q=Dewey%20Civil%20society&f=false>.

Diani pilietinės visuomenės sampratą aiškino, kaip modernių tautų „tarpinė vieta“²⁰. A. W. Malloney, W. J. VanDeth²¹ J. Hauberer²² rašė apie R. Putnam'o iškeltą socialinio kapitalo idėją, kuri pilietinę visuomenę apibrėžė kaip socialinių tinklų sąveiką. Prie termino „pilietinė visuomenė“ sampratos gvildenimo prisidėjo ir kt. mokslininkai – K. H. Anheier, S. Toepler²³, J. A. Scholte²⁴. Tuo tarpu Ch. Jenks monografijoje „*Culture: Critical Concepts in Sociology*“²⁵ nagrinėjo šiuolaikinės kultūros koncepciją. Vis dėlto tai nėra pakankama literatūros bazė, kad būtų galima išsamiai išnagrinėti nevyriausybių kultūros ir meno organizacijų veiklą, jų istoriją bei esamą situaciją.

Šaltiniai. Pradedant aptarti šaltinius, reikia pažymėti, jog didesniąją jų dalį sudarė internetiniai šaltiniai. Analizuojant įstatyminę nevyriausybių organizacijų bazę pravertė elektroninėje erdvėje patalpinti teisės aktai (LR Labdaros ir paramos fondų²⁶, LR Viešųjų įstaigų²⁷, LR Asociacijų įstatymas²⁸). Taip pat darbe pasiremiamas ir kitais teisės dokumentais bei programomis, reglamentuojančiomis kultūros politikos gaires (LR Etninės kultūros valtybinės globos pagrindų įstatymas²⁹, Regionų kultūros plėtros 2011-2010 m. programa³⁰ ir t.t.).

²⁰ Edwards B., Foley W. M., Diani M., *Beyond Tocqueville – Civil Society and Social Capital Debate in Comparative Perspective* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=_U196GHkto0C&oi=fnd&pg=PR2&dq=Modern+civil+society&ots=68PWGwIshU&sig=d1b4hleJ_I8mmCG9oZ3T8D5G2JI&redir_esc=y#v=onepage&q=Modern%20civil%20society&f=false>.

²¹ Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuehxT8rvCDot4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMIrfTAA64BA&redir_esc=y>.

²² Hauberer, J. *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.

²³ Anheier, H. K., Toepler, S. *International Encyclopedia of Civil Society* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=oBxyaj3b50EC&pg=PA775&lpq=PA775&dq=%22Global+Civil+Society:+Changing+the+World%3F%22&source=bl&ots=D3_iGrR3pR&sig=98VEXeqacWREJRiLXylqgi_wxeQ&hl=en&sa=X&ei=EXmGUNrMGIyHswa10YHAAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Global%20Civil%20Society%3A%20Changing%20the%20World%3F%22&f=false>.

²⁴ Scholte, A. J. „*Global Civil Society: Changing the World?*“ [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/9088/1/Global%20Civil%20Society%20Changing%20the%20World.pdf?1>>.

²⁵ Jenks, Ch., *Culture: Critical Concepts in Sociology* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=ty43CYp_H0kC&printsec=frontcover&dq=culture&hl=en&sa=X&ei=ZSOZUOGqFsThtQaYuICQDg&redir_esc=y#v=onepage&q=culture&f=false>.

²⁶ *LR Asociacijų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/asociacij_u_istatymas.htm>.

²⁷ *LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224651>.

²⁸ *LR Viešųjų įstaigų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=292068>.

²⁹ *Regionų kultūros plėtros 2011-2020 m. programa* [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą: <<http://alkas.lt/wp-content/uploads/2011/06/Regionu-programa1.pdf>>.

³⁰ *LR Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370909>.

Elektroninėje erdvėje patalpinta nepublikuota informacija apie Kultūros fondus (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas³¹, Sūduvos kultūros fondas³² ir kt.) buvo naudinga, analizuojant šių fondų veiklą ir jų vaidmenį visuomeniniame gyvenime. Galima dar paminėti keliolika internetinių šaltinių, kurie praverė, pateikiant kultūros sampratos aiškinimą. Viename jų rašoma aktualia kultūros ir pilietinio aktyvumo problema - „*Culture and civil society: new relations with the third sector*“³³.

Temos aktualumas ir naujumas. Lietuvoje veikiančių nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vaidmuo nėra nagrinėtas. Todėl šio tyrimo naujumas neturėtų kelti abejonių. Pastaruoju metu rūpima tema įgauna apčiuopiamą svarbą visuomenės gyvenime. Tačiau reikia pastebėti, jog didelė dalis visuomenės vis dar neturi didelio poreikio dalyvauti nevyriausybinių organizacijų veikloje. Todėl NVO tinklas esąs nedidelis, o jų santykis su valdžios institucijoms – menkas. Tad šis tyrimas padėtų atskleisti tolimesnes nevyriausybinių kultūros ir meno veiklos prioritetus, nustatyti jų vietą viešajame kultūros gyvenime.

Tyrimo problemos formulavimas. Daugelis nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų susiduria su išties dideliais sunkumais – nepakankamu valdžios dėmesiu, kartų kaitos problema, dideliu biurokratizmu ir t.t. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, jog Lietuvoje nėra susiformavęs tankus nevyriausybinių organizacijų tinklas, stingama supratimo apie pilietinį aktyvumą ir jo reikšmę visuomeninėse organizacijose (draugijose, klubuose). Nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų praktinei veiklos realizacijai kenkia didelis valstybės atliekamas vaidmuo viešajame kultūros gyvenime, kuris slopina privačią iniciatyvą, neskatina piliečių įsitraukti, sprendžiant kultūros formavimo prioritetus. Todėl būtina atskleisti, kokį vaidmenį atlieka NVO šalies kultūriname gyvenime, kaip realiai jos veikia kultūros formavimo srityje.

Tyrimo objektas. Nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Atskleisti nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vaidmenį Lietuvos kultūros formavimo procese. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, būtina realizuoti šiuos uždavinius:

1. išanalizuoti trečiojo sektoriaus ir pilietinės visuomenės suvokimo problematiką;
2. atskleisti nevyriausybinių organizacijų sampratos klausimus bei išsiaiškinti šių organizacijų istorines ištakas Europoje ir Lietuvoje;

³¹ *Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <http://www.muziejai.lt/prev_vers/zemkultfondas.htm#programos>.

³² *Sūduvos kultūros fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <

http://www.suduvosfondas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=60&lang=lt>.

³³ *Culture and civil society: new relations with the third sector* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=AiH9jwVV_6UC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

3. atskleisti nevyriausybinių organizacijų padėtį Lietuvoje, aptariant jų vaidmenį Pirmojoje bei Antrojoje Lietuvos Respublikoje, o taip pat sovietinės okupacijos sąlygomis;
4. nustatyti NVO funkcijas ir veiklos kryptis bei išanalizuoti šių organizacijų reglamentuojančius teisės aktus;
5. išaiškinti Lietuvoje veikiančių kultūros fondų daromą įtaką viešajam kultūros gyvenimui;
6. aptarti nevyriausybinių organizacijų atstovų pareikštą nuomonę NVO veiklos klausimais;
7. ištirti, kaip visuomenė suvokia nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų padėtį kultūros formavimo procese.

Tyrimo ontologinė dalis. Trečiojo sektoriaus organizacijas apibrėžia Dž. Hopkins'as³⁴, kurio teigimu šias organizacijas apibūdina nepelno siekimas, savanoriškumo principas, nepriklausomybė nuo valdžios institucijų, teisinis statusas – juridinis asmuo. Šiandien pilietinę visuomenę apibrėžia du socioekonominiai modeliai – R. Putnamo'as³⁵ socialinio kapitalo idėja (akcentuoja socialinių tinklų svarbą) bei A. Etzioni³⁶ trečiojo sektoriaus samprata (pabrėžia pilietinio aktyvumo, teikiamų paslaugų reikšmę).

Tyrimo metodai. Kokybinio tyrimo metu siekta atskleisti visuomeniniame kultūros gyvenime dalyvaujančiųjų respondentų nuomonę aktualiais nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų klausimais. Reikia pridurti, jog tyrime taikytas ir anketinės apklausos metodas. Šis tyrimo metodas buvo pasitelktas, siekiant ištirti visuomenės nevyriausybinių organizacijų padėties suvokimo tyrimo rezultatus. Tad buvo remtasi pusiau struktūruota anketa. Ją sudarė tiek uždaro, tiek ir atviro tipo klausimai.

Tyrimo imtis. Kokybinio tyrimo metu dalyvavo 8 respondentai – Šiaulių miesto kultūros skyriaus vedėja P. Poderytė (žr. 1 priedą), Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas J. Bartkus (žr. 2

³⁴Seibal W., Anheier H. K., *Sociological and Political Sciences Approaches to the Third Sector, TheThirdSectorComparativesStudiesofNonprofitOrganizations* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/Amilo/Desktop/Sociological%20and%20Political%20Science%20Approach%20to%20the%20Third%20Sector.htm>. Hauberer J., *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.

³⁵ Hauberer J., *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.

³⁶ Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuehxT8rvCDOt4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMlrfAas64BA&redir_esc=>.

priedą), Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas M. Žalneravičius (žr. 3 priedą), Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidentas G. Mališauskas (žr. 4 priedą), Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas H. Smilgys (žr. 5 priedą), Šiaulių kino meno klubo pirmininkas V. Gundajevas (žr. 6 priedą), Rericho draugijos narė bei „Gin-Dia“ aktyvistė D. Stungurienė (žr. 7 priedą), Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkė L. Kelmelienė (žr. 8 priedą). Jiems pateikta 11 klausimų (žr. 9 priedą) apie NVO atliekamą vaidmenį kultūroje, šių organizacijų misiją, ateities perspektyvas ir t.t.. Tuo tarpu kokybinio tyrimo metu pateikta dešimties klausimų anketa (žr. 33 priedą) ir apklausti 102 respondentai aktualiais nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų padėties suvokimo klausimais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro 5 skyriai. Pirmajame skyriuje analizuojama trečiojo sektoriaus ir pilietinės visuomenės suvokimo problematika.

Antrajame skyriuje aptariami nevyriausybinių organizacijų sampratos klausimai, gilinamasi į jų istorines ištakas Europoje ir Lietuvoje. Taip pat aptariamas NVO vaidmuo Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikos kultūriniame gyvenime, o taip pat sovietinės okupacijos sąlygomis.

Trečiajame skyriuje apžvelgiamos NVO funkcijos ir veiklos kryptys. Šiame skyriuje gilinamasi į nevyriausybinių organizacijų teisinę bazę, analizuojami NVO veiklą reglamentuojantys teisės aktai.

Ketvirtajame skyriuje siekiama išaiškinti Lietuvoje veikiančių kultūros fondų daromą įtaką viešajam kultūros gyvenimui. Taip pat yra aptariama šių skėtinių organizacijų veiklos istorija.

Penktajame skyriuje tiriama nevyriausybinių organizacijų atstovų bei visuomenės nuomonė nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų klausimais. Šią praktinę tyrimo dalį sudaro du tyrimai – kokybinis (interviu) ir kiekybinis (anketinė apklausa).

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei šaltinių ir literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei 33 priedai, kurie atspindi šio darbo tiriamąją dalį.

1. TREČIOJO SEKTORIAUS SAMPRATA

1.1. Trečiojo sektoriaus idėja

Daugelyje išsivysčiusių demokratinių pasaulio šalių trečiasis sektorius užima svarbią vietą valstybės vidaus gyvenime. Apie šį sektorių yra rašę ne tik politologai, sociologai, bet ir ekonomistai, filosofai. Trečiasis sektorius yra neįsivaizduojamas be savanoriško, laisvo piliečių ištraukimo bei dalyvavimo įvairaus pobūdžio organizacijose (asociacijose, klubuose, fonduose ir t.t.). Šio sektoriaus organizacijos yra tarsi jungtis tarp privataus sektoriaus ir valdžios institucijų. Nemažai trečiojo sektoriaus organizacijų atlieką daugybę funkcijų – teikia viešąsias paslaugas, atstovauja ir gina tam tikros grupės interesus, koordinuoja konkrečioje srityje dirbančių organizacijų veiklą ir pan.

Terminas „trečiasis sektorius“ pirmą kartą pradėtas vartoti 1973 m. Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkų (Etzioni 1973; Levit 1973; Nielsen 1979). Europoje jis naudojamas nuo 1983 m. 1973 m. A. Etzioni savo disertacijoje taip apibūdino terminą „trečiasis sektorius“: „*Pavartojant terminą „trečiasis sektorius“ buvo siekiama išreikšti alternatyvą maksimaliam pelno siekimui ir biurokratijai*“³⁷. Jis pabrėžė, kad šis sektorius neturi būti priklausomas nuo valdžios ir privataus sektoriaus. A. Etzioni pripažino, kad „trečiojo sektoriaus“ samprata gali būti kildinama iš: „<...>, *savanoriškų asociacijų (kaip antai Raudonasis Kryžius, balso teisę turinčių Moterų lyga) ir iš ne pelno korporacijų (Fordo fondas)*“³⁸. Taip pat jis pridūrė, jog ne visos savanoriškos asociacijos yra sėkmingai veikiančios. Daugelis jų gali vykdyti reikšmingas misijas (spręsti aplinkosaugos problemas, rūpintis socialinės rūpybos klausimais), kurios nėra pelningos, kad pritrauktų privatų sektorių.

1975 m. Nepriklausoma Filerio Komisija, kurią iniciavo pats Džonas D. Rokfeleris, terminą „trečiasis sektorius“ aiškino taip: „*Trečiasis sektorius, kaip pragmatiška konvencija, kaip nuoroda į mokslinius interesus*“³⁹. Minėtas terminas buvo naudojamas ir tuometinėje Vakarų Vokietijoje bei Austrijoje, kur apėmė visas organizacijas, nepriklausiusias pelno ir viešajam sektoriui. 1987 m. socialinių mokslų atstovas P. Hal'as terminą „trečiasis sektorius“ įvardijo, kaip pilietinės, liberalios visuomenės ingredientą. Tuo metu daugelis Europos mokslininkų pabrėžė

³⁷Seibal W., Anheier H. K., *Sociological and Political Sciences Approaches to the Third Sector, The Third Sector Comparative Studies of Nonprofit Organizations* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Amilo/Desktop/Sociological%20and%20Political%20Science%20Approach%20to%20the%20Third%20Sector.htm>.

³⁸Etzioni A., *The Third Sector and Domestic Missions* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A95.pdf>.

³⁹Evers, A. Laville, J. L. *The Defining Third Sector, Third Sector in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=dyK4x06taPUC&printsec=frontcover&dq=third+sector+in+europe&hl=en&sa=X&ei=ZkbTT_TuLcLotQaRs vGMDw&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20europe&f=false>.

istorijos svarbą ir laikėsi konservatyvios nuomonės. Kalbant apie „trečiojo sektoriaus“ apibrėžimą ir tolimesnį šio termino aiškinimą, reiktų atkreipti dėmesį į prancūzų politiko, sociologo, istoriko A. de Tocqueville'io pastabas. Amerikos mokslininkai, pasiremdami pastarojo idėjomis, išskeltomis knygoje „Demokratija Amerikoje“ (1938 m.), teigė, jog: „*Trečiąjį sektorių*“ sudaro savanoriškos asociacijos“⁴⁰. Vis dėlto europiečiai laikėsi kitos nuomonės ir tvirtino, kad: „*Trečiasis sektorius XIX a. asocijavosi su protestantų rūpybos, labdaros organizacijomis, pamaldžiomis bažnyčios dukterimis, kovojančiomis su ateizmu ir socializmu*“⁴¹.

1983 m. W. Hasenfeld'as, apibrėždamas terminą „trečiasis sektorius“, iškėlė politinės ekonomikos paradigimą. Ji, anot mokslininko, padeda paaiškinti politinius ir ekonominius žmonių aptarnavimo industrijos procesus. W. Hasenfeld'as nuolat vartoja „žmonių aptarnavimo industrijos“ apibrėžimą. Jis tvirtina, kad minėtas apibrėžimas apima: „<...>, *ne tik paslaugų, agentūras ir jų klientus, bet ir valstybines ir regionines organizacijas, kurios reguliuoja, derina, planuoja, teikia resursus, nustato teisinę bazę, vykdo politiką*“⁴². Tad kiekviena iš cituotų funkcijų turi savo suinteresuotų šalininkų – tai klientai, advokatų organizacijos, profesionalios asociacijos, rėmėjai, tarybų ir komisijų nariai bei reguliavimo ir teisėkūros institucijos.

1993 m. R. Putnam'as, aiškindamas termino „trečiasis sektorius“ sampratą, iškėlė socialinio pasitikėjimo, socialinių tinklų, pilietybės svarbą įsitraukiant į asociacijas. 1995 m. A. Evers'as laikėsi nuomonės, jog terminą „trečiasis sektorius“ galima apibūdinti kaip įtampos lauką. Šios politinės koncepcijos idėja yra ta, jog: „*Galima, pabrėžti sudėtingus santykius tarp viešosios politikos ir iniciatyvios pilietinės visuomenės*“⁴³. A. Evers'as pridūrė, kad visos trečiojo sektoriaus organizacijos yra ne pelno organizacijos, ribojančios individualų ir privatų pelno siekimą.

1996 m. E. Kuti savo straipsnyje „Pilietinė visuomenė ir trečiasis sektorius“ rūpimą terminą susiejo su masinėmis organizacijomis, paremtomis naryste. Ši pridūrė, jog: „*Klubai, paremti naryste ir savanoriškomis organizacijomis, pradėjo dygti kaip grybai tose srityse, kur buvo toleruojami valstybinės ideologijos*“⁴⁴. Būtina pridurti, kad daugelis tokių organizacijų pradėjo masiškai kurtis V. Europoje XX a. 8-9 dešimtmetyje, kuomet buvo siekiama sustiprinti pasipriešinimą prieš nedemokratinis režimus. Visa tai turėjo įtakos švietimo, sveikatos bei socialinių organizacijų skaičiaus augimui, kurios teikdavo viešąsias paslaugas. Tuo metu pradėjo

⁴⁰Seibal W., Anheier H. K., *Sociological and Political Sciences Approaches to the Third Sector, The Third Sector Comparative Studies of Nonprofit Organizations* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Amilo/Desktop/Sociological%20and%20Political%20Science%20Approach%20to%20the%20Third%20Sector.htm>.

⁴¹Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

⁴²Evers, A., Laville, J. L. *The Defining Third Sector, Third Sector in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=dyK4x06taPUC&printsec=frontcover&dq=third+sector+in+europe&hl=en&sa=X&ei=ZkbTT_TuLcLotQaRsvGMDw&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20europe&f=false>.

⁴³Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

⁴⁴Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

raštis ir socialiniai judėjimai – aplinkos, pacifizmo, solidarumo grupės bei klubai, daugiausiai savo veiklą siejė su rekreacija, sportu, kultūra (medžiotojų, tautodailės asociacijos, futbolo klubai).

Šių dienų vyraujančiame anglosaksiškame pasaulyje trečiuoju sektoriumi yra vadinamos visos ne pelno organizacijos. Dž. Hopkins'as taip apibrėžia trečiojo sektoriaus organizacijas:

- ✓ tokios ne pelno organizacijos yra institucionalizuotos organizacijos, turinčios teisinį statusą – juridinį asmenį;
- ✓ šios organizacijos yra nepriklausomos nuo valdžios institucijų;
- ✓ ne pelno principu grindžiamos organizacijos yra savarankiškos, turinčios savo vidaus taisykles bei teisę priiminėti sprendimus;
- ✓ ne pelno organizacijų veikla turi įtraukti savanorius ir darbas privalo būti paremtas savanoriškumu“.

Ne pelno organizacijos paremtos britų savanoriškumo tradicija, kuri neatsiejama nuo socialinės ekonomikos. Socialinės ekonomikos požiūris, kuriame nieko nekalbama apie pelno paskirstymą, akcentuoja demokratinius procesus organizacijose. Tuo tarpu ne pelno principas pasisako už: „<...>, *savitarpio pagalbą, t. y. pelno paskirstymą organizacijos nariams ir jų poreikiams*“⁴⁵.

Anot P. Develter'o, socialinės ekonomikos požiūris atspindi socialinius ir politinius trečiojo sektoriaus organizacijų santykius, kurie pabrėžia narių savanorišką įsitraukimo ir dalyvavimo pobūdį. Šiuo požiūriu minėtos organizacijos yra laikomos mikroekonominėmis ar mikrosocialinėmis organizacijomis. Vadinamieji „mikro“ projektai kildinami iš XIX a. socialinių pokyčių, kuomet darbininkų ir valstiečių judėjimai jungdavosi į kooperatyvus bei savišalpos draugijas. Tvirtinama, jog: „*Socialinė ekonomika yra atstovaujama vad. triados – kooperatyvų, savitarpio pagalbos ir asociacijos*“⁴⁶. Šiuo metu socialinės ekonomikos politiką užtikrina viršnacionalinės institucijos (Europos Sąjunga ir Tarptautinė darbo organizacija).

Postindustrinėse Šiaurės Europos šalyse įvairios organizacijos siekia atitikti ne pelno kriterijų ir, pasinaudodamos atitinkamais teisės aktais, gauti mokesčių lengvatas. Šiuo požiūriu yra paplitęs „ne pelno sektorius“ terminas. Pietinėse Europos valstybėse „ne pelno sektorius“ apibrėžimas praranda savo prasmę: „*Mokestinių lengvatų įtaka vietos bendruomenėms ir organizacijoms esanti daug mažesnė*“⁴⁷. Šiose valstybėse pastarasis sektorius gali apimti daugybę organizacinių formų – įvairius kooperatyvinius modelius (kredito unijos), asociacijas ir pan. Negana to, Pietinės Europos šalys, vykdydamos savo vidaus politiką socialinėje ekonomikoje, remia vietos

⁴⁵Defourny J., Develtere P., *Social economy or nonprofit sector? The social economy: the world wide making of a third sector* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://zoww.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Articles/Defourny/Defourny.Develtere_SE_NorthSouth_Chap1_EN.pdf>.

⁴⁶Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

⁴⁷Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

bendruomenės bei įvairias organizacijas, jog pastarosios užsiimtų verslu. Tuo tarpu Vidurio ir Rytų Europoje trečiojo sektoriaus samprata neatsiejama nuo nevyriausybinų organizacijų vaidmens kovoje už žmogaus teises bei demokratijos sklaidą buvusiose sovietinio bloko šalyse.

Termino „ne pelnas“ dominavimas sąlygotas paplitusios tarptautinės anglų kalbos. Vis dėlto kitose kalbose, pvz., prancūzų, ispanų, paplitę „socialinės ekonomikos“ ar „solidarios ekonomikos“ terminai, kadangi tai yra tinkamesni terminologiniai atitikmenys. Iš tiesų ne vienoje šalyje susiduriama su „trečiojo sektoriaus“ terminologinio konceptualumo problematika. Reikia pabrėžti, jog terminų „socialinė ekonomika“ ar „solidari ekonomika“ vartojimas pažymi „trečiojo sektoriaus“ apibrėžimo sinonimą.

Labiausiai išsivysčiusiose šalyse trečiojo sektoriaus organizacijos apima ne tik aptarnavimo industriją, bet ir socialines paslaugas. 2001 m. A. Evers'as savo straipsnyje „Socialinės paslaugos socialinėse įmonėse“ pabrėžė, jog socialinių paslaugų apibrėžimas ne tik peržengia socialinės rūpybos sferą, bet ir apima kultūros, mokymo sritis. Šioms sferoms didelę įtaką turi viešasis sektorius, kadangi: „*Socialinės paslaugos įtraukia vietos bendruomenes, tiek mažesnes, tiek ir didesnes gyventojų grupes bei padeda formuoti individualius poreikius*“⁴⁸. Galime teigti, kad ne pelno siekiančios kultūrinės trečiojo sektoriaus organizacijos (bibliotekos, muziejai, teatrai) gali būti paremtos valstybinių ar municipalinių institucijų. Prie šių įstaigų veiklos gali materialiai prisidėti ir įvairūs fondai, privatūs rėmėjai. Pastarosios fundacijos, skirtingai nei XIX a., neturi klasinių išimčių.

Iš tiesų terminas „trečiasis sektorius“ apima daugybę organizacijų tipų bei daugybę sąvokų ir apibrėžimų, nesutampančių vienas su kitu: „*Trečiasis sektorius – „organizuota pilietinė visuomenė“, „savanoriškas sektorius“, „socialinė ekonomika“, „solidari ekonomika“, „ne pelno sektorius“ ir „nevyriausybinių organizacijos*“⁴⁹. Taip pat šis terminas turi skirtingas reikšmes. Pavyzdžiui, Japonijoje nuo 1980 m. „trečiasis sektorius“ reiškia bendras korporacijas, įkurtas viešo ir privataus sektoriaus. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje minėtas terminas suprantamas kaip vieta tarp viešo ir privataus sektoriaus.

Šiandien yra du, vienas su kitu daugelyje pasaulio šalių konfrontuojantys, požiūriai, apibrėžiantys terminą „trečiasis sektorius“:

1. „trečiasis sektorius“ – pilietinės visuomenės išraiška, išsiskirianti demokratiniame kultūroje ir paremta socialiniu dalyvavimu;

⁴⁸Evers, A., Laville, J. L. *Social service by social enterprises:*

on the possible contribution of hybrid organizations and civil society [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.ssc.wisc.edu/~wright/Social%20Economy%20PDFs/EversLaville-12%20-%20Social%20Services.pdf>>.

⁴⁹Kendell J., *The Third Sector and The Question of a Definition. Handbook on a Third Sector Policy in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=UwP0ZE-drsIC&pg=PA3&dq=third+sector+in+Europe&hl=en&sa=X&ei=AR3TT6XCNNdysgaql9XFDw&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20Europe&f=false>.

2. „trečiasis sektorius“ – centrinės ir vietinės valdžios tąsa; trečiojo sektoriaus organizacijos atlieka svarbų vaidmenį, teikiant viešąsias paslaugas socialinėje rūpyboje, sveikatos priežiūroje, švietime bei kultūroje.

Kalbant apie pilietinės visuomenės vaidmenį ir įtaką išaugusioje socialinių paslaugų srityje, galime išskirti du pilietiškumo aspektus. Vienas iš aspektų pilietinę visuomenę paaiškina, kaip „viešą lauką“, kur piliečiai turi teisę netrukdomai įsitraukti į debatus. Antrasis aspektas pilietinės visuomenės idėją susieja su bendruomeninio gyvenimo principais: „*Piliečiai įsitraukia į savanorišką veiklą, dalyvauja mokyklų tarybose, bendruomeniniame gyvenime, teikia įvairias socialines paslaugas – sveikatos priežiūros, mokymo, <...>*“⁵⁰. Visa tai yra vadinama „pilietiniu lobizmu“, padedančiu paveikti ir daryti įtaką politikų sprendimams.

Nuo 1970 m. pilietinės visuomenės vaidmuo pradėjo mažėti. Antrasis pilietinės visuomenės aspektas praranda savo reikšmę, kadangi savanorių ir aktyvių piliečių iniciatyva sumenksta socialinėje valstybės politikoje: „*Pradedą rastis taip vad. skėtinės organizacijos, turinčios centralizuotą biurokratinį socialinio aprūpinimo aparatą*“⁵¹. Tad didžioji dalis pilietinių iniciatyvų prarado savo politinę įtaką socialinių sprendimų priėmimo, nes: „*Piliečiai tapo tik gerai informuotais viešųjų valstybės gyvenimo reikalų stebėtojais*“⁵².

Vis dėlto pilietinės iniciatyvos, pasireiškiančios socialinio kapitalo resursais (savanoriška veikla, teikiama labdara ir kt.), turi daugiau galimybių skleisti vietinio lygio municipalinėse organizacijose. Tokios ne pelno organizacijos, turinčios ir pilietinės iniciatyvos bei teikiančios socialinio aprūpinimo paslaugas, vadinamos „hibridinėmis organizacijomis“. Joms didelę reikšmę turi valstybės viešieji finansai.

Tad, apibendrinus pateiktą medžiagą, galima teigti, jog terminas „trečiasis sektorius“ pirmą kartą pradėtas vartoti 1973 m. Trečiojo sektoriaus organizacijos gali apimti daugybę organizacijų tipų bei apibrėžimų, nesutampančių vienas su kitu. Taip pat šis terminas turi skirtingas reikšmes. Vis dėlto šiandien vyrauja du, vienas su kitu daugelyje pasaulio šalių konfrontuojantys, požiūriai, apibrėžiantys „trečiąjį sektorių“: 1. terminas „trečiasis sektorius“ – pilietinės visuomenės išraiška, įsišaknijusi demokratinėje kultūroje ir paremta socialiniu dalyvavimu; 2. „trečiasis sektorius“ – tai centrinės ir vietinės valdžios tąsa.

⁵⁰Evers A., Laville J. L., *Social service by social enterprises: on the possible contribution of hybrid organizations and civil society* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.ssc.wisc.edu/~wright/Social%20Economy%20PDFs/EversLaville-12%20-%20Social%20Services.pdf>>.

⁵¹Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

⁵²Ten pat, [žiūrėta 2012 06 08].

1.2. Pilietinės visuomenės koncepcija

Empiriniai tyrimai apie pilietinės visuomenės svarbą ir diskusijos apie šio termino apibrėžimą modernioje valstybės santvarkoje prasidėjo XX a. antrojoje pusėje. Tuo metu suklestėjo socialiniai mokslai. Didelės įtakos tam turėjo neoliberali Jungtinių Amerikos valstijų prezidento Ronaldo Reigano vykdoma politika. Jos pagalba siekta ne padidinti valstybės kišimąsi į piliečių viešųjų reikalų tvarkymą, o skatinti ir remti privačias iniciatyvas. Tokiu būdu planuota išplėsti bei užtikrinti asmenines žmogaus teises jungtis į bendrijas ir susivienijimus. Šiuo pavyzdžiu pasekė dauguma Vakarų pasaulio valstybių. 1980 m. terminas „pilietinė visuomenė“ ėgijo nepriklausomos nuo valstybės ir rinkos asociacijos etiketę.

Garsus XX a. pradžios amerikiečių filosofas, psichologas ir edukologas J. Dewey'is, plėtodamas liberalios demokratijos bei mokymo svarbą, pabrėžė, jog: „*Demokratija turi daugybę reikšmių, bet taip pat turi ir moralinę reikšmę, kuri yra aptinkama, sprendžiant visų politinių institucijų indėlių į kiekvieno visuomenės nario pilietinio sąmoningumo augimą*“⁵³. Griūnant komunistiniam Rytų blokui ir ten įtvirtinant demokratiją, susidurta su nemažais sunkumais: didelės postkomunistinio pasaulio dalies ir besivystančių šalių piliečių nuskurdimu. Pastarieji, būdami izoliuoti dėl nepritekliaus sukeltų problemų, nepajėgė ginti ir atstovauti savo teisių. Taip pat jie negalėjo palaikyti glaudžių socialinių santykių su kuriamomis vietos bendruomenėmis. Tad buvo suvokta, jog: „*Pilietinės visuomenės bendrystė ugdo piliečių gebėjimus, skatina aktyvumą ir formuoja identitetą*“⁵⁴. Dėl šios priežasties iškilo būtinybė kurti visą apimančius mechanizmus, kurių priedermė – užtikrinti ir ginti pagrindines žmogaus teises, nuomonių įvairovę bei teikti humanitarinę pagalbą.

Socialinių mokslų atstovai, filosofai, žymūs visuomenininkai kėlė klausimus dėl pilietinės visuomenės sampratos formuluotės. Palaipsniui išsikristalizavo kelios vyraujančios idėjos apie pilietiškumą – tai socialinio kapitalo ir trečiojo sektoriaus požiūriai. Pirmoji idėja – socialinio kapitalo idėja. Ją išplėtojo R. Putnam'as savo knygoje „Tam, kad demokratija veiktų“ (1993m.), kurioje pabrėžiamas demokratijos dalyvavimo tobulinimas ir socialinis teisingumas. Mokslininkas taip apibūdino pilietinės visuomenės sampratą: „*Pilietinė visuomenė yra modernių tautų „tarpinė*

⁵³Dewey J., *Liberalism: individual, community and self-development* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=U-jcTJXDG64C&pg=PA106&lpg=PA106&dq=Dewey+Civil+society&source=bl&ots=Ft-muZWf6P&sig=ZBMLvnh3qkwJjRPw4Cmz6X6-JW4&hl=en&sa=X&ei=UTaFUPypHMnasgbEx4DYAg&redir_esc=y#v=onepage&q=Dewey%20Civil%20society&f=false>.

⁵⁴Edwards B., Foley W. M., Diani M., *Beyond Tocqueville – Civil Society and Social Capital Debate in Comparative Perspective* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=_U196GHkto0C&oi=fnd&pg=PR2&dq=Modern+civil+society&ots=68PWGwIshU&sig=d1b4hleJ_I8mmCG9oZ3T8D5G2JI&redir_esc=y#v=onepage&q=Modern%20civil%20society&f=false>.

vieta“, kur įkurdintos savanoriškos organizacijos, socialiniai tinklai, <...>“⁵⁵. R. Putnam‘o socialinio kapitalo nuostata pagrindė mintį, jog pilietinės asociacijos prisideda prie demokratinės valdžios efektyvumo ir stabilumo. Taip pat jis pabrėžė piliečių tarpasmeninių ryšių, tarpusavio pasitikėjimo svarbą.

Svarbu akcentuoti, jog socialinio kapitalo idėja sutelkia dėmesį į integruotų savanoriškų organizacijų potencialą. Tai pabrėžia gebėjimą sukurti savitarpio pagalba pagrįstus socialinius tinklus. Noriu pridurti, jog pati socialinio kapitalo idėja pasiremia taip vadinamomis „pilietinėmis dorybėmis“, kurios apibūdinamos, kaip ryšiai tarp žmonių. Per šių „pilietinių dorybių“ prizmę istorinėje perspektyvoje žvelgiama į partijų, bažnyčių, visuomeninių organizacijų, profsąjungų narystės ir veiklos tendencijas. Kaip teigia R. Putnam‘as: „*Visuomenė, kurioje yra daug dorų, bet izoliuotų asmenų, turi mažai socialinio kapitalo*“⁵⁶. Jis siūlo socialinį kapitalą skirstyti į jungiamąjį bei atskiriantį kapitalą. Atskiriančio kapitalo pavyzdžiai – etninės brolijos, bažnytinės moterų grupelės. Šios bendruomenės stiprina grupės vidaus ryšius, išskirtinę pilietybę, homogeniškumą. Prie jungiančio kapitalo priskiriami pilietinių teisių judėjimai, jaunimo organizacijos. Jose: „<...>, orientuojamasi į išorę, vienijami socialiai įvairūs žmonės“⁵⁷. Vis dėlto socialinis kapitalas turi savo neigiamąją pusę: „*Bendruomeninės tradicijos ir vertybės gali riboti laisvę ir skatinti netoleranciją, stiprinti ryšius su į save panašiais asmenimis, tuo mažindamas individualias raiškos galimybes*“⁵⁸.

Socialinio kapitalo idėja išreiškia pilietinio aktyvumo svarbą valdžioje. Tuo tarpu antroji idėja skelbia, jog trečiojo sektoriaus samprata koncentruojama, siekiant analizuoti: „*Ne pelno organizacijų, kaip socialinių paslaugų tiekėjų, reikšmę konkrečiose socialinio aprūpinimo srityse*“⁵⁹. 1973 m. A. Etzioni savo knygoje „Trečiasis sektorius ir vidaus misijos“ tvirtino, kad trečiasis sektorius, kaip pilietinės visuomenės koncepcija: „*Geba verslo dvasią ir organizacinių įmonės efektyvumą derinti su bendruoju valstybės viešuoju administravimu*“⁶⁰. Minėtu atveju ne

⁵⁵Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuexT8rvCDOt4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMlrfAas64BA&redir_esc=y>.

⁵⁶Hauberer J., *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.

⁵⁷*Ten pat*, [žiūrėta 2012 06 08].

⁵⁸*Ten pat*, [žiūrėta 2012 06 08].

⁵⁹Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuexT8rvCDOt4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMlrfAas64BA&redir_esc=>>.

⁶⁰*Ten pat*, [žiūrėta 2012 06 08].

pelno organizacijos integruotos į politikos įgyvendinimo procesus. Jie sudaro institucinę socialinio aprūpinimo alternatyvą valdžiai. Pilietinės visuomenės koncepcija trečiojo sektoriaus požiūriu akcentuoja: „*Programinius ir į ateitį orientuotus pilietinių organizacijų darbus*“⁶¹. Šios galimybės leidžia piliečiams investuoti savo laiką ir pinigus į tolimesnę demokratijos plėtotę (ypatingai tai naudinga įvairioms subkultūroms, siekiančioms neatitolti nuo valstybės viešojo gyvenimo reikalų).

Šiandien pilietinės visuomenės samprata suvokiama kaip: „*Sudėtingas ir teisiškai reglamentuotų nevyriausybinių organizacijų dinamiškas ansamblis*“⁶². Aktyviausi pilietinės visuomenės grupės – tai konformistai, reformistai ir radikalai. Konformistai – piliečių grupės, kurios siekia stiprinti ir puoselėti esamas normas (verslo lobistai, profesinės sąjungos, mokslinių tyrimų institutai ir fondai). Tuo tarpu reformistai trokšta pakeisti esamus režimus, ištaisyti trūkumus (akademines institucijas, vartotojų asociacijos, žmogaus teisių grupės). Radikalai atstovauja pilietines asociacijas, kurių pagalba siekiama visapusiškai transformuoti socialinę tvarką. Šios grupės dažnai vadinamos „visuomeniniais judėjimais“. Jie įtraukia aplinkosaugininkus, fašistus, anarchistus, feministes ir pacifistus, religijos atgaivinimo šalininkus. Pastarieji: „<...>, *rengia protestus prieš valstybę, vykdomą industrializaciją, liberalias vertybes, patriarchatą ir sekuliarizmą*“⁶³.

Vienos pilietinės organizacijos gali pasigirti, turinčios kvalifikuotus darbuotojus, šiuolaikines komunikacines technologijas ir duomenų bankus. Tuo tarpu kitos organizacijos stokoja tiek žmogiškųjų, tiek ir materialųjų išteklių. Nemažai pilietinių asociacijų: „*Turi aiškią viziją, vertybinę orientaciją ir efektyvų vadovavimą*“⁶⁴. Kitoms pilietinėms grupėms ar organizacijoms trūksta aiškios misijos apibrėžtumo. Esama tokių asociacijų, kurių tikslas – atstovauti lobistų organizacijas. Tačiau nemažai yra pilietinių organizacijų, kurios per įvairius mitingus, boikotus, rašomas peticijas ar rengiamus simpoziumus siekia sutelkti plačiąją visuomenę.

Postindustrinėse valstybėse keliami du socioekonominiai pilietinės visuomenės konceptai:

a) socialinio kapitalo (pabrėžia pilietinio dalyvavimo, tarpasmeninių ryšių ir socialinių tinklų svarbą); b) trečiojo sektoriaus (teikia pirmenybę socialinių paslaugų plėtotei ir pilietiniam

⁶¹Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuehxT8rvCDOt4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMlrfAas64BA&redir_esc=>

<http://books.google.lt/books?id=oBxyaj3b50EC&pg=PA775&lpq=PA775&dq=%22Global+Civil+Society:+Changing+the+World%3F%22&source=bl&ots=D3_iGrR3pR&sig=98VEXeqacWREJRiLXylqgi_wxeQ&hl=en&sa=X&ei=EXmGUNrMGlyHswa10YHAAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Global%20Civil%20Society%3A%20Changing%20the%20World%3F%22&f=false>

⁶²Anheier H. K., Toepler S., *International Encyclopedia of Civil Society* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=oBxyaj3b50EC&pg=PA775&lpq=PA775&dq=%22Global+Civil+Society:+Changing+the+World%3F%22&source=bl&ots=D3_iGrR3pR&sig=98VEXeqacWREJRiLXylqgi_wxeQ&hl=en&sa=X&ei=EXmGUNrMGlyHswa10YHAAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Global%20Civil%20Society%3A%20Changing%20the%20World%3F%22&f=false>

⁶³Scholte A. J., *Global Civil Society: Changing the World?* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:

<<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/9088/1/Global%20Civil%20Society%20Changing%20the%20World.pdf?1>>.

⁶⁴*Ten pat*, [žiūrėta 2012 10 06].

aktyvumui). Reziumuojant, galime teigti, kad pilietinė visuomenė apibrėžiama, kaip istoriškai išsivysčiusių asmeninių teisių sfera, laisvos ir savanoriškos asociacijos. Pastarosios viena su kita politiškai derina atitinkamus privačius interesus. Šių interesų užtikrinimą garantuoja viešosios valstybės institucijos.

2. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLA LIETUVOJE

2.1. Nevyriausybinių organizacijų samprata

Vienas iš svarbiausių atviros visuomenės bruožų – nevyriausybinės organizacijos, kurios aktyviai skleidžia savo idėjas, stengiasi gerinti vietos gyvenimo sąlygas ar padeda pagalbos labiausiai reikalingiems žmonėms. Nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau NVO) vadinamos įkurtos ne valdžios iniciatyva organizacijos. Jas galima būtų vadinti savanoriškomis organizacijomis, nes įsteigtos laisva žmonių valia. Tad žmonės į tokias organizacijas buriasi ir jas remia savanoriškai. Nors „trečiojo sektoriaus“ terminas nėra teisinis, jis vartojamas, remiantis visų organizacijų, institucijų suskirstymo į tris kategorijas koncepcija:

- 1) valdžios institucijos, įskaitant teritorinę savivaldą ir jos institucijas;
- 2) privataus sektoriaus subjektai;
- 3) nevyriausybinių ne pelno organizacijų visuma.

Nevyriausybinės organizacijos: „*Savanoriškas, nepriklausomas, savaveiksmis asmenų susivienijimas, kurio tikslas – padėti sau ir kitiems*“⁶⁵. Trečiasis sektorius skiriasi nuo valstybinio sektoriaus, nes jam priklausančios organizacijos nėra jungiamos į vieną griežtos hierarchijos ir pavaldumo visumą. Diskutuojama, ar dera nevyriausybinėmis organizacijomis vadinti kitas ne pelno organizacijas – profesines sąjungas, religines bendruomenes ar bendrijas, butų savininkų bendrijas ir pan. Tikrai NVO nėra laikomos politinės partijos ir organizacijos.

Nevyriausybinėmis organizacijomis laikomos visuomeninės organizacijos, asociacijos, labdaros organizacijos ir fondai, nemažai ir viešųjų įstaigų (toliau VŠĮ), kurioms būdingi šie požymiai:

- ✓ juridinis asmuo;
- ✓ prigimtinė nepriklausomybė nuo valdžios ir valdymo institucijų;
- ✓ nepelno paskirstymo principas (gautas pelnas nėra paskirstomas tarp steigėjų, darbuotojų ar narių, o investuojamas į pagrindinę įstatuose numatytą veiklą);
- ✓ savivalda;
- ✓ savanoriškumas (laisvas narių įstojimas ir išstojimas);
- ✓ tarnavimas visuomenės labui.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje, kuriai 1992 metų spalio mėnesį vieningai pritarė piliečių referendumas, kuriuo: „<...>, kviečiama kurti „atvirą, teisinę, pilietinę

⁶⁵ Ilgius V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998, p. 16.

visuomenę⁶⁶. Lietuvos nevyriausybinų organizacijų veikla skiriama visuomenės labui. Šios organizacijos stengiasi didinti visuomenės sąmoningumą ir neabejingumą svarbioms problemoms. Taigi, NVO mažina visuomenės susipriešinimą bei didina socialinę integraciją. Nevyriausybinių organizacijų taip pat gali įnešti indėlių: „<...>, *formuodamos socialinių paslaugų tinklą, skatindamos vyriausybės veiksmų skaidrumą*, <...>“⁶⁷. Tačiau NVO sektorius Lietuvoje, iš dalies dėl ilgai trukusios sovietinės okupacijos, dar neturi visų sąlygų apibrėžtiems svarbiems vaidmenims atlikti.

Nevyriausybinių organizacijų apibrėžimas pradėtas naudoti daugiau kaip prieš pusę šimto meto. Pirmą kartą ši sąvoka panaudota Jungtinių Tautų rezoliucijoje 1950 m. Tačiau iki šių dienų nėra vieningo nevyriausybinių organizacijų apibrėžimo bei klasifikacijos. Terminas *nevyriausybinių organizacijų* – tai pažodinis vertinys iš anglų kalbos (*non-governmental organization*). Pati termino semantika verčia nevyriausybiniomis organizacijomis laikyti tokias organizacijas, kurios: „<...>, *įsteigtos ir veikia be vyriausybės ar kitų viešosios valdžios institucijų valios*“⁶⁸.

Nevyriausybinių organizacijų dažnai įvardijamos, kaip: „<...>, „*nepelno*“, „*savanoriškos*“, „*trečiojo sektoriaus*“, „*pilietinės organizacijos*“⁶⁹. Nevyriausybine organizacija galima įvardinti tiek sporto klubą, tiek ir profesinę organizaciją ar bendruomenės centrą. Nevyriausybinių organizacijų pasižymi: „*Didele įvairove tiek organizacijos dydžio, tiek valdžios pobūdžio atžvilgiu, pradedant mažomis organizacijomis, turinčiomis vieną konkretų tikslą, ir baigiant stambiomis organizacijomis, vykdančiomis įvairiapusę veiklą*“⁷⁰. Kai kurios NVO gali būti susijusios su religiniais judėjimais, kitos su – politiniais šalininkais, o dar kitos siekia būti ideologiškai neutraliomis. Nevyriausybine organizacija galima vadinti tiek sporto klubą, tiek profesinę organizaciją ar bendruomenės centrą. Reikia pasikartoti, kad dažniausiai nevyriausybinių yra traktuojama tokia organizacija, kuri yra nepolitinė, nereliginė ir ne pelno. Į religiją, verslą, valstybės valdymą bei gynybą ir šeimos stiprinimą orientuotos NVO nėra laikomos „grynosiomis“ nevyriausybiniomis organizacijomis, nes neatitinka keliamų kriterijų. Tokiose organizacijose: „<...>, *savanoriškumas nėra tikras, o nulemtas objektyvių priežasčių*“⁷¹. Tad, kaip jau minėjau, egzistuoja ne vienas NVO apibrėžimas.

Sąvoka *ne pelno organizacija* (toliau – NPO) dažniausiai vartojama teisinėje kalboje ir apibrėžia santykį su pelnu. Lietuvių kalboje terminai „*ne pelno*“ ir „*pelno nesiekiančios*

⁶⁶ *Lietuvių tauta*. LR Konstitucija Vilnius: Mūsų Saulužė, 2004, p.3.

⁶⁷ Guščienė J., *Organizacijų sociologija*, Kaunas: Technologija, 2009, p.72.

⁶⁸ *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinioms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1999, p. 20.

⁶⁹ *Ten pat*, p. 23.

⁷⁰ Žalimienė L., *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003, p. 118.

⁷¹ *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinioms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1999, p. 25.

organizacijos“ vartojami kaip sinonimai arba norint pabrėžti minėtą skirtumą. Bet kokia organizacija gali būti arba ne pelno, arba pelno organizacija. Tad: „*Visos ne pelno organizacijos, išskyrus valstybines, gali būti vadinamos nevyriausybinėmis, o visos nevyriausybines, išskyrus tas, kurios skirsto pelną, gali būti ne pelno organizacijomis*“⁷². NPO termino šalininkas Remigijus Šimašius laikosi nuomonės, jog šios organizacijos neaiškina organizacinės veiklos kryptingumo, o pažymi tik aiškiai apibrėžiamus veiksmus, t. y. ne pelno naudojimą.

Ne pelno organizacijų sąvoka gali būti skirtingos apimties: „*Siaurąja prasme – tai organizacijos, kurias reglamentuojančiuose įstatymuose įtvirtintas šių organizacijų ne pelno statusas, o plačiąja prasme – visos organizacijos, kurios nesiekia pelno ir neduoda kapitalo grąžos jų savininkams*“⁷³. Plačiąja prasme NVO yra ne tik organizacija, kuriai įtakos neturi valdžios institucijos, bet ir tokia organizacija, kuri nesiekia pelno. Būtent šitaip nevyriausybines organizacijos patenka į vadinamąjį „trečiąjį sektorių“, kuriame nėra valdžios institucijų ir pelno siekiančių įmonių. Kaip pastebi Vaidotas Ilgius: „*Nevyriausybinių organizacijų terminas plačiausia prasme gali apimti net bažnytines (konfesines) organizacijas, profesines sąjungas, <...>, kooperatyvus, nepriklausomas visuomenės informavimo priemones, nepriklausomas švietimo įstaigas, <...>*“⁷⁴. Pastaroji sąvoka gali apimti ir neformalias grupes, kurios vadinamos „kitomis raiškos formomis“. Šioms grupėms priskiriamos įvairios draugijos, sąjungos, klubai, ansambliai, chorai, rateliai, trupės ir kitos folklorinės raiškos grupės, kurios „<...>, rūpinasi etnine kultūra, skatina ir koordinuoja pastangas pažinti, plėtoti ir propaguoti kultūrą“⁷⁵. Tuo tarpu NVO apibrėžimas siaurąja prasme reiškia tai, jog: „*Terminas nevyriausybinių organizacija pirmiausia yra nuoroda į principinę atsiribojimą ne tik nuo valstybės institucijų, bet ir nuo įmonių, politinių partijų, profesinių sąjungų ir religinių bendruomenių*“⁷⁶. Šiuo požiūriuprie nevyriausybinių organizacijų negalime priskirti tokių specifinių ne pelno organizacijų, kaip švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos, biudžetinės įstaigos, meno kūrėjų organizacijos, prekybos ir amatų rūmai, politinės partijos, religinės bendruomenės.

Įdomu pastebėti, jog įvairiuose dokumentuose galime aptikti terminą „nevalstybinės organizacijos“, kuris yra vartojamas kur kas rečiau negu NVO. Be to, dažnai ši sąvoka vartojama ne kaip nevyriausybinių organizacijų sinonimas, o kaip profesines sąjungas bei politines partijas apimantis terminas. Tai prieštarauja NVO sampratai siaurąja prasme. Tuo tarpu pilietinės organizacijos apima plačiai suprantamą trečiąjį sektorių ir didelio skirtumo tarp terminų „trečiojo

⁷²Šimašius R., *Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir Vakarų patirtis*. Vilnius: NVO informacijos ir paramos centras, 2003, p. 9.

⁷³Ten pat, p. 9.

⁷⁴Ilgius, V., *Kuo mes vardu. Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinių organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998, p.13.

⁷⁵Ten pat, p. 16.

⁷⁶Ten pat, p. 17.

sektoriaus“ organizacijos bei „pilietinės visuomenės“ organizacijos nelieka. Vis dėlto išaiškėja, kad: „*Pilietinės visuomenės organizacijos gali būti suprantamos, kaip tam tikra visuomenės dalis, kurios nariai aktyviai dalyvauja valstybės gyvenime per įvairias veiksmingas organizacines formas*“⁷⁷.

„*Savanoriškos organizacijos*“ terminas dažnai vartojamas, kaip *nevyriausybinių organizacijų* sinonimas. Jis naudojamas pabrėžti laisvą iniciatyvą, o *nevyriausybinių organizacijos* terminas – nurodyti struktūrinį-institucinį organizacijos aspektą. Savanoriškos organizacijos dažniausiai suprantamos, kaip tam tikra nevyriausybinių organizacijų rūšis – organizacijos pagrįstos fizinių asmenų naryste.

„*Visuomeninių organizacijų*“ apibrėžimas kasdieninėje kalboje reiškia tą patį, ką ir „*nevyriausybinių organizacijos*“, bet dažnai suvokiamas plačiau. Tai gali būti nevalstybinis piliečių susivienijimas, kuris: „*Veikia savivaldos principu, skatina piliečių politinį aktyvumą ir savarankiškumą, tenkina savo narių interesus*“⁷⁸. Terminas „*visuomeninė organizacija*“ gali būti vartojamas, kalbant apie kokį nors visuomenės darinį. *Pilietinės organizacijos* samprata iš esmės reiškia tą patį, ką ir *visuomeninė organizacija*. Dar sovietiniais laikais terminas „visuomeninė organizacija“ turėjo tam tikrą aiškų politinį atspalvį. Dažnai jis vartojamas tuomet, kai kalbama apie valstybės institucijų konsultacijas su visuomene. Tačiau norėčiau pažymėti, jog „visuomeninių organizacijų“ apibrėžimas išstumia asociacijos sąvoką, nes visuomeninės organizacijos, kaip atskira juridinių asmenų teisinė forma, teisės aktuose pakeičiama į asociacijas.

Trečiojo sektoriaus sampratos vartojimas remiasi visų organizacijų ir institucijų suskirstymu į tris sektorius: privatųjį, viešąjį ir trečiąjį. Visos nevyriausybinių organizacijos yra trečiojo sektoriaus organizacijos.

Anot socialinės filosofijos atstovo Mariaus Povilo Šaulausko, būtent pilietinė visuomenė yra pagrindinis nevyriausybines organizacijas apibrėžiantis veiksnys pokomunistinėje Lietuvoje. Jis tvirtina, jog: „*Pilietinė visuomenė yra pagrindinė revoliucinio pokomunistinio kismo vykdytoja*“⁷⁹. Pilietinė visuomenė išskyla kaip realybė, skatinanti pažangą, toleranciją, mažinanti asmens abejingumą savo ir kito laisvei. Tad demokratinėje valstybėje pilietinė savimonė yra reikalinga demokratinės kultūros reprodukcijai skatinti.

Šiuo metu Lietuvoje yra vartojami du terminai trečiojo sektoriaus organizacijų grupei apibūdinti – tai „nevyriausybinių organizacijos“ ir „ne pelno organizacijos“. Minimos organizacijos apima viena kitą: visos ne pelno organizacijos, išskyrus valstybines, gali būti vadinamos nevyriausybiniomis. Tuo tarpu visos nevyriausybinių organizacijos, išskyrus tas, kurios gali skirstyti

⁷⁷Šimašius R., *Ne pelno organizacijos. Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinioms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2007, p. 11.

⁷⁸Jočienė D., *NVO teisinė padėtis ir veikla tarptautinėje teisėje. Nevyriausybinių organizacijų veiklos ypatumai nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje: mokslinės konferencijos medžiaga*, Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 16.

⁷⁹Dobryninas A., Gaidys V., Gruževskis V., Poviliūnas A. ir kt., *Socialiniai pokyčiai: Lietuva*, Vilnius: Garnelis, 1990/1998, 2000, p. 37.

pelną, – ne pelno organizacijomis. Nevyriausybinės organizacijas galime apibrėžti, kaip ne pelno siekiančias, laisvas piliečių valia įkurtas organizacijas. Jos yra nepriklausomas nuo valstybės valdžios institucijų, savo veiklą grindžiančios savivaldos ir demokratiškumo pagrindais. Vis dėlto esminis NVO apibūdinantis veiksnys Lietuvoje – pilietinės visuomenės aktyvumas. Pirmaisiais Antrosios Lietuvos Respublikos metais pilietinė visuomenė buvo politinio ir kultūrinio pobūdžio. Tačiau šiandien vis labiau pradeda ryškėti socialinis – kultūrinis pilietinės visuomenės veiklos kryptingumas.

2.2. Nevyriausybinių organizacijų istorinės ištakos Europoje ir Lietuvoje

Pirmosios ne pelno organizacijos – labdaros ir paramos fondai – atsirado vėlyvaisiais viduramžiais. Jos siejamos su katalikų ir evangelikų liuteronų sąjūdžiais. Tačiau labdaros fondai dalyje Europos šalių jau egzistavo nuo V a. pr. Kr. Asociacijos taip pat žinomos jau nuo pirmųjų krikščioniškų judėjimų bei amatininkų ir pirklių asociacijų, gildijų ir cechų, savitarpio pagalbos grupių ir sąjungų.

D. Jočienės nuomone, seniausiomis nevyriausybiniomis organizacijomis laikomos krikščionių bažnyčios ir jų dvasinės (nuo VI a. benediktinai) bei pasaulietinės (nuo XII a.) organizacijos. NVO sparčiai daugėjo. Jos pradėjo atlikti vis didesnę vaidmenį, sprendžiant tarptautinius teisinius, humanitarinius ir socialinius reikalus: „*Viena pirmųjų nevyriausybinių organizacijų buvo Didžiosios Britanijos užsienio draugija, įregistruota kovai prieš vergovę dar XIX a. vid.*“⁸⁰. Taip 1760 m. susikūrė pirmoji Katalikų asociacija, o 1769 m. – Teisių akto paramos draugija.

Kaip ir Europoje, taip ir Lietuvoje pastebimos panašios nevyriausybinių organizacijų istorinės vystimosi tendencijos. Domo Butėno teigimu, Lietuvos Katalikų Bažnyčia, kaip organizacija, oficialiai atsirado XIV a. Jos veikla valstybės viduje apėmė religinę – auklėjamąją (pastoracinę), ūkinę, kultūrinę, šviečiamąją (mokyklos, spaustuvės, knygų leidyba), labdaros, sveikatos (ligonines, vaistines) sritis. Savanoriškos organizacijos, kilusios iš krikščionybės, veikė įvairiose socialinio aprūpinimo, šalpos srityse.

Pirmosios visuomeninės organizacijos, susibūrusios ne religiniais pagrindais XVI a. Lietuvoje, buvo brolijos. Brolija – amatininkų cecho pirmtakė. Magdeburginių miestų amatininkai ir pirkliai, sudarę didžiausią gyventojų dalį, gamybiniais pagrindais telkėsi į profesinius susivienijimus – cechus ir gildijas. Aukščiausia cecho valdymo institucija – visuotinis narių susirinkimas. Visi nariai cecho valdyme: „<...>, rengdavo bendrus susirinkimus, tvirtindavo

⁸⁰Jočienė D., *NVO teisinė padėtis ir veikla tarptautinėje teisėje. Nevyriausybinių organizacijų veiklos ypatumai nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje: mokslinės konferencijos medžiaga*, Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 16.

*įstatus, rinkdavo pareigūnus: seniūną, išdininką, raktininką, stalininką, <...>*⁸¹. Toks kolegialus nevyriausybinų organizacijų valdymas išliko iki pat šių dienų.

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios (iki pat Pirmojo pasaulinio karo pradžios) laikotarpis pasižymėjo itin aktyviu lietuvių visuomenės organizavimusi bei pilietine branda. Šiuo periodu išsivija, tremtiniai intelektualai, caro režimo persekiojami Lietuvoje, rėmė uždraustas lietuviškas mokyklas. Taip pat išsiviečiai rėmė knygų leidybą, liaudies teatrus, studentiją. Pagrindinis tokios akcijos tikslas – išsaugoti lietuvišką kultūrą ir tautiškumą.

1858 m. prasidėjo vyskupo Motiejaus Valančiaus įkurtų blaivybės brolių veikla. Tačiau po 1863 m. sukilimo uždrausti bet kokie susibūrimai, taip pat ir blaivybės brolijos. Šis judėjimas atgaivintas tik 1908 m. Kita vertus, blaivybės propagavimas nebuvo vienintelis draugijos tikslas: „*Draugijos nariai kovojo su neraštingumu, įsiliejo į knygnešių veiklą, kūrė slaptas mokyklas, <...>*“⁸². Carinės Rusijos okupacijos metais Vilniuje pradėjo veikti slaptosios organizacijos, tarp kurių bene labiausiai žinoma – masonai. Jų veikla turėjo savo centralizuotą sistemą, laikėsi griežtos konspiracijos ir narystės, o pagrindiniu veiklos rezultatu laikė Respublikos atkūrimą. Šis judėjimas: „*<...>, netiesiogiai palaikė ir globojo studentiškas organizacijas: šubravcus, filomatus, filaretus*“⁸³. Paaukotos kapeikos draugija, pradėjusi veiklą 1870 m., savo žinioje turėjo senelių ir našlaičių prieglaudą, vargingųjų mergaičių parapijinę mokyklą.

Literatūros, politikos ir mokslo žurnalo „Varpas“ iniciatoriai priklausė 1888 m. Varšuvoje įsteigta Lietuvos draugijai: Vincas Kudirka, Jonas Basanavičius, Juozas Adomaitis – Šernas, Juozas Kaukas, Justinas Staugaitis ir kt. Į jos veiklą įsitraukė 22 nariai, tarp jų 12 studentų. Draugijos įstatuose akcentuotas vienas iš tikslų: „*Platinti žinias, leidžiant knygas ir laikraščius*“⁸⁴. Siekiant įgyvendinti numatytą tikslą, įsteigta varpininkų leidykla. Ji ėmėsi leisti mėnesinį žurnalą „Varpas“, skirtą daugiausia inteligentams; mėnesinį žurnalą „Ūkininkas“ – valstiečiams ir informacinį, nepolitinį laikraštį „Naujienos“. 1893 m. G. Petkevičaitė-Bitė įsteigė „Žiburėlio“ draugiją. Jos pagrindinis tikslas – remti kultūros darbuotojus ir mokslus einantį jaunimą. Pastaroji draugija buvo persekiojama caro valdžios – tad draugija veikė pogrindžio sąlygomis: „*Dažnai „Žiburėlio“ nariai ir šelpiami studentai buvo užrašomi slapyvardžiais, nes dalis jų buvo ieškomi kaip politiniai nusikaltėliai*“⁸⁵. Ši organizacija veikė iki pat 1940 m.

⁸¹Butėnas D., *Miestų savivaldos institucijos. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinių ir visuomeninių institucijų istorijos bruožai XIII-XVIII a.*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997, p. 138.

⁸²Gineitienė D., Domarkas V., *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*. Kaunas: Technologija, 2000, p. 30.

⁸³Ten pat., p. 37.

⁸⁴Baršauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė E., *Nevyriausybinų organizacijų samprata. Nevyriausybinų organizacijų veikla*, Kaunas: Technologija, 2008, p. 20.

⁸⁵Katilius A., *Fribūro universiteto draugijos „Lituania“ šalpos fondas* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkma.lt/site/archive/metrastris/T.36/T.36-91-118.pdf>>.

Lietuvių švietimo draugija „Rytas“ įregistruota 1912 m. Petrapilyje. Pagal įstatus jos tikslas buvo šviesti Vilniaus apygardos lietuvius, kaip reikalauja Romos katalikų tikėjimo mokslas. Ši draugija: „<...>, įgijo teisę, besilaikydama „esamų įstatymų ir vyriausybės parėdimų“, steigti ir išlaikyti pradinės mokyklas“⁸⁶. Minėta organizacija išpareigojo: „*Vesti vakarines ir šventadienio pamokas suaugusiems, remti mokytojų seminarijas ir įvairias kitas vidurines mokymo įstaigas, liaudies universitetus ir liaudies knygynus, <...>*“⁸⁷. Reiktų paminėti, jog aktyviai veikė ir moterų organizacijos, pavyzdžiui, 1908 m. įsteigta Lietuvos Katalikų moterų draugija. Pastaroji vykdė kultūrinę, visuomeninę bei labdarinę veiklą. Šiai organizacijai priklausė nemažai įstaigų: kūdikių, našlaičių, senelių prieglaudos. Lietuvos Katalikų moterų draugijos narės: „<...>, *lankė kalinius, teikė pastariesiems pagalbą, aktyviai dalyvaudavo kitose labdaringose organizacijose*“⁸⁸.

Nevyriausybines organizacijos ir savanoriška veikla istoriniu aspektu minima nuo pat viduramžių. Kaip ir Europoje, taip ir Lietuvoje yra pastebimos panašios nevyriausybinių organizacijų istorinės tendencijos: pirmosios savanoriškos organizacijos, kilusios iš krikščionybės, veikė įvairiose socialinio aprūpinimo, šalpos srityse. Tačiau, skirtingai nei V. Europoje, kur XIX a. susikūrė nacionalinės valstybės, savanoriškų organizacijų tinklas Lietuvoje pradėjo formotis gerokai vėliau. Tai sąlygojo istorinės aplinkybės: caro valdžios persekiojami socialiniai – pilietiniai judėjimai, draudžiama kultūrinė, aktyvi visuomeninė veikla ir t.t.

2.3. NVO Pirmojoje Lietuvos Respublikoje

Per visą Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpį savaveiksmė nevyriausybinių draugijų veikla buvo svarbus viešojo gyvenimo faktorius ir to meto nevyriausybinių sektoriaus bruožas. Tuo metu Lietuvoje veikė daugybė draugijų, sąjungų, šalpos fondų, pavyzdžiui, Labdaringa Krikščioniškos meilės draugija, žydų sveikatos draugija „Oazė“, Šaulių sąjunga, Ateitininkų šalpos fondas, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus gailėstingųjų seserų draugija ir kt..

Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos gyvavimo metais pradėjo populiarėti skautų būreliai. 1918 m. lapkričio 1 d. Vilniaus Vytauto gimnazijoje įvyko Vilniaus lietuvių skautų bei skaučių draugovės primoji sueiga. Tad: „*Ši diena laikoma Lietuvos skautų organizacijos įkūrimo diena, <...>*“⁸⁹. Skautų sąjungos skatino jaunimą tapti savarankiškais, turėti atitinkamų gebėjimų padėti

⁸⁶ Katilius A., *Fribūro universiteto draugijos „Lituania“ šalpos fondas* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkma.lt/site/archive/metrastis/T.36/T.36-91-118.pdf>>.

⁸⁷ Baršauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė E., *Nevyriausybinių organizacijų samprata. Nevyriausybinių organizacijų veikla*, Kaunas: Technologija, 2008, p. 21.

⁸⁸ Ilgius V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybiniams organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998, p. 20.

⁸⁹ Mačiulytė V., *Istorijos faktai. Pradžių pradžia* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://nevezio.panevezys.lm.lt/attachments/article/117/skaut%C5%B3%20istorijos%20faktai.pdf>>.

kitiems, išgyventi gamtoje, pasirengti fiziškai ir būti dorovingais. Savo veiklą sėkmingai tęsė daugelis kitų jaunimo organizacijų – tai „Pieno lašo“ draugija, Vaikelio Jėzaus draugija, Jaunlietuvių sąjunga ir t.t. Lietuvos katalikų moterų organizacija, kaip skėtinė organizacija, apjungė daugelį savo veikla giminingų organizacijų: „*Plečiantis moterų veiklai, kuriamos naujos sekcijos, įkurtos Abstinenčių ir Eucharistininkų, Mergaičių globos, Motinos ir vaiko, Šeiminių sekcijos ir Socialinės globos fondas*“⁹⁰.

Toliau produktyviai dirbo Vilniaus miesto ir Vilniaus krašto lietuvių kultūrinio švietimo draugija „Rytas“, kuri aktyviai veikė iki Nepriklausomybės atgavimo. Šios draugijos rūpesčiu Pirmojoje Lietuvos Respublikoje buvo: „<...>, *steigiamos mokyklos, bibliotekos, organizuojami mokytojų kursai*“⁹¹. Savo indėlį į viešąjį valstybės gyvenimą įnešė ir „Žiburys“ (šios draugijos iniciatyva įsteigta mokytojų sąjunga), „Saulė“ (skleidė katalikų tikėjimą), „Aklujų sąjunga“ bei „Kalinių globos draugija“, kurios padėjo spręsti aktualias problemas šalyje.

1937 m. sausio 1 d. Vidaus reikalų ministerijoje įregistruotos 7774 draugijos, sąjungos ir jų padaliniai. Remiantis 1938 m. spauda, galima teigti, jog „*Lietuvoje veikė dvi pagrindinės „skėtinės“ labdaros sąjungos – „Lietuvos Caritas“ ir Vaikams globoti organizacijų sąjunga, kurios apjungė didžiąsias labdaros draugijas (vien „Lietuvos Caritas“ apjungė 15 draugijų)*“⁹². Bendrasis visų labdaros organizacijų tikslas – šelpti žmones materialiai ir remti moraliai. „Lietuvos Caritas“ daugiau orientavosi į paramą nelaimės ištiktiems, o Vaikams globoti organizacijų sąjunga: „*Domėjosi vaikų fiziniu lavinimu, <...>, dvasiniu auklėjimu*“⁹³. To meto nevyriausybinės organizacijos vykdė aktyvią veiklą – leido žurnalus, organizavo seminarus, kongresus ir kt. renginius.

Kaip minima to meto žiniasklaidoje, Pirmoje Lietuvos Respublikoje veikusių sąjungų, draugijų ir kitų pilietine iniciatyva įsteigtų organizacijų socialinė veikla buvo remiama net valstybės, pavyzdžiui: „*1936 m. organizacijų socialinei veiklai valstybės skyrė 569.300 LT, kurie sudarė maždaug trečdalį visos socialinei veiklai išleistos sumos*“⁹⁴. Ši veikla dažniausiai orientavosi į kūdikių, našlaičių, senelių globą, kalinių lankymą, visuomenės, ypač jaunimo, švietimą.

Kalbėti apie nevyriausybinių organizacijų to meto sistemą vargu ar įmanoma, kadangi organizacijos kūrėsi vangiai. Svarbu paminėti svarbiausią nevyriausybinių organizacijų veiklą reglamentavusį įstatymą – tai 1919 m. Įstatymas apie draugijas. 1936 m. pastarąjį juridinį

⁹⁰Vasiliauskienė A., *Lietuvos katalikų moterų suvažiavimas Vilniuje* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.voruta.lt/lietuvos-katalikiu-moteru-suvažiavimas-vilniuje/>>.

⁹¹Seselskytė A., *Lietuvių mokslo draugijai – 100 metų* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <http://www.ilti.lt/failai/25%20Sukaktys_03.pdf>.

⁹²*Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <http://www.nisc.lt/lt/links.php?links_id=54>.

⁹³*Ten pat*, [žiūrėta 2012 11 08].

⁹⁴*Ten pat*, [žiūrėta 2012 11 08].

dokumentą pakeitė Draugijų įstatymas. Šie teisiniai aktai gana stipriai varžė Nepriklausomos Lietuvos draugijų veiklą: „*Buvo numatyta griežta draugijų kontrolė, kuri privertė sudaryti tam tikros formos sąrašus, draugijų narius suskirstė į tris kategorijas – beteisius, nepilnateisius, pilnateisius*“⁹⁵. Draugijų įstatymas reglamentavo visas draugijas bei asociacijas, išskyrus religines ir tas organizacijas, kurių veiklą reglamentavo kiti teisės aktai.

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje savo veiklą tęsė carinės Rusijos imperijoje veikusios Lietuvos švietimo ir kultūros („Ryto“ draugija), persekiotos ir draustos moterų katalikų organizacijos. Savaveiksmė nevyriausybiinių draugijų veikla buvo svarbus viešojo gyvenimo faktorius ir to meto nevyriausybinių sektoriaus bruožas. Tačiau kalbėti apie nevyriausybinių organizacijų to meto sistemą vargu ar įmanoma, kadangi organizacijos kūrėsi vangiai.

2.4. NVO sovietinėje Lietuvoje

Po Antrojo pasaulinio karo nevyriausybinių sektoriaus veiklos kaitą lėmė politiniai režimai. Komunistinių režimų įsitvirtinimas daugelyje šalių nepaliko erdvės filantropinėms iniciatyvoms, savarankiškam trečiojo sektoriaus darbui. Sovietiniais metais Lietuvoje veikusias visuomenines organizacijas negalima vertinti kaip nevyriausybes. Sovietinė politinė sistema nesudarė jokių realių piliečių atstovavimo galimybių, savivalda neveikė. Žmonių veikla profsajungose, draugijose ar kitose organizacijose buvo griežtai kontroliuojama. Šias organizacijas galima įvardinti „*paravyriausybėmis*“. Jos buvo pavaldžios centralizuotam valdžios aparatui arba stipriai pastarojo kontroliuojamos.

1940 m. SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro įsakymu į antisovietinių elementų sąrašą įtraukti esperantininkai ir kt. organizacijų nariai. Daugelis organizacijų buvo uždraustos, o jų nariai deportuoti. Tokia politika siekta keisti požiūrį į nevyriausybes organizacijas, skatinant žmones manyti, jog pagalba ir labdara yra supuvusios visuomenės reiškinys. Vis dėlto visuomenė rado būdų, kaip atstovauti savo interesus: „*1984 m. Lietuvoje veikė 6 kūrybinės sąjungos (architektų, žurnalistų ir t.t.); 72 mokslinės – techninės draugijos, 5 sporto draugijos, 36 medikų draugijos ir 20 kitų įvairia veikla užsiimančių draugijų*“⁹⁶. Nors šios organizacijos ir veikė, kaip biurokratinės organizacijos, tačiau: „*<...>, progresyvieji ir maištingieji jų nariai prieš pat Sąjūdį gana sėkmingai jas demokratizavo ir praplėtė veikimo ribas*“⁹⁷. Tad galima teigti, jog menininkų bei kitų sričių draugijos išsidėstė pagal kūrybines – profesines sritis (rašytojai, dailininkai, architektai,

⁹⁵ Ilgius V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybiniams organizacijoms*. Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998, p. 8.

⁹⁶ Gineitienė D., Domarkas V., *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*, Kaunas: Technologija, 2000, p. 43.

⁹⁷ Ramonaitė A., Kavaliauskaitė J. ir kt., *Nepažinta Sąjūdžio pramotė: savimi visuomenės Sąjūdžio gimimo istorijoje. Sąjūdžio ištakų beiškant*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 279.

kompozitoriai ir pan.). Vis dėlto šios instituciškai apibrėžtos profesinės tapatybės pagelbėdavo nuslėpti disidentinę veiklą ar ryšius su pogrindyje veikiančiomis organizacijomis. Taip pat reikia paminėti, jog: „*Vykdavo ir gana stabilūs tarpprofesiniai susibūrimai, susimegzdavo tinklai, kuriuose vyraudavo panašių interesų, bruožų ar vertybių laikėsi įvairūs inteligentijos atstovai*“⁹⁸. Ši bendravimo forma neleido atitrūkti ne tik nuo profesinio, bet ir viešųjų reikalų aptarimo. Vis dėlto derėtų neužmiršti, jog pogrindyje vyko aktyvi kultūrinė veikla, turėjusi savo politinę aspiraciją, t. y. Nepriklausomybės atgavimą: „*Leidžiamas Lietuvos pogrindyje žurnalas „Aušra“ iš numerio į numerį liudija tas pačias dominuojančias nepriklausomybės nuotaikas ir bando padėti savo skaitytojams tas nuotaikas pagrįsti istorijos bei einamojo momento faktais*“⁹⁹.

Kaip ir valstybinio reguliavimo srityse, taip ir visuomeninėje srityje: „*Visas vaidmuo priklausė valstybei ir vienos partijos ideologijai*“¹⁰⁰. Tam užtikrinti sovietų valdžia turėjo didelę materialinę bazę (poilsiavietes, pionierių stovyklas, kultūros rūmus). Tuo tarpu daugelis draugijų (medžiotojų, gėlininkų, knygų, kraštotyros ir kt.) buvo tiesiogiai pavaldžios analogiškiems Sovietų Sąjungos įkurtiems padaliniais. Nors oficialiai teigta, jog visuomeninės organizacijos – savanoriškos ir gali vadovautis savo principais, tačiau trečiasis sektorius buvo suprantamas kaip „valdžios rankų pailginimas“. Jos veikė daugiausiai kultūros, sporto srityse: „*Telkė žmones, organizavo laisvalaikio užimtumą, užsibrėžė ugdyti tarybinį pilietį*“¹⁰¹. Visuomeniškumas tapatintas su komunizmo pergale ir jo naudos skatinimu, o visa tai veikiau buvo: „*Prievartinis žmonių dalyvavimas visuomeninėje veikloje (priverstinės demonstracijos, budėjimai gatvėse ir pan.)*“¹⁰². Net iki šiol sąvoka „savanoris“ daugumai (ypatingai vyresnio amžiaus žmonėms) asocijuojasi su sovietine sistema bei kolektyvizmo ideologija, kuri turėjo negatyvų atspalvį Lietuvoje. Be to, šalies ūkio augimą lėmė planavimas, o produktų ir paslaugų kiekybę bei kokybę turėjo užtikrinti tik valstybės įmonės. Tad trečiojo sektoriaus organizacijos neatliko valstybės partnerio ar „skylių užlopytojo“ vaidmens.

Sovietinė politinė sistema nesudarė jokių realių piliečių atstovavimo galimybių, savivalda neveikė. Žmonių veikla profsąjungose, draugijose ir kitose organizacijose buvo griežtai kontroliuojama. Vis dėlto reikia pažymėti, kad pilietiškumo ir laisvės troškimo vedini sovietinio lagerio sąlygomis lietuviai kūrė savo pagrindinių organizacijų veiklą („Helsinkio žmogaus teisių rėmimo grupė“, „Katalikų pasipriešinimo sąjūdis“, „Žemyna“, „Aukuras“, „Aušra“). Jų aktyvistai buvo persekiojami ir kalinami, tačiau veiklos nenutraukė iki pat Sąjūdžio laikų

⁹⁸Ramonaitė A., Kavaliauskaitė J. ir kt., *Nepažinta Sąjūdžio pramotė: savaimi visuomenės Sąjūdžio gimimo istorijoje. Sąjūdžio ištakų paieška*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 279.

⁹⁹Štomas A., *Politinė sąmonė Lietuvoje ir joje atspindinčios krašto ateities vizijos. Lietuvos laisvės horizontai*, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 233.

¹⁰⁰Ilgis V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998, p. 40.

¹⁰¹*Ten pat*, p. 43.

¹⁰²Ramonaitė A., *Pilietinė visuomenė sovietų Lietuvoje?*, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2010, Nr.7. p. 12.

2.5. NVO Antrojoje Lietuvos Respublikoje

Po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. suaktyvėjo įvairių organizacijų steigimo procesas. Žlugus komunistiniam režimui, prasidėjo esminiai visuomenės socialinės struktūros bei santykių pokyčiai. Tuo metu buvo svarbu suvokti nevyriausybių organizacijų vaidmenį šalies gyvenime. Valstybės biurokratinis aparatas nepajėgė atstovauti didelės dalies visuomenės lūkesčių, įgyvendinti demokratijos reformas ir t.t.

Skirtingai nei sovietmečiu, jau pirmaisiais Nepriklausomos Lietuvos valstybės metais savanoriškumas įgijo pozityvų vertinimą: „*Pirmaisiais nepriklausomybės metais savanoriškumas buvo siejamas su kariuomene ir krašto gynyba*“¹⁰³. Demokratiniame ir laisvos rinkos kontekste: „*Trečiais sektorius, pilietinė visuomenė ir nevyriausybinės organizacijos įgijo autentišką reikšmę ir prasmę*“¹⁰⁴. Po truputį pradėjo ryškėti nevyriausybių organizacijų veiklos profilis, sritys, didėjo jų atsakomybė ir išsipareigojimai. Kai kurios nevyriausybinės organizacijos savo veiklai plėtoti reikalingas lėšas pradėjo gauti iš užsienio paramos fondų. Kita vertus, sovietiniais metais daugumą jų finansavo vietinės ar centrinės valdžios. Tad skubiai teko suvokti, jog: „*Visų nevyriausybių organizacijų rėmimas iš mokesčių mokėtojų pinigų yra neįmanomas*“¹⁰⁵.

1992 m. spalio 25 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, įtvirtinti nevyriausybių organizacijų kūrimosi principai teisinės valstybės požiūriu. Pagrindinio įstatymo 35 straipsnyje tvirtinama, jog, vadovaujantis demokratiškumo principais, Lietuvos valstybė: „*Laiduoja piliečiams teisę laisvai vienytis į bendrijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams*“¹⁰⁶. Tad pagrindiniai nevyriausybių organizacijų formavimo principai detalizuoti teisės aktuose. Teisės aktų ir administravimo praktikoje pilietinė visuomenė apibrėžiama, kaip nevyriausybių organizacijų visuma, padedanti piliečiams dalyvauti visuomenės valdyme ir kontroliuoti valstybę.

Naujai besikuriančioms nevyriausybinėms organizacijoms tapo aktualūs veiklos reglamentavimo, organizavimo, lėšų pritraukimo (angl. *fund-raising*), lobizmo ir kiti klausimai. 1995 m. Atviros Lietuvos fondo iniciatyva įsteigtas pirmasis nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras Lietuvoje. Pagrindinis šios institucijos uždavinys: „*Teikti*

¹⁰³Lietuva – savanorių žemė [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:

<http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/savanoriu_pajegos_368/padaliniai_371/kasp_zemaičiu_apygardos_3-ioji_rinktinė_klaipėda/istorija_385.htm>.

¹⁰⁴Kučikas A., „*Didieji lūkesčiai*“. *Savivaldybių ir nevyriausybių organizacijų partnerystė*, Vilnius: Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2001, p. 7.

¹⁰⁵LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Socialinės informacijos centras. Nevyriausybinės organizacijos Lietuvoje. Viešosios nuomonės tyrimo ataskaita*, Vilnius, 1998 [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/>>.

¹⁰⁶LR Konstitucija [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.

informaciją, konsultacijas, vykdyti mokymus, padėti tiek rėmėjams, tiek ir pačioms organizacijoms bei skatinti nevyriausybinių organizacijų plėtrą¹⁰⁷. Palaipsniui įkurta ir daugiau informacijos bei paramos centrų. 1997 m. rugpjūčio 28 d. įsteigtas antrasis Lietuvos nevyriausybinių organizacijų pagalbos įrankis – Klaipėdos nevyriausybinių organizacijų informacijos centras. Dar vėliau analogiškos institucijos pradėjo veikti Kaune, Alytuje, Šiauliuose ir kituose miestuose.

Pastaraisiais metais vykę procesai išryškino stipriąsias Lietuvos NVO puses. Dauguma naujų nevyriausybinių organizacijų formuluoja aiškesnius veiklos tikslus, akcentuoja problemų sprendimą ar paslaugų teikimą. Sėkmingai veikiančios nevyriausybines organizacijas gali puikiai: „*Pademonstruoti rezultatyvios lėšų paieškos, geros projektų vadybos, veiklos skaidrumo, <...>, narių įtraukimo, savanoriškos veiklos, visuomenės informavimo standartus*“¹⁰⁸. Įvairiuose valdžios lygmenyse jau pripažįstama, kad NVO tapo svarbiu partneriu. Tad šiandien galime išskirti tokius svarbiausius nevyriausybinių organizacijų formavimosi etapus:

1. ***Draudimo etapas.*** Sovietmečiu uždraudus visas Pirmojoje Lietuvos Respublikoje veikusias organizacijas, kai kurios jų nenunyko, o veikė JAV ar kitose šalyse. Kitos draugijos, kurios panaikintos sovietmečiu, buvo atkurtos Lietuvai vėl tapus Nepriklausoma valstybe. Antai Lietuvos teisininkų draugija, kurią 1920 m. įsteigė ir 13 metų jai vadovavo teisinės valstybės kūrėjas, pirmasis Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas, rašytojas prof. Antanas Kriščiukaitis, vėl tęsia savo veiklą Antrojoje Lietuvos Respublikoje.

2. ***Stagnacijos etapas.*** 1991-1994 m. laikotarpis nebuvo dėkingas nevyriausybiniams organizacijoms: tuo metu valdžia visas pastangas skyrė šalies orientacijai į rinkos ekonomiką, o kitos problemos liko nuošaly. Vyravo nuostata, jog gyventojai gali išreikšti savo nuomonę demokratiniu rinkimų metu, o nevyriausybines organizacijas nėra reikalingos. Taip pat nebuvo įsisąmoninta, kad valdžios institucijos turi bendradarbiauti su NVO.

3. ***Intensyvaus augimo etapas.*** Nevyriausybinių organizacijų skaičius labiausiai augo 1995-1997 m. Tuo metu priimti nauji visuomeninių organizacijų, asociacijų, labdaros ir paramos fondų įstatymai, kurie reglamentavo šių institucijų steigimą ir veiklą.

4. ***Stabilizacijos etapas.*** 1998-2002 m. kasmet įregistruojamų nevyriausybinių organizacijų skaičius stabilizavosi.

Vis dėlto yra svarbu suvokti, jog NVO samprata yra plėtojama nacionalinės valstybės kontekste, kur pilietiškumas suvokiamas, kaip lojalumas tam tikrai suvereniai valstybei. Praėjusi sovietinė okupacija padarė didžiulę žalą pilietinei savimonei: draustos visos organizacijos, kuriamos ne valdžios iniciatyva. Tačiau šiandien nevyriausybiniams organizacijoms yra aktualūs kiti iššūkiai, kaip globalizacija, europinė pilietybė ir t.t.

¹⁰⁷ *Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras. Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybiniams organizacijoms*, Vilnius, 1999. p. 8.

¹⁰⁸ *Ten pat.*, p. 16.

3.NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

3.1. NVO funkcijos ir veiklos kryptys

Nevyriausybinės organizacijas nelengva suskirstyti kategorijomis ir jas apibrėžti. Europos mastu dalis sunkumų susiję su tuo, kad jie atspindi skirtingas nacionalines tradicijas ir yra linkę derinti keletą skirtingų uždavinių. Tačiau galima teigti, kad dauguma nevyriausybių organizacijų atlieka vieną ar daugiau iš žemiau išvardytų funkcijų:

✓ **Paslaugų teikimas.** Savo nariams arba klientams teikiamos tokios paslaugos, kaip socialinė rūpyba, sveikatos apsauga, apmokymai, informacinės paslaugos, konsultacijos bei parama.

✓ **Interesų atstovavimas arba aktyvus dalyvavimas visuomeniniuose reikaluose.** Šias funkcijas atliekančias grupei priklauso organizacijos, kurios naudoja įvairias kampanijas, lobizmą ir kitus metodus, gindamos tam tikrą idėją ar kurios nors grupės interesus, o taip pat siekia pakeisti viešąją nuomonę ar politiką.

✓ **Savitarpio pagalba ar pagalba sau.** Organizacijos, dažniausiai suformuotos grupių asmenų, kurie turi bendrų interesų arba poreikių, siekiant suteikti savitarpio pagalbą, informaciją, paramą ir bendradarbiavimo galimybę.

✓ **Ištekliai ir koordinavimas.** Tai vadinamosios „tarpininkaujančios organizacijos“, kurios koordinuoja viso sektoriaus arba konkrečioje srityje dirbančių organizacijų veiklą, teikia joms informaciją ir paramą. Tokios organizacijos atlieka svarbų vaidmenį, būdamos jungtimi tarp nevyriausybinių sektoriaus ir viešosios valdžios institucijų.

Nevyriausybinių organizacijų veikla yra kolektyviniai veiksmai, kurie reikalauja telkti, derinti interesus, orientotis į viešąsias gėrybes. Skirtingai nuo individualios ar privačios veiklos, visuomeninė veikla nebūna spontaniška, joje visados atsiranda vietos ir poreikio kompromisams.

Nevyriausybinių organizacijų veikla orientuota į įvairias socialines ir kultūrinės veiklos sritis:

- sveikatos;
- vaikų, jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių;
- kultūros ir meno;
- sporto;
- ekologijos;
- švietimo ir mokslo;

- lygių galimybių;
- žmogaus teisių apsaugos;
- bendruomenių telkimo;
- kitos.

Nemažai nevyriausybinių organizacijų dirba nacionaliniu ar net tarptautiniu mastu, tačiau: „*Absoliuti nevyriausybinių organizacijų dauguma veikia tam tikro regiono ar vietovės ribose*“¹⁰⁹. Bendrai imant, kuo siauresnė geografinė tam tikros organizacijos veiklos zona, tuo platesnis jos veiklos spektras ir tuo sunkiau darosi atskirti vienas jos funkcijas nuo kitų. Europoje veikia šimtai tūkstančių savarankiškų vietinių grupelių, kurios: „*Veikia bendruomenės, miesto kvartalo, kaimo ar nedidelio kaimų regiono mastu, siekdamos gerinti vietinės bendruomenės gyvenimo kokybę*“¹¹⁰. Tokios organizacijos drauge atlieka – dažniausiai neformaliai – visas aukščiau išvardytas funkcijas: teikia paslaugas ir savitarpio pagalbą, atkreipia dėmesį į bendruomenės ar tam tikrų jos grupių poreikius, sukuria mechanizmą, kuriuo pasinaudodama bendruomenė gali perduoti valdžiai savo lūkesčius.

Visuomeninių organizacijų tarpe gausiausios – medžiotojų ir žvejų organizacijos. Po to seka organizacijos, kurių veikla susijusi su jaunimu bei vaikais. Skirstant visuomenines organizacijas pagal socialines grupes, paminėtinos ir gausios moterų organizacijos. Sporto organizacijos dominuoja, skirstant organizacijas pagal veiklą. Po jų seka kultūros srityje dirbančios visuomeninės organizacijos.

Viešosios įstaigos dažniausiai veikia sveikatos, verslo ir valdymo konsultacijų srityse. Asociacijos vienija įmones, dirbančias toje pačioje srityje. Didžioji dalis fondų savo veiklą sieja su vaikais. Po jų seka kultūros srityje dirbantys fondai.

Savanoriškos organizacijos ir fondai, nors dažnai būdami smulkūs, bet: „*Drauge paėmus savanoriškos organizacijos sudaro nemažą turtą ir mobilizuoja gausius žmonių išteklius, sudarytus ir iš samdomų darbuotojų, ir iš savanorių*“¹¹¹. Kaip ir kitų formų įmonės, ypač – smulkiosios ir vidutinės įmonės, daugelis pasaulyje žinomų nevyriausybinių organizacijų taip pat yra ir ekonomiškai aktyvios. Jos pardavinėja savo gaminius, teikia apmokamas paslaugas, gauna pajamas, kurios investuojamos iš naujo.

Nevyriausybines organizacijas – novatoriškos, nes nustato naujus poreikius ir eksperimentuoja, ieškodamos geriausių jų tenkinimo būdų. Tokiu būdu savanoriškos organizacijos ne tik sukuria palankią dirvą, sudaro tam tikrą „genų saugyklą“, iš kurios ilgainiui išauga naujos

¹⁰⁹Baršauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė E., *Nevyriausybinių organizacijų samprata. Nevyriausybinių organizacijų veikla*, Kaunas: Technologija, 2008, p. 30.

¹¹⁰Zaleskienė I., Rutkauskienė L., *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas, Socialinis darbas*, 2003, Nr.1(3), p. 18.

¹¹¹Baršauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė, E., *Nevyriausybinių organizacijų samprata. Nevyriausybinių organizacijų veikla*, Kaunas: Technologija, 2008, p. 36.

socialinės, kultūrinės ir kitų sričių strategijos. NVO palaiko politinį, socialinį bei intelektualinį klimatą, kuriame pokyčiai tampa pageidautini platesniu mastu.

3.2. NVO teisinė bazė

Nevyriausybinių organizacijų atsiradimo istorija daugiau siejama su 1991 m., kada Lietuva įgavo realią Nepriklausomybę nuo Sovietų Sąjungos. Tuo metu prasidėjo masinis ne pelno organizacijų kūrimasis. 1995 m. išleistas pirmasis Visuomeninių organizacijų įstatymas, kuriuo vadovaujantis kūrėsi nevyriausybines organizacijos. Vėliau šį teisinį dokumentą pakeitė LR Asociacijų įstatymas. Daugybėje Lietuvos juridinių aktų sąvoka „visuomeninės organizacijos“ pakeistos į „asociacijų“ terminą. Pažymėtina, jog teisiniuose dokumentuose linkstama apsistoti ties „nevyriausybinių organizacijų“ sąvokos naudojimu, kadangi ji vartojama ir tarptautinių organizacijų veikloje bei juridiniuose aktuose (JTO, PPO, ES ir t.t.). Tad, siekiant išvengti klaidų, skirtingai aiškinant ar interpretuojant teisės dokumentus, siūloma Lietuvoje naudoti „nevyriausybinių organizacijų“ terminą, nevartojant „ne pelno organizacijų“ sąvokos.

Šiuo metu pateiktas Nevyriausybinių organizacijų įstatymo projektas, kurios tikslas – sustiprinti nevyriausybines organizacijas, įtraukiant jas į viešąjį valstybės gyvenimą. Anot NVO informacijos ir paramos centro direktoriaus Martyno Žalkausko, šiuo įstatymo projektu siekiama vieningo nevyriausybinių organizacijų suvokimo. Taip pat jis pažymėjo, jog: „*Reikia tikėtis, kad ateityje mažiau atsiras tų biudžetinių įstaigų ir šios buvo perorganizuojamos į nevyriausybinių sektorių*“¹¹². Tad minėtu įstatymo projektu siekiama, jog nevyriausybines organizacijas teiktų viešąsias paslaugas, aktyviai įsitrauktų į vietos savivaldos gyvenimą. Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, kad šiuo metu Lietuvoje nevyriausybines organizacijas reglamentuoja trys pagrindiniai įstatymai:

- ✓ Asociacijų įstatymas;
- ✓ Viešųjų įstaigų įstatymas;
- ✓ Labdaros ir paramos fondų įstatymas.

Atsiradus kitiems, ne pelno organizacijas reglamentuojantiems įstatymams, iš esmės pasinaikino visuomeninių organizacijų, kaip visų ne pelno organizacijų apibūdinimo terminas, kurį pakeitė nevyriausybinių organizacija.

Reikia pažymėti, jog Lietuvoje nuo pat 1995 m. vasario 2 d. iki 2004 m. vasario 12 d. visuomeninių organizacijų statusą reguliavo LR Visuomeninių organizacijų įstatymas. Tačiau nuo

¹¹²Radijo laida „Tarp Rytų ir Vakaru“. Ar sustiprins pilietinę visuomenę vakar Seimui pateiktas Nevyriausybinių organizacijų įstatymo projektas [žiūrėta 2013 05 08]. Prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/T/65551/tarp_rytu_ir_vakaru%3E>.

2004 m. vasario 12 d. visuomeninės organizacijos turėjo pertvarkyti savo teisinį statusą – tapti asociacijomis. Tad Visuomeninių organizacijų įstatymas nuo 2004 m. vasario 12 d. nustojo galioti. Jį pakeitė 2004 m. sausio 22 d. išleistas Asociacijų įstatymas.

Nevyriausybinių organizacijų teisės aktai vadovaujasi Jungtinių Tautų chartijos ir Europos Tarybos statuto nurodytais tikslais bei principais, paremtais Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsniu, kuriame sakoma, kad: „*Kiekvienas turi teisę į taikių susirinkimų laisvę, taip pat laisvę jungtis į asociacijas su kitais*“¹¹³.

Lietuva turi savo įstatyminę bazę, kurios aiškinamosiomis pastabomis pasiremia nevyriausybines organizacijos. Visų pirma jos remiasi LR Konstitucija, apibrėžiančia teises į susibūrimus bei pažiūrų laisvę, taip pat – Civiliniu kodeksu, nusakančiu visus viešuosius juridinius asmenis (tame tarpe ir visas nevyriausybines organizacijas).

Šiuo metu Lietuvoje veikia tokos pagrindinės nevyriausybinių organizacijų rūšys:

- Asociacijos;
- Labdaros ir paramos fondai;
- Viešosios įstaigos.

LR Asociacijų įstatymas. Asociacija – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus. Asociacijos pavadinime gali būti žodžiai „asociacija“, „visuomeninė organizacija“, „susivienijimas“, „konfederacija“, „sąjunga“, „draugija“ ar kita.

Asociacijos steigėjais gali būti 18 metų sulaukę veiksniūs fiziniai asmenys ir (ar) juridiniai asmenys. Minimalus asociacijos steigėjų skaičius yra trys. Jei tokios asociacijos narys yra jaunesnis kaip 14 metų: „<...>, prašymus tapti asociacijų nariais asociacijos įstatuose nustatytam valdymo organui pateikia jų tėvai arba globėjai“¹¹⁴. Tas pats asmuo gali būti kelių asociacijų nariu. Asociacija privalo turėti vienasmenį valdymo organą bei visuotinį narių susirinkimą ar kitą organą, pvz. konferenciją, suvažiavimą, kongresą, asamblėją ir pan.

Kaip teigiama *Asociacijų įstatymo 6 straipsnyje*, asociacija teisės aktų nustatyta tvarka turi būti registruota juridinių asmenų registre. Asociaciją registruoti galima, jei:

- ✓ sudaryta steigimo sutartis;
- ✓ sušauktas asociacijos steigiamasis susirinkimas;
- ✓ priimti asociacijos įstatymai;
- ✓ sudarytas bent vienas valdymo organas;

¹¹³ *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=19841&Condition2=>>>.

¹¹⁴ *LR Asociacijų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/asociaciju_istatymas.htm>.

✓ įvykdytos kitos steigimo sutartyje nustatytos prievolės.

Asociacija turi teisę vykdyti įstatymų nedraudžiamą ūkinę – komercinę veiklą, kuri: „<...>, neprieštarauja jos įstatymams bei veiklos tikslams pasiekti“¹¹⁵. Asociacija vadovaujasi savo įstatais. Įstatymų pakeitimai įsigalioja nuo jų įregistravimo juridinių asmenų registre.

Lėšas, gautus kaip paramą, taip pat negražintinai gautus pinigus ir kitą turtą minima organizacija naudoja juos davusio asmens nurodytiems tikslams, jeigu asmuo tokius tikslus nurodė. Asociacija turimus pinigus privalo laikyti atskiroje sąskaitoje, taip pat: „<...>, sudaryti išlaidų sąmatą, jei tai nustatyta teisės aktuose arba pinigų davęs asmuo to reikalauja“¹¹⁶. Asociacija negali priimti pinigų ar kito turto, jei duodantis asmuo nurodo juos naudoti kitiems, negu asociacijos įstatuose yra nustatyta, tikslams.

Pagal *Asociacijų įstatymo 13 straipsnį*, valstybės ir savivaldybių institucijoms bei pareigūnams įstatymų nenustatytais atvejais ir tvarka, politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms, kitoms organizacijoms bei asmenims draudžiama kištis į asociacijos veiklą ir jos vidaus reikalus.

LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas. Lietuvos Respublikos Labdaros ir paramos fondų įstatymas (toliau LPFI) paskelbtas 1996 m., redaguotas 2001 m. ir nauja redakcija įsigaliojęs 2004 m. Labdaros ir paramos fondas (toliau LPF) – tai savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. Jo tikslas: „Nustatyta tvarka teikti labdarą arba (ir) paramą bei kitokią pagalbą fiziniams ir juridiniams asmenims mokslo, kultūros, švietimo, meno, religijos, sporto, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos, <...>“¹¹⁷. Labdaros ir paramos fondo pavadinime turi būti žodžiai „labdaros“ ar „paramos“ arba „labdaros ir paramos“. Labdaros ir paramos fondas turi teisę vykdyti įstatymų nedraudžiamą ūkinę komercinę veiklą, kuri neprieštarauja jo įstatams bei veiklos tikslams ir reikalinga jo tikslams pasiekti. Labdaros ir paramos fondo steigėjai gali būti fiziniai bei juridiniai asmenys, sudarę fondo steigimo sutartį ir iki fondo įregistravimo juridinių asmenų registre įsipareigoję skirti fondui įnašus pinigais ar turto, teikti fondui paslaugas.

Svarbu pastebėti, kad Lietuvos įstatymai labdaros ir paramos fondams draudžia užsidirbti lėšų savo veiklai, todėl jos priverstos gyventi iš paramos: „Fondas negali priimti pinigų ar kito turto, jei duodantis asmuo nurodo juos naudoti kitiems tikslams, negu fondo įstatuose yra nustatyta“¹¹⁸. Taip pat fondas atsisako priimti iš potencialių rėmėjų lėšas ar turtą, jeigu tuo naudodamiesi rėmėjai ar jų grupė gali daryti įtaką fondo veiklai savo ar kitų interesų naudai. Vis

¹¹⁵LR *Asociacijų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/asociaciju_istatymas.htm>.

¹¹⁶Ten pat, [žiūrėta 2012.12.16].

¹¹⁷LR *Labdaros ir paramos fondų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224651>.

¹¹⁸Ten pat, [žiūrėta 2012.12.16].

dėlto tokie apribojimai yra numatyti, siekiant išvengti piktnaudžiavimo lengvatomis. Tačiau taip pat siūlyčiau atkreipti dėmesys į tai, kad nustatytas detalus reglamentavimas, siekiant išvengti piktnaudžiavimo: „<...>, sudaro biurokratinės kliūtis ne pelno organizacijų veiklai, o tai stabdo jų iniciatyvas“¹¹⁹. Egzistuoja minėtos problemos ir kita pusė: kadangi NVO paprastai gauna nemažai lėšų ir iš viešųjų fondų, jos tampa valstybės marionetėmis (tokios NVO suprantamos kaip kvazinevyriausybinės organizacijos). Atsižvelgdamos į tai ir siekdamos išsaugoti savo nepriklausomybę, kai kurios NVO atsisako valstybės paramos.

Labdaros ir paramos fondų įstatymas reglamentuoja fondų, kurie pagal moderniosios filantropijos principus priskiriami tarpininkams, veiklą. Tai, kad labdara ir parama Lietuvoje nėra tampriai susijusi su valstybe, atspindi faktas, jog fondui steigti nebūtinai valstybės institucijų išduodamas leidimas, o pakanka sudaryti fondo steigimo sutartį ir įregistruoti fondą juridinių asmenų registre.

LR Viešųjų įstaigų įstatymas. Viešoji įstaiga – tai pagal įstatymus įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus visuomenei naudingų veiklos pagrindu. Viešosios įstaigos steigėjai gali būti fiziniai, juridiniai asmenys, sudarę viešosios įstaigos steigimo sutartį. Steigėjų skaičius neribojamas. Viešosios įstaigos dalininkais gali būti fizinis ar juridinis asmuo, kuris: „<...>, *įstatų nustatyta tvarka yra perdavęs viešajai įstaigai įnašą ir turi įstatymo ir įstatų nustatytas dalininko teises*“¹²⁰. VšĮ turto dalininkas turi teisę gauti likviduojamos viešosios įstaigos turto dalį. Viešosios įstaigos gautas pelnas gali būti naudojamas tik viešosios įstaigos įstatuose nurodytiems veiklos tikslams. VšĮ pelnas, pajamos negali būti skiriamos dalininkams, viešosios įstaigos organų nariams, darbuotojų premijoms mokėti.

Pastaruoju metu vis dažniau pasitaiko, kai valstybė ir savivaldybė ne tik remia nevyriausybinės organizacijas, bet vis dažniau jas kuria. Vertėtų atkreipti dėmesį, jog: „*Labiausiai viešosios įstaigos paplitusios sveikatos apsaugos ir kultūros srityse ir kai kuriose savivaldybėse*“¹²¹. Pagrindinė priežastis, skatinant viešosioms įstaigoms perduoti tam tikras funkcijas, yra ta, kad viešuosiuose įstaigose daugelis funkcijų atliekamos efektyviau.

2011 m. priimtas LR Savanoriškos veiklos įstatymas, kuriame sakoma, jog: savanoriškos veiklos organizatoriai gali būti Lietuvos Respublikoje įregistruoti labdaros ir paramos fondai, biudžetinės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės. Taip pat savanoriška veikla turi teisę užsiimti ir tarptautiniai visuomeninių organizacijų filialai, politinės partijos bei kiti juridiniai

¹¹⁹LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224651>.

¹²⁰LR Viešųjų įstaigų įstatymas [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=292068>.

¹²¹Lietuvos nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis. *Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras*, Vilnius, 2006, p. 65.

asmenys, kurių tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams. LR Savanoriškos veiklos įstatymo penktame straipsnyje teigiama, kad: „*Savanoriais gali būti vyresni kaip 14 metų Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai esantys užsieniečiai*“¹²². Minimas teisės aktas išplečia savanoriškos veiklos organizatorių ratą, neapsiribojant vien nevyriausybinėmis organizacijomis siaurąja prasme. Tuo norima paskatinti tai, jog kuo didesnis skaičius asmenų įsitrauktų į savanorišką veiklą visoje Lietuvoje. Tačiau savanoriškos veiklos įstatymas neapima daugelio NVO, kurios nesiremia savanoriškumo idėja, pavyzdžiui, nepriklausomos švietimo įstaigos ir pan.

NVO išgalėjimą teisėkūroje nulėmė sustiprėjusi Vakarų kultūros įtaka. Vis dėlto teisės aktuose pasigendama vieno ir tikslaus „nevyriausybinių organizacijų sąvokos“ apibrėžimo. Nevyriausybines organizacijas apibrėžia trys pagrindiniai juridiniai dokumentai: asociacijų, labdaros ir paramos fondų bei viešųjų įstaigų įstatymai.

¹²²LR Savanoriškos veiklos įstatymas [žiūrėta 2013.02.04]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=402802&p_query=&p_tr2=>.

4. KULTŪROS FONDAI IR JŲ VEIKLA LIETUVOJE

Pradedant kalbėti apie kultūrą, turime suvokti, jog kultūros sąvokos aiškinimas ir vartojimas neatsiejamas nuo piliečių išitraukimo ir dalyvavimo kultūriniame gyvenime. Kultūra apima ir pagrindines žmogaus teises, vertybių sistemas, tradicijas bei įsitikinimus. Pagrindinės žmonių teisės ir vertybių sistemos taip pat apibūdina pilietinės visuomenės apibrėžimą. Visa tai tik sustiprina kultūros bei pilietinės visuomenės bendrus veiklos rezultatus.

Kaip teigiama: „Kultūra – tai skiriamąjį dvasinio ritualo visuma, medžiaginis, intelektualus, emocinis bruožas, charakterizuojantis visuomenę ar socialinę grupę“¹²³. Šiame kontekste kultūra gali įtraukti ne tik menus, literatūrą bet ir gyvenimo modelius. Norėdami atskirti kultūros ir pilietinės visuomenės sąvokas, kultūros terminą turime apibrėžti: „Kultūra – taciaudiovizualiniai ir literatūros menai, <...>, amatai ir dizainas, architektūra, folklorinės ir „populiariosios“ kultūros (roko muzikos, mados, reklamos) tradicija“¹²⁴. Vis dėlto kultūros apibrėžimo aiškinimas ne tik įtraukia profesionaliuosius menus, bet ir mėgėjišką, savanorišką veiklą.

Ne veltui sakoma, jog: „Kultūra aprėpia visas bendruomenės gyvenimo apraiškas, paveiktas individo reakcijas tos grupės įpročių, kurioje jis gyvena“¹²⁵. Nemaža dalis vietinio lygio ne pelno organizacijų yra susijusios su nacionalinėmis skėtinėmis organizacijomis. Pažymėčiau tai, jog nevyriausybinės kultūros bei meno organizacijos gali vykdyti tiek vietinės, tiek ir nacionalinės reikšmės projektus. Tokios organizacijos apima: „<...>, daugelisavonoriškų ir bendruomeninio lygio organizacijų, kurių pagrindinis tikslas yra kultūros sklaida“¹²⁶.

Lietuvoje kultūros ir meno organizacijos remia valstybinis Kultūros rėmimo fondas. Vis dėlto esama ir nevyriausybių kultūros fondų, kurių priedermė – visokeriopai remti bei skatinti kultūrinį gyvenimą. Tad, pradedant kalbėti apie nevyriausybės kultūros rėmimo organizacijas, reikalinga pažymėti, kad 1987 m. Lietuvos kultūros fondą (toliau – LKF) įsteigė profesorius Česlovas Kudaba. Tačiau pirmieji, anot istoriko Dangiro Mačiulio, Kultūros fondo kūrimo projektai parengti Pirmojoje Lietuvos Respublikoje 1926 m. To meto koalicinė valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų vyriausybė laikėsi nuostatos, jog: „<...>, kultūrinį darbą turi dirbti pati visuomenė, o Vyriausybės pareiga – sudaryti šiam darbui kuo palankesnes sąlygas ir į jį

¹²³ Culture and civil society: new relations with the third sector [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=AiH9jwVV_6UC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

¹²⁴ Ten pat, [žiūrėta 2012 10 06].

¹²⁵ Jenks Ch., Culture: Critical Concepts in Sociology [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=ty43CYP_H0kC&printsec=frontcover&dq=culture&hl=en&sa=X&ei=ZSOZUOGqF5ThtQaYuICQDg&redir_esc=y#v=onepage&q=culture&f=false>.

¹²⁶ Ten pat, [žiūrėta 2012 10 06].

nesikišti“¹²⁷. Kultūros fondo steigimo idėja buvo patraukli ir priimtina plačiajai visuomenės daliai, ypačiai menininkams. Pastariesiems imponavo tai, kad: „*Fondo lėšos nepriklausomos nuo valstybės biudžeto, tvarkomos autonomiškai ir nemaža jų dalis tenka meninei kūrybai skatinti*“¹²⁸. 1927 m. sušauktas Kultūros kongresas, o 1938 m. „Lietuvos aide“ paskelbti Kultūros fondo „metmenys“. Liaudies Kultūros fondas įkurtas 1940 m. vasarą, prasidėjus sovietinei Lietuvos okupacijai. Šio fondo įkūrimas turėjo didelę propagandinę reikšmę: „*Kultūros fondo įkūrimu naujoji valdžia norėjo parodyti savo dėmesį kultūrai ir taip patraukti į savo pusę inteligentiją, kuri nesėkmingai siekė Kultūros fondo įkūrimo nuo 1926 metų*“¹²⁹. Tad apie savarankišką kultūrą, nepriklausomą nuo Maskvos direktyvų, nebuvo galima kalbėti. Lietuvos kultūros fondo steigimo siekis atgimė diskusijose, kurias rengė Lietuvos SSR „Žinijos“ draugija, subūrusi žymią dalį iškilių kultūros ir meno veikėjų. Tačiau fondo įkūrimo idėjos estafetę perėmė tautiškai nusiteikę lietuvių visuomenininkai.

Tuo tarpu, pasitraukę į Vakarus, lietuvių kultūros, meno ir mokslo darbuotojai fondo srities veiklą plėtojo VFR, vėliau JAV, Kanadoje, Australijoje. Aktyviausiai veikė 1951 m. JAV įkurtas lietuvių bendruomenės kultūros centras. Karo ir sovietinės santvarkos nublokšti lietuvių šviesiausi protai drąsiai pasisakė už tolimesnio kultūrinio darbo tęstinumą: „*Tas faktas, kad iš tėvynės pasitraukė didžiulė kultūrininkų armija, mus visus įpareigoja parodyti, kad laisvėje jie nemirė*“¹³⁰. Išeivių kultūrinė bei visuomeninė veikla buvo organizuojama profesiniais pagrindais: „*Taip rašytojai telkiasi Lietuvių rašytojų draugijoje, mokytojai – Lietuvių Mokytojų Sąjungoje ir Lietuvių Dailės institute, <...>*“¹³¹.

Susitaikęs su priverstine emigracija Pirmosios Lietuvos Respublikos visuomenės aktyvas iškėlė mintį, jog: „*<...>, tautinė kultūra yra mūsų kelias į tarptautinį bendradarbiavimą ir pripažinimą, tuo kartu išreiškiame savo norą turėti tokio pripažinimo vertą savo tautinę kultūrą, meną, <..>*“¹³². O Lietuvos kultūros situacija tikrai nedžiugino: „*Tuo tarpu meninė kūryba ir humanitariniai mokslai Lietuvoje bent pirmąjį okupacijos dešimtmetį pirmiausia atitiko režimo ideologinio įrankio funkciją, o jų sąsajos su prieškarine kultūrine tradicija buvo labai ribotos*“¹³³. JAV visuomenėje, kurioje sumišusios daugybė skirtingų kultūrų, buvo svarbu išlaikyti savo tapatumą, tautinį charakterį. Lietuvių išeiviai pastarųjų tikslų siekimą bei įgyvendinimą

¹²⁷Mačiulis D., *Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926-1940 m.* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Lituanistica/L-041.pdf>>.

¹²⁸Ten pat, [žiūrėta 2013 02 17].

¹²⁹Ten pat, [žiūrėta 2013 02 17].

¹³⁰*Kultūros fondo atsišaukimas* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6034&Itemid=417>.

¹³¹*Kultūros darbo planą beieškant* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6230&Itemid=425>.

¹³²Ten pat, [žiūrėta 2013 02 17].

¹³³Streikus A., *Kontroliuojami kultūriniai ryšiai su užsieniu* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <<http://sovietcase.eu/en/wp-content/uploads/2012/02/A.Streikus-Kontroliuojami-kult%C5%ABriniai-ry%C5%A1iai-su-u%C5%BEsieniu.pdf>>.

suvokė, kaip vienintelę išlikimo ir egzistavimo regimybę. Vieningai buvo sutarta ir nuspręsta, kad: „*Visi lietuviai turi teisę laukti, kad jų pačių organizuotai surinktomis lėšomis būtų kaupiami lietuvių kultūriniai turtai, rankraščiai, paveikslai, archyvai, <...>*“¹³⁴. Svetur veikdamas Kultūros fondas atliko ir kitą svarbią misiją – paremdavo pačius talentingiausias jaunosios kartos menininkus, muzikus, dailininkus.

Prof. Stasys Šalkauskis išeiviams siūlė organizuoti tokias kultūrinio gyvenimo institucijas kaip Kultūros rūmai, Kultūros institutas ir Kultūros fondas. Anot jo, Kultūros rūmai turi sutelkti profesinius darbininkų organizacinius darbus. Tuo tarpu Kultūros instituto priedermė – sudaryti sąlygas kūrybai žadinti, t. y. rengti kultūros studijas. Kultūros fondui iškeltas tikslas: „*Materialiai remti bei skatinti kultūrinę kūrybą ir kelti ją į aukštesnį lygį*“¹³⁵. Reikia pabrėžti, kad prof. S. Šalkauskis buvo tautinės tapatybės šalininkas ir kūrybiškumą laikė vienintele saviraiškos galimybe: „*Lietuviškoji tapatybė jam pirmiausia reiškia gebėjimą plačiai kultūriškai suprastu, kūrybiniu veiksmu peržengti įtampas*“¹³⁶. Šiuo pavyzdžiu sekdami, iškilūs Lietuvos visuomenės veikėjai bei kultūros atstovai chruščiovinio atlydžio metu siekė Lietuvos kultūrą statyti ant tautiškumo pamatų.

XX a. šeštajame dešimtmetyje Amerikoje veikė kelios aktyvios organizacijos, reikšmingai prisidėjusios prie kultūrinio gyvenimo plėtotės – Lietuvių profesorių bei Lietuvių rašytojų draugija ir Lituanistikos institutas. Šios organizacijos steigė kasmetines premijas už lietuvių grožinės literatūros puoselėjimą ir t.t. Savo išsikeltus uždavinius užsibrėžė įgyvendinti Amerikoje veikęs Lietuvos Kultūros fondo organas – Taryba, kurią: „*<...>, sudaro įvairių kultūrinių institucijų bei draugijų atstovai ir paskiri mūsų mokslo bei meno darbuotojai*“¹³⁷. Gausiausią lietuvių bendruomenę turėjusiam Čikagos mieste buvo rengiami Kultūros kongresai, į kuriuos įvairios organizacijos siūsdavo savo delegatus.

Vis dėlto prabėgo nemažai metų, kai Pirmojoje Lietuvos Respublikoje brandinta nacionalinio Kultūros fondo steigimo idėja tapo kūnu. Minėtais 1987 m. prof. Č. Kudabos iniciatyva, prie kurios prisidėjo Marcelijus Martinaitis bei kt. visuomenininkai, įkurtas Lietuvos kultūros fondas. Kaip taikliai pastebi istorikas Voldemaras Klumbys: „*Tuo metu sustiprėjo senieji neformalūs kultūrinio elito socialiniai ryšiai, mezgėsi nauji*“¹³⁸. Šį aktyvumą, kilusį iš neformalios, neoficialios erdvės, paaiškina Robert Putnam‘o socialinio kapitalo idėja. Ji „*<...>, pasiremia taip*

¹³⁴ *Kultūros fondo atsiskaukimas* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:

<http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6034&Itemid=417>.

¹³⁵ *Kultūros darbo planą beišskant* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:

<http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6230&Itemid=425>.

¹³⁶ Putnaitė N., *Tapatybės vertikalės ir bendra Europa. Šalkauskio sintezė: Lietuva kaip kultūros projektas. Šiaurės Atėnų tremtiniai*, Vilnius: Aidai, 2004, p. 223.

¹³⁷ *Kultūros darbo planą beišskant* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:

<http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6230&Itemid=425>.

¹³⁸ Klumbys V., *Lietuvos kultūrinio elito elgsenos modeliai sovietmečiu (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas)*, 2009, [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą:

<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100204_103051-05475/DS.005.0.01.ETD>.

vad. „pilietinėmis dorybėmis“, kurios yra apibūdinamos kaip ryšiai tarp žmonių“¹³⁹. Visa tai ir pabrėžia tarpasmeninių tinklų, socialinio išitraukimo bei dalyvavimo, socialinių ryšių svarbą. Jau XX a. aštuntame ir devinto dešimtmečio pradžioje pastebime nuosaikiųjų intelektualų pilietiškumą liudijančią paveldosaugos, istorinės atminties išsaugojimo veiklą. Į šį visuomeninį darbą išitraukė gerai mums žinomi intelektualai – I. Lukšaitė, V. Zaborskaitė, B. Genzelis, M. Martinaitis. Šį ir daugelį kitų tuo metu kilusių visuomeninių – kultūrinių aktyvumų galime priskirti prie jungiančio socialinio kapitalo grupės. Pastarajai priklauso tie pilietiniai judėjimai, kuriuose vienijami profesiniais, socialiniais ryšiais artimi asmenys ir kurių veikla nukreipta į išorę, t. y. viešąją erdvę. Vėlyvajame sovietmetyje tiek menininkai, tiek kultūros veikėjai, suvokdami esamą situaciją, jautė galintys atstovauti tos nacionalinės valstybės lūkesčius, kurioje jie gyvena. Viešąją opinią pradėjo formuoti ne pagrindyje veikiantys disidentai, o aktyviai pilietiniame gyvenime dalyvavę žymūs visuomenės veikėjai, kultūros, meno sričių atstovai: „Paradoksalu, tačiau visuomenės mases labiau mobilizavo ne disidentai, kurie nebuvo plačiai žinomi, o oficialiose kultūriniuose procesuose dalyvavę intelektualai, <...>“¹⁴⁰.

Pirmasis visuomeninis sąjūdis už kultūrą prasidėjo Vilniuje. Čia pradėjo veikti aktyvus paveldosaugos klubas „Talka“, Vilniaus miesto Jaunimo klubas, besirūpinantis senamiesčio paveldu. Taip pat veikė ir kitas kultūros rėmėjas – tai jaunimo grupė „Atžalynas“. Kaip rašė Č. Kudaba: „Čia susibūręs įvairaus amžiaus jaunimas, propaguojantis meną, siekiantis įvaldyti įvairius kūrybos žanrus, <...>“¹⁴¹. Pasak filosofės Nerijos Putinaitės, „Tautinio paveldo ieškančios ir jį palaikančios grupės sovietų Lietuvoje buvo organizuotos ir tarsi telkė alternatyvų gyvenimo modelį“¹⁴². Netruko judėjimai už paveldo išsaugojimą virsti į platesnį kultūrinį judėjimą, kuris apėmė visą Lietuvą. Visa tai netrukdomai galėjo vykti dėka suaktyvėjusio kultūrinio gyvenimo Sovietų Sąjungos kultūros židiniuose – Maskvoje ir tuometiniame Leningrade (Sankt Peterburgas): „Beje, tam didelės įtakos padarė menininkų, rašytojų, apskritai kultūros žmonių aktyvumas Maskvoje ir Leningrade, <...>“¹⁴³.

Visuomeninis sąjūdis už kultūrą pasireiškė ir kt. didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Kaune, Šiauliuose ir t.t. Į kiekvieną didmiestį buvo žiūrima konceptualiai. Kiekvienas miestas turėjo savo įtvirtintą kūrybinę veiklos sritį, savąją tapatybę: „Kaunas ir Klaipėda iš kitų miestų išsiskiria

¹³⁹Hauberer J., *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.

¹⁴⁰Ivanauskas V., Sovietinis režimas ir kultūrinės nomenklatūros kaita vėlyvuju sovietmečiu Lietuvoje. Rašytojų aplinkos atvejais. *Politologija*, 2010, Nr. 4. p. 76.

¹⁴¹Kudaba Č., *Pirmieji žingsniai. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 13.

¹⁴²Putinaitė N., *Kitoks pasipriešinimas: prieš modernizaciją ir suvienodėjimą. Nenutrūkusi styga: prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 290.

¹⁴³Kudaba Č., *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 20.

ypač gražiai ir vertybiškai įtvirtinantys tokias žmogaus mūsų krašte veiklos sritis kaip jūreivystė ir oreivystė“¹⁴⁴. Tad besikuriantiems Kultūros fondo padaliniams parūpo įprasminti aviacijos veteranų darbus, prisidėti prie Dariaus ir Girėno paminklo statybos. Buvo suvokta, jog: „Kultūros fondui dabar yra palankios sąlygos šias sritis išplėsti, <...>, pasiekti dar daugiau ir įtvirtinti turimą kūrybinę patirtį visuomenės kultūrinėje sąmonėje“¹⁴⁵.

Įsteigus Fondą, kultūrininkų laukė nemažai veiklos: „Tarp pirmųjų fondo darbų buvo istorinės atminties atgaivinimas, senosios ir tarpukario Lietuvos kultūros ir jos veikėjų sugražinimas iš priverstinės užmaršties“¹⁴⁶. Tačiau Lietuvos kultūros fondas tapo tik struktūrine Sovietų Sąjungos dalimi, kadangi ši organizacija buvo įsteigta „iš viršaus“ ir: „<...>, oficialią vadovybę sudarė įvairių valstybinių institucijų vadovai“¹⁴⁷. Vis dėlto: „Po LKF skėčiu galėjo įsiteisinti jau seniai suburti tinklai, kaip antai Lietuvos knygnešio draugija, Rumšiškių seminaras, klubas „Talka“, 1987 m. įkurta V. Landsbergio vadovaujama M.K. Čiurlionio draugija, <...>“¹⁴⁸. Tuo metu pagrindiniai Fondo rūpesčiai buvo kultūros paveldo puoselėjimas, lėšų kultūros paminklams rinkimas: „Vienisvarbiausių židinių, kurie sutelkia šiuo metu mūsų didesnių miestų visuomenės kolektyvinį dėmesį – senamiesčiai“¹⁴⁹. Tad pirmasis tikslas, kurį išsikėlė Kultūros fondas – siekis materialiai prisidėti prie Vilniaus pilių tyrinėjimo bei restauravimo ilgalaikės programos. Net ir mažiausiuose miesteliuose, atokiausiuose provincijos gyvenimo centruose netruko išplisti archeologinių tyrinėjimų užkratas: „Dar kartą reikia prisiminti Kražius, Varnius, <...>, kur yra praeities senamiestinių, senakaiminių elementų ir jie pirmiausia žmones jaudina“¹⁵⁰. Tad tuometinėje Lietuvos periferijoje kultūrinis gyvenimas tiesiog virė: rengti labdaros vakarai, kolekcininkų parodos, aukcionai ir pan. akcijos. Kaip teigia Č. Kudaba, provincijoje buvo gausus aktyvių, vyresnės kartos inteligentų ratas, kuriems iš tiesų rūpėjo kultūrinis gyvenimas: „Ten gyvena kultūrinio darbo veteranų, pozityvią jėgą sudaro mokyklos, pedagogai, vyresnio amžiaus inteligentija“¹⁵¹.

Neoficialūs LKF organizacijos tikslai buvo daug platesni (lietuvybės sąmoningumo skatinimas ir pan.). Lietuvos kultūros fondui nebuvo lemta peraugti į platesnę visuomeninę organizaciją dėl valdžios suvaržymų: „Buvo neleista steigti Fondo teritorinių skyrių

¹⁴⁴Kudaba Č., *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradiniu Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 20.

¹⁴⁵Ten pat, p. 14.

¹⁴⁶Ten pat, p. 8.

¹⁴⁷Ramonaitė A., Kavaliauskaitė J. ir kt., *Nepažinta Sąjūdžio pramotė: savaimi visuomenė Sąjūdžio gimimo istorijoje. Sąjūdžio ištakų paieška*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 288.

¹⁴⁸Ten pat, p. 288.

¹⁴⁹Kudaba Č., (1989). *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradiniu Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 20.

¹⁵⁰Ten pat, p. 20.

¹⁵¹Kudaba Č., (1989). *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradiniu Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 16.

provincijoje¹⁵². Šios organizacijos veiklą atidžiai sekė ir kontroliavo atsakingi sovietų saugumo organai. Žinybiniai bei ideologiniai padaliniai netruko išreikšti savo nuogąstavimus dėl to, jog: „<...> savo ruožtu naujai besiformuojančio Kultūros fondo bendrijos neieškos kokios nors autonomijos ar uždarumo“¹⁵³. Valdžios atstovai laikėsi tos nuomonės, kad Fondo pirminiai padaliniai (LKF rėmimo grupės ir klubai) turi būti Liaudies deputatų tarybos ir rajonuose veikiančių kultūros skyrių pavaldume.

Tačiau, nepaisant trukdžių, svarbu pažymėti, jog vis dėlto Kultūros fondo padaliniai įsikūrė visoje Lietuvoje. Taip pat steigėsi ir Fondo tarybos: „Šių tarybų uždavinys – skatinti kultūros rėmėjų (grupinių bei pavienių) veiklą, padėti joms, t. y. būti jų priešakyje arba virš jų“¹⁵⁴. Fondinis sąjūdis tapo tarsi atsvara masinei valstietiškai kultūrai, kuri buvo siejama su komunizmo statyba. Vis dėlto kaip ir dainų, šokių šventės, taip ir fondinis judėjimas, nors ir turėjo tautinį atspalvį, veikiau buvo integrali sovietinio gyvenimo dalis. Dera pažymėti, kad LKF rėmimo grupės, gimusios visuomeninėje erdvėje, tapo tiek visuomenės nuomonės kūrėjomis, tiek jos formuotojomis. Reikia pridurti, jog šis fondinis judėjimas sudarė naujas saviraiškos galimybes: „Taip kultūrinis elitas oficialioje viešumoje atliko savo visuomenines funkcijas, nes visuomeninėje erdvėje sklidusių idėjų prasiskverbimas viešumon ir sudarė prielaidas plačiau įtakoti visuomenę, <...>“¹⁵⁵.

Įkurtojo Lietuvos kultūros fondo vadovaujančiu organu tapo visuotinė konferencija, kurios metu rinkta valdyba. Pastarosios nariai tardavosi dėl prezidiumo sudarymo bei svarstydamo būsimąjo pirmininko kandidatūras. Į visuotinę Fondo konferenciją delegatai buvo renkami demokratiškumo principais. Nuspręsta, jog: „Delegatus siūlo miestų ir rajonų padaliniai, Fondo steigėjų organizacijos, <...>, kūrybinės sąjungos, draugijos“¹⁵⁶. Visa tai lėmė sovietinio režimo atšilimas bei visuomenės sąmoningumo pakilimas, t. y. išitraukimas į įvairiausių klubus, kultūros rėmimo draugijas ir pan. Be kita ko, sovietinis režimas, galime sakyti, toleravo fondinį sąjūdį, nes šis judėjimas nekėlė jokių politinių siekių. Tuo metu buvo susiformavusi praktika, jog: „Sovietmečiu lietuviškoji tapatybė buvo grindžiama folkloriniu ar liaudiškai nacionaliniu išskirtinumu“¹⁵⁷. Papročiams, liaudies muzikai, tautosakai palikta tik dekoratyvinė funkcija.

¹⁵²Kudaba Č., (1989). *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 16.

¹⁵³Putinaitė N., *Kitoks pasipriešinimas: prieš modernizaciją ir suvienodėjimą. Nenutrūkusi styga: prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 293.

¹⁵⁴Kudaba Č., *LKF organizacinė schema. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 9.

¹⁵⁵Klumbys V., *Lietuvos kultūrinio elito elgsenos modeliai sovietmečiu (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas)*, 2009 [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą:

<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100204_103051-05475/DS.005.0.01.ETD>.

¹⁵⁶Kudaba Č., *LKF organizacinė schema. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 11.

¹⁵⁷Putinaitė N., *Sovietinis palikimas: liaudinės tautiško transformacijos. Šiaurės Atėnų tremtiniai*, Vilnius: Aidai, 2004, p. 147.

Tad: „*Tuo ne tik buvo visiškai atsigręžta į etninį tautiškumą, bet jis nuleistas iki liaudiškumo ar valstietiško lygio, jį rekonstruojant ar konstruojant*“¹⁵⁸. Kaip tvirtina N. Putinaitė, režimas, išlaikydamas liaudiškai nacionalinę tapatybę, kovojo su kitokiomis socialinės tvarkos idėjomis.

Kaip pastebi Č. Kudaba: „*Būta praeityje fondinių sąjūdžių, dažniausiai rinkliavinių akcijų, skirtų mokykloms, gabaus jaunimo akcijoms, kultūros židiniams statyti*“¹⁵⁹. Vis dėlto Atgimimo metu kilęs visuomeninis – kultūrinis judėjimas už Kultūros fondo įsteigimą turėjo ryškų tautinį atspalvį bei tapo masišku kultūros reiškiniu Lietuvoje. Šis fondinis sąjūdis vykdė taip vadinamą „Atminties“ programą. Ja siekta išsaugoti istoriškai susiklosčiusius vietovių, miestų, gatvių vardus, tradicinę heraldiką. Taip pradėtas memorialinių paminklų statymo bei muziejų steigimo vajas.

Nuo Fondo įsteigimo surengta daug labdaros koncertų, parodų, seminarų lietuvių kultūrai remti ir propaguoti. Prie Kultūros fondo pradėjo burtis tremtiniai, o, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, steigėsi regioniniai kultūros fondai, kurių laukė nemažai neatliktų darbų: „*1991 m. Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto tarybos iniciatyva įsteigta kasmetinė Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto Stasio Šalkauskio premija už tautos, kultūros, meno, filosofinės minties turtinimą ir ugdymą*“¹⁶⁰. Pirmuoju laurėtu tapo filosofas, Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos deputatas Romualdas Ozolas. 1993 m. Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto tarybos įsteigta Karalienės Mortos premija, skirta talentingiausiems vaikams už pasiekimus muzikos, dailės, literatūros ir kt. meno srityse. Ši premija įteikiama kasmet liepos 6-ąją, Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną.

2003 m. Fondo pirmininku išrinktas Hubertas Smilgys. LKF veiklai vadovauja 9 narių prezidiumas, veiklos kryptis tarp suvažiavimų nustato 25 narių valdyba. Pagrindiniu Kultūros fondo tikslu laikomas Lietuvos kultūros ir meno raiškos puoselėjimas. Fondas nuolat rengia tautiečių iš užsienio atsiųstų kultūros vertybių parodas, organizuoja konferencijas. Prie Lietuvos kultūros fondo veikia leidykla „Saulės delta“, Vilniaus „Natų knygynas“, agentūra „Factum“, registruojanti Lietuvos rekordus.

Remiantis 2010 m. gegužės 10 d. Europos Tarybos išvadamis dėl kultūros reikšmės regionų ir vietos vystymosi, iškeliamos šios prioritetinės regionų kultūros politikos sritys: „*Kultūros integracija į vietos ir regionų vystymosi politiką, palankios aplinkos aktyvesniam kultūros ir kūrybinės pramonės plėtojimui vietos ir regionų lygiu, kultūros reikšmės tvariam turizmui didinimas, <...>*“¹⁶¹. Šiose išvadose taip pat teigiama, jog kultūra didina valstybių narių, regionų ir

¹⁵⁸Putinaitė N., *Sovietinis palikimas: liaudinės tautiškumo transformacijos. Šiaurės Atėnų tremtiniai*, Vilnius: Aidai, 2004, p. 147.

¹⁵⁹Kudaba Č., *Pirmieji žingsniai. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinija, 1989, p. 16.

¹⁶⁰Šiaulių inteligentija: Lietuvos kultūros fondo Šiaulių skyriaus veikla 1987-1991. [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.grazitumano.lt/wiki/index.php/%C5%A0iauli%C5%B3_inteligentija:_Lietuvos_kult%C5%ABros_fondo_%C5%A0iauli%C5%B3_skyriaus_veikla_1987-1991>.

¹⁶¹Regionų kultūros plėtros 2011-2020 m. programa [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą:

miestų patrauklumą, skatina inovacijas, žinių ekonomikos plėtrą. Lietuvoje panaikinus apskričių viršinių administracijų, neliko ir administracinių kultūros padalinių apskrityse. Todėl svarbu: „Užtikrinti valstybės, savivaldybių institucijų ir joms pavaldžių kultūros įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir verslo veiklos koordinavimą, <...>“¹⁶². Tačiau Lietuvoje susiformavusi tokia praktika, jog didelis dėmesys skiriamas etninei kultūrai (folklorui, tautodailei, amatams) ir biudžetinėms kultūros institucijoms (archyvams, muziejams, bibliotekoms ir t.t.). Nėra skatinamas pilietinis išitraukimas į nevyriausybines organizacijas, mažai kalbama apie regioninę kultūros politiką, privačią iniciatyvą (delsiama priimti kultūros mecenavimo įstatymą). Nuolatos pabrėžiama, jog: „Savivaldybės išlaiko jų globaliai paskirtas etnines kultūros institucijas, finansuoja savivaldybių etninės kultūros kaupimo, konservavimo, restauravimo, tyrimo bei populiarinimo programas“¹⁶³. Dažniausiai tokių biudžetinių kultūros organizacijų efektyvų darbą nulemia atskira biudžeto eilutė (neminint didžiųjų Lietuvos miestų, nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų esama išties mažai).

Vis dėlto į akis krenta dar viena aktuali problema – tai jau kartą minėtas iki šio neišspręstas Lietuvos kultūros mecenavimo klausimas. Dėl atsakingų asmenų nekompetencijos lūkuriuojama patvirtinti Kultūros mecenavimo įstatymo projektą, kuris motyvuotų pritraukti privataus verslo investicijas į kultūrą. Pagrindinis projekto tikslas: „Skatinti privataus verslo investicijas kultūrai ir taip užtikrinti tvarią kultūros plėtrą“¹⁶⁴. Šiuo įstatymo projektu siekiama formuoti mecenavimo tradicijas, kurios galimai turėtų didelės teigiamos įtakos kultūros bei visuomenės vystymuisi.

Toliau tęsiant mintį, vertėtų plačiau aptarti tai, jog Lietuvoje veikia keli produktyvūs regioniniai kultūros fondai – tai Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos bei Sūduvos kultūros fondas. Žemaičių kultūros fondas, įkurtas 1998 m., yra ne pelno siekianti nevyriausybine organizacija. Šios organizacijos pagrindinis veiklos tikslas: „Parama mokslo, kultūros, švietimo, meno, socialinės globos ir rūpybos sritims, kultūrinė ir edukacinė veikla“¹⁶⁵. Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas siekia šviesti Žemaitijos ir kt. Lietuvos regionų žmones, puoselėti ir kelti Žemaitijos krašto kultūrą. Ši organizacija teikia prioritetą tiems projektams remti, kuriuose numatyta leisti knygų serijas „Žemaičių praeitis“, poezijos knygas, fotoalbumus, meno leidinius apie Žemaitiją ir t.t. Negana to, Žemaičių kultūros fondas prisideda prie skurstančių šeimų materialinės paramos. Fondas ypatingą dėmesį skiria besimokančio akademinio jaunimo, kultūros, švietimo, leidybos projektų rėmimams, organizuoja

<<http://alkas.lt/wp-content/uploads/2011/06/Regionu-programa1.pdf>>.

¹⁶²Ten pat, [žiūrėta 2013 02 20].

¹⁶³LR Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370909>.

¹⁶⁴Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas svarsto Kultūros mecenavimo įstatymo projektą Nr. XIP-3781 [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8905&p_d=130424&p_k=1>.

¹⁶⁵Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <http://www.muziejai.lt/prev_vers/zemkultfondas.htm#programos>.

mokslines konferencijas: „2001-2002 ir 2002-2003 metais S. Daukanto stipendija paskirta Vilniaus universiteto studentei filologei Kryževičiūtei Laimai“¹⁶⁶.

Organizacijos, kuri atstovautų Suvalkijos, kaip atskiro regiono kultūros bendruomenės, interesus ilgą laiką nebuvo. Iki Sūduvos kultūros fondo įsteigimo 2009 m., krašto kultūra rūpinosi Suvalkijos regiono taryba bei įvairios vietos draugijos. Vis dėlto aktyvių visuomenininkų pastangoms nuspręsta įkurti asociaciją Sūduvos kultūros fondas. Jis – nepolitinė, nepelno siekianti, asociacijos narių veiklą koordinuojanti organizacija. Asociacijos veiklos ilgalaikis tikslas: „*Pilietiškumo, krikščioniškų vertybių, pagarbos ir meilės gimtajam kraštui ugdymas, pasitelkiant kultūrą, pilietinius nusiteikimus ir visuomeninę veiklą*“¹⁶⁷. Ši kultūros organizacija didelį dėmesį skiria darbui, kuris: „<...>, *prisideda prie Sūduvos paveldo, tradicijų išsaugojimo mūsų krašto bei užsienyje esančių lietuvių bendruomenėse*“¹⁶⁸. Asociacija Sūduvos kultūros fondas teikia prioritetą jaunimo inicijuotiems projektams, kurie numato organizacijų tarpusavio bendradarbiavimą, bendrus tikslus ir bendro darbo naudą bendruomenei. 2010 m. įsteigta Rygiškių Jono premija mokslininkams bei pedagogams, kuria siekiama remti lietuvių kalbos puoselėtojus. Sūduvos kultūros organizacija kartu su Seinų krašto lietuviais prisidėjo prie istorijos paveldo puoselėjančio „Jotvingių metraštis“ išleidimo, kuriame: „*Vyrauja straipsniai apie jotvingių praeitį, papročius, tikėjimą*“¹⁶⁹. Šių tomų leidinį pagyvina Seinų krašto, Dzūkijos ir Suvalkijos autorių kraštotyriniai darbai, tarp kurių puikiai dera K. Subačiaus rašinys „Sūduva – baltų žemė“.

Verta pažymėti M.K. Čiurlionio kultūros ir paveldo fondą, kuris rūpinasi ne tik nacionalinio, bet ir vietos paveldo išsaugojimu. Ši nevyriausybinė organizacija – labdaros ir paramos fondas: „*Vyksta į Lietuvos paveldo objektus, organizuoja labdarinius edukacinius – kultūrinius renginius: seminarus – diskusijas, koncertus*“¹⁷⁰. 2006 m. M.K. Čiurlionio įsteigtas fondas bendradarbiauja su klasikinės muzikos atlikėjais, solistais, aktorais bei kitais kultūros veikėjais. Ši labdaringa organizacija kartu dirba ir su vietos bendruomenėmis, seniūnijomis ar savivaldybėmis. Kasmet: „*Fondas kaupia ir vis papildoma grafikos darbų parodą „Aplankyti paveldo objektai, <...>*“¹⁷¹. Pastarojo renginio metu pasakojama apie kiekvieną eksponuojamą dvarą, pristatomi dvaro aplinkoje gyvenę ir kūrę žmonės, rengiamos grafikos darbų parodos. 2009 m., Lietuvos vardo paminėjimotūkstantmečio metais, M.K. Čiurlionio kultūros ir paveldo fondas surengė daugybę labdarinių edukacinių, meninių – kultūrinių renginių bei parodų ciklą. Šių

¹⁶⁶ *Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <http://samogitia.mch.mii.lt/KULTURA/zem-kult_fondas.lt.htm>.

¹⁶⁷ *Sūduvos kultūros fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:

<http://www.suduvosfondas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=60&lang=lt>.

¹⁶⁸ *Ten pat*, [žiūrėta 2013 02 21].

¹⁶⁹ *Ten pat*, [žiūrėta 2013 02 21].

¹⁷⁰ *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.ciurlioniopaveldas.lt/vidinis.php?id=50>>.

¹⁷¹ *Ten pat*, [žiūrėta 2013 02 21].

renginių tema: „Šeima – unikali auklėjimo sistema: istorinių Lietuvos šeimų istorijos“. Prie labdaringos, skatinančią pilietinę iniciatyvą, veiklos prisidėjo ir Nacionalinė UNESCO komisija.

Lietuvoje kultūrinę veiklą bei projektus remia Sauliaus Karoso labdaros ir paramos organizacija. Šios nevyriausybinės organizacijos prioritentinė veiklos programa: „*Remti jaunos ir vyresnės kartos menininkus, meno kolektyvus, meno ir švietimo darbuotojus ir kitus šios srities atstovus, vykstančius į respublikinius, tarptautinius konkursus, <...>*“¹⁷². S. Karoso labdaros ir paramos fondas taip pat vykdo edukacinę programą, sėkmingai plėtoja tęstinius šio fondo bei Lietuvos kompozitorių sąjungos projektus. Su fondo parama daugelis menininkų išleido kompaktines plokšteles, mokslines monografijas, koncertų afišas, plakatus. Ši nevyriausybinė organizacija, kaip socialiai atsakingas fondas, ne tik remia kultūrą, ypatingai jaunosios Lietuvos muzikantus, muzikos festivalius, bet ir: „*Nemaža fondo disponuojamų lėšų skiriama labdarai, sveikatos sutrikimų turintiems žmonėms, medicininei paramai*“¹⁷³. Tad nenuostabu, jog S. Karoso fondas remiamas privačiomis lėšomis. Šį labdaros ir paramos fondą remia privačios medicininė įranga prekiaujančios bei sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios įmonės.

Bene didžiausio dėmesio susilaukia Lietuvos menininkai (daugiausia muzikai). Šiuos remia ne viena kultūros rėmimo organizacija – Vytauto Landsbergio ir Lietuvos muzikos akademijos rėmimų fondas. Pastarasis įkurtas 1991 m. Jis tapo tiek jaunujų muzikos, tiek dailės, literatūros, tiek patyrusių menininkų, veteranų traukos centru. Šis labdaros ir paramos nevyriausybinė organizacija nuo pat pirmųjų savo gyvavimo metų ieškojo kontaktų su valstybinėmis bei visuomeninėmis organizacijomis, tautinėmis bendrijomis. Lietuvos muzikos akademijos rėmimo fondas surengė ne vieną sukaktuvinį V. Noreikos, E. Kaniavos koncertą, o: „*1993 m., Popiežiaus atvykimo proga, surengta III sakralinės muzikos valandų Lietuvos bažnyčiose*“¹⁷⁴. 2012 m. ši kultūros rėmimo organizacija atšventė savo veiklos gyvavimo dvidešimtmetį.

Tarp didžiausių Lietuvos muzikos akademijos rėmimo fondo darbų galima paminėti 2003 m. surengtą tęstinį muzikos festivalį „Druskininkų vasara su M.K. Čiurlioniu“, kuriame: „*<...>, rengiami simfoninės, kamerinės muzikos, chorinės, vargonų muzikos, įvairių ansamblių, solistų koncertai, parodos, kūrybinės jaunujų muzikų ir dailininkų laboratorijos, <...>*“¹⁷⁵. Festivalio renginiuose aktyviai dalyvavo M.K. Čiurlionio kūrybos tyrinėtojai ir užsienio atlikėjai iš 17 pasaulio šalių: „*Festivalio metu greta M.K. Čiurlionio ir jo amžininkų kūrybos propaguojami ir*

¹⁷² *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.skfoundation.com/lt/index.htm>>.

¹⁷³ *Ten pat*, [žiūrėta 2013 02 21].

¹⁷⁴ *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 25]. Prieiga per internetą: <http://www.lmrf.lt/pages/apie_fonda>.

¹⁷⁵ Fridmanaitė J., *Druskininkų vasara su M.K. Čiurlioniu* Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20111009192526/http://www.culture.lt/Imenas/?leid_id=2953&kas=straipsnis&st_id=2565>.

šiuolaikinių autorių darbai, <...>¹⁷⁶. 1998 m. Lietuvos muzikų rėmimo fondas kartu su žymiais šalies muzikais, pedagogais, visuomenės ir kultūros veikėjais įsteigė savarankišką nevyriausybinę organizaciją – Stasio Vainiūno namus. Šioje nevyriausybinėje, visuomeniniais pagrindais įkurtoje kultūros organizacijoje: „<...>, kiekvieną trečiądienį rengiami tradiciniai Trečiadienio vakarai, kuriuose skamba S. Vainiūno ir jo amžininkų kūriniai, koncertuoja jaunieji vilniečiai, įvairių Lietuvos muzikos mokyklų mokiniai (Palangos, Druskininkų, Pakruojo, Telšių, Klaipėdos, Biržų, Panevėžio, Varėnos ir kt.)“¹⁷⁷. Kaip didžioji dalis Lietuvoje veikiančių nevyriausybinių kultūros fondų, taip ir Lietuvos muzikų rėmimo fondas užsiima labdara, t. y. remia vaikus, turinčius negalią, prisideda prie įvairių socialinių iniciatyvų bei pan.

Vytauto Landsbergio kultūros fondas (toliau – VLF) įkurtas 1991 m.. Jo įsteigimo pagrindu tapo: „<...>, norvegų taikos premija, kuriai lėšas po sausio 13-tosios įvykių suaukojo Norvegijos žmonės ir ją paskyrė Vytautui Landsbergiui“¹⁷⁸. Ši premija tapo alternatyva Nobelio taikos premijai, kurią tais metais gavo Sovietų Sąjungos lyderis Michailas Gorbačiovas. Nuo fondo įkūrimo pradžios visus du dešimtmečius jo veikla rūpinasi valdybos pirmininkė prof. Gražina Landsbergienė. VLF valdyba dalį lėšų skiria menininkams, įvairioms muzikos įstaigoms bei renginiams paremti. Ši kultūros rėmimo organizacija ne tik bendradarbiauja su Lietuvos ir tarptautinėmis organizacijomis. Priimtas nutarimas, jog: „<...> trys ketvirtadaliai lėšų, kuriomis disponuoja Fondas, būtų skiriama medicinos reikmėms, <...>“¹⁷⁹.

Lietuvoje veikiančios kultūros fondai remia įvairias kultūros bei meno sritis: muziką, kultūros paveldo puoselėjimą ir saugojimą, literatūrą, dailę. Pagrindinės fondų veiklos kryptys – švietėjiška, meninė, kultūrinė – edukacinė veikla. Ja siekiama padėti ir nepasiturintiems, rinkti lėšas nelaimės ištiktiems žmonėms, visokeriopai remti jaunuosius atlikėjus (talentingus muzikus, dailininkus, literatus ir t.t.). Tačiau tenka pažymėti, jog regioniniai kultūros centrai turi savo geografiniu požiūriu apibrėžtą kultūrinę orientaciją – remti, puoselėti bei populiarinti vietos ir viso regiono tradicijas, papročius, istoriją. Reiktų apgailestauti, kad Lietuvoje dirba vos keli veikiančios regioniniai kultūros fondai, tačiau ir šie neturi nacionalinio statuso.

¹⁷⁶Astrauskas R., *Festivalio „Druskininkų vasara su M.K. Čiurlioniu“ aidai* [žiūrėta 2013 02 25]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110731192016/http://www.culture.lt/1menas/?leid_id=2980&kas=straipsnis&st_id=3782>.

¹⁷⁷Stasio Vainiūno namai [žiūrėta 2013 02 26]. Prieiga per internetą: <http://www.lmrf.lt/pages/stasio_vainiuno_namai>.

¹⁷⁸Apie fondą [žiūrėta 2013 02 28]. Prieiga per internetą: <<http://fondas.landsbergis.lt/lt/pages/tikslai>>.

¹⁷⁹Ten pat., [žiūrėta 2013 02 28].

5. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ ATSTOVŲ IR VISUOMENĖS NUOMONIŲ TYRIMAS

5.1. Tyrimo metodika ir darbo organizavimas

Darbo tyrime, siekiant nustatyti nevyriausybinių organizacijų vietą Lietuvos kultūriniame gyvenime bei atlikti visuomeninėje kultūros veikloje dalyvaujančiųjų respondentų nuomonių tyrimą, pasirinkti du tyrimo metodai – anketa ir interviu.

Kokybiniai tyrimai yra apibūdinami kaip sistemingas, nestruktūrizuotas atvejo ar individo grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje. Svarbi kokybinių tyrimų ypatybė yra ta, jog šiems tyrimams netaikoma griežti imties reikalavimai. Jų reprezentatyvumą lemia ne tiriamųjų pasirinkimo būdai, o lankstūs teoriniai tyrimai¹⁸⁰.

Kiekybiniai metodai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą. Kiekybiniai tyrimai gali būti skirtomi į skaitmeninius, statistinius ir nestatistinius, parametrinius ir neparametrinius statistikos metodus. Pasak R. Tidikio, pagrindinė kliūtis plačiau naudoti kiekybinius metodus yra nepakankama daugelio sociologijos sričių formalizavimo lygis ir tyrėjų nepasirengimas¹⁸¹. Anot I. Luobikienės, kiekybinės analizės esmė yra suvesti skaičius ir, naudojant statistinius analizės procedūras, analizuoti turimą informaciją¹⁸².

Kokybinių ir kiekybinių pagrindinis skirtumas yra gaunamų duomenų pobūdis. Jei kiekybinių tyrimų rezultatai gaunami skaičiais, kalbama apie procentus, statistinius ryšius ir pan., tai kokybinių tyrimų rezultatai gaunami tekstu, ir jis yra nagrinėjamas. Kokybiniai tyrimai dažniausiai nėra reprezentatyvūs griežtąja prasme, bet pateikia kur kas gilesnę ir platesnę informaciją nei kiekybiniai tyrimai¹⁸³. Kokybiniai tyrimai labai dažnai yra kiekybinių tyrimų pagalbininkai – jie naudojami rezultatams įprasminti prieš ar po kiekybinio tyrimo.

Siekiant nustatyti nevyriausybinių organizacijų vietą Lietuvos kultūriniame gyvenime buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas (žr. 33 priedą). O norint išanalizuoti visuomeninėje kultūros veikloje dalyvaujančiųjų pozicijas nevyriausybinių organizacijų klausimais naudotas kokybinis tyrimas, kuris sudarė pagrindinę praktinio tyrimo dalį šiame darbe (žr. 9 priedą).

¹⁸⁰ Kardelis K. Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai, Vilnius, 2007, p. 274.

¹⁸¹ Tidikis R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*, Vilnius, 2009, p. 357.

¹⁸² Luobikienė I. *Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai*. Socialinių tyrimų metodika. Kaunas, 2001, p. 121.

¹⁸³ Tidikis R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*, Vilnius, 2009, p. 358.

5.2. Visuomeninėje kultūros veikloje dalyvaujančiųjų respondentų nuomonių tyrimas

Kalbantis su visuomeniniuose kultūros procesuose dalyvaujančiais, nevyriausybinė kultūros organizacijų atstovais, siekta išsiaiškinti jų nuomonę, turimas žinias bei požiūrį į nevyriausybinių kultūros bei meno organizacijų misiją, jų veiklas ir perspektyvas. Tam puikiai pasitarnavo kokybinis tyrimo metodas, kurio metu pasirinkti 8 asmenys. Dauguma jų (6 respondentai) – nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vadovai, o likę (2 respondentai) – su visuomeninėmis kultūros organizacijomis dirbę pašnekovai. Šis tyrimas padėjo sistemingai gilintis į išskeltus opius nevyriausybinių organizacijų klausimus, iš arčiau susipažįstant su visuomenininkų veikla bei šių lūkesčiais.

5.2.1. Apie NVO vietą Lietuvos kultūros formavime

Pradedant kalbėti apie nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vietą šiandieninės Lietuvos kultūros formavime, respondentų nuomonės išsiskyrė. Šiaulių miesto savivaldybės Kultūros skyriaus vedėja Patricija Poderytė išreiškė poziciją, jog apskritai nėra reikalinga formuoti Lietuvos kultūrą. Ji pridūrė, kad tam, jog kultūrinis gyvenimas būtų aktyvus, reikia stiprių nevyriausybinių organizacijų ir lėšų. Tad, anot P. Poderytės, kultūros formavimas yra tiesiog savaiminis procesas: *„Aš manau, ar iš viso tą kultūrą reikia formuoti? Reikia, kad būtų stiprios nevyriausybinių organizacijos, kurios užsiimtų kultūra. O formuoti čia mažiausiai reiktų. Reikia tikrai duoti pinigų ir sudaryti sąlygas jų veiklai“* (žr. 1 priedą). Tuo tarpu žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas Jonas Barkus laikėsi kitos pozicijos. Jis tvirtino, jog vis dėlto visuomeninės kultūros organizacijos turi savo vietą. J. Bartkus apgailestavo, kad nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vaidmuo galėtų būti svaresnis: *„Visų pirma nevyriausybinių organizacijos turi savo vietą Lietuvos kultūros formavime. Bet, aišku, reikėtų, kad tas vaidmuo būtų svarbesnis ir didesnis“* (žr. 2 priedą). Pastarajam antrino Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas Mykolas Žalneravičius, teigdamas, jog: *„Kultūros organizacijos turi savo vietą ir yra pastebimos dėka iniciatyvių žmonių, dalyvaujančių įvairiuose ansambliuose. Aš išvelgiu šių organizacijų darbų tęstinumą“* (žr. 3 priedą).

Vis dėlto ne tik M. Žalneravičius pastebėjo, jog žmonių iniciatyvumas lemia nevyriausybinių kultūros organizacijos didesnę vaidmenį kultūriniame gyvenime. Tokią išvadą padarė ir Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidentas Gerardas Mališauskas.

Šis negailėjo kritikos Kultūros ministerijai, kuri, jo manymu, tik siekia gauti lėšas: „*Aišku, jog tos nevyriausybinės organizacijos turi savo ne tik vietą, bet ir vaidmenį. Nes jeigu manyti, jog kultūrą formuoja Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija – tai yra, manyčiau, klaidinga. Ši ministerija nieko neformuoja, o tik ima pinigų*“ (žr. 4 priedą). G. Mališauskas pabrėžė, jog didelį vaidmenį kultūros formavimo procesuose atlieka ne tik nevyriausybinės kultūros organizacijos, bet ir vietos bendruomenės. Pastarosios yra tas visuomeninis kultūros žiburys, įtraukiantis bei suburiantis kitus piliečius į bendrą visuomeninę – kultūrinę veiklą. Kaip aktyvios bendruomenės pavyzdį G. Mališauskas paminėjo Rėkyvos bendruomenę: „*O tikrasis kultūros veikimas vyksta būtent „iš apačios“, t. y. iš tų entuziastų, iš tų aktyvių žmonių, kurie daro, kuria, rengia, važiuoja į visokius renginius, į nedidelių miestelių, seniūnijų kultūrinius susibūrimus ir t.t. Pavyzdžiui, Rėkyvoje vyksta labai daug visokių kultūrinių renginių. Pastarieji yra saviveiklininkai, kurie gauna paramos ir iš savivaldybių. Bet jie niekieno nevaromi, savo iniciatyvos vedami veikia. Iš tikrųjų tie darbai yra nenuobodūs. Aš manau, jog ši bendruomenė yra aktyvi ir reikalinga. Klausimas: ar jie čia turėtų vadintis nevyriausybine organizacija – tai čia kitas dalykas*“ (žr. 4 priedą).

Hubertas Smilgys, Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas, atsakydamas į klausimą, kokia yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta kultūros formavime, buvo pesimistinės nuotaikos: „*Jeigu vienu žodžiu atsakant – tai prasta. Ir įvairūs politikai, ir institucijos akcentuoja, jog reikia pilietinės visuomenės aktyvumo, t. y. aktyvesnio piliečių išitraukimo į Lietuvos gyvenimą. Pati situacija yra tokia, kad visuomenė ir visuomeninės organizacijos yra gerokai pastūmėtos į šalį. Jeigu palyginti situaciją, kuri buvo prieš penkiolika ar dvidešimt metų – tai Lietuvos kultūros situacija buvo nepalyginamai geresnė*“ (žr. 5 priedą). H. Smilgio nuomone, valdžia neskiria pakankamo dėmesio nevyriausybiniams organizacijoms, neskatina žmones ištraukti į įvairius visuomeninius judėjimus. Jis pabrėžė, jog prieš dvidešimt metų Lietuvos kultūros situacija buvo daug geresnė, kadangi kultūra besirūpinančios organizacijos gaudavo finansinę paramą bei lengvatinėmis sąlygomis patalpas. Kaip pavyzdį H. Smilgys pateikia Lietuvos Kultūros fondo atvejį: „*Tada Kultūros fondas turėjo ne tik tai svarų žodį ir įvairiausius įgaliojimus. Taip pat mes turėjome Vyriausybės palaikymą bei išlaikymą, nes Vilniuje buvo ir geros patalpos, kurios buvo prie Operos ir baleto teatro. Turėjome puikų pastatą ir puikias patalpas. Negana to, ir projektų įgyvendinimui buvo skiriama daug lėšų. Dabar situacija yra nepavydėtina. Na, jeigu būsi aktyvus – tai kaip nors išgyvensi*“ (žr. 5 priedą). Kaip vienintelę išlikimo galimybę Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas pabrėžė siekį aktyviai veikti, be kurio neišsilaikytų jokia nevyriausybinių organizacija.

Viktoras Gundajevs, Šiaulių kino meno klubo pirmininkas, nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vietą kultūriniame gyvenime vertino procentine išraiška. Pastarasis teigė, jog: „*nevyriausybinių organizacijų indėlis į bendrą Lietuvos kultūrinį gyvenimą yra maždaug keturiasdešimt procentų viso to, kas yra sukuriama. Valstybės išlaikomos įstaigos sukuria maždaug*

šešiasdešimt procentų to, kas yra įvardijama kaip Lietuvos kultūra, kultūros produktas ar kažkas tai tokio“ (žr. 6 priedą). Tad, V.Gundajevo teigimu, vis dėlto biudžetinės kultūros įstaigos užima kur kas didesnę vietą Lietuvos kultūros gyvenime nei nevyriausybines organizacijos. Jis pabrėžė, jog nevyriausybines organizacijos plačiaja prasme gali būti ne tik asociacijos, bet ir verslo subjektai, turintys savo konkrečią nišą – dirbantys žiniasklaidoje, kuriantys meninius filmus: „Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, jog didelė dalis nevyriausybinių organizacijų yra ne tik asociacijos, bet ir uždaros akcinės bendrovės, kurios dirba, sakykim, įvairiose srityse, pavyzdžiui, žiniasklaidoje, kine ir t.t. Nevyriausybines organizacijos, kaip kokios bendrovės, gali kurti filmus, nes didžioji dalis filmų yra meniniai, o ne komerciniai, turintys orientuoti į kažkokį, sakykim, kultūrinį dalyką. Kuomet meniniai filmai yra remiami Kultūros ministerijos, tai minėtu atveju komercinius filmus turėtų remti Ūkio ministerija. Visi filmai remiami dažniausiai Kultūros ministerijos, o tik dalis filmų yra kuriama iš privačių lėšų“ (žr. 6 priedą). Tad, anot V. Gundajevo, meninių filmų kūrime gali sėkmingai dalyvauti tiek valstybė, tiek privati iniciatyva, t. y. nevyriausybines organizacijos kaip verslo subjektai. Šiuo konkrečiu atveju pabrėžiamas privačios iniciatyvos svarba kino mene.

Diana Stungurienė, visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė, mano, jog nevyriausybines organizacijos yra neatsiejama ne tik kultūrinio, bet ir visuomeninio gyvenimo dalis. Šios organizacijos gali ne tik vienyti žmones, bet ir daryti įtaką valstybės viešajam gyvenimui: „Aš manau, kad svarbią vietą užima nevyriausybines organizacijos kultūroje. Nevyriausybines organizacijos aktyvumas duoda impulsą kūrybai, saviraiškai, gali labai stipriai savo veikla daryti įtaką visuomenei. Aktyviai veidamos nevyriausybines organizacijos gali daryti įtaką net įstatymų pakeitimams, t. y. įtakoti įstatymus. Šios organizacijos labai stipriai vienija žmones“ (žr. 7 priedą).

Tuo tarpu Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkė Laima Kelmelienė, atsakydama į pirmąjį klausimą, pasirinko savo organizacijos pavyzdžiu: „Mūsų organizacija yra didelė ir mes užimame gana pastebimą vietą. Pati Lietuvos tautodailininkų sąjunga yra susiskirsčiusi pagal regionus (Šiaulių, Telšių, Alytaus, Kauno, Vilniaus tautodailininkų organizacijos). Šios organizacijos vienija per keturis šimtus narių. Narių esama visame Šiaulių regione: narių esama Kelmėje, Radviliškyje, Akmenėje, Joniškyje, Šiaulių rajone ir pačiame mieste. Tautodaile užsiimančių žmonių yra nemažai“ (žr. 8 priedą). Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkės manymu, nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos, turinčios bendraminčius narius, visuomet išliks. Pasak L. Kelmelienės, tik visuomeniniais pagrindais veikianti ir tradicijas perduodanti kultūros organizacija nepraras savo aktualumo ir reikšmės. Ji tvirtino, jog ir pavienis liaudies meistras, savo amato dėka, gali būti matomas bei įtrauktas į visuomeninę veiklą: „Tautodailininkas neša savo kultūrą kitiems žmonėms per konkrečius savo

darbus. Negana to, patys kūrėjai bedirbdami yra įtraukiami į veiklą, kuri matoma visuomenei“ (žr. 8 priedą).

Apibendrinant galime teigti, jog pirmuoju klausimu daugelis respondentų laikėsi vieningos nuomonės. Anot pastarųjų, tik nevyriausybinių organizacijų narių iniciatyvumas gali paskatinti visuomenines kultūros organizacijas daryti didesnę įtaką kultūros formavimo procesuose, t. y. formuoti viešąją nuomonę svarbiausiais kultūros politikos klausimais.

5.2.3. NVO aktyvumo klausimu

Atsakydami į antrąjį klausimą (Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?), respondentai priėjo vieningos nuomonės. Daugumą jų tvirtino, jog nevyriausybinių organizacijų aktyvumas priklauso nuo jos narių aktyvumo. Kultūros skyriaus vedėja P.Poderytė akcentavo ne tik visuomeniniais pagrindais veikiančios ne pelno siekiančios organizacijos narių iniciatyvumą, motyvaciją, bet ir lėšų svarbą, užsibrėžtų tikslų siekimą: *„Reikia iniciatyvių žmonių, nes organizacija gali veikti kūrybingai tik tada, kuomet yra kūrybiškų asmenybių. Ir jeigu organizacijos turi tikslą ir pinigų – tada jos gali siekti užsibrėžtų tikslų. Reikia, kad būtų aiškiai suformuota finansavimo sistema, ir tuo pačiu, jog būtų motyvuoti žmonės“ (žr. 1 priedą).*

P. Poderytei antrino Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas J. Bartkus. Jis taip pat pabrėžė nevyriausybinių organizacijos narių aktyvumo svarbą, akcentavo ir poreikį aktyviai dirbti. Vis dėlto Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas nebuvo lakoniškas ir išvardino ne vieną veiksnį, nulemiantį nevyriausybinių organizacijos darbų tęstinumą. Tad, anot J. Bartkaus, ne pelno siekiančiai kultūros ir meno organizacijai turi įtakos šie faktoriai – valdžios požiūris, esama finansinė situacija, sovietinis mentalitetas (nuo valdžios geranoriškumo priklauso visuomeninės organizacijos veiklos sėkmė). Žemaičių draugijos vadovas, kalbėdamas apie nevyriausybinių organizacijų aktyvumą, išreiškė tokią nuomonę: *„Pirmoje eilėje priklauso nuo pačių žmonių, nuo jų aktyvumo. Priklauso ir nuo tokio poreikio tokiai aktyviai saviraiškai. Turint omeny ir sovietinį mentalitetą – viskas priklauso ir nuo valdžios požiūrio. O tas valdžios požiūris turi du aspektus: 1. valdžios nuomonė ar pozicija, 2 pinigai. Kalbant apie pinigus, reikėtų pažiūrėti biudžetus savivaldybės ir reikėtų pažiūrėti kiek iniciatyvų yra skatinama per nevyriausybines organizacijas ir kiek per tam tikras institucijas (kultūros centrus, bibliotekas). Tai yra kaip instituciniai vienetai. Kadangi esu susipažinęs su tais biudžetais, kurie yra savivaldybėje, tai matome aiškiai, jog per krizę finansavimas nevyriausybiniams organizacijoms yra stipriai susitraukęs. Tai tie kultūros žmonės atsiduria tokioje situacijoje, kad ta veikla nėra skatinama“ (žr. 2 priedą).*

Priešingai nei J. Bartkus, V.Gundajevs, Šiaulių kino meno klubo primininkas, laikosi pozicijos, kad nevyriausybinių organizacijų aktyvumas priklauso tik nuo pačių narių. Jis valdžios

daromos įtakos visuomeninių organizacijų aktyvumui nėra linkęs sureikšminti. Šiaulių kino meno klubo pirmininkas – kritiškas tų nevyriausybinių organizacijų atžvilgiu, kurios tik ir laukia paramos iš valdžios organų. Pasak V. Gundajevo, ne valdžia, jos parama, o patys organizacijos nariai, jų interesai, tikslai turi didesnę reikšmę organizacijos aktyvumui: *„Nevyriausybines organizacijos aktyvumas priklauso nuo tų žmonių, kurie sudaro tą nevyriausybine organizaciją. Taip pat nevyriausybines organizacijos veikla priklauso nuo jos narių interesų ir nuo to, kokie tikslai yra keliami. Na, nereikia tikėtis iš valstybės paramos. Reikia patiems viską daryti ir imtis iniciatyvos. Yra nemažai organizacijų, kurios laukia ir tikisi didesnio valstybės dėmesio ir paramos. Vis dėlto ne kiekvienas žmogus yra vadybos genijus, galintis susikurti sau palankias sąlygas kūrybai ir t.t. Lemiamas kriterijus, jeigu norint atsakyti į šį klausimą, yra pačių žmonių aktyvumas ir suinteresuotumas“* (žr. 6 priedą).

M. Žalneravičius pritarė V. Gundajevui, teigdamas, jog visuomeninės organizacijos aktyvumas priklauso nuo žmonių: *„Pats aktyvumas priklauso nuo žmonių. Organizacijos aktyvumas priklauso nuo pačių žmonių aktyvumo“* (žr. 3 priedą). Taip pat tos pačios nuomonės laikėsi ir L. Kelmelienė. Šiaulių tautodailininkų skyriaus pirmininkės nuomone: *„Nevyriausybinių organizacijų aktyvumas, manau, priklauso nuo to asmens, kuris imasi koordinuoti organizacijos darbą visame regione ar mieste. Taip pat aktyvumas priklauso ir nuo pačių organizacijoje esančių žmonių“* (žr. 3 priedą).

G. Mališausko teigimu, nevyriausybines organizacijos veikla priklauso nuo paties vadovo pozicijos. Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidentas tvirtino, jog nevyriausybines organizacijos aktyvumą nulemia gebėjimas įsisavinti projektines lėšas: *„Aktyvumas priklauso nuo paties vadovo, taip pat aktyvumas priklauso nuo gaunamų pinigų. Priklauso nuo to, kaip nevyriausybine organizacija sugeba gauti pinigus iš kažkokio tai projekto, rėmėjų ar kokių kitų šaltinių“* (žr. 4 priedą).

Savąją nuomonę antruoju klausimu išsakė ir Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas H. Smilgys. Šis pastebėjo vieną tendenciją: pasikeitus kultūros ministrui, keičiasi ir požiūris į ne pelno siekiančias kultūros bei meno organizacijas. Šiuo klausimu H. Smilgys pateikė praktinės patirties pavyzdį: *„Mūsų atžvilgiu Kultūros ministerija tapo humaniškesnė. Matote, viskas priklauso nuo vieno žmogaus: pasikeitė ministra, pasikeitė požiūris į talentingiausius mūsų vaikus. Svarbu, kas ateina į politiką. Tokiu atveju mūsų žmonėms būtinai reikia aktyviai dalyvauti“* (žr. 5 priedą). Taip Kultūros fondo pirmininkas išreiškė nuogastavimą, jog politikai lemia kultūros formavimo prioritetus. Pasak H. Smilgio, susidarius palankiai politinei aplinkai, galima nemažai ką nuveikti. Vis dėlto jis išliko optimistu: *„Mes nenusimename, manome, kad situacija kažkiek keisis ateityje, ir dabar truputį situacija keičiasi į gerą. Štai vakar kaip tik gavome patvirtinimą ir jau pasirašytą sutartį, kad jau bus atkreiptas dėmesys į mūsų problemas“* (žr. 5 priedą).

Visuomeninės organizacijos Gin-Dia aktyvistė D. Stungurienė atkreipė dėmesį, kad, siekiant nevyriausybinei organizacijai būti pastebimai ir veržliai, būtinas bendradarbiavimas su giminiškomis organizacijomis bei švietėjiška veikla. Taip pat ji neteikė didelės reikšmės finansams ir nemažą dėmesį skyrė darbui bei informacijos viešinimui elektroninėje erdvėje: *„Labiliausiai organizacijos aktyvumas priklauso nuo pačių organizacijos narių. Aišku, jog finansavimas turi didelę įtaką, bet mes sugebame išgyventi be finansavimo. Mes turėjome patalpas, bet mūsų visa veikla yra internete. Interneto erdvėje gausu nuotraukų iš anksčiau vykusių renginių. Mūsų partneriai yra Vydūno draugija, su kuria turime ypatingai šiltus santykius. Taip pat rašome straipsnius“* (žr. 7 priedą). Tuo tarpu Šiaulių tautodailininių sąjungos pirmininkė L. Kelmelienė nedaugžodžiavo. Šios manymu, nevyriausybinių organizacijos aktyvumą lemia tas žmogus, kuris imasi koordinuoti organizacijos veiklas. Pasak L. Kelmelienės, nevyriausybiniame organizacijoje yra svarbus ir jos eilinių narių įnešamas indėlis: *„Nevyriausybinių organizacijų aktyvumas, manau, priklauso nuo to asmens, kuris imasi koordinuoti organizacijos darbą visame regione ar mieste. Taip pat aktyvumas priklauso ir nuo pačių organizacijoje esančių žmonių* (žr. 8 priedą).

Nevyriausybinių organizacijos aktyvumas, daugelio respondentų manymu, priklauso nuo pačių organizacijos narių. Taip pat svarbu yra pastebėti, kad palankus valdžios požiūris bei glaudus visuomeninių kultūros organizacijų bendradarbiavimas su giminiškomis organizacijomis daro įtaką pastarųjų motyvacijai siekti užsibrėžtų tikslų.

5.2.4. NVO teikiami priritetai

Trečiuoju klausimu (Kam pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos nevyriausybinių organizacijos – šviečiamajai – edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?) respondentų požiūriai išsiskyrė. Kultūros skyriaus vedėjos P. Poderytės teigimu, nevyriausybinių organizacija gali teikti tik tokias paslaugas, kokioje ji veikloje specializuojasi: *„Savo nišą nevyriausybinių organizacijos atranda ten, kur jos gali atrasti. Jeigu mes kalbame, pavyzdžiui, apie Šiaulių nevyriausybinių organizaciją „Menininkų klubas“ – tai jie dirba su profesionaliuoju šiuolaikiniu menu. Jie domisi tuo šiuolaikiniu menu. Ir dabar man galvoti, kad jie geriau pasireikštų edukacinėje veikloje ar kur kitur – tai visiškai nepriklauso nuo mano galvojimo. Jie susibūrė, jie turi sau įdomių problemų ratą“* (žr. 1 priedą).

Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovo J. Bartkaus manymu, nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos turi skirti didelį dėmesį organizacijos nario saviraiškai, švietėjiškai veiklai ir pan. Jis pažymėjo, jog, kalbant apie teikiamas paslaugas, reikia skatinti privačią iniciatyvą bei sudaryti sąlygas verslui: *„Didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas kultūros subjekto saviraiškai. Ta saviraiška turi atspindėti supratimą, kad tas menas judėtų į priekį. Tuomet ir atsirastų to meno*

poreikis visuomenei. Neišvengiamai turi savo aplinką šviesti, skatinti žmones įsitraukti. Tada bus kažkoks judėjimas į priekį. Grįžtant prie paslaugų teikimo – tai mes pereinam prie verslumo“ (žr. 2 priedą).

J. Bartkus, kaip verslo skatinimo pavyzdį, pateikė Menų inkubatoriaus idėją. Negana to, jis atkreipė dėmesį, kokią didžiulę žalą visuomenei padarė sovietmetis, neskatinęs privačios iniciatyvos. Pasak Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovo, šiandien nėra įskiepyti būdai, kaip užsidirbti iš sukurto kultūros produkto, kitaip tariant, nesekama kūrybinių industrijų pavyzdžiu: *„Lietuvoje kultūros atstovų arba žmonių, kurie galėtų gyventi iš kultūros, yra pakankamai. Bet to, verslumo trūksta, nes sovietmetis stabdė verslumą ir privačios nuosavybės nebuvo. Viską reguliavo valstybė. Tas verslumas nebuvo įskiepytas. Pavyzdžiui, yra daug menininkų, kurie sugeba padaryti gerą daiktą, gerą produktą, bet jis jo nesugeba parduoti. Ir dėl to menininkas skursta. Tai, sakykim, tas Menų inkubatoriaus yra geras projektas, kuris, mano požiūriu, dėl kažkokių neiššikių ambicijų yra žlugdomas. Tai viena iš galimybių, jog čia bus kažkoks didelis fabrikas. Kad verslumas Šiauliuose ir Lietuvoje yra problema – tai aš manau, kad taip“ (žr. 2 priedą).* Tuo tarpu Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas H. Smilgys, atsakydamas į trečiąjį klausimą, pažėrė nemažai kritikos toms organizacijoms, kuriuos gyvuoja tik rašydamos „popierinius“ projektus: *„Čia, manau, yra truputėlį dvilypis klausimas. Dabar išaugo nauja projektų rašytojų karta, kuri užsiima niekais“ (žr. 5 priedą).* Jis dar pridūrė, kad svarbus nevyriausybinų organizacijų tikslas – ne tik projektinė veikla, kuriai prioritetą teikia daugelis visuomeninių organizacijų.

Pasak H. Smilgio, svarbi – švietėjiška, pilietiškumą skatinanti veikla, kurioje matyti ne formalūs, o konkretūs praktiški darbai: *„Pabrėžiu, žinoma, švietimas yra labai svarbus. Svarbus yra ir kultūrinis, ir pilietinis, ir dvasinis švietimas. Bet jokiū būdu neformalus švietimas turi vadovautis vien tik projektais bei pinigų įsisavinimu. O antra, matot, nei viena organizacija be savo praktinių darbų nebus veiksminga“ (žr. 5 priedą).* Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas pasirėmė savo visuomeninės organizacijos pavyzdžiu. H. Smilgys tvirtino, kad šviečiamoji – edukacinė (knygų leidyba) bei kultūros paslaugų teikimas turi turėti išliekamąją vertę. Kultūros fondo pirmininko nuomone, tiek viena, tiek ir kita veiklos sritis yra ne mažiau aktuali nevyriausybinei organizacijai: *„Visuomenė visada pajunta, kuri organizacija yra neveiksminga, tarsi muilo burbulas. Mes vykdome tiek vieną, tiek ir kitą funkciją. Mes stengiamės, jog šios funkcijos eitu lygiagrečiai. Mes esame išleidę arti pusės tūkstančio knygų pavadinimų. Tad jeigu tie praktiniai darbai yra naudingi visuomenei – tai jie yra reikalingi ir turi išliekamąją vertę. Nereikia užmiršti švietimo, bet visuomet yra būtini realūs darbai“ (žr. 5 priedą).*

Šiaulių kino meno klubo pirmininkas V. Gundajevas, pasiremdamas kino menu srities pavyzdžiais, teigė, jog šviečiamąją – edukacinę funkciją, jo manymu, dažniausiai atlieka biudžetinės įstaigos. Tuo tarpu privačia iniciatyva besiremiančios nevyriausybinės organizacijos

užsiima kultūros paslaugų, t. y. kultūros produkto kūrimu bei sugeba vykdyti visuomenės šviečiamąją misiją: „*Remiantis kino sritimi – tai aš manau, kad nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos atlieka abi veiklas. Manau, kad edukacinę funkciją atlieka valstybės išlaikomos organizacijos, t. y. įvairios mokymo įstaigos, pavyzdžiui, kino teatras ar muziejus*“ (žr. 6 priedą). V. Gundajevas tvirtino, kad iš valstybės skiriamų lėšų išlaikomos kultūros ir meno įstaigos nekuria jokie kultūros produkto. Anot Šiaulių kino meno klubo pirmininko, natūraliu kultūros reiškiniu galima vadinti tai, jog biudžetinės ir nevyriausybinės organizacijos yra pasiskirsčiusios veiklomis: „*Jokiu būdu biudžetinės įstaigos nekuria produkto. Reikia atkreipti dėmesį, kad produktą kuria būtent tos nevyriausybinės organizacijos. O edukacija užsiima valstybinės organizacijos. Mano manymu, ši tvarka yra natūrali*“ (žr. 6 priedą).. Vis dėlto Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkė L. Kelmelienė mano, jog nevyriausybinėms kultūros ir meno organizacijoms būtina apimti abi sritis – šviesti visuomenę bei teikti paslaugas: „*Nevyriausybinių organizacijų turėtų ir šviesti visuomenę, ir teikti paslaugas. Yra reikalingi abu šie dalykai*“ (žr. 8 priedą).

L. Kelmelienės teigimu, tiek visuomenės šviečiamoji – edukacinė, tiek kultūros paslaugų teikimo misija papildo viena kitą. Anot jos, be šių išvardintų veiklos sričių nevyriausybinių tautodailininkų organizacija negalėtų sėkmingai tęsti savo darbų (rengti seminarus, dirbti su vietos bendruomenėmis ir t.t.): „*Bet mūsų atveju yra būtinos šios dvi išvardintos veiklos. O šviečiamąją veiklą mes atliekame mokyklose, kadangi mes dažnai ten lankomės, eksponuojame savo darbus, perduodame savo patirtį, bendraujame su vietos bendruomene. Tuo tarpu, kalbant konkrečiai apie paslaugas, – tai mes perduodame žinių apie amatą. Džiaugėmės, jog už įdėtą triūsą, t. y. už padarytą tautodailės darbą gauname pinigų*“ (žr. 8 priedą).

Polemizuodamas trečiuoju klausimu, Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidentas G. Mališauskas išreiškė dvejonę ir nuogąstavimus dėl visuomeninių organizacijų: „*Manau, jog didžioji dalis nevyriausybinių organizacijų dirba tik dėl savęs. Kažkokios edukacinės – šviečiamosios veiklos nepropaguoja. Net nežinau, ar jiems būtų galimybė pastarąją veiklą vykdyti, nes tam reikia turėti radiją, televiziją, spaudą. O jų tokie pasirodymai yra tik meninėje veikloje*“ (žr. 4 priedą). Skirtingą nevyriausybinių organizacijų viziją pateikė Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas M. Žalneravičius. Jis tvirtino, jog ne pelno siekiančios kultūros organizacijos turi puoselėti bei saugoti tradicijas (kalbą, papročius, šventes), jas perduoti iš kartos į kartą. Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas akcentavo švietėjiškos misijos būtinybę: „*Mūsų tikslas – lietuviškų tradicijų puoselėjimas. Tenka ir su jaunimu dirbti – tad galime sakyti, jog ir atliekame švietėjišką funkciją. Pagrindinis dalykas – tradicinės šventės. Šiais metais mes turime tarmių metus. Tikslas yra vienas – puoselėti kalbą. Kadangi mes esame žemaičiai, tai mūsų uždavinys puoselėti žemaičių kalbą. Tačiau bėda ta, kad žemaitiškai kalbėti ne visi ir moka. Bet laikomės tų tradicijų*“ (žr. 3 priedą). Jam antrino visuomeninės organizacijos „Gind-Dia“ aktyvistė D. Stungurienė:

„Manau, kad visuomenės švietimas yra pati svarbiausia veikla. Kultūrinės organizacijos visų pirma turi šviesti ir mokyti žmones savo geru veiklos pavyzdžiu. Taip pat visos kultūros organizacijos turi skleisti žinias. Šitas tikslas turėtų būti vienas iš svarbiausių keliamų tikslų organizacijoje“ (žr. 7 priedą).

Aptariant NVO teikiamus prioritetus galime konstatuoti, jog visuomenės šviečiamoji – edukacinė veikla yra viena iš svarbiausių prioritetų nevyriausybinėse organizacijose. Taip pat pašnekovai atkreipė dėmesį į tai, jog visuomeninės organizacijos turi skatinti visuomenės narius įsitraukti į jų veiklą, t. y. skatinti pilietiškumą, rasti bendrus problemos sprendimo būdus ir t.t.

5.2.5.Individo saviraiškos iššūkiai visuomeninėje-kultūrinėje veikloje

Ketvirtuoju klausimu (Kas trukdo ir kas padeda individui reikštis meninėje bei kultūrinėje veikloje?) respondentų nuomonės sutapo. J. Poderytės teigimu, labiausiai individui reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje trukdo pasyvus charakteris, nesusiformavusios tradicijos, kartu kaitos nebuvimas: *„Aš manau, jog visų pirma lietuviškas pasyvus charakteris. Aišku, tradicijų nebuvimas: per tuos dvidešimt metų tradicijos nesukurtos, o tradicijos sugriautos, o naujų nėra. Kas pas mus dabar reiškiasi nevyriausybinėse organizacijose, kaip taisyklė, arba pagyvenę žmonės, žmonės pensininkai, kaip sakyti, tie, kurie darė iš ano laiko. Jie buvo įpratę prie visuomeninės veiklos ir prie visuomeninio laiko praleidimo“ (žr. 1 priedą).* Tuo tarpu G. Mališauskas į klausimą atsakė trumpai. Jis teigė, jog pats žmogaus charakteris ir finansiniai pajėgumai nulemia organizacijos nario motyvaciją dirbti visuomeniniais pagrindais: *„Du turbūt faktai: tai paties žmogaus charakteris ir tas piniginis reikalas“ (žr. 4 priedą).*

Tos pačios nuomonės, kaip ir J. Poderytė, laikėsi D. Stungurienė. Jos manymu, lietuviai – pasyvūs, nelinkę burtis į visuomenines organizacijas: *„Tautinis charakteris labai stipriai įtakoja lietuvius. Lietuviai yra apsnūdę ir net statistika rodo, kad mūsų organizacinis aktyvumas, mūsų pačių visuomeniškumo jausmas atsilieka nuo kitų valstybių piliečių. Būtent sovietmečiu veikusių visuomeninių organizacijų veikla buvo labai aktyvi“ (žr. 7 priedą).* Taip pat visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė pabrėžė, jog dvidešimt Nepriklausomybės metų yra tik nedidelis laiko tarpas, per kurį nespėjo pribręsti poreikis visuomeninei veiklai: *„Vis dėlto tas laisvos Lietuvos dvidešimtmetis – tai tik trumpa gyvenimo atkarpa, tarsi bangavimas. Visuomenė dar nėra subrendusi aktyviai visuomeninei veiklai“ (žr. 7 priedą).* Kita vertus, D. Stungurienė išliko optimiste. Ji teigė, jog po truputį auga nuo valdžios nepriklausomų organizacijų aktyvumas, žmonės buriasi į visuomenines organizacijas, palaiko vieni kitus: *„Net paskutiniu metu aš išvelgčiau kultūrinių organizacijų, užsiimančių visuomenine veikla, didesnį aktyvumą. Bet, manau, kad tai yra*

tik pati pradžia. Pastarosios organizacijos pradeda burtis ir bendradarbiauti. Tam, kad išgyventų kultūrinės organizacijos, šios turi jungtis. Jungimasis neturi būti deklaratyvus, įgyvendintas tik popieriuje. Nevyriausybinių organizacijų jungimasis turi reikšti bendrus renginius, žmonių susibūrimus. Mes turime vieni kitiems padėti, vieni kitus palaikyti ar tai renginių, ar kokios organizuojamos akcijos metu“ (žr. 7 priedą).

Pasak V. Gundajevo, aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje trukdo paties žmogaus motyvacija. Jis akcentavo, jog nevyriausybinių organizacijų nariams reikėtų tam tikrų mokymų, kurie padėtų organizuoti darbus, planuoti veiklas ir pan. Šiaulių kino meno klubo pirmininko manymu, pati valstybė turi susidėlioti prioritetus ir nuspręsti, kam reikia teikti paramą: *„Aš sakyčiau, jog tai yra paties žmogaus reikalas. Mano nuomonė yra būtent tokia. Pati pamatinė idėja yra ta, kad mums niekas neprivalo kažką duoti. Turi viską pats sukurti, pavyzdžiui, kad ir parašyti projektą bei gauti tuos pinigus. O iš kitos pusės kalbant, tai ne visi sugeba būti iniciatyviais savo pradiniam veiklos etape. Visų pirma reikėtų skatinti nevyriausybinių sektorių, apmokyti nevyriausybinių organizacijų narius ir pan. Tuomet būtų kur kas lengviau veikti. Taip pat dauguma dalykų priklauso ir nuo skiriamų pinigų, pavyzdžiui, jeigu tu skirsi daug dėmesio ir lėšų kultūrai – tai kultūra geriau laikysis, o jeigu skirsi daug lėšų krašto apsaugai – tai krašto apsauga bus materialiai geriau aprūpinta. Manau, kad valstybė dėlioja savo prioritetus ne visada teisingai“ (žr. 6 priedą).*

Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininko M. Žalneravičiaus nuomone, tam, kad individas aktyviau reikštųsi visuomeninėje veikloje, pirmiausia reikia iniciatyvos. Negana to, jis pareiškė, jog pinigai nėra toks lemiamas veiksnys organizacijoje: *„Jeigu nebus noro – tai niekas žmones ir neištrauks. Bet kažkas turi suburti į tą ratą. Patys žmonės tos iniciatyvos nelabai rodo. Jeigu yra iniciatyvos, yra noro, tada žmonės susiburia. Finansai nėra kraštutinis dalykas, kuris trukdo žmonėms. Aš sakyčiau, jog finansai trukdo veiklai iki tam tikros ribos“ (žr. 6 priedą).*

Anot J. Bartkaus, pačioje visuomenėje reikia ieškoti priežasčių, kodėl jos nariai neužsiima kultūrine veikla. Taip pat Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas išryškino nepakankamai aukštos meninės vertės kultūrinių renginių, teikiamų kultūros paslaugų problemą: *„Pati visuomenė turi subręsti kultūrai. Jeigu yra visuomenei poreikis, tai tada atsiranda ir pinigai. Čia yra netgi tam tikras ciklas. Tam pačiam dramos teatrui reikia valstybės paramos dėl to, kad žiūrovų yra per mažai. Jeigu žiūrovų būtų pakankamai, manau išsprendžėtų problemos. Bet kodėl dabar nėra žiūrovų? Atsakymas yra paprastas: kultūros lygis yra toks, kad nėra poreikio tam geram kinui, geram koncertui. Tą reikia skatinti“ (žr. 3 priedą).* J. Bartkus atkreipė dėmesį į tai, jog, keliant meninį kultūros renginių lygį, nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vaidmuo esąs labai svarus: *„Čia, matyt, tų visuomeninių nevyriausybinių organizacijų vaidmuo esąs didžiulis“ (žr. 3 priedą).*

L. Kelmelienės nuomone, individo saviraišką nevyriausybinėje organizacijoje gesina jo negebėjimas komunikuoti su organizacijos nariais, nemokėjimas naudotis elektronine bendravimo erdve: „*Jeigu žmogus neturi artimo ryšio su organizacija, turiu omenyje informaciją, tai jis yra atitrūkęs nuo organizacinės veiklos. Yra tokių tautodailininkų, kurie nemoka dirbti su kompiuteriu. Tai sukelia tam tikras problemas*“ (žr. 8 priedą). Remiantis Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkės pastebėjimu, individo saviraiškai visuomeninėje organizacijoje padeda bendrumo jausmas: „*O aktyviau reikštis kultūrinėje sferoje padeda tarpusavio tamprūs ryšiai – bendravimas, bendrumo jausmas*“ (žr. 8 priedą).

Ketvirtuoju klausimu savo tvirtą poziciją pabrėžė Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas H. Smilgis. Jo manymu, visuomenėje esama nemažai egoizmo, todėl ši yda ir kiša koją: „*Individui aktyviau reikštis trukdo pačių žmonių egoizmas. Šie žmonės galvoja, jog, veikdami grynai savo pasaulėlyje, gali, ką nors pasiekti. Deja, kartais tos iliuzijos greitai sudūžta, ypatingai kuomet susiduriame su agresyvia aplinka. Niekada visuomenė nebus laiminga, jeigu kiti bus užsidarę, o likę – aktyvūs*“ (žr. 5 priedą. Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas piktinosi įstatyminės bazės netobulumu. Anot H. Smilgio, Kultūros fondas, kaip visuomeninė organizacija, užkraunama perdėtai dideliais mokesčiais bei nereikalingu popierizmu. Esamas biurokratinis aparatas, pasak jo, kenkia ne tik Kultūros fondui, bet ir užkrauna papildomu darbu, pildant daugybę ataskaitų bei pažymų: „*Visų antra turėtų būti palankesnė įstatyminė bazė, o konkrečiai turiu omenyje mokestinę sistemą. Pavyzdžiui, mūsų leidykla ar knygynas yra lygiai tokiais pat mokesčiais apmokestinamas, kaip koks mėsos perdirbimo fabrikėlis, kaip degtinės fabrikėliai ir t.t. Mes nors ir leidžiame knygas – tai nereiškia, jog mes klestime. Sugebame sudurti galą su galu. Dėka interneto ir spaudos mes sugebame paskleisti informaciją, bet įstatymus reikėtų koreguoti (turėtų būti daugiau lengvatų, t. y. ne tuščių lengvatų). Reikia mažiau apkrauti mokesčiais ir biurokratizmu. Jūs pamatytumėte, kiek reikia deklaracijų pildyti mažai leidyklai. Kasmet reikia atsiskaityti Mokesčių inspekcijai, Registru centrui, Sodrai. Jeigu būtų viena bendra forma, kurią reikėtų užpildyti – tai būtų bent keturis kartus lengviau. Ar negali tokia valdininkija, kuri gauna šitokius atlyginimus, šitokias privilegijas pagalvoti apie žmones?*“ (žr. 5 priedą).

Remiantis H. Smilgio išsakyta pozicija, reikia atkreipti dėmesį, jog dėl esamos didžiulės mokestinės naštos bei suvešėjusio biurokratizmo sunku visuomeninei kultūros organizacijai atlikti savo funkcijas: „*Dėl didelio biurokratizmo mes negalime priimti daugiau žmonių (studentų, jaunų menininkų), kurie fonde dirbtų. Autorines sutartis su, pavyzdžiui, dailininkais yra tikrai sudėtinga tvarkyti. Apmaudu, jog dėl biurokratinių kliūčių apsunkinamas fondo darbas ir galimybė dirbti su jaunimu. O ateidami žmonės dirbti moka valstybei mokesčius, sukuria tam tikrą produktą. Ir dabar situacija tokia, kad mes nebegalime priimti naujų darbuotojų. Nukenčia ir miestas, ir valstybė, ir*

kultūra, ir pati visuomenė. Mes tiesiog fiziškai nebegalime dirbti su naujais darbuotojais – tad nėra ir rezultato“ (žr. 5 priedą).

Pagrindiniai aptariamojo klausimu išryškėję individo saviraiškos iššūkiai visuomeninėje – kultūrinėje veikloje yra šie: 1. pasyvus tautinis charakteris, 2. nesusiformavusios tradicijos, 3. kartu kaitos problema, 4. esama didžiulė mokestinė našta bei suviešėjęs biurokratizmas.

5.2.6. Aktyviausiai veikiančių NVO paieškos

Penktuoju klausimu (Kokiu lygmeniu (vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu) aktyviausiai veikia nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos?) respondentai nerado vieno aiškaus atsakymo. Kultūros skyriaus vedėjos P. Poderytės nuomone, ir vietiniu lygiu esama nevyriausybinių organizacijų, kurių veikla yra plačiai žinoma: *„Respublikiniu lygmeniu išskirčiau visuomeninę organizaciją „Koršunovo teatras“. Tas pats „Menininkų klubas“, nors ten yra nedaug narių, organizuoja kartu su „Laiptų“ galerija šiuolaikinio meno festivalį „Virus“. Tai tikrai yra pakankamai žinomas renginys“ (žr. 1 priedą).* Vis dėlto P. Poderytė rėmėsi konkrečiais pavyzdžiais, sakydama, jog yra daugiausiai susipažinusi su vietinio lygio visuomeninėmis kultūros ir meno organizacijomis. Tad apie pastarąsias, jos narių motyvaciją, veiklą turėjo nemažai ką papasakoti: *„Pavyzdžiui, kad ir tų asociacijų, suprantat, tie patys žmonės, kurie yra aktyvūs savo organizaciniame darbe, steigia savo organizacijas tam, kad galėtų pasinaudoti finansavimu ne kaip biudžetinė įstaiga, o kaip nevyriausybine organizacija. Tai tokių organizacijų yra daug: jeigu yra Kultūros centre šokių kolektyvas „Aušrelė“, – tai ši organizacija veikia ir kaip visuomeninė organizacija. Jie labai aktyviai veikia. Sauliaus Sondeckio muzikos mokykloje veikia akordeono klubas. Na, Šiaulių kino klubas, jis yra visiškai, kaip sakyti, nevyriausybine organizacija, bet yra keli žmonės fanatikai, kurie myli kiną. Būtent tie fanatikai ir pritraukia tuos mėgėjus. Ir jeigu fanatikas nepatrauks – tai tie mėgėjai neišitrauks į veiklą“ (žr. 1 priedą).*

J. Bartkaus manymu, susidarė ganėtinai nedėkinga situacija: valstybės kultūros politika nėra nukreipta į regionus. Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas išreiškė rūpestį, jog, panaikinus apskritis, neliko aiškaus teritorinio pasiskirstymo bei dėmesio regioninėms nevyriausybinėms organizacijoms: *„Bent jau pastaraisiais metais nevyriausybinėms organizacijoms veikti yra lengviau. Reikia pripažinti, kad pastarųjų metų valstybės politika buvo prastai orientuota į regionų vystymąsi. Blogas pavyzdys yra tai, jog panaikinus apskritis, mes nieko nesukūrėm, nesukūrėm jokių kitų regionų“ (žr. 2 priedą).* Pasak J. Bartkaus, minimos problemos apsunkina jų draugijos darbą bei galimybę veikti ne tik regioniniu lygiu: *„Ir dėl to prasimušti tokioms regioninėms organizacijoms, kaip ir mūsų draugija „Saulaukis“, yra sunku“ (žr. 2 priedą).* Be to, Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas tvirtino, jog priklausymas skėtinei organizacijai, kurios būstinė

Telšiuose, neduoda jokios praktinės naudos: „Mes esame Žemaičių draugija, priklausom skėtinei organizacijai Žemaičių kultūros draugijai, kuri yra Telšiuose, o ne Vilniuje. Mums tas skėtis, praktiškai nedaug ką duoda, t. y. nei finansiškai, nei kitais būdais“ (žr. 2 priedą). Jis taip pat pridūrė: „Mes veikiame grynai Šiauliuose. Veikiame tarp Šiaulių žemaičių ir bendraujame su kitais žemaičiais. Pavyzdžiui, mes į savo renginius nesame kvietę ko nors iš Vilniaus. Pas mus paprastai atvyksta žmonės iš Skuodo, paskutinį kartą buvo iš Luokės, iš Barstyčių. Ta etninė kultūra labiausiai ir yra išlikusi tuose nedideliuose miesteliuose. Vilniuje irgi yra tų kolektyvų, bet jie nenori važiuoti į provinciją. Galų gale brangiau kainuoja tuos kolektyvus čia atsivežti“ (žr. 2 priedą).

M. Žalneravičiaus, atsakydamas į penktąjį klausimą, rėmėsi savo organizacijos pavyzdžiu. Jis pažymėjo, jog aktyviausiai nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos veikia vietiniu lygiu: „Man atrodo, jog vietiniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybines organizacijos. Kalbant apie regioninį lygmenį, tai pastarąjį aš negalėčiau išskirti. Nacionaliniu lygiu vyksta ir dainų šventės. O šiaip visa veikla, t. y. kalendorinės šventės švenčiamos vietiniame lygmenyje. Aišku, respublikiniu mastu vyksta įvairios šventės Rumšiškėse, kur susirenka žemaičiai, aukštaičiai, dzūkai. Bet pagrindinė mūsų veikla yra susijusi su Šiaulių miesto kultūriniu gyvenimu“ (žr. 3 priedą). G. Milašausko įsitikinimu, ne pelno siekiančios kultūros organizacijos pastebimos tiek vietiniu, tiek ir regioniniu lygiu: „Aktyviausiai nevyriausybines organizacijos veikia tiek vietiniu, tiek ir regioniniu lygiu. O išskirti nacionalinį lygį aš negalėčiau“ (žr. 4 priedą). Jis dar pridūrė, kad respublikiniu lygmeniu veikiančios nevyriausybines organizacijos yra galimai aukštesnio meninio, organizacinio lygio: „Tik respublikiniu lygiu tos nevyriausybines organizacijos veikia aukštesniame lygyje“ (žr. 4 priedą).

H. Smilgio žiniomis, nacionaliniu lygiu veidamos ne pelno siekiančios kultūros ir meno organizacijos turi daug privalumų: kasmet tokioms organizacijoms nemažą finansinę paramą teikia valstybė: „Nacionalinės nevyriausybines organizacijos, pavyzdžiui, Lietuvos rašytojų sąjunga, kompozitorių, ar kitos organizacijos turi tam tikrą privilegijuotą padėtį. Pastarosios nevyriausybines organizacijos gauna kasmetines dotacijas iš valstybės. Šios dotacijos yra didesnės ar mažesnės, bet yra matoma ta parama. Šios organizacijos turi lėšų bent jau patalpų išlaikymui ir t.t. O visos kitos nevyriausybines organizacijos yra sunkesnėje situacijoje“ (žr. 5 priedą). Lietuvos Kultūros fondo pirmininko pastebėjimu, regioninių ir vietinių nevyriausybinių kultūros bei meno organizacijų skaičius yra kur kas didesnis: „Regioninių ir vietinių organizacijų yra žymiai daugiau – tad ta kiekybiška atsvara yra ryški“ (žr. 5 priedą). Vis dėlto H. Smilgys atkreipė dėmesį, kad nacionaliniu lygiu dirbančios visuomeninės kultūros organizacijos turi daugiau privalumų nei vietinės ar regioninės kultūros ir meno asociacijos: „Bet pažymiu tai, jog nacionaliniu lygiu veidamos organizacijos yra dėkingoje vietoje, kadangi didelė dalis jų veikia Vilniuje, kur sutelktas

valstybės valdymo aparatas. Yra žymiai lengviau dirbti kokybišką organizacinę darbą ir išgyvenimas yra jų lengvesnis“ (žr. 5 priedą).

Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas toliau akcentavo, jog daugiausiai problemų turi tos nevyriausybinės organizacijos, kurios aktyviausiai veikia vietiniu lygmeniu: *„Mažiausiai pastebimos yra vietinio lygio organizacijos. Dar būnant Koordinacinės tarybos prie Kultūros ministerijos nariu, pastebėjau tai, jog vietinių organizacijų projektai sunkiai gauna finansavimą“ (žr. 5 priedą).* H. Smilgys iškėlė vieną problemą, kuri išryškino sunkią nevyriausybinę kultūros ir meno organizacijų padėtį. Pastarojo nuomone, sėkmingiausiai veikiančios, didžiausio dėmesio sulaukiančios nevyriausybinės kultūros organizacijos yra didžiuosiuose šalies miestuose – Vilniuje, Kaune bei Klaipėdoje. Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas ypatingą dėmesį skyrė sostinėje ir nedideliuos emiesteliuose įsikūrusių organizacijų situacijoms analizuoti: *„Netgi Vilniuje veikiančių organizacijų projektai yra vertinami kokius aštuonis kartus geriau negu Žagarės ar kitų miestelių, kaimų projektai. Ir kuo mažesnis miestelis, mažesnė gyvenvietė, tuo projektų sąmata yra mažesnė. Tai neprideda solidumo. Kartais tas kuklumas, smulkmeniškumas kelia net abejonių. Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune veikiančios organizacijos prašo nemenkos paramos jų projektams finansuoti. Dažniausiai rezultatas būna toks, jog Vilniuje veikiančios nevyriausybinės organizacijos gauna daugiau pinigų negu likusi Lietuva. Štai matome tikrąją padėtį. Ypatingai kaimai, maži miesteliai yra apimti nusivylimo ir netikėjimo, jog juos kas nors išgirs ir t.t. Viena ar kita bendruomenė yra aktyvi, bet tai veikia išimtis. Kaip gerą pavyzdį galime paminėti Rėkyvos bendruomenę, kurioje susibūrė daug visuomenininkų“ (žr. 5 priedą).*

Šiaulių kino meno klubo pirmininko V. Gundajevo teigimu, nevyriausybinės organizacijos aktyviai veikia visuose lygiuose: *„Aš išskirčiau visus lygmenis. Jeigu organizacija nėra pavaldi valstybei, tai tokia organizacija veikia įvairiose srityse bei lygmenyse. Nevyriausybinės organizacijos veikia ir savivaldos, ir regioniniu, ir nacionaliniu lygiu. Būtent ir kino organizacijų veikla yra panaši“ (žr. 6 priedą).* Tačiau konkretaus atsakymo neturėjo visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė D. Stungurienė. Jos nuomone: *„Yra sunku kažką taip pasakyti. Daug aktyvių organizacijų veikia tiek nacionaliniame, tiek regioniniame, ir, žinoma, vietiniame lygyje“ (žr. 7 priedą).* D. Stungurienė pateikė savo visuomeninės organizacijos pavyzdį, sakydama, kad pastarosios visuomeninė veikla neapsiriboja nacionaliniu lygiu. Remiantis pastarosios patirtimi, reikia matyti, kad „Gin-Dia“ organizacijos nariai sugeba užmegzti ryšius su vietos ir kaimyninių šalių giminingomis kultūros draugijomis: *„O konkrečiai mūsų organizacija veikia nacionaliniu lygiu. Mūsų organizacija bendradarbiauja su latviais. Daugelis dalykų priklauso nuo pačios draugijos, organizacijos veiklos. Pavyzdžiui, Rericho draugija, kurią mes remiame ir joje dalyvaujame, yra plačiai veikianti ir už Lietuvos ribų. Lietuvoje mes aktyviai bendradarbiaujame su kitomis organizacijomis“ (žr. 7 priedą).*

Pasak Šiaulių krašto tautodailininkų skyriaus pirmininkės L. Kelmelienės, sudėtinga atsakyti, koku lygiu veikia aktyviausios nevyriausybinės organizacijos. Kaip ir D. Stungurienė, jipateikė savo organizacijos pavyzdį: „*Kalbant apie konkretų pavyzdį, tai mūsų organizacija veikia aktyviausiai regioniniu lygiu. Šiaulių tautodailininkų skyrius veikia keturiasdešimt metų. Yra susiformavusios ir tradicijos. O nacionaliniu lygiu veikiančias organizacijas nenorėčiau išskirti, kadangi pastarųjų nežinau*“ (žr. 8 priedą). Taip pat L. Kelmelienė pridūrė, jog Šiaulių krašto tautodailininkai pastebimi ne tik visame regione, bet ir mažesniuose miestuose, kuriuose esama gerai organizuotų tautodailininkų skyrių: „*Mūsų tautodailės skyrių padaliniai, veikiantys rajonuose (Pakruojyje, Kelmėje, Joniškėje), yra pakankamai aktyvūs. Tad, galime sakyti, jog ir šiuo konkrečiu atveju nevyriausybinės organizacijos yra aktyvios ir vietiniame lygmenyje. Aišku, jog ir tie patys joniškėčiai ar Kelmės krašto tautodailininkai savo darbus veža į Vilniuje esančias parodas, taip pat ir į Seimą. Mes esame matomi ir aktyvūs*“ (žr. 8 priedą).

Penktuoju klausimu respondentai nerado vieno aiškaus atsakymo. Remiantis taikliomis H. Smilgio išsakytomis mintimis, galime pastebėti, kad aktyviausiai ir pastebimiausiai dirbančios nevyriausybinės organizacijos veikia didžiuosiuose šalies miestuose – Vilniuje, Kaune, o tuo tarpu šalies periferijoje veikiančių nevyriausybinių organizacijų vaidmuo esąs sumenkęs.

5.2.7. NVO viešųjų ryšių problema

Tuo tarpu šeštuoju klausimu, kuriuo prašyta pasidalinti mintimis apie nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų nuveiktų darbų viešinimą, veiklos sklaidą, netrūko įvairių respondentų pasisakymų. Anot P. Poderytės, visą informaciją apie nevyriausybines kultūros organizacijas bei jų nuveiktus darbus turėtų teikti nevyriausybinių organizacijų konfederacija. Pasak Kultūros skyriaus vedėjos, tam ir yra minima institucija, kuriai mokami narių mokesčiai: „*Nuveiktų darbų viešinimas yra nevyriausybinių organizacijų konfederacijos reikalas. Konfederacijos nariai moka mokesť, jie priklauso tai konfederacijai. Ta konfederacija turi rūpintis nuveiktų darbų sklaida. Nes kiekvienai iš tų mažųjų organizacijų įkurti savo tinklalapius yra nelogiška. Savivaldybei jie nėra pavaldūs*“ (žr. 1 priedą). P. Poderytės nuomone, savivaldybė gali prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo, tačiau tai nėra savivaldos funkcija. Ji pridūrė, jog informacijos sklaida yra pačių nevyriausybinių organizacijų narių rūpestis: „*Jeigu mums, pavyzdžiui, nevyriausybiniškai duoda kažkokią tai informaciją apie vieną ar kitą kultūros renginį, tai mes visada jį pagarsinam kultūros tinklalapyje. Bet, kad mes pradėtumėme dirbti su jais, tai nėra savivaldos funkcija. Jie yra nepriklausomi. Savivaldybė turi padėti jiems išgyventi, bet ne kontroliuoti ar kažkaip kitaip įtakoti jų veiklą*“ (žr. 1 priedą).

J. Bartkaus teigimu, informacijos viešinimui daro įtaką turimi finansiniai resursai ir žiniasklaidos pelno siekimas: „*Yra gana sudėtinga paskelbti informacija apie kažkokį renginį, nes laikraščiai yra visi privatūs, nes jie visi stengiasi užsidirbti. Aš matau problemą pavišinti informaciją, kadangi ta paslauga nepigiai kainuoja*“ (žr. 2 priedą). Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas atkreipė dėmesį, kad savivaldybės tinklalapyje viešinama informacija apie nevyriausybės kultūros ir meno organizacijos nėra įdomi skaitytojui: „*Ir jeigu kokia savivaldybė ir kokį savo tinklalapį turi, tai tą informaciją įdeda, bet tas tinklalapis nėra tikrai populiarus – nei skaitomas, nei jis ką nors ten duoda*“ (žr. 2 priedą). Anot J. Bartkaus, turėtų būti sukurta vieninga informavimo sistema, prisidedanti prie visuomeninių organizacijų darbų viešinimo: „*Tai šioje vietoje, manau, kad būtų sukurtos kažkokios informavimo sistemos valstybėje ir mieste – tai organizacijoms labai padėtų*“ (žr. 2 priedą).

G. Milašauskas pritarė išsakytai J. Bartkaus pozicijai, jog nevyriausybinių organizacijos informacijos sklaida priklauso nuo turimų lėšų: „*Lemia piniginiai dalykai. Mūsų spauda nėra altruistinė. Tokiai spaudai už informacijos pateikimą reikia mokėti. Jie kur kas maloniau platina ir viešina neigiamas žinias, neigiamą informaciją, blogus įvykius, negu kokius nors džiugius, linksmus renginius, kuriuose dalyvauja ir juos organizuoja entuziastingi žmonės*“ (žr. 4 priedą). Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidento nuomonė sutapo su Kultūros skyriaus vedėjos P. Poderytės mintimis. G. Mališauskas, kalbėdamas apie galimybę prisidėti prie visuomeninių organizacijų veiklos viešinimo, išreiškė tokią poziciją: „*Toliau tęsiant kalbą apie informacijos viešinimą ir platinimą – čia labiau turėtų padirbėti mūsų konfederacija. Tiek spaudos straipsniuose, tiek televizijos laidose galima paminėti, jog Lietuvoje yra pakankamai daug entuziastų. Galime paminėti ir mūsų Šiaulių regioną, kaip tikrai daug iniciatyvių žmonių turintį kraštą*“ (žr. 4 priedą).

M. Žalneravičius nuogastavo, jog tiek spaudoje, tiek ir televizijoje nevyriausybiniams organizacijoms nėra skiriama pakankamai dėmesio. Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas, kaip ir G. Mališauskas, atkreipė dėmesį, jog pirmiausia šiuolaikinės žiniasklaidos priemonės teikia pirmenybę neigiamo turinio informacijos viešinimui: „*Labai gaila, kad kultūra tiek televizijoje, tiek spaudoje nėra pastebima. Spauda rašo apie visokius įvykius, o kultūra nėra dažnai minima. Atrodo, jog Lietuvoje gyvena vieni nusikaltėliai. Visada labai gražių renginių vyksta, kad ir tame pačiame Šiaulių mieste. Nėra, kaip sakoma, blogai su ta kultūra, bet tik tiek, kad ją reikia parodyti. Kad ir spauda gali parašyti apie kultūros renginius*“ (žr. 3 priedą). M. Žalneravičius pastebėjimu, tik proginių, tradicinių švenčių metu stambiausios žiniasklaidos priemonės atkreipia dėmesį visuomenines kultūros organizacijas: „*Kuomet važiuojame į Rumšiškės, tai respublikinėje spaudoje yra visa tai nušviečiama. Būtent spauda turėtų ypatingai prisidėti prie renginių viešinimo*“ (žr. 3 priedą).

Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas H. Smilgys nebuvo patenkintas rūpima veiklos sritimi. Jo nuomone, krenta į akis perdėtas žiniasklaidos dėmesys politikos veikėjams: *„Visų pirma žiniasklaida turėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo. Mane stebina kartais tas žiniasklaidos dėmesys politikams ir valdininkams. Tai nuvilia“* (žr. 5 priedą). Jis žiniasklaidoje pasigenda daugiau dėmesio kultūrai, ypačingai kuomet kalbama apie komercinius televizijos kanalus.

Priešingą nuomonę šiuo klausimu nei daugelis respondentų pateikė V. Gundajevas. Šiaulių kino meno klubo pirmininko teigimu, visuomenė žino apie nevyriausybinių kultūros organizacijų veiklą kino srityje. Pastarojo teigimu, su informacine sklaida susiduria socialiniame, o ne kultūros baruose dirbančios visuomeninės organizacijos: *„Aš nemanau, kad ta veikla nėra žinoma visuomenei. Čia yra stereotipas. Imkime, kad ir tą pačią kino sritį: visi žino, kad Tadaž Blindą sukūrė kokia Kino studija, visi žinome Arūną Matelį ir t.t. Kino srityje aš nematau tos problemos. Kitose srityse – tai socialinėje srityje ar dar kažkur kyla problemos dėl darbų viešinimo“* (žr. 6 priedą). Tuo tarpu D. Stungurienė, visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė pateikė kiek netikėtą atsakymą. Pastarosios įsitikinimu, nevyriausybinių organizacijų nariai turi patys pasirūpinti iškilusiomis informacijos viešinimo problemomis: *„Sunku yra kažką ir pasakyti. Manau, pačios organizacijos žmonės turi išspręsti savo problemas, susijusias su viešinimu“* (žr. 7 priedą).

Tos pačios pozicijos laikėsi ir L. Kelmelienė. Jos manymu: *„Mes patys pirmiausia turėtumėme prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo. O kas gali daugiau paviešinti? Mes savo veiklą viešiname bendrame Lietuvos tautodailės tinklalapyje* (žr. 8 priedą). Vis dėlto Lietuvos tautodailininkų sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininkė pabrėžė, kad jų skyriaus disponuojamos informacijos sklaida priklauso nuo Vilniuje įsikūrusios Lietuvos tautodailininkų sąjungos malonės: *„Problema ta, kad mes savo atskiro tinklalapio neturime. Mes norėtumėme savo tinklapį turėti, kuriame būtų viešinama medžiaga apie Šiauliuose veikiančius tautodailininkus. Bendrame Lietuvos tautodailininkų tinklalapyje turėjome savo skyrelį, bet dabar jo nėra. Tai, kuomet kalbame apie informacijos viešinimą, kiša mums koją“* (žr. 8 priedą).

Anot Poderytės, visą informaciją apie nevyriausybines kultūros organizacijas bei jų nuveiktus darbus turėtų teikti nevyriausybinių organizacijų konfederacija. Šiai nuomonei pritarė NVO konfederacijos prezidentas G. Mališauskas. Vis dėlto tiek V. Gundajevas, tiek ir L. Kelmelienė bei D. Stungurienė išsakė priešingą poziciją. Pasatrujų nuomone, pačios visuomeninės organizacijos reikalas yra jos nuveiktų darbų viešinimas.

5.2.8. Kultūros fondų misija

Paklausus, kokią misiją atlieka Lietuvoje veikiančios kultūros fondai (Sūduvos, Vytauto Landsbergio fondas ir t.t.), P. Poderytė aiškino, jog jai neteko susidurti su šiomis kultūros rėmimo

organizacijomis: „Neteko dirbti kartu su Lietuvoje veikiančiais kultūros fondais. Šiuo klausimu neturiu ką daugiau ir pasakyti“ (žr. 1 priedą). J. Bartkus, Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas, taip pat neturėjo progos bendradarbiauti su Lietuvoje veikiančiais fondais, gauti iš jų finansinę paramą: „Mūsų draugijai neteko pasinaudoti šitų fondų paslaugomis. Tai man būtų sunku čia tą komentuoti. Bet, manau, kad tie fondai tikrai turi prasmę, būtent kaip visuomeniniai judėjimai. Jie teikia pagalbą kultūrinei sklaidai. Mokslo žmonėms jie tikrai yra reikalingi. Konkrečiai aš nenorėčiau čia ką nors konkrečiai sakyti. Neteko su tuo susidurti“ (žr. 2 priedą).

M. Žalneravičiaus nuomone, kultūros fondų misija – paremti projektinę kultūros organizacijų veiklą. Kultūros fondai, anot jo, Lietuvoje veikia nacionaliniu lygiu. Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkui, kaip ir daugeliui respondentų, neteko dirbti su kultūros rėmimo organizacijomis: „Žinau, kad Šiauliuose veikia Kultūros fondo skyrius. Žmonės eina ir prašo, kad paremtų, bet visų paremti yra neįmanoma. Yra rašomi tam tikri projektai ir kultūros fondų tikslas yra juo paremti. Kultūros fondai, man atrodo, veikia daugiau respublikiniu mastu. Man pačiam neteko su tuo susidurti“ (žr. 3 priedą). Tuo tarpu Šiaulių nevyriausybinų organizacijų konfederacijos prezidentas G. Mališauskas išvelgė savanaudišką kultūros fondų veiklos pusę. Jo pastebėjimu, didžiausią naudą teikiančios kultūros rėmimo organizacijos veikia didmiesčiuose: „Mūsų Šiaulių regione aš nepastebiu, kad būtų įsisavinamos fondo lėšos. Vilniuje bei Kaune veikiančios nevyriausybinės organizacijos įsisavina didžiausias skiriamas lėšas. Fondai veikia tam, kad patenkintų savo reikmes ir tikslus“ (žr. 4 priedą). Kita vertus, G. Mališauskas negalėjo nieko konkrečiai atsakyti apie kultūros rėmimo organizacijų misiją: „Aš nežinau, kokią misiją atlieka kultūros fondai“ (žr. 4 priedą).

Pasak H. Smilgio, vien tai, jog Lietuvoje veikia kultūros rėmimo organizacijos, suteikia prasmės ir optimizmo: „Bet kurio kultūros fondo tikslas yra prasmingas. Šitie paminėti fondai turi savo aiškią misiją, savo tikslus ir plan. Tik ta įgyvendinimo galimybė vis dėlto yra labai apribota. Norint įgyvendinti bet kurią idėją, faktiškai reikalinga turėti tam tikrus resursus ir galimybes. Bet jeigu jų nėra, tai čia gali svajoti apie daugumą dalykų. Vis dėlto vien jų buvimas yra nemaža prasmė“ (žr. 5 priedą).

Anot V. Gundajevo, kultūros fondų parama – esminis visuomeninių kultūros organizacijų gyvavimo pagrindas. Šiaulių kino meno klubo pirmininko nuomone, vienas svarbiausių Lietuvoje veikiančių kultūros fondų – Lietuvos radijo ir spaudos bei Kultūros rėmimo fondas: „Kultūros fondai yra esminė parama Lietuvoje veikiančioms nevyriausybinėms organizacijoms. Bet tai, kokius fondus jūs išvardijote, - tai pastarųjų aš nežinau. Mes konkrečiai rašome projektus Lietuvos radijo ir spaudos rėmimo fondui. Tai pagrindinis fondas, remiantis kultūrinę, šviečiamąją žiniasklaidą Lietuvoje. Yra ir Kultūros rėmimo fondas. Mūsų interesų sritis yra mėgėjų menas, o kinas yra perduotas administruoti Lietuvos kino centrui. O kino projektų Lietuvos Kultūros rėmimo fondas

neberiamė. Kino projektus remia tokia biudžetinė įstaiga kaip Lietuvos kino meno centras. Ši organizacija skirsto pinigus kinui“ (žr. 6 priedą). V. Gundajevo teigimu, pagrindinė kino meno mėgėjų organizacijos rėmėjai yra valstybinis Kultūros rėmimo ir Spaudos fondai bei Lietuvos kino centras: „Anksčiau Kultūros rėmimo fondas remdavo kiną ir mėgėjų meno sritį. Šis fondas remia tas organizacijas, kurios užsiima fotografija, kultūros paveldo išsaugojimu ir t.t. Pagrindiniai fondai, mano manymu, yra šie: Spaudos ir Kultūros rėmimo fondas, taip pat svarbu yra paminėti Lietuvos kino centrą. Šiomis organizacijomis, t. y. fondais mes ir remiamės“ (žr. 6 priedą).

Visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė D. Stungurienė, atsakydama į septintąjį klausimą, išreiškė didelį nusivylimą Lietuvoje veikiančiomis kultūros rėmimo organizacijomis: „Kiek mums teko dirbti ar susidurti su fondais, tai esame jais nusivylę. Nieko blogo nenoriu sakyti jų adresu, bet, mūsų nuomone, minėti fondai veikia neteisingai“ (žr. 7 priedą). Anot D. Stungurienės, tik turėdamas gerus tarpasmeninius ryšius su kultūros fonduose dirbančiais atsakingais asmenimis, gausi atitinkamą dėmesį ir paramą savo veiklai vykdyti. Taip pat visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistė pridūrė, kad reikalinga darbinė praktika su valdžios organais: „Jeigu neturi pažįstamų, jeigu neturi kažkokio užnugario, tai iš fondo paramos negausi. Mums daug sykių yra tekę prašyti paramos ir visi sykliai buvo nesėkmingi. Netgi paskutini dešimtmetį mes esame atsisakę bet kokios bendros veiklos ar partnerystės su Lietuvoje dirbančiais kultūros fondais. Būtent šiuo momentu yra reikalingi tarpasmeniniai ryšiai su fondais ir darbinė praktika su valstybės institucijomis“ (žr. 7 priedą).

Kartu dirbti su Lietuvoje veikiančiomis kultūros rėmimo organizacijomis neteko ir L. Kelmelienei. Šiaulių tautodailininkų skyriaus pirmininkė akcentavo vienintelę valstybinę organizaciją – Lietuvos Kultūros rėmimo fondą. Be to, ši, kitaip nei D. Stungurienė, liko patenkinta bendradarbiavimu su minėta institucija: „Aš su tais fondais nesu susidūrusi. Mums teko dirbti su Kultūros rėmimo fondu. Tai valstybinė organizacija, remianti nevyriausybinės organizacijas. Projekto sėkmės atveju gauname didelę piniginę paramą savo veiklai. Aš rašau projektus nuo 2004 metų ir kasmet bent vienam renginiui mes gauname pinigus iš Kultūros rėmimo fondo. Esame patenkinti gaunama parama ir nėra mums ko skųstis. Mes matome valstybės rūpestį. Dėka iš projektų gautų pinigų mes turėjome galimybę ne sykį surengti daug seminarų ir mokymų“ (žr. 8 priedą).

Respondentai šiuo Kultūros fondų misijos klausimu buvo lakoniški. Pasak šių, pagrindinė Kultūros fondų misija – paremti projektinę kultūros organizacijų veiklą. Reikia pažymėti, kad daugelis pašnekovų nėra dirbę ar susidūrę su Kultūros fondais – kaip skėtinėmis, visuomeniniais pagrindais veikiančiomis organizacijomis.

5.2.9. Nevyriausybininkų požiūris į biudžetines kultūros įstaigas

Kalbant apie biudžetinių kultūros įstaigų teikiamas paslaugas bei nevyriausybinį organizacijų vietą šioje srityje, P. Poderytė pareiškė: „*Aš manau, kad biudžetinių įstaigų tinklas Lietuvoje yra pakankamai platus. Šitas tinklas turėtų gebėti užtikrinti kokybiškas paslaugas*“ (žr. 1 priedą). Vis dėlto Kultūros skyriaus vedėjos manymu, žema darbuotojų kvalifikacija ir nedidelis finansavimas trukdo biudžetinėms kultūros įstaigoms sėkmingai dirbti: „*Bet kai kurių biudžetinių darbuotojų kvalifikacija yra žema. Ir tų pačių biudžetinių įstaigų finansavimas esąs nepakankamas* (žr. 7 priedą). Be to, P. Poderytė pridūrė, jog iš biudžeto išlaikomose viešosiose kultūros įstaigose nėra užtikrinama darbuotojų kartų kaita: „*Darbuotojų kvalifikacija, biudžetinių įstaigų kadro kaita yra, mano galva, nepakankama. Pavyzdžiui, Kultūros centre dirba daug žmonių, meno vadovų, kuriems yra septyniasdešimt metų, bet jaunimui vietų nėra. Kadangi tas vadovas pats susikūrė kolektyvą, jis pats nuo iki viską padarė. Tai dabar pasakyti, kad išėik į pensiją ir vietoj tavęs mes dabar pastatysim visiškai naują žmogų, kuris net neaugo tame kolektyve, būtų problemiška*“ (žr. 1 priedą).

Toliau diskutuodama apie biudžetinių įstaigų darbuotojų kvalifikaciją, P. Poderytė atkreipė dėmesį, kad nemotyvuotas, žemos kvalifikacijos darbuotojas neatsako už savo darbą: „*Grįžtant prie to, susiduriame su tuo, jog vis tiek darbuotojų kvalifikacija yra nepakankama. Darbuotojas darbovietėje yra ginamas įstatymu ir už nekvalifikuotumą atleisti žmogų yra labai sudėtinga, t. y. beveik neįmanoma. Jeigu žmogus ateina laiku į darbą ir išeina laiku bei negeria darbo vietoje, tai praktiškai jis gali dirbti visą gyvenimą. Tad naujų žmonių neatėjimas į įstaigas neužtikrina tos įstaigos kokybiškos veiklos*“ (žr. 1 priedą). Kultūros skyriaus vedėjos nuomone, šiandien biudžetinėms įstaigoms trūksta lėšų. Jų darbuotojai gauna nedidelius pareiginius atlygius, kurie neprieda noro dirbti, nemotyvuoja. Taip pat P. Poderytė konstatavo, jog kultūros įstaiga, nerasdama pakankamai lėšų skirti darbuotojų užmokesčio fondui, negali realizuoti visų savo uždavinių: „*Kitas dalykas – tai finansavimas. Jeigu žmogus gauna atlyginimą, pavyzdžiui, kultūros darbuotojas – bibliotekininkas ar tai muziejininkas gauna tūkstantį litų, tuomet klausimas kyla toks: ar tai leidžia tam žmogui jaustis oriai. Ar tas žmogus nori atiduoti širdį, ar, kaip sakoma, dūšią tam darbui? Ne, jis tiesiog susigūžia savy, kaip ta sraigė įlenda į kiautą ir tik bijo prarasti tą darbelį. Bet iš tikrųjų žmogus nebėra laisvas, nes nežino kas darosi pasaulyje, nežino, kas darosi Lietuvoje. Ir su tokiais darbuotojais, kaip sakyti, įstaiga savo tikslų, kad ir kokius gražius ji juos turėtų, nepasieks*“ (žr. 1 priedą).

Pasak P. Poderytės, dažnai biudžetinei kultūros įstaigai trūksta elementaraus materialinio aprūpinimo: „*Kitas dalykas, ar gali biudžetinė įstaiga funkcionuoti labai, kaip sakyti, kokybiškai, jeigu ten prakiuręs stogas, jeigu salėje šalta (yra dešimt laipsnių), ar bibliotekoje krosnis neveikia,*

ar knygų fonde nėra pinigų? Dažniausiai nėra sudarytos elementarios žmogiškos sąlygos, kad žmogus galėtų jaustis pakankamai gerai. Kiek aš esu buvusi panašiose kultūros centruose, meno centruose Londone ar kažkur kitur, tai aš nesu mačiusi tokių sąlygų, kokias mes turime Šiaulių Kultūros centre, kuomet tau tinkas byra ant galvos. Bet kol nėra finansavimo, t. y. kol respublikiniu mastu tas finansavimas neskiriamas, miesto mastu jo nėra, tuomet kyla klausimas: ar gali biudžetinė įstaiga teikti paslaugas? Atsakymas vienas – taip, gali teikti paslaugas. Kodėl neteikia – atsakymai yra du: nepakankamas finansavimas ir nepakankama darbuotojų kvalifikacija“ (žr. 1 priedą).

Kultūros skyriaus vedėjos teigimu, nevyriausybinės organizacijos, papildydamos biudžetines įstaigas, galėtų sėkmingai prisidėti prie kultūros darbų tęstinumo. Tačiau, kaip atkreipia dėmesį P. Poderytė, nevyriausybinės organizacijos ir biudžetinės įstaigos turi savo atskiras veiklos sritis: *„O nevyriausybinės organizacijos gali papildyti biudžetines įstaigas. Bet nevyriausybinės organizacijos turi daryti savo darbus. Tuomet bendra kultūros situacija mieste, dirbant ir tiems, ir tiems gerai bei aktyviai, turėtų būti pilnavertiškesnė. Na, tai yra atskiros grandys“ (žr. 1 priedą).*

J. Bartkus, kalbėdamas apie teikiamas biudžetinių įstaigų kultūros paslaugas, pabrėžė, jog nemaža dalis biudžetinių įstaigų susiduria su finansiniais sunkumais. Tam, pasak Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovo, daro įtakos sudėtinga valstybės ekonominė situacija: *„Klausimas yra geras. Manau, jog valstybėje resursų stoka sąlygoja, jog toms institucijoms finansavimas yra nepakankamas“ (žr. 2 priedą).* Anot J. Bartkaus, savivaldybės visų pirma skiria lėšas minimaliai biudžetinių įstaigų veiklai užtikrinti (komunaliniams mokesčiams, darbuotojų atlyginimams ir kt.), o jų veiklai ne visada atsiranda materialinių resursų. Jis, kaip pavyzdį, pateikė Šiaulių savivaldybės atvejį: *„Pavyzdžiui, Šiaulių miesto savivaldybėje pats progresyviausias metodas yra programinis biudžetas, kada mes skiriame pinigus ne programai, o institucijai ir duodame jiems pinigus. Žinoma, pirmiausia reikia duoti pinigų šildymui, valymui, direktoriui, buhalteriai. Jeigu yra teatras, tos išlaidos yra kaip ir konstanta. Menininkams pakviesti gerą režisierių, gerą dailininką yra sunku, kuomet biudžetai traukiasi. O programinėje dalyje skirsi pinigų – tai gerai, o jeigu neskirsi – tai niekas nenukentės. Jeigu tam teatrui minimumo neduos, tai direktorius ir valytoja negaus algos. Vadinasi, mes pirmiausia duodame pinigus tai institucijai. Na, jeigu nešildysi to teatro, tai viskas ten sustos. Ta programinė dalis yra lengviausiai mažinama“ (žr. 2 priedą).* Taip pat J. Bartkus atkreipė dėmesį į sunkią savivaldybių ekonominę padėtį, kuri tikrai nepriširda prie kultūros įstaigų padėties gerinimo: *„Situacija tokia, kad savivaldybių biudžetai nedideli, kadangi savivaldybės yra skolose. Praktiškai visos ministerijos dirba be skolų. Ir kuo didesnė savivaldybė, tuo didesnė skola. Vilniaus skola yra pati didžiausia. Galime kaltinti vietinius politikus, kurie nemoka čia ūkiškai tvarkytis. Bet, jeigu visos savivaldybės yra skolingos, gal čia kokia sisteminė klaida“ (žr. 2 priedą).*

M. Žalneravičius iškėlė patalpų stygiaus problemą. Anot Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininko, dažna nevyriausybinė organizacija negali deramai veikti, kadangi neturi savo patalpų: *„Reikalas tas, jog nevyriausybinės organizacijos turi turėti patalpas, kur susirinkti ar kur pamuzikuoti. Vis dėlto to nėra. Kyla klausimas: iš kokių lėšų reikia nuomotis patalpas nevyriausybinėms organizacijoms? Tų lėšų nėra. Kuomet dirbau Kultūros centre, tai mes ir glaudėmės kartu su draugija. Bet dabar susiduriame su sunkumais: kur mums reikia repetuoti? Kuomet turime važiuoti į festivalį, tai patalpas rasti tam, kad parepetuotumėme yra sudėtinga“* (žr. 3 priedą). Anot M. Žalneravičiaus, ne visoms visuomeninėms organizacijoms savivaldybė yra pajėgi suteikti lengvatinėmis sąlygomis patalpas: *„Yra kelios visuomeninės organizacijos, kurioms savivaldybė suteikia patalpas lengvatinėmis sąlygomis. Bet kuomet keli kolektyvai turi dirbti vienoje patalpoje – tai tampa sunku“* (žr. 3 priedą). Be to, Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkas pridūrė, jog mieste esamų nenaudojamų patalpų klausimai nėra sprendžiami, jais nėra domimasi: *„Mieste yra patalpų tuščių, bet reikia kažkam tuo domėtis. Bet, matyt, ne tai yra svarbiausia“* (žr. 3 priedą).

Tuo tarpu G. Mališausko nuomone, biudžetinės kultūros įstaigos dėl lėšų stokos negeba užtikrinti kokybiškų paslaugų. Pastarojo pastebėjimu, viešosios kultūros įstaigos (muziejai, dailės galerijos) nėra taip intensyviai lankomos, t. y. domėjimasis jomis yra sumažėjęs: *„Nemanau, kad biudžetinės įstaigos užtikrina kokybiškas kultūros paslaugas, nes jie patys to finansavimo gauna nedaug. Pastarieji teigia, jog jie patys turi mažai pinigų. Visi Šiaulių muziejai, galerijos nėra taip intensyviai lankomos. Yra tam tikras ratas žmonių, t. y. kultūrininkų lygmuo, kurie dalyvauja renginiuose, o kiti likę taip ir palieka šone“* (žr. 4 priedą). Toliau kalbėdamas apie nevyriausybinių organizacijų narius, jis laikėsi nuomonės, jog minėtų institucijų nariai tėra tik kultūrinių renginių lankytojai. Pastarieji, anot G. Mališausko, aktyviai nedalyvauja viešajame kultūros gyvenime: *„Šiuo atveju nevyriausybinės organizacijos nariai dalyvauja daugiau kaip kokie lankytojai ir tų parodų dalyviai. Ką galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos, tai aš nežinau. Mano manymu, vargu ar kokią nišą sugebėtų rasti tos organizacijos. Kultūrai Lietuvoje nėra pakankamai skiriama pinigų. Yra, manau, kita medalio pusė: per daug plačiai išbarstomos lėšos, t. y. visiems po litą yra numetama. Siūlyčiau tai, kad reiktų sumažinti tų nevyriausybinių organizacijų sąrašą, kurioms yra reikalinga skirti lėšas. Pavyzdžiui, didelė bėda su kino menu, nes jo niekas neriame. Kalbant apie kultūros paslaugų teikimą, ir ką šioje vietoje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos, tai šioje vietoje nevyriausybinkai yra likę nuošalyje“* (žr. 4 priedą).

V. Gundajevo nuomone, tiek biudžetinės, tiek ir nuo valdžios nepriklausomos kultūros organizacijos turi savo kuruojamą kultūros sritį. Anot jo, vienoje kultūros srityje didžiausią vaidmenį atlieka biudžetinės kultūros įstaigos, o kitoje – nevyriausybinės organizacijos: *„Šios išvardintos organizacijos, kaip ir visame pasaulyje, užtikrina tik dalį teikiamų paslaugų. Lietuvoje*

veikia ir nevyriausybinės organizacijos, kurios tam tikrą procentą užima to kultūrinio produkto sukūrimo. Vienose srityse nevyriausybinės organizacijos atlieka didesnę vaidmenį nei valstybinės institucijos“ (žr. 6 priedą). Kaip pavyzdį Šiaulių kino meno klubo pirmininkas pateikė kino sritį: „Pavyzdžiui, kino srityje nevyriausybinių organizacijų vaidmuo esąs didesnis. Nežinau ar turėtų būti santykis kitoks? Norint atsakyti į šį klausimą, reikia remtis kitų šalių patirtimi“ (žr. 6 priedą).

Biudžetinėms kultūros įstaigoms, pasak D. Stungurienės, dažnai trūksta elementarios motyvacijos, kadangi šios viešosios kultūros įstaigos gauna užtikrintą projektinį finansavimą: „Klausimas yra geras. Čia apie kiekvieną instituciją reikėtų konkrečiai kalbėti. Kiek esame pastebėję, kiek susidūrę su valdiškomis įstaigomis, tai pastarosios laikosi tikrai gerai. Šios organizacijos gauna paramą dėka teikiamų projektų. Taip pat šios organizacijos turi gerą materialinę bazę, turi ir organizacinius gabumus, t. y. organizuoja ir vykdo įvairias veiklas“ (žr. 7 priedą). Visuomeninės organizacijos „Gin-Dia“ aktyvistės nuomone, negaunant planuojamų lėšų iš rašomos projektinės veiklos, biudžetinių kultūros organizacijų veikla sustabarėja: „Bet, kuomet pasibaigia projektinė veikla, paprastai valdiškų institucijų darbas sustoja. Šitas dalykas yra blogas faktorius jų veikloje. Dar konkrečiai paminint: jeigu organizacija gavo pinigų savo veiklai, tai ši dirba savo darbą. O jeigu ta veikla, tas darbas nėra tęstinis, tuomet pats organizacijos tikslas yra viso labo trumpalaikis. Vienu žodžiu tokiose organizacijose tęstinę veiklą užtikrina tik pinigai. Tai, manau, yra problema. Iš biudžeto išlaikomose organizacijose nėra entuziazmo“ (žr. 7 priedą).

Pasak L. Kelmelienės, vis dėlto biudžetinės įstaigos geba užtikrinti kokybiškas kultūros paslaugas. Atsakydama į aštuntojo klausimo antrąją dalį (Ką biudžetinių kultūros įstaigų srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?), Šiaulių tautodailininkų skyriaus pirmininkė pateikė savo organizacijos bendradarbiavimo pavyzdį: „Manau, jog geba biudžetinės įstaigos užtikrinti kokybiškas paslaugas. Kalbant konkrečiai apie mūsų tautodailininkų organizaciją, tai mes glaudžiai bendradarbiaujame su bibliotekomis ir muziejais. Dažnai „Aušros“ muziejuje rengiame savo parodas. Šis muziejus mums suteikia savo sales nemokamai. Tai pat ši praktika yra susiformavusi ir su Šiaulių Dailės galerija. Ten mes kiekvienais metais rengiame didžiulę parodą. Taip pat ir universiteto bibliotekoje yra eksponuojami liaudies meno darbai. Pradėjome propaguoti ėjimą į bibliotekas, viešąsias biudžetinių įstaigų erdves. Tad mūsų tautodailininkai yra patenkinti, o valdiškų institucijų atstovai geranoriškai priima mūsų darbus“ (žr. 8 priedą).

Pasak H. Smilgio, viešosios kultūros įstaigos atlieka daugybę funkcijų. Tačiau pastarasis pažymėjo, kad dažnai nėra matomi biudžetinių organizacijų atlikti prasmingi darbai: „Man bedirbant Kultūros skyriaus vedėju, galiu drąsiai teigti, jog valstybės institucijos atlieka tikrai nemažą funkciją. Vis dėlto biudžetinės organizacijos yra uždarnos, turi labai siaurą veiklos sritį. Dažniausiai biudžetinės įstaigos rengia parodas, koncertus, kurie nekelia jokio pilietiškumo ir neugdo. Net ir pažinodamas kultūros žmones, su kuriais pradirbau šitiek metų, mane stebina, kad

pačios aktualiausias valstybės arba to regiono problemos nėra svarbios bei aktualios. Tai menė liūdina. Jeigu pastarieji savo veiklą praplėstų, tai būtų tikrai pravartu, kadangi kultūra yra visapusiška. Tai nėra vien tik koncertas, dailė, muzika, literatūra, teatras ir t.t. Kai kurie valdiškų institucijų darbuotojai tuo ir tenkinasi, t. y. surengia vieną ar kitą parodą, ar renginį, neturintį mokomosios ir tęstinės veiklos. Būna ir tokių atvejų, jog paroda turi visuomeninę, žmogiškąją, estetinę reikšmę. Bet jeigu norima parodyti tik meno kūrinį, tai nėra suprantamas dalykas“ (žr. 5 priedą).

Lietuvos Kultūros fondo pirmininko teigimu, viešosios biudžetinės organizacijos turi pranašumą prie visuomenininkus, kadangi šie negali pasigirti dideliu valdžios dėmesiu ir teikiamu finansavimu: *„Valdiškos įstaigos gauna visą aptarnavimą, t. y. patalpas, komunalines paslaugas ir t.t. Kitaip tariant, dėl bazinių dalykų šioms įstaigoms nėra ko per daug sukti galvą. Tuo tarpu visuomeniniai dariniai turi daug problemų. Šitą disproporciją reikėtų lyginti. Ir, kuomet dirbau Kultūros skyriaus vedėju, mes bandėme pastarąją problemą amortizuoti: stengiamės didesnę dalį finansų nukreipti ne valdiškam darbuotojų sėdėjimui, o grynai veiklai, t. y. rengiant pačius projektus ir pan.“ (žr. 5 priedą).* H. Smilgys išreiškė rūpestį, jog nevyriausybines kultūros organizacijos didžiąją dalį savo disponuojamų lėšų turi išleisti transportui ir kitoms būtiniams reikmėms. Anot Lietuvos Kultūros fondo pirmininko, tuo tarpu biudžetinės įstaigos turi atliekamų lėšų savo pirminei veiklai užtikrinti: *„Pastebiu, jog dabartinė situacija yra palanki valdininkų sėdėjimui ir nieko neveikimui. Vadinasi, jeigu yra valstybinė kultūros institucija, tai pastarajai yra viskas užtikrinama. Jeigu stogas prakiuro ar trūksta pinigų algoms, tai lėšų duos savivaldybė arba Vyriausybė. O nevyriausybiniams organizacijoms patiems reikia išlaikyti patalpas, o pinigų projektams dažnai neliaka. Ir tie, kurie vykdo realius projektus – tai tų projektų reali vertė yra daug mažesnė. Nevyriausybinių organizacijų nariai turi rūpinti patalpomis, transportu, dėl kurių nereikia sukti galvos valdiškoms kultūros institucijoms. Tad įvairiems aktyviems menininkams, kultūros veikėjams atliekamų lėšų ir neliaka. Šituos dalykus reikia koreguoti įstatymais“ (žr. 5 priedą).*

Kultūros skyriaus vedėja P. Poderytė šiuo biudžetinių kultūros įstaigų klausimu išreiškė nemažai kritinių pastebėjimų ir vertinimų. Lietuvos Kultūros fondo pirmininko H. Smilgio teigimu, viešosios biudžetinės organizacijos turi pranašumą prie visuomenininkus, kadangi šie negali pasigirti dideliu valdžios dėmesiu ir teikiamu finansavimu. Tuo tarpu remiantis Šiaulių tautodailininių sąjungos pirmininkės L. Kelmelienės išsakyta pozicija, biudžetinės įstaigos geba užtikrinti kokybiškas bei prieinamas kultūros paslaugas.

5.2.10. NVO perspektyvos kultūros ir meno srityje

Atsakant į devintąjį klausimą (Kokios nevyriausybinų organizacijų perspektyvos kultūroje?), būta nemažai pesimistinių nuomonių. Pasak P. Poderytės, prieš dešimtmetį nevyriausybinų organizacijų padėtis kultūros baruose buvo kur kas geresnė negu šiandien: *„Paskutiniu metu mano pastebėjimai yra labai liūdni ir man atrodo, kad situacija labai prastėja. Dešimt metų dirbu šitoje vietoje. Prieš dešimt metų situacija buvo geresnė: tos organizacijos buvo žymiai stipresnės, žymiai aktyvesnės, todėl, kad joms buvo skiriama žymiai didesnis finansavimas. Jos laisviau galėjo vykdyti savo veiklą“* (žr. 1 priedą). Taip pat Kultūros skyriaus vedėja pridūrė, jog dėl kasmet mažėjančio finansavimo nevyriausybiniams organizacijoms sudėtinga lėšas paskirstyti visiems vienodai, t.y. tiek biudžetinėms, tiek ir nevyriausybiniams organizacijoms: *„Dabar gi pas mus vienais metais yra kažkoks tai finansavimas, kitais metais visai jo nėra. Šiais metais šioks toks yra. Bet mūsų savivaldybės strategija ir mano, kaip Kultūros skyriaus vadovo pozicija, Šiauliai turi finansuoti pagal tą pačią tvarką tiek biudžetines įstaigas, tiek ir nevyriausybines organizacijas. Pavyzdžiui, kalbant apie projektinį finansavimą, tai kiti miestai skiria lėšas tik nevyriausybiniams organizacijoms, o biudžetinėms įstaigoms neskiria. Pas mus gali pretenduoti ir tie, ir tie. Bet, kadangi pinigų yra labai mažai, dažniausiai projektus, bent jau kultūros projektus, laimi tie stipresnieji, o tai dažniausiai būna biudžetininkai. Nors negaliu sakyti, pavyzdžiui, viešojo įstaiga „Remigijaus akcija“ gauna finansavimą džiazo festivaliui ir daug metų organizavo šį renginį“* (žr.1 priedą).

Anot M. Žalneravičiaus, nevyriausybinų organizacijų perspektyvos kultūros srityje nėra džiuginančios. Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininko nuomone, nemaža dalis visuomeninių kultūros organizacijų nėra pakankamo lygio, kadangi šioms organizacijoms nėra sudaromos tinkamos sąlygos organizuoti renginius: *„Perspektyvos yra tokios, kokios jos yra. Jeigu yra meniniai kolektyvai ir su jais turi pastoviai dirbti, tai turi būti kažkoks tai rezultatas. Reikia siekti meninio lygio ir neužtenka vien susirinkus padainuoti. Pavyzdžiui, vyksta mieste koks visuomeninis renginys, bet, kuomet pasižiūri tą lygį, tai liūdnoka. Liūdnoka dėl to, jog iš karto matosi, kad nėra kas renginį remia, t. y. nėra vadovo ar dar kažkokių kitų sąlygų“* (žr. 3 priedą). M. Žalneravičius pastebi, jog visuomeninės organizacijos nesulaukia pakankamai dėmesio. Jos yra viešojo gyvenimo nuošalyje. Pastarojo teigimu, šiuolaikinis jaunimas vangiai įsitraukia į visuomeninę kultūrinę veiklą, neperima tradicijų ir pan.: *„Visuomeninėms organizacijoms turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys, nes čia žmonių saviraiška yra didesnė. Paprastai visuomenininkai aktyviausiai švenčia valstybines, t. y. taip vadinamas kalendorines šventes. Svarbu, kad jaunimas matytų, kas čia yra daroma ir perimtų tradicijas. O jeigu tų visuomenininkų saviveikla nutrūks, tai laipsniškai, laipsniškai viskas ir išnyks. Visuomet kultūra yra nuošaly“* (žr. 3 priedą).

Panašią nuomonę, kaip ir M. Žalneravičius, išsakė G. Mališauskas. Pastarojo manymu, dėl esamos sudėtingos finansinės situacijos, dėl nepakankamai skiriamo dėmesio nevyriausybinėms kultūros organizacijos visuomenininkų aktyvumas nėra toks didelis: „*Tuose kolektyvuose vyrauja pesimistinės nuotaikos, kadangi parama iš valstybės ir savivaldybės yra maža arba jos visai nėra. Paskutiniu metu ta parama nedidėja ir situacija nesikeičia. Netgi pastebiu tendenciją, jog pinigine parama mažėja. Negaudamos paramos nevyriausybinės organizacijos negali tinkamai plėtoti savo veiklos. Bet kuriam meno kolektyvui yra reikalingi instrumentai, reikalingos salės, kurias reikia nuomotis. Tų lėšų stygius ir stoka daro neigiamą įtaką*“ (žr. 4 priedą). Pasak Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidento, nevyriausybinių kultūros organizacijų vaidmuo, nesant kartų kaitai, pradeda mažėti, nes mažėja jų narių, jaunimas neįsitraukia į meno kolektyvus: „*Pastebiu, jog daugelis nevyriausybinių organizacijų narių yra garbaus amžiaus žmonės. Ir šie žmonės palengva baigia savo darbinį gyvenimą bei pradeda daugiau dėmesio skirti asmeniniams dalykams. O jaunimą pritraukti į kultūros sritį yra sudėtinga. Kad ir pabaigęs aukštąjį mokslą jaunimas skuba ieškoti darbo užsienyje. Niekas nenori eiti į meno kolektyvus*“ (žr. 4 priedą).

Vis dėlto J. Bartkus, kalbėdamas apie nevyriausybinių organizacijų perspektyvas kultūros sferoje, išsakė pozityvias mintis: „*Turime stengtis išvelgti kažkokiais perspektyvas, nes kitaip nebūtų prasmės gyventi. Galvotumėme, jog mūsų kultūra važiuoja kažkur žemyn ir jos perspektyvų nėra. Aš esu optimistas*“ (žr. 2 priedą). J. Bartkui antrino H. Smilgys, kuris taip pat į devintąjį klausimą atsakė lakoniškai. Anot Lietuvos Kultūros fondo pirmininko, dabartinė kultūros situacija yra sudėtinga, tačiau galima išvelgti perspektyvas: „*Išvelgiu perspektyvas, nepaisant, jog dabartinė situacija yra viena iš prasčiausių situacijų, kokią man yra tekę matyti. Netgi sovietmečiu kultūra sulaukė daug didesnio dėmesio. Kita vertus, politinė veikla buvo draudžiama, bet pati situacija buvo nepalyginamai dėkingesnė*“ (žr. 5 priedą).

Priešingą nuomonę nei P. Poderytė, G. Mališauskas, M. Žalneravičius pateikė V. Gundajevas. Remiantis Šiaulių kino meno klubo pirmininko mintimis, reikia atkreipti dėmesį, jog ekonominei situacijai gerėjant, pagerės ir bendra kultūros situacija: „*Visų pirma reikia atsižvelgti į bendrą Lietuvos kultūros gyvenimą. Ekonominei krizei prasidėjus buvo mažiau skiriama lėšų nevyriausybinėms organizacijoms remti. O dabar situacija po truputį gerėja. Viskas priklauso nuo Lietuvos ekonominės padėties, t. y. jeigu ekonominė situacija pagerės, manau, bus ir situacija geresnė. Žmonėms visų pirma reikia patenkinti savo pagrindinius poreikius, t. y. būti saugiam, pavalgyti, o tik vėliau yra galvojama apie kultūrą*“ (žr. 6 priedą).

Anot D. Stungurienės, „Gin-Dia“ aktyvistės ir Rericho draugijos narės, kultūros organizacijos gali gyvuoti ir neturėdamos finansinių išteklių: „*Mūsų veikla, manau, nenutrūks. Būna, kad draugijoje vienais metais dalyvauja daugiau, o kitais metais – mažiau žmonių. Vis dėlto pati Rericho draugija veikia nuo pat 1930 metų. Mes prisidedame prie šios veiklos, esame*

aktyvistai. Mes išgyvename tik entuziazmo pagalba“ (žr. 7 priedą). Tačiau ji pabrėžė, kad jaunimas, nemokėdamas rusų kalbos, negali būti naudingas švietėjiškai Rericho draugijos veiklai. Tad, remiantis Rericho draugijos pavyzdžiu, galime daryti išvadą, jog ši, visuomeniniais pagrindais veikianti organizacija, susiduria su aktualia kartų kaitos problema: „Bet susiduriame su ta problema, kad Rericho draugijos nariai yra garbaus amžiaus žmonės. Šiuo metu jaunimas neįsitraukia į mūsų veiklą, kadangi literatūra, kurią skaitome, yra rusų kalba. Būtent tas kalbos barjeras ir trukdo pritraukti naujus narius. Tendencija yra tokia, jog jaunimas moka tik vieną užsienio kalbą, t. y. anglų kalbą. Pas mus gali ateiti žmogus, mokantis rusų kalbą. Pas mus verstos medžiagos iš rusų į lietuvių kalbą yra tikrai nedaug. Mūsų nariai verčia Rericho raštus į lietuvių kalbą, bet tos medžiagos vis dar yra per mažai. Esame išleidę net dešimt žurnalų pavadinimu „Gyvosios etikos mokykla“ (žr. 7 priedą). Taip pat D. Stungurienė atkreipė dėmesį, kad visa veikla, susijusi su švietėjišku darbu (vertimais, rašomais straipsniais ir pan.), platinama elektroninėje erdvėje: „Bet visa veikla, turint omenyje straipsnius, yra viešinama elektroninėje erdvėje. Vis dėlto išlesti leidinį kainuoja dideles išlaidas. Vienas momentas yra tas, jog pastebime, kad žmonės daugiau skaito internetinius, negu popierinius leidinius, dulkančius lentynose“ (žr. 7 priedą).

Kitokią poziciją nei anksčiau minėti nevyriausybinių kultūros organizacijų atstovai rūpimu klausimu pateikė L. Kelmelienė. Ji, kalbėdama apie nevyriausybinių organizacijų perspektyvas kultūros srityje, išvėlgė nemažai teigiamų dalykų. Kaip ir daugelis respondentų, taip ir Šiaulių tautodailininkų skyriaus pirmininkė pateikė savo organizacijos pavyzdį. Pasak L. Kelmelienės, kiekvienais metais Šiauliuose ir visame jo regione veikiantys tautodailininkai sulaukia pamainos, t.y. jaunųjų liaudies meistrų, kurie perima tradicijas: „Kiekvienais metais mes išvėlgiamė kartu kaitą. Ateina vis nauji žmonės, pakeičiantys vyresnius tautodailininkus. Džiugu, kad atsiranda vis naujų žmonių“ (žr. 8 priedą). Vis dėlto Šiaulių tautodailininkų skyriaus pirmininkė pastebi ir tam tikras kliūtis, su kuriomis susiduria esami ir būsiami liaudies meistrai. Tačiau, anot L. Kelmelienės, nevyriausybinių tautodailininkų organizacija ateityje ne mažės, o plėsis (daugės liaudies amatais užsiimančių asmenų, bus rengiamos parodos ir t.t.): „Būna, kad dalis žmonių parašo prašymus savo noru išeiti iš tautodailininkų organizacijos. Esama ir tokių atvejų, jog kiti liaudies meistrai persikelia į kitus miestus. Tuomet iškyla tam tikros problemos. Vis dėlto tam, kad taptumei tautodailininku reikia surengti autorinę parodą kokioje bibliotekoje ir du metus aktyviai dalyvauti mūsų veikloje. Surengtą parodą turi įvertinti ekspertai, t. y. menotyrininkai. Aišku tai, jog mes po truputėlį augsime“ (žr. 8 priedą).

L. Kelmelienės teigimu, nevyriausybinių tautodailininkų organizacija didžiausią paramą gauna, rašydama projektus. Visuomeninėms kultūros organizacijoms, anot jos, sunku veikti, kadangi pastarųjų yra daug ir visos tikisi gauti finansinės paramos iš savivaldybės: „Pastebiu, jog ganėtinai yra sudėtinga išsilaikyti tai nevyriausybinei organizacijai, kadangi reikia ir nemažai lėšų.

Mus remia ir Šiaulių miesto savivaldybė, bet ta parama yra labai maža, iš kurios gali įsigyti tik kanceliarines prekes. O mūsų organizacija laikosi grynai iš projektų. Šiaulių savivaldybė per metus skiria lėšas tik dviem projektams. Jeigu yra maždaug penkiasdešimt organizacijų, parašiusių projektus, tai ta suma, kuri yra skiriama nevyriausybinėms organizacijoms, dažniausiai būna per penkiasdešimt tūkstančių litų. Ir rezultatas toks, jog nieko daugiau neišspausi. Būna ir tokių projektų, kurie yra menkaverčiai, neturi jokios išliekamosios vertės“ (žr. 8 priedą). Tautodailininkų skyriaus pirmininkė teigė, jog dėl lėšų stokos po mažu traukiasi administracinis tautodailininkų skyriaus aparatas: „Toliau kalbant apie finansus, tai reikia pastebėti, jog prieš krizę mes turėjome keturis etatus, o dabar turime 1,7 etato. Iš to yra matyti ir visa susidariusi situacija. Buhalterines paslaugas mums teikia privati įmonė, kadangi tai yra daug pigiau“ (žr. 8 priedą).

Nevyriausybinių organizacijų perspektyvos kultūros ir meno srityje yra vertinamos ganėtinai pesimistiškai. Tai, pasak pašnekovų, lemia keletas veiksnių – sudėtinga ekonominė situacija, nepakankamas valdžios dėmesys NVO, mažėjantis visuomeninių kultūros ir meno organizacijų narių skaičius. Vis dėlto ne visi respondentai laikėsi negatyvios pozicijos nevyriausybinių kultūros organizacijų perspektyvos klausimu. Pasak L. Kelmelienės, kiekvienais metais Šiauliuose ir visame jo regione veikiantys tautodailininkai sulaukia pamainos, t.y. jaunųjų liaudies meistrų, kurie perima tradicijas.

5.2.11. NVO teisinės bazės problema

Respondentai, atsakydami į dešimtąjį klausimą apie nevyriausybinių organizacijų teisinės bazės situaciją, buvo ištis nekalbūs. Kultūros skyriaus vedėjai P. Poderytei neteko susidurti su nevyriausybines organizacijas reglamentuojančiais teisės aktais. Tad atsakymas pateiktas trumpas. Jos manymu, įvairius teisės dokumentus svarbu žinoti pačiai nevyriausybinių organizacijų konfederacijai: „Aš nesu stipri ir nesigilinau, ar toms organizacijoms yra patogu veikti. Čia reiktų klausti pačių nevyriausybinių organizacijų narių, ar jiems užtenka tos teisinės bazės. Būtent nevyriausybinių organizacijų konfederacijai svarbu, kiek įstatymai padeda įgyvendinti savo veiklas“ (žr. 1 priedą). Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininkui M. Žalneravičiui taip pat neteko susipažinti su Lietuvoje veikiančiais nevyriausybinių organizacijų teisės dokumentais: „Mums neteko susidurti su teisine baze. Svarbiausia, jog kiekviena organizacija turi savo nuostatus ir turi jais vadovautis. Pavyzdžiui, kas labdara užsiima, vadovaujasi labdaros ir paramos įstatymu ir t.t. Mes jokios materialios bazės neturime, tad sunku yra ką ir pasakyti“ (žr. 1 priedą). Šiam antrino ir V. Gundajevas. Anot Šiaulių kino meno klubo pirmininko, nei karto neteko pagalvoti apie įstatyminę bazę. V. Gundajevas atkreipė dėmesį, jog visuomet kažką būtų galima tobulinti: „Niekada negalvojau apie tai. Be abejo, jog visada yra galima kažką tai tobulinti“ (žr. 6 priedą).

Tuo tarpu Šiaulių etnokultūros skyriaus pirmininkės teigimu, ypatingą svarbą turi Asociacijų įstatymas, kadangi šis teisės dokumentas reglamentuoja visuomeninių organizacijų veiklą: *„Man asmeniškai neteko susidurti su teisine baze. Mes turime savo įstatus, jais ir vadovaujamės. Ypatingai visuomeninėms organizacijoms svarbus Asociacijų įstatymas. Norėtumėme, jog Vyriausybė mums skirtų atskirą biudžeto eilutę tam, kad atskirai galėtų finansuoti nevyriausybinės organizacijas. Bet tuomet kyla klausimas: ar tokias organizacijas, išlaikomas iš biudžeto, galima būtų laikyti nevyriausybinėmis? Tikriausiai, jog tokios organizacijos nėra laikomos nevyriausybinėmis organizacijomis“* (žr. 8 priedą).

J. Bartkaus nuomone, nevyriausybinės organizacijas reglamentuojančių teisės dokumentų yra pakankamai. Žemaičių draugijos „Saulakis“ vadovo teigimu, norint įsteigti nevyriausybines kultūros organizacijas, reikia tam tikrų žinių ir atsakingumo: *„Manau, kad pakankama. Žinau, kad dabar įsteigti organizaciją yra sunkiau negu buvo prieš dešimt metų (yra reikalingas, berods, notaro įstaigos įstatų patvirtinimas). Žinau, kad tai yra tam tikri kaštai. Mums, kaip steigėme draugiją, tai išvis nieko nereikėjo, t. y. pasirašei įstatus ir viskas. Registruodavo savivaldybė, o dabar, man atrodo, registruoja Registrų centras. Šitas procesas yra apsunkintas, bet, turint omeny, jog visuomeninės organizacijos prisiliečia prie mokesčių mokėtojų lėšų, aišku, kad tam tikra tvarka turi būti. Turi būti atskaitomybė, turi būti kažkoks buhalterinis ar teisinis raštingumas. Ko gero, kad ta tvarka yra suprantama“* (žr. 2 priedą). J. Bartkus pridūrė, kad besikuriančioms nevyriausybinėms organizacijoms galėtų pagelbėti kuriamos naujos programos, kurios konsultuotų įvairiais iškilusiais klausimais: *„Bet čia vėl galėtų atsirasti kažkokios savivaldybės programos, kurios padėtų. Žinau, kad jos yra. Mes neturime etatinių darbuotojų ir kiek mes gauname per tuos du procentus paramos, tai mes susitvarkome. Suprantu, kad tokiom kitom organizacijom, sakykim, grynai menininkams, kurie nėra finansiškai raštingi teisiniu ar ekonominiu aspektu, nėra taip paprasta veikti“* (žr. 2 priedą).

Panašios nuomonės laikėsi G. Mališauskas. Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidento nuomone, reikėtų išskirti Fondų įstatymą, kuris nėra tinkamas: *„Pats nevyriausybinių organizacijų teisinis statusas nėra toks prastas. Čia reikalinga paminėti Fondų įstatymą. Ši nauja įstatymo redakcija atitinka amerikietišką stilių, kuris tinka tik dideliems fondams. Čia tokios sąlygos pritaikomos mūsų kaimiškai Lietuvai. Šitas įstatymas nėra tinkamas. Toks M. K. Čiurlionio ar V. Adamkaus fondas gali sėkmingai veikti, o likę, t. y. nedideli fondai, susiduria su sunkumais (ypatingai, kai mes kalbame apie tuos fondus, kurie veikia nevyriausybiniame terpeje). Mano manymu, nevyriausybiniams organizacijoms esamos teisinės bazės pakanka“* (žr. 4 priedą).

Anot H. Smilgio, reikėtų priimti tokius teisės aktus, kurie supaprastintų nevyriausybinių organizacijų veikimą, t. y. palengvintų mokestinę bei biurokratinę našta: *„Neabejoju tuo, kad reikėtų naujų teisės aktų. Turi būti supaprastinta nevyriausybinių organizacijų atskaitomybė, t. y.*

turi būti supaprastintas dokumentų tvarkymas. Nei viena tikra visuomeninė arba nevyriausybinė organizacija negali turėti tiek buhalteriu, kasininku, apskaitininku, sekretoriu, kiek turi valdiškos įstaigos. Valdiškose įstaigose taip pat reikia pildyti daug visokių deklaracijų, bet yra atitinkami darbuotojai, kurių darbas yra tvarkyti finansinius dokumentus. Apkrovimas dideliais biurokratiniais reikalavimais yra aiškiai per didelis“ (žr. 5 priedą).. Lietuvos Kultūros fondo primininko teigimu, reikia nustatyti aiškia įstatyminę bazę, kuria remiantis būtų skirstomas finansavimas nevyriausybinėms organizacijoms: „O visų antra reikėtų išspręsti finansavimo problemas. Turi būti peržiūrėti visi kriterijai, kuriais remiantis teikiamas finansavimas. Taip pat būtina sutvarkyti įstatyminę bazę taip, kad didelis dėmesys būtų skiriamas nevyriausybinėms organizacijoms, kurios vykdo realius, o ne popierinius projektus. Taip pat mokesčiai turi būti pakoreguoti“ (žr. 5 priedą).

Pasak Gin-Dia aktyvistės ir Rericho draugijos narės D. Stungurienės, teisinė sistema netrukdo veikti. Be to, ji pridūrė, kad su įstatymine baze nenorėtų susidurti, kadangi savo veiklą yra oficialiai įforminę: „Mes stengiamės nesusidurti su teisine baze ir nenorime turėti su tai jokių reikalų. Mes esame entuziastai, paramos negauname. Esama teisinė sistema tikrai netrukdo mums veikti. Ir iš esmės nėra ką daugiau pasakyti šiuo klausimu. Paminėčiau tai, kad esame savo veiklą įforminę – tad kažkokių problemų nekyla“ (žr. 7 priedą).

Daugeliui respondentų neteko susidurti su teisine baze. Bet galime atkreipti dėmesį į tai, kad nevyriausybinėms organizacijoms galėtų pagelbėti kuriamos naujos programos, taip pat aiškesnis teisinis reglamentavimas ir pan.

5.2.12. NVO sėkmės kriterijai

Kalbėdama paskutiniu ju vienuoliktu klausimu (Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, aktyvių narių, vietinės valdžios ir kt.)?), P. Poderytė tvirtino, kad organizacijos veikla priklauso nuo aktyvių narių. Taip pat Kultūros skyriaus vedėja pabrėžė, jog reikalingas ir vietinės valdžios dėmesys nevyriausybinių organizacijoms: „Manau, jog nevyriausybinių organizacijų sėkmė priklauso nuo žmonių iniciatyvos ir noro veikti. Visų antra valdžia neturi trukdyti nevyriausybinių organizacijoms veikti ir svarbu yra finansuoti šias organizacijas. Pavyzdžiui, savivaldybė nevyriausybinių organizacijoms lengvatinėmis sąlygomis gali duoti patalpas. Jeigu savivalda pasirūpina tuo, tai yra didžiulė paspirtis nevyriausybinei organizacijai. Pavyzdžiui, kokioje kultūros įstaigoje gali veikti nevyriausybinių organizacija tarpusavio susitarimo pagrindu“ (žr. 1 priedą).

Vis dėlto P. Poderytė išvelgė ir tam tikras problemas, su kuriomis susiduriama. Pasak jos, ne visos nevyriausybinių organizacijos gauna projektinį finansavimą. Taip pat savivaldybė nenoriai bendrauja su tomis visuomeninėmis organizacijomis, kurios siekia aktyviai dalyvauti municipaliteto

valdyme: „*Kitas klausimas: ar savivaldybė gali duoti projektinį finansavimą? Juk kiekvienai organizacijai reikia išgyventi. Bet jeigu yra iniciatyvūs žmonės – jie nori veikti. Bet jiems reikia kažkokių medžiagų, išsileisti kažkokį leidinį, reikia pasidaryti plakata, kad pavišinti apie savo veiklą. Viskas priklauso nuo finansų. Vis dėlto vietinė valdžia turėtų inicijuoti finansavimą teikiama projektams. Aišku, jog ne visiems po lygiai turėtų būti skiriamos lėšos. Reikia, kad būtų vykdoma vertingiausių projektų atranka. O pas mus, kaip taisyklė, niekas nenori tų nevyriausybinių organizacijų ir neskatina pastarąsias veikti. Jeigu jos bent kiek kišasi į vietinį valdymą, tai į jas žiūrима nepalankiai“ (žr. 1 priedą).*

Tuo tarpu nemažai administracinės ir vadovavimo patirties turintis J. Bartkus laikėsi tos pozicijos, jog kompetencija yra vienas svarbiausių veiksnių nevyriausybiniėje organizacijoje: „*Aš visada sakau, kad kompetencija yra pagrindinis veiksnys, t. y. pradedant nuo žmogaus kaip individo, jo išsilavinimo ir žinių. Tada jis atras sprendimo būdus nepriklausomai nuo to, ką jis sprendžia. Kol žmogus yra jaunas, kol rūpinasi būstu ar šeimos problemomis, tai jam reikalinga šias problemas išspręsti. Ir kuomet atsiras laisvo laiko ir atliekamų lėšų, tada pradėsi dalyvauti toje nevyriausybiniėje veikloje. Ir viskas čia bus tvarkoje. O tie kompetencijos klausimai liečia vadovus ir narius: jeigu susirinko kompetentingi žmonės, tai tikrai išrinks patį kompetentingiausių asmenį, kuris kompetentingai vadovaus“ (žr. 2 priedą).*

Be to, Žemaičių draugijos „Saulaukis“ vadovas atkreipė dėmesį, kad ir savivaldos organai, pati valstybė turi skirti didesnę dėmesį veikiančioms ne pelno organizacijoms: „*Kita vertus, turint galvoje, kad tas visuomeninis aktyvumas, tas žmonių iniciatyvų skatinimas yra tikrai valstybės problema. Tai aš manau, kad tiek savivaldybė, tiek ir valstybė turi tuo rūpintis, nes kartais jauti, kad valstybė nusisuka“ (žr. 2 priedą).* Taip pat J. Bartkus atkreipė dėmesį, kad didesnės finansinės paramos sulaukia tos organizacijos, kurios nariai dirba biudžetinėje įstaigoje: „*Pavyzdžiui, yra kultūros draugija ir yra Kultūros centras, finansuojamas kaip valdiška įstaiga. Ir jeigu mūsų ten kartais tikslai ar projektai sutampa, tuomet kyla klausimas: kurį dabar čia projektą paremti ar kurį sustabdyti? Pirmiausia valstybė paremia savo projektą. Ir susidaro, tarsi, tokia situacija, kad tokių nebiudžetinių projektų nėra. Bet čia yra pats blogiausias scenarijus“ (žr. 2 priedą).*

M. Žalneravičiaus teigimu, nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė priklauso nuo visų išvardintų kriterijų – vadovo, kompetencijos, aktyvių narių ir t.t. Vis dėlto, anot Šiaulių etnokultūros draugijos pirmininko, didelę įtaką ne pelno siekiančiai organizacijai turi jos narių aktyvumas ir pasišventimas darbui: „*Nuo visko, ką čia įvardijote, priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė. Jeigu bus matyti, kad yra daug aktyvių narių, tai viskas savaime ir išsispręs. Visų pirma nuo žmogaus priklauso organizacija. Kuomet Šiaulių mieste įkūrėme „Nevėžio“ draugiją, tai buvome sudarę tam tikrą aktyvą, subūrusių žemaičius, taip pat įtraukėme ir universitetą. Tikrai buvo stiprus aktyvumas. Pradėjome leisti žemaitiškus pinigus, kurių Lietuvoje*

dar nebuvo. Taip pat išsileidome pasus. Reikia paminėti, jog tuo metu nebuvo ir lietuviškų pasų. Visa tai iniciavome respublikos mastu. Ir žemaitiški pinigai, ir pasai tapo vertybe. Žmonės didžiavosi, jog jie yra tikri žemaičiai“ (žr. 3 priedą). M. Žalneravičius pridūrė, jog savo šaknų puoselėjimas (kalbos, papročių ir kt.) gali būti vienas iš svarbiausių veiksnių, skatinančių nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijas tęsti savo pradėtus darbus: „Daugelį metų leidome žemaitiškus kalendorius, kur buvo surašytos tradicinės šventės. Tai čia yra savo regiono arba vietinių žemaičių darbai. Vėliau ir Kupiškyje, ir Vilniuje atsirado iniciatyvių žemaičių. Tai buvo tarsi užkrečiamas dalykas, nes pabudo ambicija puoselėti savo šaknis. Tad ta išraiška ir prasideda nuo to, jog pirmiausia reikia suburti keletą žmonių. Ir dabar kiekvienais metais susirenka žemaičiai ir švenčia. Reikalinga susirinkti tai grupei žmonių, kurie domėtusi tam tikra kultūros pakraipa“ (žr. 3 priedą).

M. Žalneravičiui antrino G. Mališauskas. Kita vertus, Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos prezidentas pritarė P. Poderytės nuomonei, jog aktyvios vietinės nevyriausybines organizacijos, keliančios probleminius klausimus, tampa trukdžiu valdžiai: „Nuo visų išvardintų kriterijų priklauso nevyriausybinių organizacijų veiklos sėkmė. Net ir labai aktyvus vadovas atsimuša į kai kurių savivaldybės veikėjų neigiamą požiūrį. Atvirai pasakius, tos visos nevyriausybines organizacijos yra tarsi rakštis, kadangi pastarosios kelia klausimus, kelia rūpesčius, užduoda nemažai probleminių klausimų, t. y. naujų galvosūkių. O aktyvumas ir priklauso nuo jau paminėtų dalykų. Kažko tai pakeisti yra neįmanoma“ (žr. 4 priedą).

Pasak H. Smilgio, nevyriausybines organizacijos darbas priklauso nuo vadovo. Anot Lietuvos Kultūros fondo pirmininko, labai svarbus visuomeninės organizacijos narių palaikymas ir parama vadovaujančiajam asmeniui: „Nuo vadovo priklauso nevyriausybines organizacijos veiklos sėkmė, bet reikia atkreipti dėmesį į tai, jog ir vadovo palaikymas turi didelės reikšmės organizacijoje. Vienu žodžiu, turi būti visapusiškas palaikymas. Taip pat reikalinga apie save suburti veiklius žmones, kurie būtų kompetentingi ir sąžiningi. Antra vertus, jeigu bus visur kaišiojami pagaliai arba nepalaikoma ta veikla, o stengiamasi pristabdyti ar marinti iniciatyvą, tai trukdys bendram darbui“ (žr. 5 priedą). H. Smigio nuomone, visuomeniniais pagrindais dirbančiai organizacijai sunku išsilaikyti be valdžios dėmesio ir paramos: „Na, gali vienerius ar dvejus metus išsilaikyti be valdžios dėmesio ar paramos, o vėliau tampa sudėtinga išlikti bei veikti. Pavyzdžiui, jeigu nebus skiriama konkrečiam projektui finansų, tai, ko gero, iniciatyva susidurs su nebylia siena“ (žr. 5 priedą).

Lietuvos Kultūros fondo pirmininko nuomone, jeigu valdžia pradeda ignoruoti nevyriausybines organizacijas, tai pastarajai išsilaikyti tampa sudėtinga. Pasak H. Smilgio: „O tie popieriniai projektai, gaunantys finansavimą, atims norą veikti, kadangi pastarieji projektai yra palankūs valdžiai. Tuomet, būdamas organizacijos nariu, pajunti, jog, nors ir nesi fiziškai

ignoruojamas, tave tarsi palieka nuošalyje. Takoskyra padaroma tuo metu, kai norima išsiaiškinti, ar esi palankus dabartinei valdžiai, kokiai politinei jėgai, ar ne. Jeigu bus nuspręsta ignoruoti organizaciją, tai rezultatas nebus geras“ (žr. 5 priedą). Tačiau Lietuvos kultūros fondo pirmininkas atkreipė dėmesį, jog ir valdžios pagalba bei aktyvūs nariai, nesant aktyviam nevyriausybinės organizacijos vadovui, tikrai nepasitarnaus: „Visi šie komponentai (finansavimas, valdžios požiūris, vadovas) yra svarbūs, bet aš linkęs pabrėžti vadovo vaidmenį. Jeigu tas vadovas bus neveiksnus, tai nei valdžios pagalba, nei aktyvūs nariai negalės nieko padaryti. Nariai gali bandyti vykdyti permainas, kažką keisti, bet tai yra sudėtingas dalykas“ (žr. 5 priedą).

Panašios nuomonės laikėsi D. Stungurienė. Jos teigimu, didžiausią vaidmenį nevyriausybinėje organizacijoje atlieka aktyvus vadovas: „Manau, kad nuo visų išvardintų dalykų priklauso organizacijos sėkmė. Aišku, jog vadovas organizacijoje vaidina labai svarbų vaidmenį. Aš sakyčiau, kad penkiasdešimt procentų organizacijos veiklos sėkmės priklauso nuo paties vadovo, jo organizacinių sugebėjimų ir t.t. Jeigu vadovas yra aktyvus, jeigu vadovas turi autoritetą, tuomet ir draugija visuomet gyvuos. Svarbūs organizacijoje yra ir nariai, jų entuziazmas, bet vadovas yra svarbiausia, kadangi pastarasis jungia ir buria žmones“ (žr. 7 priedą).

V. Gundajevas pritarė daugeliui respondentų, teikdamas, kad nevyriausybinių organizacijų sėkmę lemia vadovas, aktyvūs nariai. Šiaulių kino meno klubo pirmininko įsitikinimu, reikalinga turėti tam tikras žinias, t. y. būti kompetentingiems bei iniciatyviems: „Nevyriausybinių organizacijų sėkmė priklauso nuo visų išvardintų faktorių. Didžiąja dalimi organizacija priklauso nuo pačių narių ir vadovų. Dažniausiai organizacijoje būtent vadovas nulemia rezultatus, ypatingai kuomet mes kalbame apie nedideles organizacijas. Bet aš nieko nenorėčiau pernelyg išskirti. Vis dėlto ir vadovai, ir nariai yra tas esminis faktorius, o kiti – tai jau yra grynai pagalbiniai dalykai. Viena vertus, reikia ir kompetencijos. Taip pat reikia ir paties iniciatyvumo. Nuo mano išvardintų dalykų ir priklauso organizacijos darbas“ (žr. 6 priedą).

Šiaulių kino meno klubo entuziastas pažymėjo, kad vietinės valdžios parama yra ne mažiau svarbi nevyriausybinei organizacijai negu daugelis paminėtų kriterijų (vadovas, kompetencijos, aktyvūs nariai ir pan.). Tačiau, pasak V. Gundajevo, reikia patiems rodyti iniciatyvą, kad sulauktumei nors ir nedidelės paramos: „Vis dėlto mes daug vilčių nededame į vietinę valdžią, bet mus ji šiek tiek palaiko, kadangi suteikė patalpas, kur galime prisiglausti. Reikia visuomet rodyti iniciatyvą, kad tave išgirstų ir palaikytų“ (žr. 6 priedą). Šiaulių kino meno klubo pirmininko įsitikinimu, svarbus veiksnys – gaunama finansinė parama iš savivaldybės. Be to, pasak jo, ministerijos turi didesnes galimybes remti nevyriausybines organizacijas: „O kitas dalykas – tai pinigai. Kuomet savivalda neturi pinigų, tai nėra sąlygų užtikrinti tinkamo dėmesio ir finansavimo nevyriausybinėms organizacijoms. Ypatingai provincijos savivaldybės turi nedidelius pinigus, o tuo

tarpu Vilniuje tie pinigai yra didesni. O tos ministerijos, kurios aprėpia daugelį Lietuvos problemų, turi didesnę galimybę skirti pinigus nevyriausybinėms organizacijoms“ (žr. 6 priedą).

L. Kelmelienės manymu, jog ir vadovas, ir aktyvūs nariai bei vietinės valdžios pagalba yra svarbūs faktoriai nevyriausybinių organizacijų sėkmingam darbui: *„Viskas, kas yra išvardinta – nuo to ir priklauso organizacijos sėkmė. Didelę reikšmę organizacijoje turi narių iniciatyva. Taip pat yra svarbūs vadovo ir pavienių organizacijos narių tarpusavio ryšiai, komunikacija. Jeigu vadovas neras bendros kalbos su savo komanda, tai nebus tiesioginio ryšio“ (žr. 8 priedą).* Šiaulių tautodailininkų sąjungos pirmininkė išreiškė analogišką poziciją kaip ir H. Smilgys. Ji tvirtino, jog be vietinės valdžios paramos ir požiūrio visuomeninės organizacijos susidurs su sunkumais: *„Svarbus faktorius yra valdžia. Jeigu valdžia tave palaiko ir remia, tuomet ir organizacijos sėkmė yra didesnė. Vis dėlto jaučiame tam tikrą tendenciją iš valdžios pusės, kuri nėra mūsų organizacijai palanki. Gaila, kad tavo pastangų neįvertina. Žinoma, jog rašyti projektus nėra lengvas darbas. Viskas priklauso nuo savivaldybėje dirbančių žmonių, esamų politikų, jų požiūrio, pomėgio. Vieni mėgsta labiau remti ir pripažinti profesionalųjį meną, o kiti mėgsta sportą ar etninę kultūrą“ (žr. 8 priedą).*

Apibendrinant atlikto kokybinio tyrimo rezultatus, galime tvirtinti, jog šiandien nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos susiduria su šiomis pagrindinėmis problemomis – lėšų stoka, kartų kaita, dideliu biurokratizmu, regioninės kultūros politikos nebuvimu bei atsainiu savivaldos požiūriu į visuomenines iniciatyvas. Taip pat tyrimo metu išaiškėjo, kad dauguma visuomeniniais pagrindais veikiančių kultūros organizacijų neturi nieko bendro su išvardintais kultūros fondais (Sūduvos, Žemaičių, M. K. Čiurlionio ir kt.). Didžiausią paramą gauna ir aktyviausiai nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos veikia didžiuosiuose šalies miestuose. Periferijoje nevyriausybinių organizacijų tinklas esąs vos pastebimas, o teikiamas kultūros paslaugas užtikrina viešosios biudžetinės įstaigos (muziejai, bibliotekos ir kt.). Tad galime teigti, jog valstybė atlieka ženkliai didesnę vaidmenį kultūroje nei visuomeninės organizacijos. Pastebima tendencija, kad visuomeninių organizacijų veiklos sėkmė (tai patvirtino visi respondentai) pirmiausia priklauso nuo vadovo asmenybės.

5.3. Visuomenės nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų padėties suvokimo tyrimo rezultatai

Kokybinio tyrimo metu buvo išanalizuota visuomeninėje kultūros veikloje dalyvaujančių respondentų pareikšta nuomonė aktualiais nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų klausimais. Tuo tarpu šiame darbe kiekybinis tyrimas papildys jau atliktą kokybinį tyrimą, pateikdamas apdorotą statistiką.

Tyrimė dalyvavo 102 respondentai. Toks skaičius toli gražu nėra reprezentatyvus, norint daryti apibendrinančias išvadas. Vis dėlto šis tyrimas leidžia susidaryti tam tikrą nuomonę bendroju nevyriausybių kultūros ir meno organizacijų padėties suvokimo klausimu. Tad šiuo kiekybiniu tyrimu bus siekiama pateikti tam tikras išvadas. Vis dėlto, „dėka“ nedidelės respondentų imties pagal amžių, nebuvo detalios analizuojama visa pateikta statistinė informacija, esanti sudarytose lentelėse.

Didžiausią dalį anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų sudarė moterys – 70,78%, o vyrai – 28,43% (žr. 10 priedą). Remiantis amžiaus grupėmis ir lytimi, net 76,71% respondentų moterų sudarė 17-25 amžiaus, o to paties amžiaus vyrų - 41,37% . Tiek moterų, tiek ir vyrų tarpe vyresnio amžiaus atstovų (55-65 m.) sudarė tik nedidelis procentas visų anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų, atitinkamai 2, 73% ir 10, 34% (žr. 11 priedą).

Kiekybinio tyrimo metu išaiškėjo, jog daugiausia moterų, t. y. 75,34% įvardijo pagrindinius nevyriausybines organizacijas apibūdinančius požymius. Vyriškos lyties atstovai, kurie gebėjo nustatyti esminius NVO bruožus, sudarė 68,96%. (žr.12 priedą). Tuo tarpu remiantis pateiktais amžiaus grupių rezultatais yra matyti, kad daugiausia NVO požymių įvardijo 17-25 m. respondentai (moterų - 74,54% , o vyrų - 40%) (žr.13 priedą).

Galime pastebėti tai, kad daugiausia NVO pavyzdžių pateikė moterys - 67,12%, o vyr. lyties respondentai nepasižymėjo žiniomis, kadangi dauguma jų (62,06%) neatsakė į antrąjį anketos klausimą (Kokias Jūs žinote veikiančias kultūros ir meno organizacijas Lietuvoje?) (žr.14 priedą). Geriausiai pateikti nevyriausybinių organizacijų pavyzdžius sekėsi 17-25 a. mot. lyties atstovėms. Šios sudarė 85,71%. Atsakiusiųjų vyrų 17-25 amžiaus grupėje taip pat sudarė ženkliai dalį - 63,63% (žr. 15 priedą).

Didelė dalis anketinėje apklausoje dalyvavusių mot. lyties atstovių pažymėjo, jog, jų nuomone, NVO organizacijas sudaro labdaros ir paramos fondai. Šį atsakymą pasirinko 31, 50%. Remiantis vyriškos lyties atstovų pasirinkimu, dauguma jų, kaip ir moterys, pažymėjo a) variantą, teigiantį, kad NVO sudarančios organizacijos – labdaros ir paramos fondai (žr. 17 priedą).

Ketvirtajame anketos klausime buvo prašoma respondentų pasirinkti nevyriausybines organizacijas apibūdinančius bruožus. Dauguma moterų (32,87%) pasirinko a) atsakymo variantą, kuriame NVO svarbiausias nusakantis veiksnys – labdaros teikimas, tarnavimas visuomenės labui. Taip pat nemaža dalis mot. lyties atstovių (26,02%) pasirinko d) atsakymo variantą, teigiantį, jog esminis nevyriausybinių organizacijų bruožas – kova už žmogaus teises, lyčių lygybę. Vyr. lyties atstovų nuomone (37,93%), ketvirtame klausime yra tinkami visi išvardinti NVO nusakantys bruožai (žr. 19 priedą). Vis dėlto dauguma mot. lyties atstovių (73,68%) 17-25 amžiaus grupėje pasirinko d) atsakymo variantą, kuris NVO apibūdino kaip kovą už žmogaus teises bei lyčių lygybę.

Penktajame anketos klausime buvo siekiama sužinoti respondentų nuomonę, ar NVO atlieka visuomenės šviečiamąją funkciją. Tiek vyrai (68,96%), tiek ir moterys (45,20%) tvirtino, jog nevyriausybinės organizacijos šviečia visuomenės narius, suteikia jiems informacijos ir t.t. (žr. 22 priedą).

Šeštajame anketos klausime siekta išsiaiškinti, kokia yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų misija. Tad atsakyti į šį klausimą anketinėje apklausoje dalyvavusiems respondentams nebuvo sudėtinga. Dauguma jų (moterys – 52,05%, vyrai – 48,27%) išreiškė poziciją, jog nevyriausybinės organizacijos ne tik šviečia bei informuoja, bet ir ugdo, puoselėja kultūrą (žr.23 priedą). Vyresnio amžiaus respondentams šeštasis klausimas pasirodė esąs sudėtingesnis. Tiek 45-55, tiek ir 55-65 m. amžiaus atstovai pareiškė, jog nevyriausybinės organizacijos šviečia visuomenę ir nenurodė kitų visuomeninių kultūros organizacijų atliekamų misijų (žr. 25 priedą).

Septintajame klausime (Ar turi reikšmės pilietinis aktyvumas nevyriausybinese organizacijose?) buvo prašoma respondentų pasirinkti vieną iš pateiktų atsakymo variantų – a) taip turi; b) ne, neturi; c) nežinau. Didžioji dalis respondentų (moterys - 86,30%, vyrai - 82,75%) nurodė a) variantą (žr.25 priedą). Remiantis amžiaus grupėmis, galime daryti išvadą, jog tiek vyrai, tiek ir moterys 55-65 amžiaus grupėje nieko nepažymėjo, t.y nepasirinko nei vieno iš anksčiau išvardintų variantų (žr. 26 priedą).

Aštuntajame klausime (Ar galėtumėte išvardinti bent kelis Lietuvoje veikiančius Kultūros fondus) dauguma apklaustųjų (moterys - 82,19%, vyrai - 75,86%) į šį klausimą neatsakė (žr. 27 priedą). Devintajame klausime (Kas, Jūsų nuomone, charakterizuoja Kultūros fondus) didelė dalis mot. lyties atstovių (58,90%.) nesugėbėjo atsakyti į pateiktą klausimą. Tuo tarpu pusė apklausoje dalyvavusių vyrų (51,72%) išvardino bent vieną Kultūros fondus charakterizuojantį bruožą. (žr.29 priedą).

Dešimtame klausime (Kokias, Jūsų nuomone, funkcijas atlieka Kultūros fondai) daugiau kaip pusė respondentų (moterys – 53,42%, vyrai - 55,17%) teigė nežinantys Kultūros fondų aliekamų funkcijų.

Galima daryti išvadą, jog didžioji anketinėje apklausoje dalyvavusių respondentų dalis geba išvardinti pagrindinius nevyriausybinių organizacijų bruožus. Vis dėlto šiame kiekybiniame tyrime išaiškėjo, kad respondentai neturi žinių apie Lietuvoje veikiančius Kultūros fondus, jų misiją, ypatingai kuomet kalbama apie vyresnio amžiaus respondentus. Dauguma respondentų laikėsi tos nuomonės, kad nevyriausybinės organizacijos asocijuojasi su žmogaus teisių gynimo organizacijomis bei labdaros ir paramos fondais. Taip pat tyrimo metu matyti, jog respondentai pabrėžė, jog pilietinis aktyvumas turi didelės reikšmės nevyriausybinių organizacijų veiklai.

IŠVADOS

1. Terminas „trečiasis sektorius“ pirmą kartą pradėtas vartoti 1973 m. Trečiojo sektoriaus organizacijos gali apimti daugybę organizacijų tipų bei apibrėžimų, nesutampančių vienas su kitu. Taip pat šis terminas turi skirtingas reikšmes. Vis dėlto šiandien vyrauja du, vienas su kitu daugelyje pasaulio šalių konfrontuojantys, požiūriai, apibrėžiantys „trečiąjį sektorių“: 1. terminas „trečiasis sektorius“ – pilietinės visuomenės išraiška, išsiskirianti demokratinėje kultūroje ir paremta socialiniu dalyvavimu; 2. „trečiasis sektorius“ – tai centrinės ir vietinės valdžios tąsa.

2. Postindustrinėse valstybėse keliami du socioekonominiai pilietinės visuomenės konceptai: a) socialinio kapitalo (pabrėžia pilietinio dalyvavimo, tarpasmeninių ryšių ir socialinių tinklų svarbą); b) trečiojo sektoriaus (teikia pirmenybę socialinių paslaugų plėtotei ir pilietiniam aktyvumui).

3. Lietuvoje yra vartojami du terminai trečiojo sektoriaus organizacijų grupei apibūdinti – tai „nevyriausybinių organizacijų“ ir „ne pelno organizacijų“. Vis dėlto esminis NVO apibūdinantis veiksnys Lietuvoje – pilietinės visuomenės aktyvumas. Pirmaisiais Antrosios Lietuvos Respublikos metais pilietinė visuomenė buvo politinio ir kultūrinio pobūdžio. Tačiau šiandien vis labiau pradeda ryškėti socialinis – kultūrinis pilietinės visuomenės veiklos kryptingumas.

4. Nevyriausybinių organizacijų ir savanoriška veikla istoriniu aspektu minima nuo pat viduramžių. Kaip ir Europoje, taip ir Lietuvoje yra pastebimos panašios nevyriausybinių organizacijų istorinės tendencijos: pirmosios savanoriškos organizacijos, kilusios iš krikščionybės, veikė įvairiose socialinio aprūpinimo, šalpos srityse. Tačiau, skirtingai nei V. Europoje, kur XIX a. susikūrė nacionalinės valstybės, savanoriškų organizacijų tinklas Lietuvoje pradėjo formotis gerokai vėliau.

5. Pirmojoje Lietuvos Respublikoje savo veiklą tęsė carinės Rusijos imperijoje veikusios Lietuvos švietimo ir kultūros („Ryto“ draugija), persekotos ir draustos moterų katalikų organizacijos. Savaveiksmė nevyriausybinių draugijų veikla buvo svarbus viešojo gyvenimo faktorius ir to meto nevyriausybinių sektoriaus bruožas. Tačiau kalbėti apie nevyriausybinių organizacijų to meto sistemą vargu ar įmanoma, kadangi organizacijos kūrėsi vangiai.

6. Sovietinė politinė sistema nesudarė jokių realių piliečių atstovavimo galimybių, savivalda neveikė. Žmonių veikla profsąjungose, draugijose ir kitose organizacijose buvo griežtai kontroliuojama. Vis dėlto reikia pažymėti, kad pilietiškumo ir laisvės troškimo vedini sovietinio lagerio sąlygomis lietuviai kūrė savo pagrindinių organizacijų veiklą („Helsinkio žmogaus teisių

rėmimo grupė“, „Katalikų pasipriešinimo sąjūdis“, „Žemyna“, „Aukuras“, „Aušra“). Jų aktyvistai buvo persekiojami ir kalinami, tačiau veiklos nenutraukė iki pat Sąjūdžio laikų.

7. Praėjusi sovietinė okupacija padarė didžiulę žalą pilietinei savimonei: draustos visos organizacijos, kuriamos ne valdžios iniciatyva. Tačiau šiandien nevyriausybinėms organizacijoms yra aktualūs kiti iššūkiai, kaip globalizacija, europinė pilietybė ir t.t.

8. Nevyriausybinės organizacijos – novatoriškos, nes nustato naujus poreikius ir eksperimentuoja, ieškodamos geriausių jų tenkinimo būdų. Tokiu būdu savanoriškos organizacijos ne tik sukuria palankią dirvą, sudaro tam tikrą „genų saugyklą“, iš kurios ilgainiui išauga naujos socialinės, kultūrinės ir kitų sričių strategijos. NVO palaiko politinį, socialinį bei intelektualinį klimatą, kuriame pokyčiai tampa pageidautini platesniu mastu.

9. NVO įsigalėjimą teisėkūroje nulėmė sustiprėjusi Vakarų kultūros įtaka. Vis dėlto teisės aktuose pasigendama vieno ir tikslaus „nevyriausybinių organizacijų sąvokos“ apibrėžimo. Nevyriausybines organizacijas apibrėžia trys pagrindiniai juridiniai dokumentai: asociacijų, labdaros ir paramos fondų bei viešųjų įstaigų įstatymai.

10. Šiandien nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos susiduria su šiomis pagrindinėmis problemomis – lėšų stoka, kartų kaita, dideliu biurokratizmu, regioninės kultūros politikos nebuvimu bei atsainiu savivaldos požiūriu į visuomenines iniciatyvas. Interviu tyrimo metu išaiškėjo, kad dauguma visuomeniniais pagrindais veikiančių kultūros organizacijų neturi nieko bendro su išvardintais kultūros fondais (Sūduvos, Žemaičių, M. K. Čiurlionio ir kt.). Didžiausią paramą gauna ir aktyviausiai nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos veikia didžiuosiuose šalies miestuose. Periferijoje nevyriausybinių organizacijų tinklas esąs vos pastebimas, o teikiamas kultūros paslaugas užtikrina viešosios biudžetinės įstaigos (muziejai, bibliotekos ir kt.).

11. Anketinė apklausa atskleidė, jog nevyriausybines kultūros ir meno organizacijos, jų veikla nėra žinoma plačiajai visuomenės daliai, ypačiai vyresnio amžiaus žmonėms. Dauguma respondentų laikėsi tos nuomonės, kad nevyriausybinės organizacijos asocijuojasi su žmogaus teisių gynimo organizacijomis.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Literatūra

1. Ilgius V., *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998.
2. Guščienė J., *Organizacijų sociologija*, Kaunas: Technologija, 2009.
3. Žalimienė L., *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.
4. Šimašius R., *Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir Vakarų patirtis*. Vilnius: NVO informacijos ir paramos centras, 2003.
5. Ilgius, V., *Kuo mes vardu. Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms*, Vilnius: Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 1998.
6. Jočienė D., *NVO teisinė padėtis ir veikla tarptautinėje teisėje. Nevyriausybinų organizacijų veiklos ypatumai nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje: mokslinės konferencijos medžiaga*, Vilnius: Eugrimas, 2002.
7. Dobryninas A., Gaidys V., Gruževskis V., Poviliūnas A. ir kt., *Socialiniai pokyčiai: Lietuva*, Vilnius: Garnelis, 1990/1998, 2000.
8. Butėnas D., *Miestų savivaldos institucijos. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinių ir visuomeninių institucijų istorijos bruožai XIII-XVIII a.*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997.
9. Gineitienė D., Domarkas V., *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*. Kaunas: Technologija, 2000.
10. Baršauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė E., *Nevyriausybinų organizacijų samprata. Nevyriausybinų organizacijų veikla*, Kaunas: Technologija, 2008.

11. Ramonaitė A., Kavaliauskaitė J. ir kt., *Nepažinta Sąjūdžio pramotė: savaimi visuomenės Sąjūdžio gimimo istorijoje. Sąjūdžio ištakų beiškant*, Vilnius: Baltos lankos, 2011.
12. Štromas A., *Politinė sąmonė Lietuvoje ir joje atspindinčios krašto ateities vizijos. Lietuvos laisvės horizontai*, Vilnius: Baltos lankos, 2001.
13. Kučikas A., „*Didieji lūkesčiai*“. *Savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų partnerystė*, Vilnius: Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 2001.
14. Zaleskienė I., Rutkauskienė L., Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas, *Socialinis darbas*, 2003, Nr.1(3).
15. Putinaitė N., *Tapatybės vertikalės ir bendra Europa. Šalkauskio sintezė: Lietuva kaip kultūros projektas. Šiaurės Atėnų tremtiniai*, Vilnius: Aidai, 2004.
16. Putinaitė N., *Kitoks pasipriešinimas: prieš modernizaciją ir suvienodėjimą. Nenutrūkusi styga: prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Aidai, 2007.
17. Kudaba Č., *Neatidedama būtinybė. Lietuvos Kultūros fondas: tikslai ir patirtis pradiniu Fondo kūrimosi laikotarpiu*, Vilnius: Žinijs, 1989.
18. Kardelis K. *Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Vilnius: Lietuvos kūno kultūros leidybos centras, 2007.
19. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.
20. Luobikienė I. *Kokybiniai ir kiekybiniai metodai. Socialinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, 2009.

21. Nepublikuoti šaltiniai

1. Katilius A., *Fribūro universiteto draugijos „Lituanica“ šalpos fondas* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<<http://www.lkma.lt/site/archive/metrastis/T.36/T.36-91-118.pdf>>.

2. Mačiulytė V., *Istorijos faktai. Pradžių pradžia* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<<http://nevezio.panevezys.lm.lt/attachments/article/117/skaut%C5%B3%20istorijos%20faktai.pdf>>.
3. Vasiliauskienė A., *Lietuvos katalikių moterų suvažiavimas Vilniuje* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<<http://www.voruta.lt/lietuvos-katalikiu-moteru-suvaziavimas-vilniuje/>>.
4. Seselskytė A., *Lietuvių mokslo draugijai – 100 metų* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<http://www.liti.lt/failai/25%20Sukaktys_03.pdf>.
5. *Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<http://www.nisc.lt/lt/links.php?links_id=54>.
6. *Lietuva – savanorių žemė* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:
<http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/savanoriu_pajegos_368/pada_liniai_371/kasp_zemaiciu_apygardos_3-ioji_rinktine_klaipeda/istorija_385.htm>.
7. *Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas svarsto Kultūros mecenavimo įstatymo projektą Nr. XIP-3781* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8905&p_d=130424&p_k=1>.
8. *Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:
<http://www.muziejai.lt/prev_vers/zemkultfondas.htm#programos>.
9. *Sūduvos kultūros fondas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:
<http://www.suduvosfondas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=60&lang=lt>
10. *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:<
<http://www.ciurlioniopaveldas.lt/vidinis.php?id=50>>.
11. *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą:<
<http://www.skfoundation.com/lt/index.htm>>.
12. *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 25]. Prieiga per internetą:<
http://www.lmrf.lt/pages/apie_fonda>.
13. *Stasio Vainiūno namai* [žiūrėta 2013 02 26]. Prieiga per internetą:

<http://www.lmrf.lt/pages/stasio_vainiuno_namai>.

14. *Apie fondą* [žiūrėta 2013 02 28]. Prieiga per internetą:
<<http://fondas.landsbergis.lt/lt/pages/tikslai>>.

Publikuoti šaltiniai

1. *LR Konstitucija* [žiūrėta 2012 11 08]. Prieiga per internetą:<<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
2. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą:
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=19841&Condition2=>>>.
3. *LR Asociacijų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą:
<http://skelbimas.lt/istatymai/asociaciju_istatymas.htm>.
4. *LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=224651>.
5. *LR Viešųjų įstaigų įstatymas* [žiūrėta 2012.12.16]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=292068>.
6. *LR Savanoriškos veiklos įstatymas* [žiūrėta 2013.02.04]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=402802&p_query=&p_tr2=>>.
7. *Culture and civil society: new relations with the third sector* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.lt/books?id=AiH9jwVV_6UC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.
8. Jenks Ch., *Culture: Critical Concepts in Sociology* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.lt/books?id=ty43CYp_H0kC&printsec=frontcover&dq=culture&hl=en&sa=X&ei=ZSOZUOGqFsThtQaYuICQDg&redir_esc=y#v=onepage&q=culture&f=false>.
9. Mačiulis D., *Kultūros fondo kūrimo projektai Lietuvoje 1926-1940 m.* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Lituanistica/L-041.pdf>>.
10. *Kultūros fondo atsišaukimas* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą:

<http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6034&Itemid=417>.

11. *Kultūros darbo planą beieškant* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=6230&Itemid=425>.
12. Streikus A., *Kontroliuojami kultūriniai ryšiai su užsieniu* [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <<http://sovietcase.eu/en/wp-content/uploads/2012/02/A.Streikus-Kontroliuojami-kult%C5%ABriniai-ry%C5%A1iai-su-u%C5%BEsieniu.pdf>>.
13. Klumbys V., *Lietuvos kultūrinio elito elgsenos modeliai sovietmečiu (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas)*, 2009, [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100204_103051-05475/DS.005.0.01.ETD>.
14. *Šiaulių inteligentija: Lietuvos kultūros fondo Šiaulių skyriaus veikla 1987-1991*. [žiūrėta 2013 02 17]. Prieiga per internetą: <http://www.grazitumano.lt/wiki/index.php/%C5%A0iauli%C5%B3_inteligentija:_Lietuvos_kult%C5%ABros_fondo_%C5%A0iauli%C5%B3_skyriaus_veikla_1987-1991>.
15. *Regionų kultūros plėtros 2011-2020 m. programa* [žiūrėta 2013 02 20]. Prieiga per internetą: <<http://alkas.lt/wp-content/uploads/2011/06/Regionu-programa1.pdf>>.
16. *LR Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas* [žiūrėta 2013 02 21]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=370909>.
17. Fridmanaite J., *Druskininkų vasara su M.K. Čiurlioniu* Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20111009192526/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2953&kas=straipsnis&st_id=2565>.
18. Astrauskas R., *Festivalio „Druskininkų vasara su M.K. Čiurlioniu“ aidai* [žiūrėta 2013 02 25]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110731192016/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2980&kas=straipsnis&st_id=3782>.
19. Seibal W., Anheier H. K., *Sociologica and Political Sciences Approaches to the Third Sector, The Third Sector Comparative Studies of Nonprofit Organizations* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą:

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/Amilo/Desktop/Sociological%20and%20Political%20Science%20Approach%20to%20the%20Third%20Sector.htm>.

20. Etzioni A., *The Third Sector and Domestic Missions* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <<http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A95.pdf>>.
21. Evers, A. Laville, J. L. *The Defining Third Sector, Third Sector in Europe* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: http://books.google.lt/books?id=dyK4xo6taPUC&printsec=frontcover&dq=third+sector+in+europe&hl=en&sa=X&ei=ZkbTT_TuLcLotQaRsvGMDw&redir_esc=y#v=onepage&q=third%20sector%20in%20europe&f=false>.
22. Defourny J., Develtere P., *Sociale conomy or nonprofit sector? The socialeconomy: the worldwidemaking of a third sector* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://zoww.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Articles/Defourny/Defourny.Develtere_SE_NorthSouth_Chap1_EN.pdf>.
23. Dewey J., *Liberalism: individual, community and self-development* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=U-jcTJXDG64C&pg=PA106&lpg=PA106&dq=Dewey+Civil+society&source=bl&ots=Ft-muZWf6P&sig=ZBMLvnh3qkwJjRPw4Cmz6X6-JW4&hl=en&sa=X&ei=UTaFUPypHMnasgbEx4DYAg&redir_esc=y#v=onepage&q=Dewey%20Civil%20society&f=false>.
24. Edwards B., Foley W. M., Diani M., *Beyond Tocqueville – Civil Society and Social Capital Debate in Comparative Perspective* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=_U196GHkto0C&oi=fnd&pg=PR2&dq=Modern+civil+society&ots=68PWGwIshU&sig=d1b4hleJ_I8mmCG9oZ3T8D5G2JI&redir_esc=y#v=onepage&q=Modern%20civil%20society&f=false>.
25. Malloney W. A., VanDeth J. W., *Civil society and governance in Europe: from national to international linkages* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=Gy5Bq--UEDQC&printsec=frontcover&dq=Civil+Society+and+Governance+in+Europe:+From+National+to+International+Linkages&source=bl&ots=IQjzhMzull&sig=nuehxT8rvCDOt4fz44O7825QAIs&hl=en&sa=X&ei=bYd9UKzSMIrftAas64BA&redir_esc=y>.

26. Hauberer J., *Social capital theory* [žiūrėta 2012 06 08]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=xrxa-IC6z3sC&pg=PA58&dq=Putnam+Social+capital+theory&hl=en&sa=X&ei=g-kQUfasB9CYhQeP1IDwCw&redir_esc=y#v=onepage&q=Putnam%20Social%20capital%20theory&f=false>.
27. Anheier H. K., Toepler S., *International Encyclopedia of Civil Society* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=oBxyaj3b50EC&pg=PA775&lpg=PA775&dq=%22Global+Civil+Society:+Changing+the+World%3F%22&source=bl&ots=D3_iGrR3pR&sig=98VEXeqacWREJRiLXylqgi_wxeQ&hl=en&sa=X&ei=EXmGUNrMGIyHswa10YHAAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Global%20Civil%20Society%3A%20Changing%20the%20World%3F%22&f=false>.
28. Scholte A. J., *Global Civil Society: Changing the World?* [žiūrėta 2012 10 06]. Prieiga per internetą: <<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/9088/1/Global%20Civil%20Society%20Changing%20the%20World.pdf?1>>.

SANTRAUKA

Nevyriausybinių organizacijų vieta šiuolaikiniame Lietuvos kultūriniame gyvenime

Svarbu suvokti, jog nevyriausybinių organizacijų samprata yra plėtojama nacionalinės valstybės kontekste, kur pilietiškumas suvokiamas kaip lojalumas tam tikrai suvereniai valstybei. 1992 m. spalio 25 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją buvo įtvirtinti nevyriausybinių organizacijų kūrimosi principai teisinės valstybės požiūriu. Vis dėlto Lietuvoje susiformavo tokia praktika, jog didelis dėmesys skiriamas etninei kultūrai (folklorui, tautodailei, amatams) ir biudžetinėms kultūros institucijoms (archyvams, muziejams, bibliotekoms ir t.t.). Nėra skatinamas pilietinis įsitraukimas į nevyriausybines organizacijas. Mažai kalbama apie regioninę kultūros politiką, privačią iniciatyvą (delsiama priimti Kultūros mecenavimo įstatymą).

Lietuvoje veikiančys Kultūros fondai remia šias kultūros sritis: muziką, kultūros paveldo puoselėjimą ir saugojimą, literatūrą, dailę. Pagrindinės fondų veiklos kryptis – švietėjiška, meninė, kultūrinė-educacinė veikla. Tenka apgailestauti, kad Lietuvoje yra vos keli regioniniai kultūros fondai, tačiau ir šie neturi nacionalinio statuso.

Galime teigti, jog, atlikus interviu tyrimą, paaiškėjo, kad valstybė vaidina didesnę vaidmenį kultūroje nei nevyriausybinių organizacijų. Reikia pažymėti, jog dauguma respondentų mano, kad visuomeninių kultūros organizacijų sėkmė priklauso nuo visų pirma vadovo.

Anketinė apklausa atskleidė, jog nevyriausybines kultūros ir meno organizacijas, jų veikla nėra žinoma plačiajai visuomenės daliai, ypač vyresnio amžiaus žmonėms. Dauguma respondentų laikėsi tos nuomonės, kad nevyriausybinių organizacijų asocijuojasi su žmogaus teisių gynimo organizacijomis.

SUMMARY

The Position of Non-governmental Organisations in the Contemporary Cultural Life of Lithuania

It is relevant to perceive that the concept of non-governmental organisations has been developed within the state context, where public spirit is understood as loyalty to a certain sovereign state. On 25 October 1992, having passed the Constitution of the Republic of Lithuania, the principles of the establishment of non-governmental organisations in terms of the rule of law were laid. However, the practice that great attention is paid to the ethnic culture (folklore, folk art, crafts) and budget cultural institutions (archives, museums, libraries, etc.) has been formed in Lithuania. Civic involvement in non-governmental organisations has not been encouraged. The regional cultural policy, private initiatives have been little discussed (the passing of the Law on Cultural Sponsorship has been delayed).

Cultural funds operating in Lithuania support the following areas of culture: music, cherishing of cultural heritage literature, fine arts. The main field of the funds' activities are educational, artistic, cultural-educational activities. Unfortunately, there are only a few regional cultural funds in Lithuania, however even they do not have a national status.

We may state that having performed the interview research it became clear that the state played a greater role in the culture of Lithuania than non-governmental organisations. It shall be emphasised that the majority of respondents thought that the success of non-governmental organisations depended first of all on their leader.

A questionnaire survey revealed that non-governmental cultural and artistic organisations, their activities were not known to the wide society, especially to older people. The majority of the respondents had the opinion that non-governmental organisations were associated with the organisations of the defence of human rights.

SANTRUMPOS

NVO – NEVYRIAUSYBINĖ ORGANIZACIJA

VšĮ – VIEŠOJI ĮSTAIGA

NPO – NE PELNO ORGANIZACIJA

LKF – LIETUVOS KULTŪROS FONDAS

VLF – Vytauto LANDSBERGIO FONDAS

PPO – PASAULIO PREKYBOS ORGANIZACIJA

TVF – TARPTAUTINIS VALIUTOS FONDAS

ES – EUROPOS SAJUNGA

PRIEDAI

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖS KULTŪROS SKYRIAUS
VEDĖJA PATRICIJA PODERYTE**

Pokalbis vyko 2013 m balandžio 9 d. Pokalbio trukmė – apie 23 min.

Valdas Zakaras (toliau V. Z.): Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinų kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Patricija Poderytė (toliau P. P.): Aš manau, ar iš viso tą kultūrą reikia formuoti? Reikia, kad būtų stiprios nevyriausybines organizacijos, kurios užsiimtų kultūra. O formuoti čia mažiausiai reiktų. Reikia tiktai duoti pinigų ir sudaryti sąlygas jų veiklai.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybines organizacijos aktyvumas?

P.P.: Reikia iniciatyvių žmonių, nes organizacija gali veikti kūrybingai tik tada, kuomet yra kūrybiškų asmenybių. Ir jeigu organizacijos turi tikslą ir pinigų – tada jos gali siekti užsibrėžtų tikslų. Reikia, kad būtų aiškiai suformuota finansavimo sistema, ir tuo pačiu, jog būtų motyvuoti žmonės.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-educacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

P.P.: Savo nišą nevyriausybines organizacijos atranda ten, kur jos gali atrasti. Jeigu mes kalbame, pavyzdžiui, apie Šiaulių nevyriausybines organizaciją „Menininkų klubas“ – tai jie dirba su profesionaliuoju šiuolaikiniu menu. Jie domisi tuo šiuolaikiniu menu. Ir dabar man galvoti, kad jie geriau pasireikštų edukacineje veikloje ar kur kitur – tai visiškai nepriklauso nuo mano galvojimo. Jie susibūrė, jie turi sau įdomių problemų ratą.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

P.P.: Aš manau, jog visų pirma lietuviškas pasyvus charakteris. Aišku, tradicijų nebuvimas: per tuos dvidešimt metų tradicijos nesukurtos, o tradicijos sugriautos, o naujų, nėra neišlikę. Kas pas mus dabar reiškiasi nevyriausybines organizacijose, kaip taisykle, arba pagyvenę žmonės, žmonės pensininkai, kaip sakyti, tie, kurie darė iš ano laiko. Jie buvo įpratę prie visuomeninė veiklos ir prie visuomeninio laiko praleidimo. Pavyzdžiui, vakar buvau rusų asociacijoje, nevyriausybines organizacijoje. Pastarieji darė koncertą ir, suprantat, dainavo. Man buvo kančia tas dvi valandas jų klausytis, nes jie dainavo neprofesionaliai. Bet jie labai aktyvūs, salė pilna žmonių. Jie visi šoka, dainuoja, jų emocija yra absoliučiai atvira. Taip, tai yra stipri saviveikla, bet mano

skoniui tai yra nepriimtina. Bet jeigu tiems žmonėms gerai kartu, jeigu tie žmonės kažkoku būdu išeina iš namų, palikdami savo problemas ir bendrauja kartu, vadinasi, jiems tai yra reikalinga.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos?

P.P.: Respublikiniu lygmeniu išskirčiau visuomeninę organizaciją „Koršunovo teatras“. Tas pats „Menininkų klubas“, nors ten yra nedaug narių, organizuoja kartu su „Laiptų“ galerija šiuolaikinio meno festivalį „Virus“. Tai tikrai yra pakankamai žinomas renginys. Pavyzdžiui, kad ir tų asociacijų, suprantat, tie patys žmonės, kurie yra aktyvūs savo organizaciniame darbe, steigia savo organizacijas tam, kad galėtų pasinaudoti finansavimu ne kaip biudžetinė įstaiga, o kaip nevyriausybinė organizacija. Tai tokių organizacijų yra daug: jeigu yra Kultūros centre šokių kolektyvas „Aušrelė“, – tai ši organizacija veikia ir kaip visuomeninė organizacija. Jie labai aktyviai veikia. Sauliaus Sondeckio muzikos mokykloje veikia akordeono klubas. Na, Šiaulių kino klubas, jis yra visiškai, kaip sakyti, nevyriausybinė organizacija, bet yra keli žmonės fanatikai, kurie myli kiną. Būtent tie fanatikai ir pritraukia tuos mėgėjus. Ir jeigu fanatikas nepatrauks – tai tie mėgėjai neišitrauks į veiklą.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

P. P.: Nuveiktų darbų viešinimas yra nevyriausybinių organizacijų konfederacijos reikalas. Konfederacijos nariai moka mokesčių, jie priklauso tai konfederacijai. Ta konfederacija turi rūpintis nuveiktų darbų sklaida. Nes kiekvienai iš tų mažųjų organizacijų įkurti savo tinklalapius yra nelogiška. Savivaldybei jie nėra pavaldūs. Jeigu mums, pavyzdžiui, nevyriausybiniškai duoda kažkokią tai informaciją apie vieną ar kitą kultūros renginį – tai mes visada jį pagarsinam kultūros tinklalapyje. Bet, kad mes pradėtumėme dirbti su jais, tai nėra savivaldos funkcija. Jie yra nepriklausomi. Savivaldybė turi padėti jiems išgyventi, bet ne kontroliuoti ar kažkaip kitaip įtakoti jų veiklą. O, pavyzdžiui, informaciją, kurią jie mums duoda, jeigu jie duoda, – tai mes visada garsiname. Bet, manau, kad tai yra nevyriausybinių organizacijų konfederacijos rūpestis. Tam jie moka mokesčių, tam jie priklauso tai konfederacijai.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

P.P.: Neteko dirbti kartu su Lietuvoje veikiančiais Kultūros fondais. Šiuo klausimu neturiu ką daugiau ir pasakyti.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

P.P.: Aš manau, kad biudžetinių įstaigų tinklas Lietuvoje yra pakankamai platus. Šitas tinklas turėtų gebėti užtikrinti kokybiškas paslaugas. Bet kai kurių biudžetinių darbuotojų kvalifikacija yra žema. Ir tų pačių biudžetinių įstaigų finansavimas esąs nepakankamas. Darbuotojų kvalifikacija, biudžetinių įstaigų kadru kaita yra, mano galva, nepakankama. Pavyzdžiui, Kultūros centre dirba daug žmonių, meno vadovų, kuriems yra septyniasdešimt metų, bet jaunimui vietų nėra. Kadangi tas vadovas pats susikūrė kolektyvą, jis pats nuo iki viską padarė. Tai dabar pasakyti, kad išeik į pensiją ir vietoj tavęs mes dabar pastatysim visiškai naują žmogų, kuris net neauga tame kolektyve, - būtų problemiška. Grįžtant prie to, susiduriame su tuo, jog vis tiek darbuotojų kvalifikacija yra nepakankama. Darbuotojas darbovietėje yra ginamas įstatymu ir už nekvalifikuotumą atleisti žmogų yra labai sudėtinga, t. y. beveik neįmanoma. Jeigu žmogus ateina laiku į darbą ir išeina laiku bei negeria darbo vietoje – tai praktiškai jis gali dirbti visą gyvenimą. Tai štai, naujų žmonių neatėjimas į įstaigas neužtikrina tos įstaigos kokybiškos veiklos. Kitas dalykas – tai finansavimas. Jeigu žmogus gauna atlyginimą, pavyzdžiui, kultūros darbuotojas gauna tūkstantį litų ar tai bibliotekininkas, ar muziejininkas. Klausimas kyla toks: ar tai leidžia tam žmogui jaustis oriai? Ar tas žmogus nori atiduoti širdį, ar, kaip sakoma, dūšią tam darbui? Ne, jis tiesiog susigūžia savy, kaip ta sraigė įlenda į kiautą ir tik bijo prarasti tą darbelį. Bet iš tikrųjų žmogus nebėra laisvas, nes nežino kas darosi pasaulyje, nežino, kas darosi Lietuvoje. Ir su tokiais darbuotojais, kaip sakyti, įstaiga savo tikslų, kad ir kokius gražius ji juos turėtų, jinau jų nepasieks.

P.P.: Kitas dalykas, ar gali biudžetinė įstaiga funkcionuoti labai, kaip sakyti, kokybiškai, jeigu ten prakiuręs stogas, jeigu salėje šalta (yra dešimt laipsnių), ar bibliotekoje pečius nedirba, ar knygų fonde nėra pinigų? Dažniausiai nėra sudarytos elementarios žmogiškos sąlygos, kad žmogus galėtų jaustis pakankamai gerai. Kiek aš esu buvusi panašiose kultūros centruose, meno centruose Londone ar kažkur kitur – tai aš neesu mačiusi tokių sąlygų, kokias mes turime Šiaulių Kultūros centre, kuomet tau tinkas byra ant galvos. Bet kol nėra finansavimo, t. y. kol respublikiniu mastu tas finansavimas neskiriamas, miesto mastu jo nėra, tuomet kyla klausimas: ar gali biudžetinė įstaiga teikti paslaugas? Atsakymas vienas – taip, gali teikti paslaugas. Kodėl neteikia – atsakymai yra du: nepakankamas finansavimas ir nepakankama darbuotojų kvalifikacija. O nevyriausybinės organizacijos gali papildyti biudžetines įstaigas. Bet nevyriausybinės organizacijos turi daryti savo darbus ir bendra kultūros situacija mieste, dirbant ir tiem, ir tiem gerai bei aktyviai turėtų būti pilnavertiškenė. Na, tai yra atskiros grandys.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

P.P.: Paskutiniu metu mano pastebėjimai yra labai liūdni ir man atrodo, kad situacija labai prastėja. Dešimt metų dirbu šioje vietoje. Prieš dešimt metų situacija buvo geresnė: tos organizacijos buvo žymiai stipresnės, žymiai akyvesnės, todėl, kad joms buvo skiriama žymiai didesnis finansavimas. Jos laisviau galėjo vykdyti savo veiklą. Dabar gi pas mus vienais metais yra kažkoks tai finansavimas, kitais metais visai jo nėra, šiais metais šioks toks yra. Bet mūsų savivaldybės strategija ir mano, kaip Kultūros skyriaus vadovo pozicija, Šiauliai turi finansuoti pagal tą pačią tvarką tiek biudžetines įstaigas, tiek ir nevyriausybinės organizacijas. Pavyzdžiui, kalbant apie projektinį finansavimą, tai kiti miestai skiria lėšas tik nevyriausybinėms organizacijoms, o biudžetinėms įstaigoms neskiria. Pas mus gali pretenduoti ir tie, ir tie. Bet, kadangi pinigų yra labai mažai, dažniausiai projektus, bent jau kultūros projektus, laimi tie stipresnieji, o tai dažniausiai būna biudžetiniai. Nors negaliu sakyti, pavyzdžiui, viešoji įstaiga „Remigijaus akcija“ gauna finansavimą džiaz festivaliui ir daug metų organizavo šį renginį.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

P.P.: Aš neesu stipri ir nesigilinau, ar toms organizacijoms yra patogų veikti. Čia reiktų klausti pačių nevyriausybinių organizacijų narių, ar jiems užtenka tos teisinės bazės. Būtent nevyriausybinių organizacijų konfederacijai yra svarbu, kiek įstatymai padeda įgyvendinti savo veiklas.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

P.P.: Manau, jog nevyriausybinių organizacijų sėkmė priklauso nuo žmonių iniciatyvos ir noro veikti. Visų antra valdžia neturi trukdyti nevyriausybinių organizacijoms veikti ir svarbu yra finansuoti šias organizacijas. Pavyzdžiui, savivaldybė nevyriausybinių organizacijoms lengvatinėmis sąlygomis gali duoti patalpas. Tai jeigu savivalda pasirūpina tuo – tai yra didžiulė pasipirtis nevyriausybinei organizacijai. Pavyzdžiui, kokioje kultūros įstaigoje gali veikti nevyriausybinių organizacija tarpusavio susitarimo pagrindu. Kitas klausimas: ar savivaldybė gali duoti projektinį finansavimą? Juk kiekvienai organizacijai reikia išgyventi. Bet jeigu yra iniciatyvūs žmonės – jie nori veikti. Bet jiems reikia kažkokių medžiagų, išsileisti kažkokį leidinį, reikia pasidaryti plakata, kad paviešinti apie savo veiklą. Viskas priklauso nuo finansų. Vis dėlto vietinė valdžia turėtų inicijuoti finansavimą teikiama projektams. Aišku, jog ne visiems po lygiai turėtų būti skiriamos lėšos. Reikia, kad būtų vykdoma vertingiausių projektų atranka. O pas mus, kaip taisyklė, niekas nenori tų nevyriausybinių organizacijų ir neskatina pastarąsias veikti. Jeigu jos bent kiek kišasi į vietinį valdymą – tai į jas žiūrimai nepalankiai.

V.Z.: Dėkoju Jums už pokalbį.

**INTERVIU SU ŽEMAIČIŲ KULTŪROS DRAUGIJOS „SAULAIKIS“ VADOVU
JONU BARTKUMI**

Pokalbis įvyko 2013 m. balandžio 11 d. Pokalbio trukmė – apie 18 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Jonas Bartkus (toliau J.B.): Visų pirma nevyriausybines organizacijas turi savo vietą Lietuvos kultūros formavime. Bet, aišku, reikėtų, kad tas vaidmuo būtų svarbesnis ir didesnis.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?

J.B.: Pirmoje eilėje priklauso nuo pačių žmonių, nuo jų aktyvumo. Priklauso ir nuo tokio poreikio tokiai aktyviai saviraiškai. Turint omeny ir sovietinį mentalitetą – viskas priklauso ir nuo valdžios požiūrio. O tas valdžios požiūris turi du aspektus: 1. valdžios nuomonė ar pozicija, 2 pinigai. Kalbant apie pinigus, reikėtų pažiūrėti biudžetus savivaldybės ir reikėtų pažiūrėti kiek iniciatyvų yra skatinama per nevyriausybines organizacijas ir kiek per tam tikras institucijas (kultūros centrus, bibliotekas). Tai yra kaip instituciniai vienetai. Kadangi esu susipažinęs su tais biudžetais, kurie yra savivaldybėje, tai matome aiškiai, jog per krizę finansavimas nevyriausybiniams organizacijoms yra stipriai susitraukęs. Tai tie kultūros žmonės atsiduria tokioje situacijoje, kad ta veikla nėra skatinama.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-educacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

J.B.: Didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas kultūros subjekto saviraiškai. Ta saviraiška turi atspindėti supratimą, kad tas menas judėtų į priekį ir atsirastų to meno poreikis visuomenei. Neišvengiamai turi savo aplinką šviesti, skatinti žmones įsitraukti. Tada bus kažkoks judėjimas į priekį. Grįžtant prie paslaugų teikimo – tai mes pereinam prie verslumo. Lietuvoje kultūros lygis arba žmonių, kurie galėtų gyventi iš kultūros yra pakankamai. Bet to verslumo trūksta, nes sovietmetis stabdė verslumą ir privačios nuosavybės nebuvo. Viską reguliavo valstybė. Tas verslumas nebuvo įskiepytas. Pavyzdžiui, yra daug menininkų, kurie sugeba padaryti gerą daiktą, gerą produktą, bet jis jo nesugeba parduoti. Ir dėl to menininkas skursta. Tai, sakykim, tas Menų inkubatoriaus yra geras projektas, kuris, mano požiūriu, dėl kažkokių neaiškių ambicijų yra žlugdomas. Tai viena iš galimybių, jog čia bus kažkoks didelis fabrikas. Kad verslumas Šiauliuose ir Lietuvoje yra problema – tai aš manau, kad taip.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

J.B.: Pati visuomenė turi subręsti kultūrai. Jeigu yra visuomenei poreikis – tai tada atsiranda ir pinigai. Čia yra netgi tam tikras ciklas. Tam pačiam dramos teatrui reikia valstybės paramos dėl to, kad žiūrovų yra per mažai. Jeigu žiūrovų būtų pakankamai, manau, išsispręstų problemos. Bet kodėl dabar nėra žiūrovų? Atsakymas yra paprastas: kultūros lygis yra toks, kad nėra poreikio tam geram kinui, geram koncertui. Tą reikia skatinti. Čia, matyt, tų visuomeninių, nevyriausybinų organizacijų vaidmuo esąs didžiulis.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos?

J.B.: Bent jau pastaraisiais metais nevyriausybinėms organizacijoms veikti yra lengviau. Reikia pripažinti, kad pastarųjų metų valstybės politika buvo prastai orientuota į regionų vystymąsi. Blogas pavyzdys yra tai, jog panaikinus apskritis, mes nieko nesukūrėm, nesukūrėm jokių kitų regionų. Ir dėl to prasimušti tokiom regioninėm organizacijom, kaip ir mūsų draugija „Saulaukis“, yra sunku.

J.B.: Mes esame Žemaičių draugija, priklausom skėtinei organizacijai Žemaičių kultūros draugijai, kuri yra Telšiuose, o ne Vilniuje. Mus tas skėtis, praktiškai, nedaug ką duoda, t. y. nei finansiškai, nei kitais būdais. Mes veikiame grynai Šiauliuose. Veikiame tarp Šiaulių žemaičių ir bendraujame su kitais žemaičiais. Pavyzdžiui, mes į savo renginius nesame kvietę ko nors iš Vilniaus. Pas mus paprastai atvyksta žmonės iš Skuodo, paskutinį kartą buvo iš Luokės, iš Barstyčių. Ta etninė kultūra labiausiai ir yra išlikusi tuose nedideliuose miesteliuose. Vilniuje irgi yra tų kolektyvų, bet jie nenori važiuoti į provinciją. Galų gale brangiau kainuoja tuos kolektyvus čia atsivežti.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

J.B.: Yra gana sudėtinga paskelbti informacija apie kažkokį renginį, nes laikraščiai yra visi privatūs, nes jie visi stengiasi užsidirbti. Aš matau problemą paviešinti informaciją, kadangi ta paslauga nepigiai kainuoja. Ir jeigu kokia savivaldybė ir kokį savo tinklalapį turi – tai tą informaciją įdeda, bet tas tinklalapis nėra tikrai populiarus nei skaitomas, nei jis ką nors ten duoda. Tai šioje vietoje, manau, kad būtų sukurtos kažkokios informavimo sistemos valstybėje ir mieste – tai organizacijoms labai padėtų.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

J.B.: Mūsų draugijai neteko pasinaudoti šitų fondų paslaugomis. Tai man būtų sunku čia tą komentuoti. Bet, manau, kad tie fondai tikrai turi prasmę, būtent kaip visuomeniniai judėjimai. Jie teikia pagalbą kultūrinei sklaidai. Mokslo žmonėms jie tikrai yra reikalingi. Konkrečiai aš nenorėčiau čia ką nors konkrečiai sakyti.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

J.B.: Klausimas yra geras. Manau, jog valstybėje resursų stoka sąlygoja, jog toms institucijoms finansavimas yra nepakankamas. Pavyzdžiui, Šiaulių miesto savivaldybėje pats progresyviausias metodas yra programinis biudžetas, kada mes skiriame pinigus ne programai, o institucijai ir duodame jiems pinigus. Žinoma, pirmiausia reikia duoti pinigų šildymui, valymui, direktoriui, buhalteriai. Jeigu yra teatras – tos išlaidos yra kaip ir konstanta. Menininkams pakviesti gerą režisierių, gerą dailininką yra sunku, kuomet biudžetai traukiasi. O programinėje dalyje skirsi pinigų – tai gerai, o jeigu neskirsi – tai niekas nenukentės. Jeigu tam teatrui minimumo neduosi – tai direktorius ir valytoja negaus algos. Reiškias, mes pirmiausia duodame pinigus tai institucijai. Na, jeigu nešildysi to teatro – tai viskas ten sustos. Ta programinė dalis yra lengviausiai mažinama. Taip ir daroma yra. Situacija tokia, kad savivaldybių biudžetai nedideli, kadangi savivaldybės yra skolose. Praktiškai visos ministerijos dirba be skolų. Ir kuo didesnė savivaldybė – tuo didesnė skola. Vilniaus skola yra pati didžiausia. Galime kaltinti vietinius politikus, kurie nemoka čia ūkiškai tvarkytis. Bet jeigu visos savivaldybės yra skolingos – gal čia kokia sisteminė klaida.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

J.B.: Turime stengtis išvelgti kažkokias perspektyvas, nes kitaip nebūtų prasmės gyventi. Galvotumėme, jog mūsų kultūra važiuoja kažkur žemyn ir jos perspektyvų nėra. Aš esu optimistas.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

J.B.: Manau, kad pakankama. Žinau, kad dabar įsteigti organizaciją yra sunkiau negu buvo prieš dešimt metų (yra reikalingas, berods, notaro patvirtinimas įstaigos įstatų). Žinau, kad tai yra tam tikri kaštai. Mes kaip steigėme draugiją – tai išvis nieko nereikėjo, t. y. pasirašei įstatus ir viskas. Registruodavo savivaldybė, o dabar, man atrodo, registruoja Registrų centras. Šitas procesas yra apsunkintas, bet, turint omeny, jog visuomeninės organizacijos prisiliečia prie mokesčių mokėtojų lėšų – tai aišku, kad tam tikra tvarka turi būti. Turi būti atskaitomybė, turi būti kažkoks buhalterinis ar teisinis raštingumas. Ko gero, kad ta tvarka yra suprantama. Bet čia vėl galėtų atsirasti kažkokios savivaldybės programos, kurios padėtų. Žinau, kad jos yra. Mes neturime etatinių darbuotojų ir kiek mes gauname per tuos du procentus paramos – tai mes susitvarkome.

Suprantu, kad tokiom kitom organizacijom, sakykim, grynai menininkams, kurie nėra finansiškai raštingi teisiniu ar ekonominiu raštingumu, nėra taip paprasta veikti.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinės organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

J.B.: Aš visada sakau, kad kompetencija yra pagrindinis veiksnys, t. y. pradedant nuo žmogaus kaip individo, jo išsilavinimo ir žinių. Tada jis atras sprendimo būdus nepriklausomai nuo to, ką jis sprendžia. Kol žmogus yra jaunas, kol rūpinasi būstu ar šeimos problemomis – tai jam yra reikalinga šias problemas išspręsti. Ir kuomet atsiras laisvo laiko ir atliekamų lėšų – tada pradėsi dalyvauti toje nevyriausybinėje veikloje. Ir viskas čia bus tvarkoje. O tie kompetencijos klausimai liečia vadovus ir narius: jeigu susirinko kompetentingi žmonės – tai tikrai išrinks patį kompetentingiausią asmenį, kuris kompetentingai vadovaus. Kita vertus, turint galvoje, kad tas visuomeninis aktyvumas, tas žmonių iniciatyvų skatinimas yra tikrai valstybės problema. Tai aš manau, kad tiek savivaldybė, tiek ir valstybė turi tuo rūpintis, nes kartais jauti, kad valstybė nususuka. Pavyzdžiui, yra kultūros draugija ir yra Kultūros centras, finansuojamas kaip valdiška įstaiga. Ir jeigu mūsų ten kartais tikslai ar projektai sutampa, tuomet kyla klausimas: kurį dabar čia projektą paremti ar kurį sustabdyti? Pirmiausia valstybė paremia savo projektą. Ir susidaro tarsi tokia situacija, kad tokių nebiudžetinių projektų ir nėra. Bet čia yra pats blogiausias scenarijus.

V.Z.: Dėkoju Jums už pokalbį.

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ ETNOKULTŪROS DRAUGIJOS PIRMININKU MYKOLU
ŽALNERAVIČIUMI**

Pokalbis įvyko 2013 m. balandžio 11 d. Pokalbio trukmė – apie 20 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Mykolas Žalneravičius (toliau M.Ž.): Kultūros organizacijos turi savo vietą ir yra pastebimos dėka iniciatyvių žmonių, dalyvaujančių įvairiuose ansambliuose. Aš išvelgiu šių organizacijų darbų tęstinumą.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?

M.Ž.: Pats aktyvumas priklauso nuo žmonių. Organizacijos aktyvumas priklauso nuo pačių žmonių aktyvumo.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

M.Ž.: Mūsų tikslas – lietuviškų tradicijų puoselėjimas. Tenka ir su jaunimu dirbti – tad galime sakyti, jog ir atliekame švietėjišką funkciją. Pagrindinis dalykas – tradicinės šventės. Šiais metais mes turime tarmių metus. Tikslas yra vienas – puoselėti kalbą. Kadangi mes esame žemaičiai, tai mūsų uždavinys puoselėti žemaičių kalbą. Tačiau bėda ta, kad žemaitiškai kalbėti ne visi ir moka. Bet laikomės tų tradicijų.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

M.Ž.: Jeigu nebus noro – tai niekas žmones ir neištrauks. Bet kažkas turi suburti į tą ratą. Patys žmonės tos iniciatyvos nelabai rodo. Jeigu yra iniciatyvos, yra noro, tada žmonės susiburia. Finansai nėra kraštutinis dalykas, kuris trukdo žmonėms. Aš sakyčiau, jog finansai trukdo veiklai iki tam tikros ribos.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos?

M.Ž.: Man atrodo, jog vietiniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių organizacijos. Kalbant apie regioninį lygmenį, tai pastarąjį aš negalėčiau išskirti. Nacionaliniu lygiu vyksta ir dainų šventės. O šiaip visa veikla, t. y. kalendorinės šventės švenčiamos vietiniame lygmenyje. Aišku, respublikiniu mastu vyksta įvairios šventės Rumšiškėse, kur susirenka žemaičiai, aukštaičiai, dzūkai. Bet pagrindinė mūsų veikla yra susijusi su Šiaulių miesto kultūriniu gyvenimu

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

M.Ž.: Labai gaila, kad kultūra tiek televizijoje, tiek spaudoje nėra pastebima. Spauda rašo apie visokius įvykius, o kultūra nėra dažnai minima. Atrodo, jog Lietuvoje gyvena vieni nusikaltėliai. Visada labai gražių renginių vyksta, kad ir tame pačiame Šiaulių mieste. Nėra, kaip sakoma, blogai su ta kultūra, bet tik tiek, kad ją reikia parodyti. Kad ir spauda gali parašyti apie kultūros renginius. Kuomet važiuojame į Rumšiškės, tai respublikinėje spaudoje yra visa tai nušviečiama. Būtent spauda turėtų ypatingai prisidėti prie renginių viešinimo.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

M.Ž.: Žinau, kad Šiauliuose veikia Kultūros fondo skyrius. Žmonės eina ir prašo, kad paremtų, bet visų paremti yra neįmanoma. Yra rašomi tam tikri projektai ir kultūros fondų tikslas yra juo paremti. Kultūros fondai, man atrodo, veikia daugiau respublikiniu mastu. Man pačiam neteko su tuo susidurti.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

M.Ž.: Reikalas tas, jog nevyriausybinės organizacijos turi turėti patalpas, kur susirinkti ar kur pamuzikuoti. Vis dėlto to nėra. Kyla klausimas: iš kokių lėšų reikia nuomotis patalpas nevyriausybinėms organizacijoms? Tų lėšų nėra. Kuomet dirbau Kultūros centre, tai mes ir glaudėmės kartu su draugija. Bet dabar susiduriame su sunkumais: kur mums reikia repetuoti? Kuomet turime važiuoti į festivalį, tai patalpas rasti tam, kad parepetuotumėme yra sudėtinga. Yra kelios visuomeninės organizacijos, kurioms savivaldybė suteikia patalpas lengvatinėmis sąlygomis. Bet kuomet keli kolektyvai turi dirbti vienoje patalpoje – tai tampa sunku. Mieste yra patalpų tuščių, bet reikia kažkam tuo domėtis. Bet, matyt, ne tai yra svarbiausia.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

M.Ž.: Perspektyvos yra tokios, kokios jos yra. Jeigu yra meniniai kolektyvai ir su jais turi pastoviai dirbti, tai turi būti kažkoks tai rezultatas. Reikia siekti meninio lygio ir neužtenka vien susirinkus padainuoti. Pavyzdžiui, vyksta mieste koks visuomeninis renginys, bet, kuomet pasižiūri tą lygį, tai liūdnoka. Liūdnoka dėl to, jog iš karto matosi, kad nėra kas renginį remia, t. y. nėra vadovo ar dar kažkokių kitų sąlygų. Visuomeninėms organizacijoms turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys, nes čia žmonių saviraiška yra didesnė. Paprastai visuomenininkai aktyviausiai švenčia

valstybinės, t. y. taip vadinamos kalendorinės šventės. Svarbu, kad jaunimas matytų, kas čia yra daroma ir perimtų tradicijas. O jeigu tų visuomenininkų saviveikla nutrūks, tai laipsniškai, laipsniškai viskas ir išnyks. Visuomet kultūra yra nuošaly.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

M.Ž.: Mums neteko susidurti su teisine baze. Svarbiausia, jog kiekviena organizacija turi savo nuostatus ir turi jais vadovautis. Pavyzdžiui, kas labdara užsiima, vadovaujasi labdaros ir paramos įstatymu ir t.t. Mes jokios materialios bazės neturime, tad sunku yra ką ir pasakyti.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

M.Ž.: Nuo visko, ką čia įvardijote, priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė. Jeigu bus matyti, kad yra daug aktyvių narių, tai viskas savaime ir išsispręs. Visų pirma nuo žmogaus priklauso organizacija. Kuomet Šiaulių mieste įkūrėme „Nevėžio“ draugiją, tai buvome sudarę tam tikrą aktyvą, subūrusių žemaičius, taip pat įtraukėme ir universitetą. Tikrai buvo stiprus aktyvumas. Pradėjome leisti žemaitiškų pinigų, kurių Lietuvoje dar nebuvo. Taip pat išsileidome pasus. Reikia paminėti, jog tuo metu nebuvo ir lietuviškų pasų. Visa tai iniciavome respublikos mastu. Ir žemaitiški pinigai, ir pasai tapo vertybe. Žmonės didžiavosi, jog jie yra tikri žemaičiai. Daugelį metų leidome žemaitiškų kalendorius, kur buvo surašytos tradicinės šventės. Tai čia yra savo regiono arba vietinių žemaičių darbai. Vėliau ir Kupiškyje, ir Vilniuje atsirado iniciatyvių žemaičių. Tai buvo tarsi užkrečiamas dalykas, nes pabudo ambicija puoselėti savo šaknis. Tad ta išraiška ir prasideda nuo to, jog pirmiausia reikia suburti keletą žmonių. Ir dabar kiekvienais metais susirenka žemaičiai ir švenčia. Reikalinga susirinkti tai grupei žmonių, kurie domėtusi tam tikra kultūros pakraipa.

V.Z.: Dėkoju Jums už pokalbį.

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ KONFEDERACIJOS
PREZIDENTUGERARDU MALIŠAUSKU**

Pokalbis įvyko 2013 m. balandžio 10 d. Pokalbio trukmė – apie 18 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Gerardas Mališauskas (toliau G.M.): Aišku, jog tos nevyriausybinės organizacijos turi savo ne tik vietą, bet ir vaidmenį. Nes jeigu manyti, jog kultūrą formuoja Lietuvos Respublikos kultūros ministerija – tai yra, manyčiau, klaidinga. Ši ministerija nieko neformuoja, o tik ima pinigus. O tikrasis kultūros veikimas vyksta būtent „iš apačios“, t. y. iš tų entuziastų, iš tų aktyvių žmonių, kurie daro, kuria, rengia, važiuoja į visokius renginius, į nedidelių miestelių, seniūnijų kultūrinius susibūrimus ir t.t. Pavyzdžiui, Rėkyvoje vyksta labai daug visokių kultūrinių renginių. Pastarieji yra saviveiklininkai, kurie gauna paramos ir iš savivaldybių. Bet jie niekieno nevaromi, savo iniciatyvos vedami veikia. Iš tikrųjų tie darbai yra nenuobodūs. Aš manau, jog ši bendruomenė yra aktyvi ir reikalinga. Klausimas: ar jie čia turėtų vadintis nevyriausybine organizacija – tai čia kitas dalykas.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinės organizacijos aktyvumas?

G.M.: Aktyvumas priklauso nuo paties vadovo, taip pat aktyvumas priklauso nuo gaunamų pinigų. Priklauso nuo to, kaip nevyriausybinė organizacija sugeba gauti pinigus iš kažkokio tai projekto, rėmėjų ar kokių kitų šaltinių.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

G.M.: Manau, jog didžioji dalis nevyriausybinių organizacijų dirba tik dėl savęs. Kažkokios edukacinės šviečiamosios veiklos nepropaguoja. Net nežinau ar jiems būtų galimybę pastarąją veiklą vykdyti, nes tam reikia turėti radiją, televiziją, spaudą. O jų tokie pasirodymai yra meninėje veikloje. Nevyriausybinės organizacijos pirmiausia buria žmones bendrai veiklai. Atlieka organizacinę funkciją, kuri apjungia žmonių mases arba atskirus žmones, juos vienija bendriems darbams, kultūros propagavimui. Nevyriausybinės organizacijos yra svarbiausios paprastam piliečiui.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

G.M.: Du turbūt faktai: tai paties žmogaus charakteris ir tas piniginis reikalas.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybės kultūros ir meno organizacijos?

G.M.: Aktyviausiai nevyriausybės organizacijos veikia tiek vietiniu, tiek ir regioniniu lygiu. O išskirti nacionalinį lygį aš negalėčiau. Tik respublikiniu lygiu tos nevyriausybės organizacijos veikia aukštesniame lygyje. Pavyzdžiui, mano minimas „Menų šaltinis“ turi savo atstovus ir Mažeikiuose, Akmenėje.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybės kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

G.M.: Lemia piniginiai dalykai. Mūsų spauda nėra altruistinė. Tokiai spaudai už informacijos pateikimą reikia mokėti. Jie kur kas maloniau platina ir viešina neigiamas žinias, neigiamą informaciją, blogus įvykius, negu kokius nors džiugius, linksmus renginius, kuriuose dalyvauja ir juos organizuoja entuziastingi žmonės. Toliau tęsiant kalbą apie informacijos viešinimą ir platinimą – čia labiau turėtų padirbėti mūsų konfederacija. Tiek spaudos straipsniuose, tiek televizijos laidose galima paminėti, jog Lietuvoje yra pakankamai daug entuziastų. Galime paminėti ir mūsų Šiaulių regioną, kaip tikrai daug iniciatyvių žmonių turintį kraštą.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieka Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

G.M.: Mūsų Šiaulių regione aš nepastebiu, kad būtų įsisavinamos fondo lėšos. Vilniuje bei Kaune veikiančios nevyriausybės organizacijos įsisavina didžiausias skiriamas lėšas. Fondai veikia tam, kad patenkintų savo reikmes ir tikslus. Aš nežinau, kokią misiją atlieka Kultūros fondai.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybės organizacijos?

G.M.: Nemanau, kad biudžetinės įstaigos užtikrina kokybiškas kultūros paslaugas, nes jie patys to finansavimo gauna nedaug. Pastarieji teigia, jog jie patys turi mažai pinigų. Visi Šiaulių muziejai, galerijos nėra taip intensyviai lankomos. Yra tam tikras ratas žmonių, t. y. kultūrininkų lygmuo, kurie dalyvauja renginiuose, o kiti likę taip ir palieka šone. Šiuo atveju nevyriausybės organizacijos nariai dalyvauja daugiau kaip kokie lankytojai ir tų parodų dalyviai. Ką galėtų nuveikti nevyriausybės organizacijos – tai aš nežinau. Mano manymu, vargu ar kokią nišą sugebėtų rasti tos organizacijos. Kultūrai Lietuvoje nėra pakankamai skiriama pinigų. Yra, manau, kita medalio pusė: per daug yra plačiai išbarstomos lėšos, t. y. visiems po litą yra numetama. Siūlyčiau tai, kad reikėtų sumažinti tų nevyriausybinių organizacijų sąrašą, kurioms yra reikalinga skirti lėšas. Pavyzdžiui, didelė bėda yra su kino menu, nes jo niekas neriame. Kalbant apie kultūros

paslaugų teikimą, ir ką šioje vietoje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos, – tai šioje vietoje nevyriausybinkai yra likę nuošalyje.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

G.M.: Tuose kolektyvuose vyrauja pesimistinės nuotaikos, kadangi parama iš valstybės ir savivaldybės yra maža arba jos visai nėra. Paskutiniu metu ta parama nedidėja ir situacija nesikeičia. Netgi pastebiu tendenciją, jog piniginė parama mažėja. Negaudamos paramos nevyriausybinės organizacijos negali tinkamai plėtoti savo veiklos. Bet kuriam meno kolektyvui yra reikalingi instrumentai, reikalingos salės, kurias reikia nuomotis. Tų lėšų stygius ir stoka daro neigiamą įtaką. Pastebiu ir tai, jog daugelis nevyriausybinių organizacijų narių yra garbaus amžiaus žmonės. Ir šie žmonės po mažu baigia savo darbinį gyvenimą ir pradeda daugiau dėmesio skirti asmeniniams dalykams. O jaunimą pritraukti į kultūros sritį yra sudėtinga. Kad ir pabaigęs aukštąjį mokslą jaunimas skuba ieškoti darbo užsienyje. Niekas nenori eiti į meno kolektyvus.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

G.M.: Pats nevyriausybinių organizacijų teisinis statusas nėra toks prastas. Čia yra reikalinga paminėti Fondų įstatymą. Ši nauja įstatymo redakcija atitinka amerikietišką stilių, kuris tinka tik dideliems fondams. Čia tokios sąlygos yra pritaikomos mūsų kaimiškai Lietuvai. Šitas įstatymas nėra tinkamas. Toks M. K. Čiurlionio ar V. Adamkaus fondas gali sėkmingai veikti, o likę, t. y. nedideli fondai susiduria su sunkumais (ypatingai kai mes kalbame apie tuos fondus, kurie veikia nevyriausybiniėje terpėje). Mano manymu, nevyriausybiniams organizacijoms esamos teisinės bazės pakanka.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

G.M.: Nuo visų išvardintų kriterijų priklauso nevyriausybinių organizacijų veiklos sėkmė. Net ir labai aktyvus vadovas atsimuša į kai kurių savivaldybės veikėjų neigiamą požiūrį. Atvirai pasakius, tos visos nevyriausybinių organizacijos yra tarsi rakštis, kadangi pastarosios kelia klausimus, kelia rūpesčius, užduoda nemažai probleminių klausimų, t. y. naujų galvosūkių. O aktyvumas ir priklauso nuo jau paminėtų dalykų. kažko tai pakeisti yra neįmanoma.

V.Z.: Dėkoju Jums už pokalbį.

INTERVIU SU LIETUVOS KULTŪROS FONDO PRIMININKU HUBERTU SMILGIU

Pokalbis įvyko 2013 m. balandžio 11 d. Pokalbio trukmė – apie 40 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Hubertas Smilgys (toliau H.S.): Jeigu vienu žodžiu atsakant – tai prasta. Ir įvairūs politikai, ir institucijos akcentuoja, jog reikia pilietinės visuomenės aktyvumo, t. y. aktyvesnio piliečių įsitraukimo į Lietuvos gyvenimą. Pati situacija yra tokia, kad visuomenė ir visuomeninės organizacijos yra gerokai pastūmėtos į šalį. Jeigu palyginti situaciją, kuri buvo prieš penkiolika ar dvidešimt metų – tai Lietuvos kultūros situacija buvo nepalyginamai geresnė. Tada Kultūros fondas turėjo ne tik tai svarų žodį ir įvairiausių įgaliojimus. Taip pat mes turėjome Vyriausybės palaikymą bei išlaikymą, nes Vilniuje buvo ir geros patalpos, kurios buvo prie Operos ir baleto teatro. Turėjome puikų pastatą ir puikias patalpas. Negera to, ir projektų įgyvendinimui buvo skiriama daug lėšų. Dabar situacija yra nepavydėtina. Na, jeigu būsi aktyvus – tai kaip nors išgyvensi.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?

H.S.: Pirmiausia aktyvumas priklauso nuo žmonių, o antra – nuo galimybių. Žmonių aktyvumas yra pakankamas: net ir dabar, jau nekalbant apie istorinių įvykių įamžinimą kaip Saulės mūšio memorialo įamžinimas, žmonės domisi istoriniais įvykiais. Tai vienas iš keturių svarbiausių istorinių įvykių, nuo ko galėjo pradėtis ir nuo ko formavosi Lietuvos valstybė. Šios valstybės padedami klesti politikai, valdininkai. Deja, įamžinti šitą įvykį tapo sudėtinga. Galima pasakyti, jog iš pradžių buvo tokia valia. Tenka pripažinti, jog vis dėlto šią iniciatyvą rodė socialdemokratai, kai ministru pirmininku buvo Gediminas Kirkilas, o Kultūros ministerijai vadovavo Jonas Jurkšas. Deja, pasikeitus valdžiai ir atėjus kitiems žmonėms, kurie daugiau deklaravo patriotizmą ir meilę Lietuvai, su Saulės mūšio atminimu pasielgta labai nevykusiai. Dvidešimt metų dirbta, o, pavyzdžiui, Romas Batūra, mokslų daktaras, docentas, yra paskiręs trisdešimt metų tai tematikai nagrinėti. Pastarasis rašė knygas ir t.t. Taip pat ir profesorius Arūnas Gumuliauskas, ir istorikė Birutė Salatkienė bei daugybė kitų žmonių – projektuotojų, tyrėjų, archeologų, istorikų yra pašventę savo laiką tam darbui. Dirbta dvidešimt metų: vyko ir konferencijos, diskusijos, projektavimai, tyrinėjimai. Viskas buvo padaryta idealiai ir pagaliau Vyriausybė buvo skyrusi per du milijonus litų. Bet staigiai darbai buvo sustabdyti. Galima sakyti, jog pinigų trūkumu tuo tikrai nepaaiškinsi.

H.S.: Saulės mūšio įamžinimas – tai ne tik Kultūros fondo, jo pirmininko, istorijos profesorių reikalas. Mūsų tikslas nėra pinigus pasisavinti. Esminis dalykas yra tas, jog būtų

išjudintas šitas klausimas. Tauta turi pajusti visavertiškumą, kad ji gali įamžinti savo šaknis. Norėčiau paminėti vieną pavyzdį: neseniai leidome Vandos Kavaliauskienė, Katinų muziejaus įkūrėjos, knygą. Ji paliko šią knygą nepabaigtą rašyti ir t.t. Tai mes pamatėme, jog negalime išmeti į šiukšlių dėžę tai, kas yra jos padaryta. Ji yra tikrai nusipelnusi visam miestui, kraštui. Taip pat yra išgarsintas tas Katinų muziejus. Matome, kad kitos paramos nebus ir subūrėme iniciatyvinę grupę. Visi susidėjome po šimtą litą ir knyga pagaliau išėjo. Taip pat leidžiame ir kito, t. y. buvusio Šiaulių garbės piliečio knygą apie medicinos istoriją Šiauliuose. Minėtu atveju mes įjungiamo didelį būrį žmonių. Po truputį, kaip nekeista, baigiame jau tą knygą. Kitą savaitę bus tos knygos pristatymas miesto savivaldybėje, nors valdžia galėtų dėmesio skirti tikrai daugiau, ypatingai garbės piliečiui, visai visuomenei, krašto svarbai. Mums neleidžia sąžinė išmesti darbą, nors mus niekas neįpareigoja.

H.S.: Bet, matot, šalia visokių kitokių darbų, šalia savo išgyvenimo, mes imamės finansuoti įvairius dalykus. Juk vieno funkcionieriaus atlyginimo užtektų išleisti viso krašto medicinos istorijai ir garbės piliečio pagerbimui. Mes nenusimenam, manome, kad situacija kažkiek keisis ateityje, ir dabar truputį situacija keičiasi į gerą. Štai vakar kaip tik gavome patvirtinimą ir jau pasirašytą sutartį, kad jau bus atkreiptas dėmesys į mūsų problemas. Mes juk turime du karūnuotus asmenis per visą mūsų istoriją – tai karalienė Morta ir Mindaugas. Karalienė Morta buvo visiškai užmiršta. Mes šį asmenį iškėlėme tam, kad valstybė žinotų jos nuopelnus. Vis dėlto nuo to prasidėjo valstybės pagrindai. Mes vykdėme karalienės Mortos atminimo programą. Šiomet pasikeitus ministrui, pasikeitė ir požiūris, t. y. požiūris tapo humaniškesnis. Gavome pranešimą ir sutartį, kad septyni tūkstančiai yra skiriami. Žinoma, tos sumos nepakanka, nes mes norime išleisti papildytą leidinį apie karalienę Mortą. Prie leidinio prisidėjo R. Batūra. Karalienė premijos laurėtai yra, mano manymu, geriausi šalies ambasadoriai. Atkreipsiu dėmesį į tai, kad vien to leidinio išleidimas kainuoja pakankamai brangiai.

H.S.: Mūsų atžvilgiu Kultūros ministerija tapo humaniškesnė. Matote, viskas priklauso nuo vieno žmogaus: pasikeitė ministras – pasikeitė požiūris į talentingiausius mūsų vaikus. Svarbu, kas ateina į politiką. Tokiu atveju mūsų žmonėms būtinai reikia aktyviai dalyvauti. Reikia dalyvauti ne tik dėl to, kad sau užsitikrinti kažkokį geresnį gyvenimą, bet būtinai yra reikalinga kurti bendrą gyvenimą, bendrą aplinką. Bet jeigu visa visuomenė taps bejausmė, be kultūros, be dvasios sau – tai viešasis gyvenimas yra nebeįmanomas. Ir pastebiu tas tendencijas, kurios yra neigiamos. Bet aš čia nenorėčiau labiau atvirauti. Bet mes turime kuo didžiulis, t. y. šiandieniniu Kultūros ministru Šarūnu Biručiu.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

H.S.: Čia, manau, yra truputėlį dvilypis klausimas. Dabar išaugo nauja projektų rašytojų karta, kuri užsiima niekais. Prisimenu atvejį, kuomet Litexpo parodoje priėjau prie tokių jaunu žmonių, kurie pasakojo tai, jog kaip reikia taupyti energiją ir t.t. Jie, pasirodo, išleido tik bukletėlį, kuriame parašyta instrukcija kaip reikia taupyti elektrą ir t.t. Tai čia absurdas, čia pinigų valgymas ir t.t. Jeigu apie tokį švietimą kalbame – tai geriau tokio visai nebūtų. Bet jeigu kalbame apie tikrą švietimą, propaguojantį visų pirma pilietiškumą ir kultūrą – tai kitas dalykas. Jeigu nebus tikro aktyvumo, to pilietiškumo ir suvokimo, kad nuo kiekvieno iš mūsų priklauso bendras gyvenimas, netgi ėjimas saugiai gatve – tai nieko nebus. Apie tai galima ilgiausiai diskutuoti.

H.S.: Pabrėžiu, žinoma, švietimas yra labai svarbus. Svarbus yra ir kultūrinis, ir pilietinis, ir dvasinis švietimas. Bet jokių būdu neformalus švietimas turi vadovautis vien tik projektais bei pinigų įsisavinimu. O antra, matot, nei viena organizacija be savo praktinių darbų nebus veiksminga. Visuomenė visada pajunta, kuri organizacija yra neveiksminga, tarsi muilo burbulas. Mes vykdomė tiek vieną, tiek ir kitą funkciją. Mes stengiamės, jog šios funkcijos eitu lygiagrečiai. Mes esame išleidę arti pusės tūkstančio knygų pavadinimų. Tad jeigu tie praktiniai darbai yra naudingi visuomenei – tai jie yra reikalingi ir turi išliekamąją vertę. Nereikia užmiršti švietimo, bet visuomet yra būtini realūs darbai.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

H.S.: Turiu daug pažįstamų draugų, kurie yra užsidarę savo pasaulėlyje ir nenori prisidėti prie visuomenei naudingos veiklos, nenori nieko girdėti ir matyti. O jeigu išgirsta kažkokią visuomenei naudingą žinią – tai praleidžia pro ausis. Man gaila tokių žmonių, o tie aktyvesni visuomet randa būdų. Netgi jeigu jie yra ignoruojami, kartais palaikomi keistuoliais, jų veikla padaro gyvenimą prasmingesnį. Be jokios abejonės, jog jie keičia visuomenę. Čia nekalbu apie kažkokius kraštutinius radikalus, išsišokėlius ar dar kažkokius asmenis. Bet ir pastarieji priverčia pamąstyti. Individui aktyviau reikštis trukdo pačių žmonių egoizmas. Šie žmonės galvoja, jog veikdami grynai savi pasaulėlyje gali ką nors pasiekti. Deja, kartais tos iliuzijos greitai sudūžta, ypatingai kuomet yra susiduriame su agresyvia aplinka. Niekada visuomenė nebus laiminga, jeigu kiti bus užsidarę, o likę – aktyvūs.

H.S.: Visų antra turėtų būti palankesnė įstatyminė bazė, o konkrečiai turiu omenyje mokesstinę sistemą. Pavyzdžiui, mūsų leidykla ar knygynas yra lygiai tokiais pat mokesčiais apmokestinamas kaip koks mėsos perdirbimo fabrikėlis, kaip degtinės fabrikėliai ir t.t. Mes nors ir leidžiame knygas – tai nereiškia, jog mes klestime. Sugebame sudurti galą su galu. Dėka interneto ir spaudos mes sugebame paskleisti informaciją, bet įstatymus reikėtų koreguoti (turėtų būti daugiau lengvatų, t. y. ne tuščių lengvatų). Reikia mažiau apkrauti mokesčiais ir biurokratizmu. Jūs pamatytumėte, kiek reikia deklaracijų pildyti mažai leidyklai. Kasmet reikia atsiskaityti Mokesčių

inspekcijai, Registrų centrui, Sodrai. Jeigu būtų viena bendrą formą, kurią reikėtų užpildyti – tai būtų bent keturis kartus lengviau. Ar negali tokia valdininkija, kuri gauna šitokius atlyginimus, šitokias privilegijas pagalvoti apie žmones?

H.S.: Dėl didelio biurokratizmo mes negalime priimti daugiau žmonių (studentų, jaunų menininkų), kurie fonde dirbtų. Autorines sutartis su, pavyzdžiui, dailininkais yra tikrai sudėtinga tvarkyti. Yra apmaudu, jog dėl biurokratinių kliūčių yra apsunkinamas fondo darbas ir galimybė dirbti su jaunimu. O ateidami žmonės dirbti moka valstybei mokesčius, sukuria tam tikrą produktą. Ir dabar situacija tokia, kad mes nebegalime priimti naujų darbuotojų. Nukenčia ir miestas, ir valstybė, ir kultūra, ir pati visuomenė. Mes tiesiog fiziškai nebegalime dirbti su naujais darbuotojais – tad nėra ir rezultato. Pasitelkdami jaunas žmones mes daugiau padarytumėme. Iš esmės biurokratija kenkia valstybei, iš kurios valdininkai gauna atlyginimus.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos?

H.S.: Nacionalinės nevyriausybinės organizacijos, pavyzdžiui, Lietuvos rašytojų sąjunga, kompozitorių ar kitos organizacijos turi tam tikrą privilegijuotą padėtį. Pastarosios nevyriausybinės organizacijos gauna kasmetines dotacijas iš valstybės. Šios dotacijos yra didesnė ar mažesnė, bet yra matoma ta parama. Šios organizacijos turi lėšų bent jau patalpų išlaikymui ir t.t. O visos kitos nevyriausybinės organizacijos yra sunkesnėje situacijoje. Regioninių ir vietinių organizacijų yra žymiai daugiau – tad ta kiekybiškai atsvara yra ryški. Bet pažymiu tai, jog nacionaliniu lygiu veikiančios organizacijos yra dėkingoje vietoje, kadangi didelė dalis jų veikia Vilniuje, kur sutelktas valstybės valdymo aparatas. Yra žymiai lengviau dirbti kokybišką organizacinę darbą ir išgyvenimas yra jų lengvesnis.

H.S.: Mažiausiai pastebimos yra vietinio lygio organizacijos. Dar būnant Koordinacinės tarybos prie Kultūros ministerijos nariu, pastebėjau tai, jog vietinių organizacijų projektai sunkiai gauna finansavimą. Netgi Vilniuje veikiančių organizacijų projektai yra vertinami kokius aštuonis kartus geriau negu Žagarės ar kitų miestelių, kaimų projektai. Ir kuo mažesnis miestelis, mažesnė gyvenvietė – tuo projektų sąmata yra mažesnė. Tai neprideda solidumo. Kartais tas kuklumas, smulkmeniškumas kelia net abejones. Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune veikiančios organizacijos prašo nemenkos paramos jų projektams finansuoti. Dažniausiai rezultatas būna toks, jog Vilniuje veikiančios nevyriausybinės organizacijos gauna daugiau pinigų negu likusi Lietuva. Štai matome tikrąją padėtį. Ypatingai kaimai, maži miesteliai yra apimti nusivylimo ir netikėjimo, jog juos kas nors išgirs ir t.t. Viena ar kita bendruomenė yra aktyvi, bet tai veikiau išimtis iš taisyklės. Kaip gerą pavyzdį galime paminėti Rėkyvos bendruomenę, kurioje susibūrė daug visuomenininkų.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

H.S.: Visų pirma žiniasklaida turėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo. Mane stebina kartais tas žiniasklaidos dėmesys politikams ir valdininkams. Tai nuvilia. Dėmesys tokiam A. Šedžiui daro gėdą visai Lietuvai. Pirmosios Lietuvos Respublikos signatarai siekė duoti valstybei naudą, o ne iš jos tik imti. Viskas dabar atsiremia į buhalterinį skaičiavimą. Šis skaičiavimas planuojamas kokiems dviem metams į priekį. Čia yra pats graudžiausias dalykas.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

H.S.: Bet kurio Kultūros fondo tikslas yra prasmingas. Šitie paminėti fondai turi savo aiškia misiją, savo tikslus ir plan. Tik ta įgyvendinimo galimybė vis dėlto yra labai apribota. Norint įgyvendinti bet kurią idėją – tai faktiškai yra reikalinga turėti tam tikrus resursus ir galimybes. Bet jeigu jų nėra – tai čia gali svajoti apie daugumą dalykų. Vis dėlto vien jų buvimas yra nemaža prasmė. Turėdami karalienės Mortos premiją mes nesugebėsime visų gabių Lietuvos vaikų įvertinti bei jų pagerbti. Įkurdami karalienės Mortos premiją norėjome parodyti, jog yra alternatyva. Galime suburti savo jaunimą, savo vaikus, einančius mokslo keliu, o ne popsu.

H.S.: Kalbant apie V. Landsbergio fondą – tai jis yra tikrai aktyvus, remiantis gabius muzikus ir turintis savo vietą. Galime paminėti ir Rostropovičiaus, Lietuvos muzikų rėmimo fondą bei kitus fondus, užsiimančius prasminga veikla. Šių fondų dėka nemiršta valstybė. Tad jeigu valstybėje belieka vien politikai, valdininkai arba, kitaip tariant, biurokratija, - faktiškai valstybė yra mirusi. Valstybė tampa nepilnavertė, tampa perdėm racionali, neturinti nei savo dvasios, gyvybės spalvų ir t.t.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

H.S.: Man bedirbant Kultūros skyriaus vedėju, galiu drąsiai teigti, jog valstybės institucijos atlieka tikrai nemažą funkciją. Vis dėlto biudžetinės organizacijos yra uždaros, turi labai siaurą veiklos sritį. Dažniausiai biudžetinės įstaigos rengia parodas, koncertus, kurie nekelia jokio pilietiškumo ir neugdo. Net ir pažinodamas kultūros žmones, su kuriais pradirbau šitiek metų, mane stebina tai, kad pačios aktualiausios valstybės arba to regiono problemos nėra svarbios bei aktualios. Tai mene liūdina. Ir jeigu pastarieji savo veiklą praplėstų – tai būtų tikrai pravartu, kadangi kultūra yra visapusiška. Tai nėra vien tik koncertas, dailė, muzika, literatūra, teatras ir t.t. Kai kurie valdiškų institucijų darbuotojai tuo ir tenkinasi, t. y. surengia vieną ar kitą parodą ar

renginį, neturintį mokomosios ir tęstinės veiklos. Būna ir tokių atvejų, jog paroda turi visuomeninę, žmogiškąją, estetinę reikšmę. Bet jeigu norima parodyti tik meno kūrinį – tai nėra suprantamas dalykas.

H.S.:Valdiškos įstaigos gauna visą aptarnavimą, t. y. patalpas, komunalines paslaugas ir t.t. Kitaip tariant, dėl bazinių dalykų šioms įstaigoms nėra ko per daug sukti galvą. Tuo tarpu visuomeniniai dariniai turi daug problemų. Šitą disproporciją reikėtų lyginti. Ir kuomet dirbau Kultūros skyriaus vedėju, mes bandėme pastarąją problemą amortizuoti: stengiamės didesnę dalį finansų nukreipti ne valdiškam darbuotojų sėdėjimui, o grynai veiklai, t. y. rengiant pačius projektus ir pan. Pastebiu, jog dabartinė situacija yra palanki valdininkų sėdėjimui ir nieko neveikimui. Vadinasi, jeigu yra valstybinė kultūros institucija – tai pastarajai yra viskas užtikrinama. Jeigu stogas prakiuro ar trūksta pinigų algoms – tai lėšų duos savivaldybė arba Vyriausybė. O nevyriausybinėms organizacijoms patiems reikia išlaikyti patalpas, o pinigų projektams dažnai nelieka. Ir tie, kurie vykdo realius projektus – tai tų projektų reali vertė yra daug mažesnė. Nevyriausybinių organizacijų nariai turi rūpinti patalpomis, transportu, dėl kurių nereikia sukti galvos valdiškoms kultūros institucijoms. Tad įvairiems aktyviems menininkams, kultūros veikėjams atliekamų lėšų ir nelieka. Šituos dalykus reikia koreguoti įstatymais.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

H.S.:Išvelgiu perspektyvas, nepaisant, jog dabartinė situacija yra viena iš prasčiausių situacijų, kokią man yra tekę matyti. Netgi sovietmečiu kultūra sulaukė daug didesnio dėmesio. Kita vertus, politinė veikla buvo draudžiama, bet pati situacija buvo nepalyginamai dėkingesnė. Žmonių saviraiška buvo daug didesnė. Kad ir toje Kelmėje liaudies švenčių metu susirinkdavo daugybė žmonių. O dabar net Lietuvos radijuje išgirsti liaudišką dainą yra sunku. Bet pasikeitus Kultūros ministru, keičiasi ir požiūris. Kultūra tampa humanistine. Šarūnas Birutis, nors ir nedirbęs kultūros srityje, sugebėjo Kultūros savaitės laidoje šauniai atsakinėti į užduodamus klausimus.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

H.S.:Neabejoju tuo, kad reikėtų naujų teisės aktų. Turi būti supaprastinta nevyriausybinių organizacijų atskaitomybė, t. y. turi būti supaprastintas dokumentų tvarkymas. Nei viena tikra visuomeninė arba nevyriausybinių organizacija negali turėti tiek buhalterių, kasininkų, apskaitininkų, sekretorių, kiek turi valdiškos įstaigos. Valdiškose įstaigose taip pat reikia pildyti daug visokių deklaracijų, bet yra atitinkami darbuotojai, kurių darbas yra tvarkyti finansinius dokumentus. Apkrovimas dideliais biurokratiniais reikalavimais yra aiškiai per didelis. O visų antra reikėtų išspręsti finansavimo problemas. Turi būti peržiūrėti visi kriterijai, kuriais remiantis yra teikiamas finansavimas. Taip pat būtina sutvarkyti įstatyminę bazę taip, kad didelis dėmesys būtų

skiriamas nevyriausybinėms organizacijoms, kurios vykdo realius, o ne popierinius projektus. Taip pat mokesčiai turi būti pakoreguoti...

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

H.S.: Nuo vadovo priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė, bet reikia atkreipti dėmesį į tai, jog ir vadovo palaikymas turi didelės reikšmės organizacijoje. Vienu žodžiu, turi būti visapusiškas palaikymas. Taip pat yra reikalinga apie save suburti veiklius žmones, kurie būtų kompetentingi ir sąžiningi. O antra vertus, jeigu bus visur kaišiojami pagaliai arba nepalaikoma ta veikla, o stengiamasi pristabdyti ar marinti iniciatyvą – tai trukdys bendram darbui. Na, gali vienerius ar dvejus metus išsilaikyti be valdžios dėmesio ar paramos, o vėliau tampa sudėtinga išlikti bei veikti. Pavyzdžiui, jeigu nebus skiriama nei tam, nei kokiam konkrečiam projektui finansų, tai, ko gero, iniciatyva susidurs su nebylia siena. O tie popieriniai projektai, gaunantys finansavimą, atims norą veikti, kadangi pastarieji projektai yra palankūs valdžiai. Tuomet būdamas organizacijos nariu pajunti, jog, nors ir neesi fiziškai ignoruojamas, tave tarsi palieka nuošalyje. Takoskyra yra padaroma tuo metu, kai norima išsiaiškinti ar esi palankus dabartinei valdžiai, kokiai politinei jėgai, ar ne. Jeigu bus nuspręsta ignoruoti organizaciją – tai rezultatas nebus geras. Visi šie komponentai (finansavimas, valdžios požiūris, vadovas) yra svarbūs, bet aš linkęs pabrėžti vadovo vaidmenį. Jeigu tas vadovas bus neveiksnius – tai nei valdžios pagalba, nei aktyvūs nariai negalės nieko padaryti. Nariai gali bandyti vykdyti permainas, kažką keisti, bet tai yra sudėtingas dalykas.

V.Z.: Ačiū Jums už pokalbį.

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ KINO MENO KLUBO PIRMININKU IR VIENU KINO
MUZIEJAUS ĮKŪRĖJU VIKTORU GUNDAJEVU**

Pokalbis įvyko 2012 m. balandžio 16 d. Pokalbio trukmė – apie 20 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Viktoras Gundajevas (toliau V.G.): Aš manau, kad nevyriausybinių organizacijų indėlis į bendrą Lietuvos kultūrinį gyvenimą yra maždaug keturiasdešimt procentų viso to, kas yra sukuriama. Valstybės išlaikomos įstaigos sukuria maždaug šešiasdešimt procentų to, kas yra įvardijama kaip Lietuvos kultūra, kultūros produktas ar kažkas tai tokio. Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, jog didelė dalis nevyriausybinių organizacijų yra ne tik asociacijos, bet ir uždaros akcinės bendrovės, kurios dirba, sakykim, įvairiose srityse, pavyzdžiui, žiniasklaidoje, kine ir t.t. Nevyriausybinės organizacijos, kaip kokios bendrovės, gali kurti filmus, nes didžioji dalis filmų yra meniniai, o ne komerciniai, turintys orientuoti į kažkokį, sakykim, kultūrinį dalyką. Kai yra meniniai filmai remiami kultūros ministerijos, o komerciniai turėtų būti remiami Ūkio ministerijos. Visi filmai remiami dažniausiai Kultūros ministerijos, o tik dalis filmų yra kuriama iš privačių lėšų.

V.G.: Kinas, uždaros akcinės bendrovės ir viešosios įstaigos prisideda prie kino kūrimo. Noriu tuo pasakyti, jog kinas yra kuriamas nevyriausybinių organizacijų, o ne kokių iš biudžeto išlaikomų subjektų. Situacija yra tokia, kad Kino studija yra privatizuota. Tuo, galime sakyti, ir pasireiškia privati iniciatyva. Lygiai tokia pat situacija yra su fotografija. Bet tai priklauso ir nuo statuso, t. y. ar tai pelno siekianti, ar nepelno siekianti organizacija. Meno sektoriuje ne pelno organizacijos užima, mano manymu, maždaug trisdešimt penkis procentus, o likusią dalį sudaro pelno siekiančios organizacijos. Valstybė nedalyvauja filmų kūrime: valstybė gali tik paremti, o viskas yra daroma privačia iniciatyva. O, kalbant apie kitas kultūros sferas, tai reikėtų atskirai analizuotų atvejus.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos aktyvumas?

V.G.: Nevyriausybinių organizacijos aktyvumas priklauso nuo tų žmonių, kurie sudaro tą nevyriausybinių organizaciją. Taip pat nevyriausybinių organizacijos veikla priklauso nuo jos narių interesų ir nuo to, kokie tikslai yra keliami. Na, nereikia tikėtis iš valstybės paramos. Reikia patiems viską daryti ir imtis iniciatyvos. Yra nemažai organizacijų, kurios laukia ir tikisi didesnio valstybės dėmesio ir paramos. Vis dėlto ne kiekvienas žmogus yra vadybos genijus, galintis susikurti sau palankias sąlygas kūrybai ir t.t. Lemiamas kriterijus, jeigu norint atsakyti į šį klausimą, yra pačių žmonių aktyvumas ir suinteresuotumas.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

V.G.: Remiantis kino sritimi – tai aš manau, kad nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų atlieka abi veiklas. Manau, kad edukacinę funkciją atlieka valstybės išlaikomos organizacijos, t. y. įvairios mokymo įstaigos, pavyzdžiui, kino teatras ar muziejus. Jokių būdu biudžetinės įstaigos nekuria produkto. Reikia atkreipti dėmesį, kad produktą kuria būtent tos nevyriausybinių organizacijos. O edukacija užsiima valstybinių organizacijų. Mano manymu, ši tvarka yra natūrali.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

V.G.: Aš sakyčiau, jog tai yra paties žmogaus reikalas. Mano nuomonė yra būtent tokia. Pati pamatinė idėja yra ta, kad mums niekas neprivalo kažką duoti. Turi viską pats sukurti, pavyzdžiui, kad ir parašyti projektą bei gauti tuos pinigus. O iš kitos pusės kalbant, tai ne visi sugeba būti iniciatyviais savo pradiname veiklos etape. Visų pirma reikėtų skatinti nevyriausybinių sektorių, apmokyti nevyriausybinių organizacijų narius ir pan. Tuomet būtų kur kas lengviau veikti. Taip pat dauguma dalykų priklauso ir nuo skiriamų pinigų, pavyzdžiui, jeigu tu skirsi daug dėmesio ir lėšų kultūrai – tai kultūra geriau laikysis, o jeigu skirsi daug lėšų krašto apsaugai – tai krašto apsauga bus materialiai geriau aprūpinta. Manau, kad valstybė dėlioja savo prioritetus ne visada teisingai.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos?

V.G.: Aš išskirčiau visus lygmenis. Jeigu organizacija nėra pavaldi valstybei – tai tokia organizacija veikia įvairiose srityse bei lygmenyse. Nevyriausybinių organizacijos veikia ir savivaldos, ir regioniniu, ir nacionaliniu lygiu. Būtent ir kino organizacijų veikla yra panaši.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

V.G.: Aš nemanau, kad ta veikla nėra žinoma visuomenei. Čia yra stereotipas. Imkime, kad ir tą pačią kino sritį: visi žino, kad Tadaž Blindą sukūrė kokios Kino studija, visi žinome Arūną Matelį ir t.t. Kino srityje aš nematau tos problemos. Kitose srityse – tai socialinėje srityje ar dar kažkur kyla problemos dėl darbų viešinimo.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieka Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

V.G.: Kultūros fondai yra esminė parama Lietuvoje veikiančioms nevyriausybinėms organizacijoms. Bet tai, kokius fondus jūs išvardijote, - tai pastarųjų aš nežinau. Mes konkrečiai rašome projektus Lietuvos radijo ir spaudos rėmimo fondui. Tai pagrindinis fondas, remiantis kultūrinę, šviečiamąją žiniasklaidą Lietuvoje. Yra ir Kultūros rėmimo fondas. Mūsų interesų sritis yra mėgėjų menas, o kinas yra perduotas administruoti Lietuvos kino centrui. O kino projektų Lietuvos Kultūros rėmimo fondas neberiamė. Kino projektus remia tokia biudžetinė įstaiga kaip Lietuvos kino meno centras. Ši organizacija skirsto pinigus kinui. Anksčiau Kultūros rėmimo fondas remdavo kiną ir mėgėjų meno sritį. Šis fondas remia tas organizacijas, kurios užsiima fotografija, kultūros paveldo išsaugojimu ir t.t. Pagrindiniai fondai, mano manymu, yra šie: Spaudos ir Kultūros rėmimo fondas, taip pat svarbu yra paminėti Lietuvos kino centrą. Šiomis organizacijomis, t. y. fondais mes ir remiamės.

V.G.: Kai kurios nevyriausybinės organizacijos remiasi Europos Sąjungos parama. Tam yra sukurti keli fondai ir programos. Svarbu pažymėti, jog pati Kultūros, Užsienio, Socialinių reikalų ministerija skiria lėšas įvairioms programoms vykdyti. Yra ir Kultūros paveldo departamentas. Tad vos ne kiekviena ministerija skiria tam tikrą dalį pinigų tam, kad nevyriausybinės organizacijos galėtų įgyvendinti savo projektinę veiklą. O mes, kaip kino mėgėjų organizacija, ne visur tinkame. Organizacija turi atitikti konkrečią kryptį ar įgyvendinti konkretų tikslą. Viena organizacija gali rūpintis socialine apsauga, o kita – aplinkosaugos reikalais ir pan. Be abejo, kad jos mes galime padaryti filmų peržiūrą socialiniais ar kitais klausimais.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

V.G.: Šios išvardintos organizacijos, kaip ir visame pasaulyje, užtikrina tik dalį teikiamų paslaugų. Lietuvoje veikia ir nevyriausybinės organizacijos, kurios tam tikrą procentą užima to kultūrinio produkto sukūrimė. Vienose srityse nevyriausybinės organizacijos atlieka didesnę vaidmenį nei valstybinės institucijos. Pavyzdžiui, kino srityje nevyriausybinių organizacijų vaidmuo esąs didesnis. Nežinau ar turėtų būti santykis kitoks? Norint atsakyti į šį klausimą, reikia remtis kitų šalių patirtimi.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

V.G.: Visų pirma reikia atsižvelgti į bendrą Lietuvos kultūros gyvenimą. Ekonominė krizei prasidėjus buvo mažiau skiriama lėšų nevyriausybinėms organizacijoms remti. O dabar situacija po truputį gerėja. Viskas priklauso nuo Lietuvos ekonominės padėties, t. y. jeigu ekonominė situacija pagerės, manau, bus ir situacija geresnė. Žmonėms visų pirma reikia patenkinti savo pagrindinius poreikius, t. y. būti saugiam, pavalgyti, o tik vėliau yra galvojama apie kultūrą.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

V.G.:Niekada negalvojau apie tai. Be abejo, jį visada yra galima kažką tai tobulinti.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

V.G.:Nevyriausybinių organizacijų sėkmė priklauso nuo visų išvardintų faktorių. Didžiąja dalimi organizacija yra priklausoma nuo pačių narių ir vadovų. Dažniausiai organizacijoje būtent vadovas nulemia rezultatus, ypatingai kuomet mes kalbame apie nedideles organizacijas. Bet aš nieko nenorėčiau pernelyg išskirti. Vis dėlto ir vadovai, ir nariai yra tas esminis faktorius, o kiti – tai jau yra grynai pagalbina dalykai. Viena vertus, reikia ir kompetencijos. Taip pat reikia ir paties iniciatyvumo. Nuo mano išvardintų dalykų ir priklauso organizacijos darbas. Vis dėlto mes daug vilčių nededame į vietinę valdžią, bet mus ji šiek tiek palaiko, kadangi suteikė patalpas, kur galime prisiglausti. Reikia visuomet rodyti iniciatyvą, kad tave išgirstų ir palaikytų. O kitas dalykas – tai pinigai. Kuomet savivalda neturi pinigų – tai nėra sąlygų užtikrinti tinkamo dėmesio ir finansavimo nevyriausybiniams organizacijoms. Ypatingai provincijos savivaldybės turi nedidelius pinigus, o tuo tarpu Vilniuje tie pinigai yra didesni. O tos ministerijos, kurios aprėpia daugelį Lietuvos problemų, turi didesnę galimybę skirti pinigus nevyriausybiniams organizacijoms.

V.Z.: Ačiū Jums už pokalbį

**INTERVIU SU VISUOMENINĖS ORGANIZACIJOS „GIN-DIA“ AKTYVISTE,
RERICHO DRAUGIJOS NARĖ DIANA STUNGURIENE**

Pokalbis įvyko 2012 m. balandžio 16 d. Pokalbio trukmė – apie 18 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Diana Stungurienė (toliau D.S.): Aš manau, kad svarbią vietą užima nevyriausybinių organizacijų kultūroje. Nevyriausybinių organizacijų aktyvumas duoda impulsą kūrybai, saviraiškai, gali labai stipriai savo veikla daryti įtaką visuomenei. Aktyviai veikdamos nevyriausybinių organizacijų gali daryti įtaką net įstatymų pakeitimams, t. y. įtakoti įstatymus. Šios organizacijos labai stipriai vienija žmones.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?

D.S.: Labiausiai organizacijos aktyvumas priklauso nuo pačių organizacijos narių. Aišku, jog finansavimas turi didelę įtaką, bet mes sugebame išgyventi be finansavimo. Mes turėjome patalpas, bet mūsų visa veikla yra internete. Interneto erdvėje gausu nuotraukų iš anksčiau vykusių renginių. Mūsų partneriai yra Vydūno draugija, su kuria turime ypatingai šiltus santykius. Taip pat rašome straipsnius.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai-educacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

D.S.: Manau, kad visuomenės švietimas yra pati svarbiausia veikla. Kultūrinės organizacijos visų pirma turi šviesti ir mokinti žmonės savo geru veiklos pavyzdžiu. Taip pat visos kultūros organizacijos turi skleisti žinias. Šitas tikslas turėtų būti vienas iš svarbiausių keliamų tikslų organizacijoje.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

D.S.: Tautinis charakteris labai stipriai įtakoja lietuvius. Lietuviai yra apsnūdę ir net statistika rodo tai, kad mūsų organizacinis aktyvumas, mūsų pačių visuomeniškumo jausmas atsilieka nuo kitų valstybių piliečių. Būtent sovietmečiu veikusių visuomeninių organizacijų veikla buvo labai aktyvi. Vis dėlto tas laisvos Lietuvos dvidešimtmetis – tai tik trumpa gyvenimo atkarpa, tarsi bangavimas. Visuomenė dar nėra subrendusi aktyviai visuomeninei veiklai. Net paskutiniu metu aš išvelgčiau kultūrinių organizacijų, užsiimančių visuomenine veikla, didesnę aktyvumą. Bet, manau, kad tai yra tik pati pradžia. Pastarosios organizacijos pradeda burtis ir bendradarbiauti. Tam,

kad išgyventų kultūrinės organizacijos, šios turi jungtis. Jungimasis neturi būti deklaratyvus, įgyvendintas tik popieriuje. Nevyriausybinių organizacijų jungimasis turi reikšti bendrus renginius, žmonių susibūrimus. Mes turime vieni kitiems padėti, vieni kitus palaikyti ar tai renginiu, ar kokios organizuojamos akcijos metu.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos?

D.S.: Yra sunku kažką tai pasakyti. Daug aktyvių organizacijų veikia tiek nacionaliniame, tiek regioniniame, ir, žinoma, vietiniame lygyje. O konkrečiai mūsų organizacija veikia nacionaliniu lygiu. Mūsų organizacija bendradarbiauja su latviais. Daugelis dalykų priklauso nuo pačios draugijos, organizacijos veiklos. Pavyzdžiui, Rericho draugija, kurią mes remiame ir joje dalyvaujame, yra plačiai veikianti ir už Lietuvos ribų. Lietuvoje mes aktyviai bendradarbiaujame su kitomis organizacijomis.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

D.S.: Sunku yra kažką ir pasakyti. Manau, pačios organizacijos žmonės turi išspręsti savo problemas, susijusias su viešiniu.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

D.S.: Kiek mums teko dirbti ar susidurti su fondais – tai mes esame jais nusivylę. Nieko blogo nenoriu sakyti jų adresu, bet, mūsų nuomone, minėti fondai veikia neteisingai. Jeigu neturi pažįstamų, jeigu neturi kažkokio užnugario – tai iš fondo paramos negausi. Mums daug sykių yra tekę prašyti paramos ir visi sykliai buvo nesėkmingi. Netgi paskutinį dešimtmetį mes esame atsisakę bet kokios bendros veiklos ar partnerystės su Lietuvoje dirbančiais Kultūros fondais. Būtent šiuo momentu yra reikalingi tarpasmeniniai ryšiai su fondais ir darbinė praktika su valstybės institucijomis.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinių organizacijos?

D.S.: Klausimas yra geras. Čia apie kiekvieną instituciją reikėtų konkrečiai kalbėti. Kiek esame pastebėję, kiek susidūrę su valdiškomis įstaigomis, tai pastarosios laikosi tikrai gerai. Šios organizacijos gauna paramą dėka teikiamų projektų. Taip pat šios organizacijos turi gerą materialinę bazę, turi ir organizacinius gabumus, t. y. organizuoja ir vykdo įvairias veiklas. Bet, kuomet pasibaigia projektinė veikla, paprastai valdiškų institucijų darbas sustoja. Šitas dalykas yra

blogas faktorius jų veikloje. Dar konkrečiai paminint: jeigu organizacija gavo pinigų savo veiklai – tai ši dirba savo darbą. O jeigu ta veikla, tas darbas nėra tęstinis – tuomet pats organizacijos tikslas yra viso labo trumpalaikis. Vienu žodžiu tokiose organizacijose tęstinę veiklą užtikrina tik pinigai. Tai, manau, yra problema. Iš biudžeto išlaikomose organizacijose nėra entuziazmo.

V.Z.: Kokios nevyriausybinų organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

D.S.: Mūsų veikla, manau, nenutrūks. Būna tai, kad draugijoje vienais metais dalyvauja daugiau, o kitais metais – mažiau žmonių. Vis dėlto pati Rericho draugija veikia nuo pat 1930 metų. Mes prisidedame prie šios veiklos, esame aktyvistai. Mes išgyvename tik entuziazmo pagalba. Bet susiduriame su ta problema, kad Rericho draugijos nariai yra garbaus amžiaus žmonės. Šiuo metu jaunimas neįsitraukia į mūsų veiklą, kadangi literatūrą, kurią skaitome, yra rusų kalba. Būtent tas kalbos barjeras ir trukdo pritraukti naujus narius. Tendencija yra tokia, jog jaunimas moka tik vieną užsienio kalbą, t. y. anglų kalbą. Pas mus gali ateiti žmogus, mokantis rusų kalbą. Pas mus verstos medžiagos iš rusų į lietuvių kalbą yra tikrai nedaug. Mūsų nariai verčia Rericho raštus į lietuvių kalbą, bet tos medžiagos vis dar yra per mažai. Esame išleidę net dešimt žurnalų, pavadinimu „Gyvosios etikos mokykla“. Bet visa veikla, turint omenyje straipsnius, yra viešinama elektroninėje erdvėje. Vis dėlto išleisti leidinį kainuoja dideles išlaidas. Vienas momentas yra tas, jog pastebime, kad žmonės daugiau skaito internetinius, negu popierinius leidinius, dulkančius lentynose.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinų organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

D.S.: Mes stengiamės nesusidurti su teisine baze ir nenorime turėti su tai jokių reikalų. Mes esame entuziastai, paramos negauname. Esama teisinė sistema tikrai netrukdo mums veikti. Ir iš esmės nėra ką daugiau pasakyti šiuo klausimu. Paminėčiau tai, kad esame savo veiklą įforminę – tad kažkokių problemų nekyla.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

D.S.: Manau, kad nuo visų išvardintų dalykų priklauso organizacijos sėkmė. Aišku, jog vadovas organizacijoje vaidina labai svarbų vaidmenį. Aš sakyčiau, kad penkiasdešimt procentų organizacijos veiklos sėkmės priklauso nuo paties vadovo, jo organizacinių sugebėjimų ir t.t. Jeigu vadovas yra aktyvus, jeigu vadovas turi autoritetą, tuomet ir draugija visuomet gyvuos. Svarbūs organizacijoje yra ir nariai, jų entuziazmas, bet vadovas yra svarbiausia, kadangi pastarasis jungia ir buria žmones.

V.Z.: Ačiū Jums už pokalbį.

**POKALBIS SU LIETUVOS TAUTODAILININKŲ SAJUNGOS ŠIAULIŲ SKYRIAUS
PIRMININKE LAIMA KELMELIENE**

Pokalbis įvyko 2012 m. balandžio 17 d. Pokalbio trukmė – apie 30 min.

V.Z.: Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

Laima Kelmelienė (toliau L.K.): Mūsų organizacija yra didelė ir mes užimame gana pastebimą vietą. Pati Lietuvos tautodailininkų sąjunga yra susiskirsčiusi pagal regionus (Šiaulių, Telšių, Alytaus, Kauno, Vilniaus tautodailininkų organizacijos). Šios organizacijos vienija per keturis šimtus narių. Narių esama visame Šiaulių regione: narių esama Kelmėje, Radviliškyje, Akmenėje, Joniškyje, Šiaulių rajone ir pačiame mieste. Tautodaile užsiimančių žmonių yra nemažai. Jų esama ir nedideliuose miesteliuose bei kaimuose. Pastarieji dirba savo kūrybinį darbą. Ir jeigu žmogus yra kūrėjas, tuomet jis geba pritraukti ir aplinkinius žmones, sudominti juos savo darbais ir pan. Tautodailininkas neša savo kultūrą kitiems žmonėms per konkrečius savo darbus. Negana to, patys kūrėjai bedirbdami yra įtraukiami į veiklą, kuri matoma visuomenei.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos aktyvumas?

L.K.: Nevyriausybinių organizacijų aktyvumas, manau, priklauso nuo to asmens, kuris imasi koordinuoti organizacijos darbą visame regione ar mieste. Taip pat aktyvumas priklauso ir nuo pačių organizacijoje esančių žmonių.

V.Z.: Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos kultūros ir meno organizacijos – šviečiamajai – edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

L.K.: Nevyriausybinių organizacija turėtų ir šviesti visuomenę, ir teikti paslaugas. Yra reikalingi abu šie dalykai. Bet mūsų atveju yra būtinos šios dvi išvardintos veiklos. O šviečiamąją veiklą mes atliekame mokyklose, kadangi mes dažnai ten lankomės, eksponuojame savo darbus, perduodame savo patirtį, bendraujame su vietos bendruomene. Tuo tarpu kalbant konkrečiai apie paslaugas – tai mes perduodame žinią apie amatą. Džiaugėmės, jog už įdėtą triūsą, t. y. už padarytą tautodailės darbą gauname pinigų.

V.Z.: Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

L.K.: Jeigu žmogus neturi artimo ryšio su organizacija, turiu omenyje informaciją, tai jis yra atitrūkęs nuo organizacinės veiklos. Yra tokių tautodailininkų, kurie nemoka dirbti su

kompiuteriu. Tai sukelia tam tikras problemas. O aktyviau reikštis kultūrinėje sferoje padeda tarpusavio tamprūs ryšiai – bendravimas, bendrumo jausmas.

V.Z.: Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos?

L.K.: Kalbant apie konkretų pavyzdį, tai mūsų organizacija veikia aktyviausiai regioniniu lygiu. Šiaulių tautodailininkų skyrius veikia keturiasdešimt metų. Yra susiformavusios ir tradicijos. O nacionaliniu lygiu veikiančias organizacijas nenorėčiau išskirti, kadangi pastarųjų nežinau. Mūsų tautodailės skyrių padaliniai, veikiantys rajonuose (Pakruojyje, Kelmėje, Joniškyje), yra pakankamai aktyvūs. Tad, galime sakyti, jog ir šiuo konkrečiu atveju nevyriausybinės organizacijos yra aktyvios ir vietiniame lygmenyje. Aišku, jog ir tie patys joniškiečiai ar Kelmės krašto tautodailininkai savo darbus veža į Vilniuje esančias parodas, taip pat veža į Seimą ir t.t. Mes esame matomi ir aktyvūs.

V.Z.: Kas lemia, jog nevyriausybinės kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

L.K.: Mes patys pirmiausia turėtumėme prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo. O kas gali daugiau paviešinti? Mes savo veiklą viešiname bendrame Lietuvos tautodailės tinklalapyje. Problema ta, kad mes savo atskiro tinklalapio neturime. Mes norėtumėme savo tinklapį turėti, kuriame būtų viešinama medžiaga apie Šiauliuose veikiančius tautodailininkus. Bendrame Lietuvos tautodailininkų tinklalapyje turėjome savo skyrelį, bet dabar jo nėra. Tai, kuomet kalbame apie informacijos viešinimą, kiša mums koją.

V.Z.: Vis dėlto kokią misiją atlieką Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

L.K.: Aš su tais fondais nesu susidūrusi. Mums teko dirbti su Kultūros rėmimo fondu. Tai valstybinė organizacija, remianti nevyriausybinės organizacijas. Projekto sėkmės atveju gauname didelę piniginę paramą savo veiklai. Aš rašau projektus nuo 2004 metų ir kasmet bent vienam renginiui mes gauname pinigus iš Kultūros rėmimo fondo. Esame patenkinti gaunama parama ir nėra mums ko skųstis. Mes matome valstybės rūpestį. Dėka iš projektų gautų pinigų mes turėjome galimybę surengti daug seminarų ir mokymų. Prisimenu vieną projektą, rengtą prieš dešimt metų. Mes rašėme projektą tam, buvo rašytas tam, kad būtų atgaivintos keramikų stovyklos. Šis projektas padėjo atgaivinti keramikų kūrybines dirbtuves. Vėliau prasidėjo keramikų, medžio drožėjų, akmentašių kūrybinių dirbtuvių bumai. Netgi išryškėjo rajoninė tradicinio liaudies meno specializacija: Kelmės tradicinio meno puoselėtojai perėmė akmentašių amatą, Kuršėnai ėmė specializuotis keramikos srityje, o medžio drožėjo stovykla kasmet yra rengiama Radviliškyje.

Vadovaujantis pasirinkta tradicinio liaudies meno sritimi yra rašomi projektai tam, kad gautos lėšos padėtų surengti stovyklas, įvairius mokymus, kūrybines dirbtuves ir pan.

L.K.: Kasmet Lietuvos tautodailininkų sąjungos yra rengiami tradicinio liaudies meno seminarai, į kuriuos susirenka nemažai žmonių. Dažnai situacija būna tokia, kad jeigu mes seminaro metu padarome išvadą, kad po truputį miršta audimo ar pynimo tradicija, tai rašome projektus tam, jog paremtume šių amatų puoselėjimą.

V.Z.: Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinės organizacijos?

L.K.: Manau, jog geba biudžetinės įstaigos užtikrinti kokybiškas paslaugas. Kalbant konkrečiai apie mūsų tautodailininkų organizaciją, tai mes glaudžiai bendradarbiaujame su bibliotekomis ir muziejais. Dažnai „Aušros“ muziejuje rengiame savo parodas. Šis muziejus mums suteikia savo sales nemokamai. Tai pat ši praktika yra susiformavusi ir su Šiaulių Dailės galerija. Ten mes kiekvienais metais rengiame didžiulę parodą. Taip pat ir universiteto bibliotekoje yra eksponuojami liaudies meno darbai. Pradėjome propaguoti ėjimą į bibliotekas, viešąsias biudžetinių įstaigų erdves. Tad mūsų tautodailininkai yra patenkinti, o valdiškų institucijų atstovai geranoriškai priima mūsų darbus.

L.K.: Kuomet rengdavome tautodailininkų parodas viename iš „Aušros“ muziejaus padalinių, esančiame šalia turgaus, tai susirinkdavo daug žmonių apžiūrėti tautodailininkų darbų. Taip pat yra atvedamos įvairaus amžiaus moksleivių grupės tam, kad susipažintų su eksponuojamais tradicinio meno kūriniiais. Bet reikia pripažinti, jog nemažą indėlį įdėdavo ir patys muziejaus darbuotojai: nuo jų profesionalumo priklausydavo rengiamos parodos lankomumas, šviečiamoji veikla ir pan.

V.Z.: Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

L.K.: Kiekvienais metais mes išvelgiame kartų kaitą. Ateina vis nauji žmonės, pakenčiantys vyresnius tautodailininkus. Džiugu, kad atsiranda vis naujų žmonių. Būna, kad dalis žmonių parašo prašymus savo noru išeiti iš tautodailininkų organizacijos. Esama ir tokių atvejų, jog kiti liaudies meistrai persikelia į kitus miestus. Tuomet iškyla tam tikros problemos. Vis dėlto tam, kad taptumei tautodailininku, reikia surengti autorinę parodą kokioje bibliotekoje ir du metus aktyviai dalyvauti mūsų veikloje. Surengtą parodą turi įvertinti ekspertai, t. y. menotyrininkai. Aišku tai, jog mes po truputėlį augsime. Pastebiu, jog ganėtinai yra sudėtinga išsilaikyti tai nevyriausybinei organizacijai, kadangi reikia ir nemažai lėšų. Mus remia ir Šiaulių miesto savivaldybė, bet ta parama yra labai maža, iš kurios gali įsigyti tik kanceliarines prekes. O mūsų organizacija laikosi grynai iš projektų. Šiaulių savivaldybė per metus skiria lėšas tik dviem

projektams. Jeigu yra maždaug penkiasdešimt organizacijų, parašiusių projektus. Suma, kuri yra skiriama nevyriausybinėms organizacijoms, dažniausiai būna per penkiasdešimt tūkstančių litų. Ir rezultatus toks, jog nieko daugiau neišspausi. Būna ir tokių projektų, kurie yra menkaverčiai, neturi jokios išliekamosios vertės.

L.K.: Toliau kalbant apie finansus, tai reikia pastebėti, jog prieš krizę mes turėjome keturis etatus, o dabar turime 1,7 etato. Iš to yra matyti ir visa susidariusi situacija. Buhalterines paslaugas mums teikia privati įmonė, kadangi tai yra daug pigiau.

V.Z.: Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar kitų juridinių dokumentų?

L.K.: Man asmeniškai neteko susidurti su teisine baze. Mes turime savo įstatus, jais ir vadovaujames. Ypatingai visuomeninėms organizacijoms yra svarbus Asociacijų įstatymas. Norėtumėme, jog Vyriausybė mums skirtų atskirą biudžeto eilutę tam, kad atskirai galėtų finansuoti nevyriausybinės organizacijas. Bet tuomet kyla klausimas: ar tokias organizacijas, išlaikomas iš biudžeto, galima būtų laikyti nevyriausybėmis? Tikriausiai, jog tokios organizacijos nėra laikomos nevyriausybėmis organizacijomis.

V.Z.: Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos ir kt.)?

L.K.: Viskas, kas yra išvardinta – nuo to ir priklauso organizacijos sėkmė. Didelę reikšmę organizacijoje turi narių iniciatyva. Taip pat yra svarbus vadovo ir pavienių organizacijos narių tarpusavio ryšiai, komunikacija. Jeigu vadovas neras bendros kalbos su savo komanda – tai nebus tiesioginio ryšio. Svarbus faktorius yra valdžia. Jeigu valdžia tave palaiko ir remia – tuomet ir organizacijos sėkmė yra didesnė. Vis dėlto jaučiame tam tikrą tendenciją iš valdžios pusės, kuri nėra mūsų organizacijai palanki. Gaila, kad tavo pastangų neįvertina. Žinoma, jog rašyti projektus nėra lengvas darbas. Viskas priklauso nuo savivaldybėje dirbančių žmonių, esamų politikų, jų požiūrio, pomėgio. Vieni mėgsta labiau remti ir pripažinti profesionalųjį meną, o kiti mėgsta sportą ar etninę kultūrą.

V.Z.: Ačiū Jums už pokalbį.

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kokia, Jūsų nuomone, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vieta šiandieninės Lietuvos kultūros formavime?

2. Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijų aktyvumas?

3. Kam vis dėlto pirmenybę turėtų teikti nuo valdžios nepriklausomos nevyriausybinių organizacijos – šviečiamajai-edukacinei, kultūros paslaugų teikimo ar kokiai kitai veiklai?

4. Kas, Jūsų manymu, trukdo ar padeda individui aktyviau reikštis meninėje ir kultūrinėje veikloje?

5. Kaip manote, vietiniu, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu aktyviausiai veikia nevyriausybinių organizacijos?

6. Kas lemia, jog nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijos bei jų veikla nėra plačiai žinoma visuomenei? Ir kas, Jūsų manymu, galėtų prisidėti prie nuveiktų darbų viešinimo?

7. Vis dėlto kokią misiją atlieka Kultūros fondai Lietuvoje (Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų paramos fondas, Sūduvos kultūros fondas, Lietuvos muzikų akademijos rėmimo fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir kt.)?

8. Ar iš biudžeto išlaikomos kultūros ir meno organizacijos (muziejai, teatrai, bibliotekos, archyvai) geba užtikrinti visiems prieinamas kokybiškas kultūros paslaugas? Ką šioje srityje galėtų nuveikti nevyriausybinių organizacijos?

9. Kokios nevyriausybinių organizacijų veiklos perspektyvos kultūros ir meno srityje?

10. Ar yra pakankama nevyriausybinių organizacijų teisinė bazė Lietuvoje? Gal reikėtų naujų įstatymų ar teisės aktų?

11. Nuo ko priklauso nevyriausybinių organizacijos veiklos sėkmė (vadovo, kompetencijos, aktyvių narių, vietinės valdžios pagalbos)?

**ANKETINĖJE APKLAUSOJE DALYVAVUSIŲ
RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS
PAGAL LYTĮ***

	M.	V.
Sk.	73	29
Proc. išraiška (%)	70,78%	28,43%

Lentelė sudaryta, remiantis anketiniais duomenimis*

**ANKETINĖJE APKLAUSOJE DALYVAVUSIŲ
RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS
PAGAL AMŽIAUS GRUPES***

Amžiaus grupės	Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes			
	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
17-25 m.	56	76,71%	12	41,37%
25-35 m.	7	9,58%	6	20,68%
35-45m.	4	5,47%	5	17,24%
45-55 m.	4	5,47%	3	10,34%
55-65 m.	2	2,73%	3	10,34%
	Iš viso 73 moterys		Iš viso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 10 priedą)*

**RESPONDENTŲ ŽINIOS APIE
NEYRIAUSYBINES ORGANIZACIJAS***

Pasiskirstymas pagal lytį				
NVO požymiai	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Įvardijo	55	75,34%	20	68,96%
Neįvardijo	18	24,65%	9	31,03%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis pirmuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ ŽINIOS APIE
NEYRIAUSYBINES ORGANIZACIJAS, REMIANTIS AMŽIAUS GRUPĖMIS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
NVO požymiai	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
Įvardijo	74,54%	9,09%	5,45%	7,27%	3,63%	40%	25%	15%	10%	10%
Neįvardijo	27,77%	11,11%	5,55%	-	-	44,44%	11,11%	22,22%	11,11%	11,11%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 12 priedą)*

**RESPONDENTŲ PATEIKTŲ PAVYZDŽIŲ APIE
NVO REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį				
NVO pavyzdžiai	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Pateikė	49	67,12%	11	37,93%
Nepateikė	24	32,87%	18	62,06%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis antruoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ PATEIKTŲ PAVYZDŽIŲ
APIE NVO REZULTATAI,
REMIANTIS AMŽIAUS GRUPĖMIS***

Amžiaus grupės	Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes			
	M.		V.	
	Pateikė	Proc. išraiška (%)	Pateikė	Proc. išraiška (%)
17-25 m.	42	85,71%	7	63,63%
25-35 m.	3	6,12%	2	18,18%
35-45m.	1	2,04%	2	18,18%
45-55 m.	2	4,08%	–	–
55-65 m.	1	2,04%	–	–
	Iš viso 49 moterys		Iš viso 11 vyrų	

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 14 priedą)*

**RESPONDENTŲ NEPATEIKTŲ PAVYZDŽIŲ
APIE NVO REZULTATAI,
REMIANTIS AMŽIAUS GRUPĖMIS***

Amžiaus grupės	Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes			
	M.		V.	
	Nepateikė	Proc. išraiška (%)	Nepateikė	Proc. išraiška (%)
17-25 m.	15	62,5%	5	27,77%
25-35 m.	4	16,66%	4	22,22%
35-45m.	3	12,5%	3	16,66%
45-55 m.	2	8,33%	3	16,66%
55-65 m.	–	–	3	16,66%
	Iš viso 24 moterys		Iš viso 18 vyrų	

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 14 priedą)*

**RESPONDENTŲ PASIRINKTŲ ATSAKYMŲ VARIANTAI,
REMIANTIS NVO SUDARANČIOMIS
ORGANIZACIJOMIS***

Pasiskirstymas pagal lytį				
NVO sudarančios organizacijos	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
a) labdaros ir paramos fondai	23	31,50%	7	24,13%
b) įvairios asociacijos	4	5,47%	2	6,89%
c) viešosios įstaigos	3	4,10%	1	3,44%
d) klubai, draugijos	10	13,69%	5	17,24%
e) pilietiniai – nepartiniai judėjimai	14	19,17%	8	27,58%
f) tinkam visi išvardinti variantai	19	26,02%	6	20,68%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis trečiuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ PASIRINKTŲ ATSAKYMŲ VARIANTAI,
REMIANTIS NVO SUDARANČIOMIS
ORGANIZACIJOMIS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
NVO sudarantios organizacijos	M.					V.				
	Sk. / proc. išraiška (%)					Sk. / proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
a) labdaros ir paramos fondai	78,26%	8,69%	4,34	8,69%	-	42,85%	28,57%	28,57%	-	-
b) įvairios asociacijos	50%	-	25%	25%	-	50%	-	50%	-	-
c) viešosios įstaigos	33,33%	-	33,33%	-	33,33%	100%	-	-	-	-
d) klubai, draugijos	80%	-	10%	10%	-	40%	-	40%	20%	-
e) pilietiniai – nepartiniai judėjimai	71,42%	21,42%	-	-	7,14%	37,5%	12,5	-	25%	25%
f) tinkami visi variantai	89,47%	10,52%	-	-	-	33,33%	33,33%	16,66%	-	16,16%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 17 priedą)*

**NVO APIBŪDINANTYS BRUOŽAI,
REMIANTIS RESPONDENTŲ PASIRINKTAIS ATSAKYMŲ
REZULTATAIS***

Pasiskirstymas pagal lytį				
NVO bruožai	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
a) labdaros teikimas, tarnavimas visuomenės labui	24	32,87%	7	24,13%
b) švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos paslaugų teikimas	4	5,47%	2	6,89%
c) atstovavimas tam tikriems profesiniams, socialiniams judėjimams	9	12,32%	4	13,79%
d) kova už žmogaus teises, lyčių lygybę	19	26,02%	5	17,24%
e) tinkami visi išvardinti variantai	17	23,28%	11	37,93%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis ketvirtuoju anketiniu klausimu*

**NVO APIBŪDINANTYS BRUOŽAI,
REMIANTIS RESPONDENTŲ PASIRINKTAIS ATSAKYMŲ
REZULTATAIS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
NVO bruožai	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Sk Proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m	35-45 m	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m	35-45 m	45-55 m.	55-65 m.
a) labdaros teikimas, tarnavimas visuomenės labui	79,16%	8,33%	8,33%	4,16%	-	28,57%	28,57%	28,57%	14,28%	-
b) švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos paslaugų teikimas	50%	25%	25%	-	-	50%	50%	-	-	-
c) atstovavimas tam tikriems profesiniams, socialiniams judėjimams	66,66%	-	-	11,11%	22,22%	25%	25%	-	25%	25%
d) kova už žmogaus teises, lyčių lygybę	73,68%	10,52%	5,26%	10,52%	-	40%	40%	20%	-	-
e) tinkami visi variantai	88,23%	11,76%	-	-	-	54,54%	-	18,18%	9,09%	18,18%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 19 priedą)*

**RESPONDENTŲ PASIRINKTŲ ATSAKYMŲ
APIE NVO ŠVIEČIAMĄJĄ FUNKCIJĄ
REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Visuomenės šviečiamoji funkcija	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Atliekama	33	45,20%	20	68,96%
Neatliekama	27	36,98%	4	13,79%
Neturi nuomonės/nežino	13	17,80%	5	17,24%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis penktuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ PASIRINKTŲ ATSAKYMŲ
APIE NVO ŠVIEČIAMĄJĄ FUNKCIJĄ
REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes

Visuomenės šviečiamoji funkcija	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
Atliekama	72,72%	12,12%	6,06%	6,06%	3,03%	45%	30%	20%	5%	-
Neatliekama	74,07%	11,11%	7,40%	7,40%	-	75%	-	25%		-
Neturi nuomonės /nežino	93,30%	-	-	-	7,69%	-	-	-	40%	60%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 21 priedą)*

**RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS NUOMONĖS
APIE NVO MISIJĄ
REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Išreikštos nuomonės apie NVO misiją variantai	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Šviesti ir informuoti visuomenę, ugdyti bei puoselėti kultūrą, meną, papročius.	38	52,05%	14	48,27%
Įtraukti visuomenės narius į kultūros veiklą, skatinti piliečių aktyvumą.	21	28,76%	7	24,13%
Paremti be atlygio tuos, kuriems reikalinga pagalba, dėmesys.	10	13,69%	5	17,24%
Neturi nuomonės/nežino	4	5,47%	3	10,34%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis šeštuoju anketiniu klausimu*

RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS NUOMONĖS

APIE NVO MISIJĄ

REZULTATAI*

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
NVO kultūros ir meno organizacijų misija	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
Šviesti ir informuoti visuomenę, ugdyti bei puoselėti kultūrą, meną, papročius.	71,05%	10,52%	7,89%	5,26%	5,26%	35,71%	21,42%	21,42%	14,28%	4,28%
Įtraukti visuomenės narius į kultūros veiklą, skatinti piliečių aktyvumą.	85,71%	9,52%	4,76%	-	-	57,14%	28,57%	-	14,28%	-
Paremti be atlygio tuos, kuriems reikalinga pagalba, dėmesys.	80%	10%	-	10%	-	20%	40%	-	-	40%
Neturi nuomonės/nežino	75%	-	-	25%	-	66,66%	33,33%	-	-	-

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 23 priedą)*

**RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS NUOMONĖS
APIE PILIETINĮ AKTYVUMĄ NVO
REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Pilietinis aktyvumas nevyriausybinėse organizacijose	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Turi didelę reikšmę	63	86,30%	24	82,75%
Neturi jokios reikšmės	6	8,21%	4	13,79%
Neturi nuomonės/nežino	4	5,47%	1	3,44%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis septintuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS NUOMONĖS
APIE PILIETINĮ AKTYVUMĄ NVO
REZULTATAI***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
Pilietinis aktyvumas nevyriausybinėse organizacijose	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
Turi didelę reikšmę	79,36%	9,52%	4,76%	3,17%	3,17%	50%	16,16%	16,16%	8,33%	8,33%
Neturi jokios reikšmės	66,66%	-	16,16%	16,16%	-	-	50%	25%	25%	-
Neturi nuomonės/nežino	50%	25%	-	25%	-	-	-	-	-	100%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 25 priedą)*

**RESPONDENTŲ ŽINIOS
APIE LIETUVOJE
VEIKIANČIUS KULTŪROS FONDUS***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Žinios apie Lietuvoje veikiančius Kultūros fondus	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Žino	13	17,80%	7	24,13%
Nežino	60	82,19%	22	75,86%
	Iš viso 73 moterys		Iš viso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis aštuntuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ ŽINIOS
APIE LIETUVOJE
VEIKIANČIUS KULTŪROS FONDUS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
Žinios apie Lietuvoje veikiančius Kultūros fondus	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
Žino	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m	45-55 m	55-65 m.
	53,84%	23,07%	15,38%	7,69%	-	71,42%	14,28%	14,28%	-	-
Nežino	81,66%	6,66%	3,33%	5%	3,33%	31,81%	22,72%	18,18%	13,63%	13,36%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 27 priedą)*

**RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS
ŽINIOS APIE TAI,
KAS CHARAKTERIZUOJA KULTŪROS FONDUS***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Požymiai	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Įvardijo	30	41,09%	15	51,72%
Neįvardijo	43	58,90%	14	48,27%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis devintuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ IŠREIKŠTOS ŽINIOS APIE
KULTŪROS FONDUS CHARAKTERIZUOJĄCIUS POŽYMIUS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
Požymiai	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
Įvardijo požymius	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
		80%	3,33%	6,66%	10%	-	46,66%	26,66%	13,33%	6,66%
Neįvardijo požymių	74,41%	13,95%	4%	2,32%	4,65%	35,71%	21,42%	21,42%	14,28%	7,14%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 29 priedą)*

**RESPONDENTŲ PAREIKŠTA NUOMONĖ
KULTŪROS FONDŲ ATLIEKAMŲ FUNKCIJŲ KLAUSIMU***

Pasiskirstymas pagal lytį				
Kultūros fondų funkcijos	M.		V.	
	Sk.	Proc. išraiška (%)	Sk.	Proc. išraiška (%)
Įvardijo	39	53,42%	16	55,17%
Neįvardijo	34	46,57%	13	44,82%
	Išviso 73 moterys		Išviso 29 vyrai	

Lentelė sudaryta, remiantis dešimtuoju anketiniu klausimu*

**RESPONDENTŲ ŽINIOS APIE
KULTŪROS FONDŲ ATLIEKAMAS FUNKCIJAS***

Pasiskirstymas pagal lytį ir amžiaus grupes										
Kultūros fondų funkcijos	M.					V.				
	Proc. išraiška (%)					Proc. išraiška (%)				
Įvardijo	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.	17-25 m.	25-35 m.	35-45 m.	45-55 m.	55-65 m.
	79,48%	7,69%	7,69%	5,12%	-	31,25%	25%	25%	12,5%	6,25%
Neįvardijo	73,52%	11,76%	2,94%	5,88%	5,88%	53,84%	15,38%	7,69%	7,69%	15,38%

Lentelė sudaryta, remiantis darbo autoriaus sudarytais priedais (žr. 31 priedą) *

ANKETA

**Nevyriausybinių organizacijų vieta
šiuolaikiniame Lietuvos kultūriniame gyvenime**

Šios anketos tikslas – ištirti nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų vietą Lietuvos kultūriniame gyvenime. Jūsų nuomonė yra svarbi, kadangi taip Jūs prisidedate prie nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų veiklos viešinimo.

Atsakymus prašau pažymėti kryželiu (X).

Jūsų lytis: Moteris Jūsų amžius (įrašyti):

Vyras

1. Kas, Jūsų manymu, yra nevyriausybines organizacijos?

.....

2. Kokias Jūs žinote veikiančias nevyriausybines kultūros ir meno organizacijas Lietuvoje?

.....

3. Jūsų nuomone, kokios organizacijos sudaro nevyriausybines organizacijas? (pažymėkite vieną ar kelis Jums tinkamus variantus)

- a) labdaros ir paramos fondai;
- b) įvairios asociacijos;
- c) viešosios įstaigos;
- d) klubai, draugijos;

e) pilietiniai – nepartiniai judėjimai;

f) tinkami visi išvardinti variantai.

4. Kokie bruožai apibūdina nevyriausybinės organizacijas? (pažymėkite vieną ar kelis Jums tinkamus variantus)

a) labdaros teikimas, tarnavimas visuomenės labui (savanoriškumas);

b) švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos paslaugų teikimas;

c) atstovavimas tam tikriems profesiniams, socialiniams susivienijimams;

d) kova už žmogaus teises, lyčių lygybę;

e) tinkami visi išvardinti variantai.

5. Kaip manote, ar nevyriausybės kultūros ir meno organizacijos atlieka savo visuomenės šviečiamąją funkciją?

.....

6. Kokia, Jūsų manymu, yra nevyriausybinių kultūros ir meno organizacijų misija?

.....

7. Ar turi reikšmės pilietinis aktyvumas nevyriausybiniuose organizacijose? (pažymėkite vieną, Jūsų nuomone, tinkamą variantą)

a) taip, turi didelę reikšmę, kadangi aktyvūs piliečiai įtraukia ir kitus visuomenės narius į savo veiklą;

b) ne, neturi jokios pastebimos reikšmės, nes nevyriausybinių organizacijos esančios uždaros;

c) nežinau.

8. Ar galėtumėte išvardinti bent kelis Lietuvoje veikiančius kultūros fondus?

.....

9. Kas, Jūsų manymu, charakterizuoja kultūros fondus?

.....

10. Kokias, Jūsų nuomone, funkcijas atlieka kultūros fondai?

.....

.....

.....

.....

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS

Anketą parengė: Kultūros studijų specialybės

II kurso studentas Valdas Zakaras